

KARJALANPAISTISTA KAKSOIS- KONSONANTTIIN

Suomen kielen ja kulttuurin
vaikuttajat maailmalla

40

KARJALANPAISTISTA KAKSOIS- KONSONANTTIIN

© Kansainvälisen liikkuvuuden ja yhteistyön keskus CIMO, 2009

Toimitus:

Marjut Vehkanen, päätoimittaja

Tiina Lehmusvaara

Kuvat: Leuku

Ulkoasu ja taitto: Mainostoimisto Tin can

Painopaikka: Erweko

Painos: 2000 kpl

ISBN 978-951-805-288-6

ISBN 978-951-805-289-3 PDF

KARJALANPAISTISTA KAKSOIS- KONSONANTTIIN

Suomen kielen ja kulttuurin
vaikuttajat maailmalla

Sisältö

Lukijalle	6
Osa 1: Lehtoreita lennossa!	
Näkökulmia Suomen kielen ja kulttuurin opettajan työhön ulkomaaisessa yliopistossa	
Ladyt ja perintö – mistä kaikki alkoi?	
Sirkka-Liisa Hahmo: Sirkka-Liisan oppivuodet	12
Hilkka Lindroos-Čermáková: Suomen kieltä rautaesiripun takana	24
Aili Flint: Mitä jätän perinnöksi?	29
Ammattilehtorit – mikä saa opettajan lähtemään maailmalle aina uudestaan?	
Lasse Suominen: Ammatti: ulkomaanlehtori	40
Sirkku Latomaa: Suurvaltojen opissa maailmalla	49
Risto Koivisto: ”Hei, mua viedään!” – opettajana vieraalla maalla	61
Pirkko Luoma: Tietoisesti toteutettuja haaveita	70
Sirkka Ojaniemi: Vaeltavan lehtorin muistiinpanoja	80
Kauniit ja rohkeat – nuoren opettajan odotukset ja todellisuus	
Marianne Nissinen: Päiväkirjamerkintöjä Petroskoista	90
Laura Tikkanen: Kun etelänharakka uudelleen pohjoiseen lensi	101
Sanansaattajat – paikoilleen asettuneen opettajan ajatuksia	
Anitta Viinikka-Kallinen: Impivaara, Kuosuvaara, Pentinkulma – kaikki suurta maailmaa	112
Eva Buchholz: Paikallaan ja muutoksessa	119
Paula Jääsalmi-Krüger: Murre ja maalaisuus: kompastuskiviä vai johtotähtiä kielenopetuksessa?	128
Olga Milovidova: Ikuista nykyaikaa – 20 vuotta suomea Pietarissa	137
Sari Pesonen: Karkkitalosta hammaslääkäriin – suomea Ruotsissa	142
Suomen kieli ja kulttuuri maailmalla – miksi opetusta tarvitaan?	
Börje Vähämäki: Suomen kieli ja kulttuuri Kanadassa	152
Marja Järventausta: Suomea Kölnissä	158
Eva Havu: Pariisi III Suomen kielen ja kulttuurin tuntemusta edistämässä	167

Osa 2: Kestävätkö siivet?

Näkökulmia Suomen kielen ja kulttuurin opiskelemiseen eri maissa

Opiskelijat maailmalla – miksi opiskelen suomea?

Malgorzata Antoniuk: *Minä ja Suomi* 174

Nikolas Sellheim: *Berliinistä pohjolaan – Suomen kautta arktiseen* 181

Julie Sauvage-Vincent: *Suomea Pariisissa* 188

Kannattiko? Mitä siitä sitten seurasi?

Stefan Moster: *Punarinta Hupun kannattavuudesta* 192

Viola Parente-Čapková: *Mietteitä kielestä, kirjallisuudesta, oppimisesta ja opettamisesta* 197

Lenka Fárová: *Elämäni suomen kanssa* 203

Hiroko Suenobu: *Kuuntelen vieraita – vihreä synteesini* 206

Kirjan kirjoittajat 212

Ulkomailla työskentely on nykyään arkipäiväistä toimintaa. Varsinkin Kansainvälisen liikkuvuuden ja yhteistyön keskuksen CIMOn näkökulmasta: keskeinen tehtävämme on edistää kansainvälistä vuorovaikutusta koulutuksen, työelämän ja kulttuurin alueille sekä nuorison keskuudessa. Se, että on työskennellyt ei-suomalaisissa ympyröissä jo huomattavasti kauemmin, on harvinaisempaa. Tänä vuonna vietetään UKANin eli Ulkomaisten yliopistojen Suomen kielen ja kulttuurin opintojen neuvottelukunnan 40 vuotta kestäneen toiminnan merkkivuotta. Siksi tämä julkaisu.

UKANin sihteeristö on toiminut CIMOssa vuodesta 1998; nyt toiminto on sijoitettu Suomen kielen ja kulttuurin ryhmään. CIMO tukee ulkomaisissa yliopistoissa tapahtuvaa Suomen kielen ja kulttuurin opetusta monin tavoin, mm. palkkaamalla opetushenkilökuntaa, pitämällä yhteyttä opettajiin sähköisesti, lahjoittamalla opetusmateriaalia ja järjestämällä opiskelijoille Suomen kielen ja kulttuurin kesäkursseja Suomessa.

UKANin tähänastista historiaa ja toimintaa on aikaisemmin kuvattu kahdessa julkaisussa: *Kielisillan rakentajat* (toim. Raanamo & Tuomikoski, 1997) ja *Kielisiltoja maailmalle* (toim. Lehmusvaara/CIMO, 2007). Lehtorien ajatuksia on kuultu aikaisemmin opukissa *Suomeksi maailmalla*. *Kirjoituksia Suomen kielen ja kulttuurin opettamisesta* (toim. Kalliokoski & Siitonen, 1993) ja *Senaatintorilta Orajärven osuuskaupalle* (toim. Koitto & Vehkanen, 1993). Kirjat sisältävät opetukseen liittyviä asiantuntija-artikkeleja niin Suomen kielen, kulttuurin kuin kirjallisuudenkin opetuksen alalta. Ulkomailla suomea opiskelevien mietteitä taas on koottu kirjaan *Elämää suomeksi! Ulkomailla suomea opiskelevien tekstejä* (toim. Komppa & Martin & Siitonen 2002).

Tässä julkaisussa puhuvat UKANin maailmalla työskentelevät professorit, lehtorit, opettajat ja heidän oppilaansa. He ovat se verkosto, jonka vuoksi UKAN on ollut olemassa 40 vuotta ja jonka vuoksi teemme työtä myös tulevaisuudessa. Kirjoittajat

katsovat artikkeleissaan sekä menneeseen, nykyisyyteen että tulevaan miettien samalla, mitä Suomen kielen ja kulttuurin opetus heille merkitsee, mikä osa sillä on heidän elämässään ollut ja on edelleen. Suomen kielen ja kulttuurin opiskelijoitakaan ei ole unohdettu: lehtorien työn tuloksilla – opiskelijoilla – on paljon kerrottavaa Suomen kielestä ja kulttuurista. Kirja on omakohtaisiin opetus- ja ulkomailla elettyjen vuosien elämäkokemuksiin perustuvien ajatusten kokoelma. Kirjan kohderyhmänä ovat alan asiantuntijat ja kollegat sekä kaikki kansainvälisestä toiminnasta kiinnostuneet tai sen parissa työskentelevät henkilöt.

Kirjan ensimmäisen osan kirjoittajat ovat Suomen kielen ja kulttuurin opettajia, joista jopa uusilla ja ensimmäistä kertaa ulkomaankomennuksella olevilla ammattilaisilla on jo vankka alan opetuskokemus takanaan.

Aluksi esiin marssivat juuri eläkkeelle jääneet ”Ladyt” Sirkka-Liisa Hahmo, Hilikka Lindroos-Čermáková ja Aili Flint. Näiden yli kolme vuosikymmentä Suomen kieltä ja kulttuuria eri puolilla maailmaa opettaneiden pioneerien kautta kuulemme kolme erilaista, mutta jossain mielessä myös samanlaista elämäntarinaa suomen opettamisesta. Artikkeleissa kiteytyy pitkäaikaisten opettajien ja tutkijoiden syvä ja inhimillinen kiintymys omaan äidinkieleensä ja synnyinmaansa kulttuuriin. Miten sattuma voikaan kuljettaa yhden heistä Alankomaihin, toisen silloiseen Tšekkoslovakiaan ja kolmannen valtameren toiselle puolelle Yhdysvaltoihin.

”Ammattilehtorit” ovat kovan luokan maailman- ja eri maanosien matkaajia, jotka hauskasti ja rohkeasti tarjoavat lukijalle mahdollisuuden kurkistaa lehtorien työn moninaisuuteen ja haasteellisuuteen. Samalla voi tajuta sen uskomattoman henkisen venymisen asteen, joka lehtorilla on aina edessään siirtyessään opettamaan uuteen maahan, uuteen kulttuuriin, kieleen ja arkipäivän elämään. Jää tunne, että nämä ammattilaiset ovat

käyneet läpi ”kulttuurien sodat”, selvinneet niistä hyvin ja ovat kokemuksineen kaiken jälkeen vieläkin vahvempia osaamisessaan. Mikä on se uskomaton ”geeni”, joka saa lähtemään aina uudelleen uusiin haasteisiin, kauas pois vaikkapa vakituisesta työpaikastakin? Lukekaa itse!

Ensimmäisessä lehtorinpaikassaan työskentelevät ”Kauniit ja rohkeat” pohtivat keinoja, joilla saavat motivoitua opiskelijansa kielen opiskeluun elokuvan, musiikin ja kaunokirjallisuuden arvoa tässä unohtamatta. He kertovat kauniisti ja herkästi opetukseen liittyvistä tuntemuksistaan ja peilaavat kokemuksiaan asemamaansa yliopiston opetusperinteeseen. Heidän innostuneessa otteessaan on nähtävissä aito kiinnostus ja vihkiytyminen tähän työhön, jota myös kutsumukseksi sanotaan.

Entä sitten ”Sanansaattajat”, jotka ovat asettuneet vieraaseen maahan pysyvästi ja ottaneet elämäntavakseen Suomen kielen ja kulttuurin opetuksen paikallisena opettajana? Nämä asiantuntijat ovat syvällä asemamaansa tuntemuksessa ja sijoittavat Suomen kielen ja kulttuurin laajasti maailman kartalle, katsovat sitä tarkasti menneen historian läpi pitäen kriittisen otteen myös nykyisyyteen. He välittävät, tulkitsevat ja ymmärtävät opiskelijoidensa käsityksiä Suomen kielestä ja kulttuurista siellä, missä kielestämme ollaan kiinnostuneita joko äidinkielen, toisen kielen, vieraan kielen, kotikielen tai vaikkapa unohdetun kielen näkökulmasta. Nämä opettajat tietävät, että opiskelemalla suomalaista kaunokirjallisuutta oppii kielen lisäksi ymmärtämään kokonaisen kansakunnan elämää, mikä auttaa opiskelijaa niin kansallisella kuin universaalillakin tasolla ymmärtämään ihmisyydestä sen tärkeitä puolia.

Kolme professoria eri puolilla maapalloa – Börje Vähämäki, Marja Järventausta ja Eva Havu – tuovat elävästi eteemme sekä konkreettisesti että huumorin pilke silmäkulmassa ne suuret ponnistelut, mitä Suomen kielen ja kulttuurin laitoksen perustaminen, sen

kehittäminen ja uudelleen organisointi professorilta vaatii. Kuinka erilaista tämä työ voi eri yliopistoissa ja eri maanosissa olla! Mikään asia ei tule ilmaiseksi eikä helpolla pidä haaveistaan luopua.

Miten sitten lehtoreidemme ja professoriemme johdolla suomea opiskelevat sekä jo valmistuneet ja työelämään kyntensä saaneet ammattilaiset Suomen kielestä ja kulttuurista ajattelevat? Kirjan toinen osa avaa näkökulmia suomea opiskelevien ja opiskelleiden maailmaan. Nämä tekstit ovat keskenään hyvin erilaisia: ne vaihtelevat kaunokirjallisen kauniista ja jopa poeettisesta tajunnanvirrasta yhteiskuntakriittiseen pohdiskeluun suomen opintojen kannattavuudesta ja toisaalta vilpittömään onneen siitä, että tällainen kieli on omalle kohdalle sattunut. Samalla tavalla erilaisia ovat olleet näiden ihmisten syyt valita Suomen kieli ja kulttuuri opiskeluohjelmaansa, ja erilaisia ovat myös ne suunnat, joita tämä valinta on heidän elämäänsä tuonut.

Lämmin kiitos kirjan kaikille 25 kirjoittajalle! Ilman teidän luovuuttanne, täsmällisyyttänne ja joustavuuttanne tämä kirja ei olisi valmistunut. Erittäin lämpimät kiitokset työparilleni Tiina Lehmusvaaralle, jonka kanssa yhteistyömme on sujunut positiivisissa merkeissä todella joustavasti ja hyvin. Kädessänne oleva kirjan toimittaminen on ollut allekirjoittaneelle, entiselle UKANin Suomen kielen ja kulttuurin lehtorille, suorastaan liiankin läheinen ja affektiivinen työtehtävä. Toivon, että nautitte kirjan annista yhtä paljon kuin minä.

Helsingissä 3. päivänä kesäkuuta 2009
Marjut Vehkanen
Päätoimittaja

Lehtoreita lennossa!

Näkökulmia Suomen kielen ja kulttuurin opettajan työhön ulkomaisessa yliopistossa

Ladyt ja perintö – mistä kaikki alkoi?

Sirkka-Liisan oppivuodet

Elämä on usein kiinni pienistä sattumista. Sattumat ovat paljolti määränneet myös sen, missä ja miten suomea opetetaan ulkomailla. Uuden opetuspisteen taustalla on monissa tapauksissa ollut yksi mies (nimenomaan mies, sillä naiset ovat olleet pitkään ja ovat osittain vieläkin harvinaisuuksia monien maiden yliopistomaailmassa), kielitieteilijä, joka on tavalla tai toisella joutunut tekemisiin Suomen kanssa, kiinnostunut sen kielestä ja kulttuurista, alkanut opiskella sitä ja ryhtynyt sitten myös puuhamaan suomen kielen opetusta omaan yliopistoonsa. Näin ovat saaneet alkunsa useat suomen kielen opetuspisteet ulkomailla ennen kuin UKANia oli olemassakaan. Vielä UKANin alkuvuosinakin sattumalla oli enemmän sananvaltaa siinä, missä ulkomaisissa opetuspisteissä suomea opetettiin. Sattumalla oli sormensa pelissä myös siinä, ettei minusta tullut suomen syntaksin tutkijaa eikä myöskään äidinkielen opettajaa, vaan jouduin kokonaan uuden ja ihmeellisen tehtävän eteen: opettamaan omaa äidinkieltäni vieraana kielenä.

Sattumalta ulkomaanlehtoriksi

Oli elokuun loppupuolen ilta vuonna 1970. Puhelin soi. Soittaja oli Tampereen yliopiston suomen kielen assistentti Valma Yli-Vakkuri, joka oli juuri palannut Tallinnasta kolmannesta kansainvälisestä fennougristikongressista. Hän ilmoitti, että tamperelaisdelegaatio oli tavannut Tallinnassa hollantilaisen professori Kylstran, joka etsi yliopistonsa suomen kielen opettajaa ja tutkijaa. ”Professori Siro ja me muut tamperelaiset ajattelimme, että sinä olisit sopiva henkilö lähtemään sinne. Tämä professori tulee huomenna Tampereelle. Olisiko sinulla aikaa tulla kello 16 yliopistolle?”

Uteliaisuuteni heräsi ja lupasin olla seuraavana päivänä paikalla. Olin valmistunut maisteriksi kaksi vuotta aikaisemmin ja ollut sen jälkeen päätöksissä (tätä sanaa ei kyllä silloin vielä tunnettu) yliopistolla: suomen kielen laitoksessa v.a. lehtorina sekä yhteiskunnallisessa tiedekunnassa suomen tuntiopettajana. Opetustöitä oli tiedossa myös

muutaman päivän päästä alkavaksi lukukaudeksi. Lisäksi suunnitelmissani oli lisensiaatin tutkinto, ja olin parhaillaan perehtymässä sijakieliopin saloihin, sillä professori Paavo Siron kanssa oli alustavasti sovittu modernista syntaktisesta aiheesta. Mitään konkreettista suunnitelmaa ulkomaille lähdöstä ei minulla ollut koskaan ollut, mutta olin kyllä joskus sanonut, että vuoden parin työskentely ulkomaisessa yliopistossa voisi olla ihan mielenkiintoinen kokemus. Saattaa olla, että joku tamperelaisista kollegoista muisti tämän.

Lupaukseni mukaan menin seuraavana päivänä yliopistolle ja tapasin siellä professori A.D. Kylstran¹, joka kertoi laitoksensa historian ja selitti, miksi hän oli vasta nyt elokuun lopussa värväysmatkalla. Kylstra oli valmistellessaan väitöskirjaansa, joka käsitteli suomen kielen vanhojen germaanisten lainasanojen tutkimuksen historiaa, asunut 50-luvulla kaksi vuotta Helsingissä ja väitöskirjatyön ohessa opiskellut suomea, saamea ja muita suomalais-ugrilaisia kieliä. Vuonna 1962 hänet nimitettiin Groningenin yliopiston muinaisgermanistiikan professoriksi. Muinaisgermanistiikan luentojen lisäksi hän piti joskus opiskelijoiden pyynnöstä myös suomea tai fennougriistikkaa käsittelevän kurssin. Vuonna 1966 hänen opetusalaansa liitettiin virallisesti fennougriistikka, mikä tarkoitti mm. sitä, että opiskelijat saattoivat valita sivuaineekseen jonkin fennougriistisen aineen, esimerkiksi suomen. Aluksi opetuksesta huolehti Kylstra itse ja sittemmin suomea opetti opiskelija-assistentti Henk Schouwvlienger.

Vuoden 1969 alusta yliopiston ”fennougriistikan laitokseen” (todellisuudessa tällaista laitosta ei silloin vielä ollut) oli saatu ensimmäinen kokonainen virka ja sitä hoitamaan professori Virtarannan välityksellä Suomesta opettaja, maisteri Tuula Niskanen. Kuitenkin jo keväällä 1970 Tuula Niskanen oli ilmoittanut muuttavansa saman vuoden syyskuun lopussa Saksaan ja näin ollen hänelle tarvittiin seuraaja. Kylstra oli ottanut heti yhteyttä äskettäin perustetun UKANin puheenjohtajaan Pertti Virtarantaan, pyytänyt tätä etsimään uuden lehtorin ja jäänyt luottavaisena odottamaan, että seuraaja löytyy. Mutta toisin kävi. Kun Kylstra tapasi Tallinnassa professori Virtarannan ja tiedusteli tältä uteliaana, kuka tulee Groningeniin, olikin vastaus, ettei ketään halukasta ole löytynyt. Hätääntyneenä Kylstra ryhtyi kyselemään suomalaisilta kollegoiltaan, sattuisiko heillä olemaan tiedossa joku nuori tutkija, joka olisi valmis tulemaan Groningenin yliopistoon opettamaan suomea ja auttamaan häntä hänen itämerensuomen vanhoja germaanisista lainasanoja käsittelevässä tutkimuksessaan. Keskustelut olivat tuloksekkaita: hän sai kolme nimeä, kolme mahdollista kandidaattia kolmesta eri kaupungista, Helsingistä, Tampereelta ja Turusta. Tallinnan kongressin päätyttyä hän matkusti suoraan Suomeen

¹ Etukirjainten A.D. takana ovat etunimet Andries Dirk, mutta perinteisen hollantilaisen tavan mukaan etunimiä on käytetty vain lähipiirissä. Vasta aivan viime vuosina etunimien käyttö on yleistynyt, mutta vieläkin esimerkiksi Groningenin yliopiston nettisivuilla käytetään tavallisesti vain etukirjaimia.

tapaamaan näitä henkilöitä. Tampereelle tullessaan hän oli jo tavannut helsinkiläisen kandidaatin ja minä olin siis toinen.

Kylstra kuvasi lyhyesti, mitä työnkuvaan kuuluu: päätehtävä olisi suomen kielen ja tarpeen mukaan myös viron alkeiden opetus sekä osallistuminen vanhojen germaanisten lainasanojen tutkimukseen. Kylstralla oli nimittäin vireillä hanke laatia näitä lainoja käsittelevä kriittinen sanakirja. Minä puolestani kerroin opinnoistani, työkokemuksestaani ja tutkimussuunnitelmistani. Keskustelumme kesti pitkälti toista tuntia ja sen jälkeen Kylstra tarjosi paikkaa minulle. Halusin kuitenkin miettimisaikaa seuraavaan päivään saakka. Kotoa soitin vielä edeltäjälleni Tuulalle. Mietin asiaa pitkän illan ja osan yötäkin, ja päätin lopulta, että pysyn Tampereella. Kylstralle ilmoitin, että en ota tarjousta vastaan, koska kuulemani mukaan siellä ei ehkä jäisi aikaa oman tutkimuksen tekemiseen. ”Jos tämä on ainoa syy, voisimme vielä keskustella asiasta”, sanoi Kylstra. Sovimme tapaamisesta parin tunnin kuluttua ja keskusteltuamme vielä vähän aikaa lupasin olla kolmen viikon päästä Groningenissa. Vuotta pidempää aikaa en uskaltanut luvata. Kylstran kehotuksesta otin heti yhteyttä UKANin silloiseen sihteeriin Kari Tolvaseen. Hän lupasi minulle saman tuen kuin mitä Tuula oli saanut: UKAN maksaisi minulle yhdensuuntaisen matkan halvimalla mahdollisella tavalla Groningeniin sekä ”Suomen lisää” pari kolme sataa markkaa kuukaudessa. Tämä kaikki sovittiin puhelimesta ilman minkäänlaisia papereita ja allekirjoituksia.

Suomi vieraana kielenä – uusi kokemus

Työ Groningenissa osoittautui haastavaksi ja se oli täynnä yllätyksiä. Olin opiskellut suomea ja kotimaista kirjallisuutta Tampereen yliopistossa, mutta näkökulma kieleen oli äidinkielen näkökulma. Vuonna 1970 ei ollut oppiainetta suomi vieraana tai toisena kielenä, ja kesti vielä kauan, ennen kuin ylipäänsä suomea ryhdyttiin tutkimaan tästä näkökulmasta. Näin ollen en ollut ainoa, joka joutui alusta alkaen kehittämään omat menetelmänsä ja keksimään omat ratkaisunsa. Jokaisella opettajalla, joka siihen aikaan tällaiseen hommaan ryhtyi, oli samoja ongelmia: jouduimme kaikki niin sanotusti keksimään oman pyörämme. Työtä ei ainakaan helpottanut se, että oppimateriaalia oli kaiken kaikkiaan vähän eikä hollannin kielellä ollut mitään, joten opiskelijat joutuivat oppimaan kaiken jonkin vieraan kielen avulla. Pitkään aikaan ei ollut edes minkäänlaista suomalais-hollantilaista tai hollantilais-suomalaista sanakirjaa, vaan kaikki tapahtui joko saksan tai englannin välityksellä. Minun opetuskieleni oli aluksi saksa, mutta vähitellen sitä mukaa kun itse opin hollantia, siirryin käyttämään sitä apuna tunneilla.

Yleisesti opiskelijat olivat sitä mieltä, että englantia oli heidän vahvempi kielensä, joten he käyttivät englantilaisia sanakirjoja (suomi-englanti ja englanti-suomi), usein tosin katastrofaalisin seurauksin. He osasivat kyllä puhua sujuvasti englantia, mutta sanavarasto oli kuitenkin aika pinnallinen. Kun he ensin etsivät jonkin äidinkieltensä vastineen

englanniksi, tarttuivat sitten englantilais-suomalaiseen sanakirjaan ja valitsivat sieltä sanan jonkin suomalaisen merkityksen, oli lopputulos usein aivan käsittämätön: lause saattoi kyllä olla kielipiillisesti oikein, mutta sisällöltään mieletön. He olivat summittaisesti valinneet sanakirjasta yhden englannin sanan monista merkityksistä. Kesti aikansa ennen kuin oivalsin, mistä nämä omituisuudet joutuivat. Sen jälkeen suosittelin aina, että opiskelijat käyttäisivät välikielenä saksaa, vaikka heidän aktiivinen saksan kielen taitonsa ei ehkä ollutkaan samalla tasolla kuin englanti; saksa olisi kuitenkin monessa suhteessa lähempänä heidän äidinkieltään. Samanlaisia ongelmia esiintyi – vaikkakin vähemmän – myös toisinpäin, suomesta englannin kautta hollantiin.

Ensimmäinen vuosi Groningenissa oli äärettömän raskas: vieras maa, vieras kieli, yliopistosysteemi, joka poikkesi paljon tuntemastani suomalaisesta yliopistosta, ja sen lisäksi opetustehtävät, joihin en ollut saanut koulutusta. Kun professori Kylstra kevättalvella 1971 tiedusteli, olisinko halukas jäämään vielä toiseksi vuodeksi, vastasin myöntävästi. Olin oppinut jotakin ja ajattelin, että toisena vuonna voisin jo ehkä vähän nauttiakin oppimastani ja että minulla saattaisi olla vähän aikaa tutustua Alankomaihin. Ja näin vuoden kerrallaan jatkoin viisi vuotta ja liuin lähes huomaamattani hollantilaiseen yliopistoelämään. Kun minulle sitten viiden työvuoden jälkeen tarjottiin vakituista virkaa, otin sen vastaan. En suinkaan ajatellut jääväni Groningeniin loppuikäseni, vaan ainoastaan toistaiseksi; vakituinen virkahan ei suinkaan merkitse elinkautista, vaan siitä voi aina sanoutua irti, näin ajattelin. Samalla kuitenkin kasvoin yhä enemmän kiinni työhöni, johon oli alusta lähtien paneutunut intohimoisesti. Opetus- ja tutkimustyön lisäksi tehtäviini kuului paljon muutakin: olin tiiviisti mukana koko fennougristiikan oppiaineen ja laitoksen kehittämisessä, osallistuin hallintoon, huolehdin kirjaston tilauksista jne.

Suomalaisuuttani en ole menettänyt, mutta minusta on tullut eurooppalainen suomalainen tai suomalainen eurooppalainen.

Minulla oli ensimmäisenä vuonna kolme eritasoista kurssia: alkeiskurssi, jatkokurssi ja pitemmälle ehtineet. Opiskelijajoukko oli hyvin heterogeeninen. Osa tähtäsi sivuaine-tutkintoon, osa oli vain muuten kiinnostunut Suomesta ja suomen kielestä. Sivuaine oli silloin (ja on vieläkin) hollantilaisessa yliopistossa aika suppea, lähinnä tarkoitus oli saada passiivinen kielitaito, ts. oppia lukemaan suomalaista tekstiä. Groningenissa oli ennen minua käytetty oppikirjana Aune Tuomikosken *Elementary Finnish* -kirjaa vuodelta 1952. Se oli pienen pienen kirjanen, jossa pienen sanavaraston ja lyhyiden lukukappaleiden avulla käsitellään koko suomen kielioppi. Kirjanen tähtäsi siihen, että oppija saattaisi mahdollisimman pian siirtyä sanakirjan avulla lukemaan autenttisia tekstejä. Kun syyskuun loppupuolella menin Groningeniin, minulla ei ollut muuta vaihtoehtoa kuin ottaa aluksi sama kirja käyttöön. Me kävimme sen läpi kahden lukukauden alkeiskurssin aikana, vaikka opetusta oli vain kaksi tuntia viikossa. Vuoden kuluttua opiskelijat olivat siis teoriassa oppineet kaikki sija- ja aikamuodot, modukset, infinitiivit jne.,

mutta heidän sanavarastonsa oli äärimmäisen niukka. Opetus oli tiivistä, paljon kielioppia, vähän harjoitusta niin, että tunnit varmasti olivat aika tylsiä. Nykyiset opiskelijat tuskin suostuisivat edes aloittamaan opintoja tämän kirjan avulla, mutta silloin kukaan ei valittanut.

Vuoden kuluttua otin käyttöön toisen ja modernimman kirjan, Marja-Hellikki Aaltion *Finnish for foreigners*, jonka ensimmäinen painos oli ilmestynyt vuonna 1964. Kirjan tekstit olivat jo vähän lähempänä opiskelijoiden ajatusmaailmaa ja kirjassa oli jopa kuvia. Jo parin vuoden kuluttua luovuin kuitenkin tästäkin kirjasta, sillä Aaltio uudisti ja laajensi kirjaansa niin paljon, että suppean tuntimäärän puitteissa olisi kestänyt liian kauan oppia perusasiat. Pelastukseksi tuli Marja-Liisa Steinerin ja Dietrich Aßmannin *Finnisch für Sie*, jonka ensimmäinen painos oli ilmestynyt vuonna 1971.

Suomi pääaineeksi

Vähitellen pääsin perille siitä, mikä hollantilaiselle on vaikeaa suomen kielessä ja pidin mielestäni jo ihan mukavia tuntejakin. Siis tältä osin elämä oli helpompaa. Mutta vuonna 1974 tuli opetusohjelmaan suuria muutoksia. Vuonna 1973 oli Alankomaissa tullut voimaan asetus, jonka mukaan suomalais-ugrilaiset kielet, ts. suomi ja unkari sekä yleinen fennougriistiikka, saatettiin ottaa yliopiston opetusohjelmaan pääaineena, ja heti seuraavana vuonna tämä uudistus toteutettiin Groningenissa. Ryhdyimme innolla tekemään uudelle opintosuunnalle tutkintovaatimuksia.

Samaan aikaan hollantilaisessa yliopistomaailmassa alettiin toteuttaa tutkinnonuudistusta, joten uutta ohjelmaa laatiessamme olimme riippuvaisia tutkinnonuudistuksen vaatimuksista. Se merkitsi kokouksia kokouksien perään. Koska minä olin fennougriistiikan laitoksella ainoa, jolla oli täysi virka, olin tietysti se, joka istui kaikissa kokouksissa ja jonka oli mukauduttava kaikkiin kokousaikoihin. Niinpä istuin kokouksissa ja perehdyin perusteellisesti systeemiin. Näissä kokouksissa opin hollantilaisen byrokratian kielen. Ongelmani oli, että vaikka pystyin jo hyvin lukemaan hollanninkielistä tekstiä ja seuraamaan kokouksia, en pystynyt vielä kirjoittamaan hollantia tarpeeksi hyvin, vaan professori Kylstran piti saattaa tutkinnonuudistus kirjalliseen muotoon. Näin ollen minä kerroin esimiehelleni, mitä pitäisi kirjoittaa, ja esimies kirjoitti. Minä luin hänen tekstinsä ja tein korjausehdotuksia. Esimies kirjoitti taas ja minä korjasin. Jälkeenpäin ajatellen tilanne oli aika absurdi, mutta silloin en ehtinyt edes erityisemmin pohtia sitä. Tutkintovaatimusten ja koko tutkinnonuudistuksen piti olla valmiina tiettyyn päivämäärään mennessä ja sillä selvä. Jälkeenpäin olen miettinyt, löytyisikö mistään toista yhtä kärsivällistä ja suvaitsevaista esimiestä. Hän jaksoi loputtomasti kuunnella mielipiteitäni ja korjausehdotuksiani sekä pyrki ottamaan ne ratkaisuihinsa huomioon. Tämä luottamuksellinen suhde ei päättynyt edes Kylstran eläkkeelle jäämiseen, mikä tapahtui vuonna 1985.

Se, että suomen status yliopistossa muuttui, merkitsi sitä, että opetustehtäväni laajentuivat huomattavasti. Ensinnäkin kielenopetuksen taso muuttui. Nyt opiskelijoiden piti oppia kieltä sekä aktiivisesti että passiivisesti, koko kielioppi piti käsitellä perusteellisesti ja sen lisäksi opetusohjelmaan tuli paljon uusia fennistisiä aiheita, mm. kielihistoriaa, murteita, kääntämistä, vanhaa kirjakieltä sekä Suomen kirjallisuutta ja kulttuuria. Aluksi olin lähes yksin vastuussa koko fennistiikan opetuksesta. Tuntimäärä oli suuri ja tuntien suunnittelu vaati paljon aikaa, koska tässäkään en voinut suoraan soveltaa Suomessa oppimaani ja osittain opettamaanikin. Onneksi vuonna 1977 saimme lisäksi toisen, aluksi osa-aikaisen viran, joka kuitenkin jo seuraavana vuonna muuttui kokopäivätoimiseksi. Vähitellen saatoin olla tyytyväinen opetuksen tasoon, mutta jatkuvat tutkinnon- ja hallinnonuudistukset pitivät huolta siitä, ettei pelkällä rutiinilla pärjännyt. Jatkuvasti oli opittava uutta.

Naisena miesten maailmassa

Hollantilainen yliopisto oli 1970-luvulla vielä miesten maailma. Naisia oli toimistotöissä, mutta opetus- ja tutkimustehtävissä oli lähes yksinomaan miehiä. Humanistisessa tiedekunnassa ei juuri naisia näkynyt, poikkeuksena skandinavistiikka, jossa sekä professori että melkein kaikki muut opettajat olivat naisia. Opiskelijat, myös kieltenopiskelijat, olivat enimmäkseen miehiä. Kuvaavaa on, että minun ensimmäiselle alkeiskurssilleni ilmoittautui kymmenen poikaa ja yksi tyttö. Vasta 70-luvun loppupuolella alkoi jo näkyä tässä suhteessa pieniä muutoksen merkkejä.

Alun perin professori Kylstrakin oli pitänyt itsestään selvänä, että hänen laitoksensa työntekijät olisivat miehiä ja hän lähti Suomesta etsimään avukseen miestä. Pertti Virtaranta oli kuitenkin neuvonut häntä, että jos hän haluaa Suomesta varmasti hyvän fennistin, kannattaa valita nainen. Tätä neuvoa noudattaen Kylstra valitsi ensin Tuula Niskasen ja kun se oli osoittautunut hyväksi ratkaisuksi, Tuulan jälkeen minut. Samaan aikaan minun kanssani aloitti unkarin opettajana myös nuori nainen. Tämä naisten invaasio herätti Kylstran kollegoissa hämmästyä ja he alkoivat puhua selän takana – luultavasti vähän halveksuen – Kylstran feminaariumista. Tämän olen kuullut paljon myöhemmin, silloin olin tästä – onneksi – täysin tietämätön. Hämminkiä kollegoissa aiheutti varmasti myös se, että Kylstralla oli lähes alusta alkaen tapana ottaa minut mukaan keskusteluihin, jotka koskivat laitostamme. Näissä keskusteluissa saattoi olla läsnä 5–10 henkeä, mutta 1970-luvulla olin niissä ainoa nainen (ellei sitten mukana ollut myös unkarin opettajamme). Vähitellen, kun olin päässyt jyvälle asioista, yritin myös osallistua keskusteluun ja tehdä esimerkiksi omia ehdotuksiani ongelmien ratkaisemiseksi, mutta tuloksetta: kukaan ei reagoinut ehdotuksiini. Sitten Kylstra toisti sen, mitä olin sanonut, ja asia meni perille. Kuvittelin silloin, että kyseiset herrat eivät olleet ymmärtäneet minun hollantiani: vika oli siis minussa ja olin pettynyt itseeni, koska en vieläkaan pystynyt ilmaisemaan ajatuksiani kyllin selvästi maan kielellä. Vasta paljon

myöhemmin minulle selvisi, ettei kysymys suinkaan ollut minun kielitaidostani, vaan siitä, etteivät herrat professorit olleet tottuneet kuuntelemaan naisen (vieläpä nuoren!) ehdotuksia. Hyvät ehdotukset tulivat aina miehiltä. Vuosikymmenien kuluessa tähän tuli muutos; myöhempinä vuosina sain kyllä ääneni kuuluville.

Vähitellen opiskelijajoukko naisistui ja myös opettajakuntaan tuli enemmän naisia. Nainen professorina on Alankomaissa yleistynyt vasta aivan viime vuosina. Saksassa naisprofessoreita on edelleenkin hyvin vähän ja kokemuksesta tiedän, että monet mieskollegat suhtautuvat vieläkin naiseen kollegana vähättelevästi.

Lehtori tutkijana

Hollantilaisessa yliopistossa jokaisella opettajalla on myös tutkimusvelvollisuus. 1970-luvulla riitti, kun tutki ja julkaisi jotakin, myöhemmin vakituisen viran saanti edellytti ilman muuta väitöskirjaa. Alusta lähtien tehtäviini Groningenissa kuului osallistuminen vanhojen germaanisten lainasanojen kriittisen sanakirjan tekemiseen. Lainasanatutkimuksesta minulla ei ollut minkäänlaista kokemusta, mutta onneksi opinnoisani oli ollut aimo annos kielihistoriaa. Alkuperäisestä suunnitelmastani tutkia suomen syntaksia modernin kielitieteen metodein jouduin luopumaan. Ensimmäisinä vuosina yritin tehdä jotakin lisensiaatintyön hyväksi, mutta aika ja energia eivät yksinkertaiseksi riittäneet. Näiden kahden täysin erilaisen tutkimusalueen yhdistäminen osoittautui epärealistiseksi. Lainasanatutkimuskin edistyi erittäin hitaasti, koska opetustyö, tutkinto-vaatimusten laatiminen ja muut hallinnolliset seikat veivät lähes kaiken ajan.

Alun perin Kylstra lähti siitä, että itämerensuomen germaanisten lainasanojen tutkimuksessa ei itämerensuomalaisella puolella ole ongelmia; kaikki on tutkittu ja ongelmat olivat germaanisella taholla. Minun tehtäväni olisi vain kerätä kustakin sanasta fennistiikan osalta tämä jo tutkittu tieto yhteen. Mutta mitä enemmän luin ja keräsin materiaalia, sitä enemmän minulla oli epäilyjä, ettei kaikkea suinkaan ollut tutkittu ja että oli paljon avoimia kysymyksiä. Joskus näytti siltä, että kun suuret auktoriteetit (mm. Setälä, Rapola) olivat olleet jotakin mieltä, niin myöhempi tutkimus toisti sen kritiikittä. Joskus keksin ratkaisuja, jotka eivät sopineet vanhoihin raameihin, mutta aloin heti epäillä omaa kompetenssiani, sillä auktoriteetti-usko eli minussa vielä syvällä ja olin vuosia lähes yksin näiden kysymysten kanssa.

Kun Jorma Koivulehto julkaisi 1970-luvulla ensimmäiset germaanisista lainasanoista koskevat artikkelinsa, tuli selväksi, että tutkittavaa sarkaa on enemmän kuin oli oletettu. Vähitellen sain myös Kylstran vakuuttuneeksi siitä, että itämerensuomalaisellakin puolella on lainasanatutkimuksessa ongelmia, ja niitä ratkomaan tarvitaan lisätyövoimaa. Onnistuin saamaan kollegakseni vanhan opiskelutoverini Osmo Nikkilän, joka sekä opetti että osallistui lainasanatutkimukseen. Hänen kanssaan saatoinkin jakaa ja ratkaista sekä ope-

tustehtäviin että lainasanatutkimukseen liittyviä ongelmia. Lainasanatutkimuksesta ja etymologiasta tuli Osmolle intohimo; hän julkaisi monia artikkeleita, joissa esitteli uusia etymologioita. Muodostimme oivallisen tiimin Osmon eläkkeelle jäämiseen vuoteen 1994 asti. Vielä eläkkeellä ollessaankin Osmo osallistui lainasanaprojektiimme: viimeiset keskustelut siihen liittyvistä ongelmista kävin Osmon sairaskuoleman äärellä vain muutama viikko ennen hänen kuolemaansa joulukuussa 2002.

Osmon tultua Groningeniin meitä puuhaili lainasanatutkimuksen parissa neljä henkeä: kaksi germanistia, hankkeen vetäjä Kylstra sekä Tette Hofstra, ja me kaksi fennistiä. Tuloksiakin alkoi näkyä. Ryhdyimme sanakirjatyön ohella myös käsittelemään ongelmia erillisissä artikkeleissa. Osmo ja myöhemmin muutkin löysivät uusia lainasanoja. Germanistikollega Tette Hofstra kirjoitti aiheesta väitöskirjan (1985). Tekeillä olevasta sanakirjasta (*Lexikon der älteren germanischen Lehnwörter in den ostseefinnischen Sprachen*) ilmestyi ensimmäinen osa (A–J) vuonna 1991 ja toinen osa (K–O) vuonna 1996. Kolmannen osan ilmestyminen on viivästynyt, mutta Hofstra ja minä jatkamme työtä ja toivottavasti saamme sen valmiiksi muutaman vuoden kuluessa.

Jossakin vaiheessa olin lopullisesti hylännyt alkuperäisen ajatuksen lisensiaatintyöstä ja päättänyt kirjoittaa väitöskirjan aiheesta, joka olisi lähempänä lainasanatutkimusta. Historiallista johto-oppia käsittelevä väitöskirjatyöni oli pitkäkestoinen hanke, koska siihen minulla oli aikaa lähinnä iltaisin ja viikonloppuisin. Sain teokseni (*Grundlexem oder Ableitung. Die finnischen Nomina der Typen kämmen und pähkinä und ihre Geschichte*) kuitenkin lopulta valmiiksi ja väittelin Groningenissa kesällä 1994. Olin lopultakin muodollisesti pätevä tehtäviini!

Eläkeiän kynnyksellä uusiin tehtäviin

Alun perin vuoden mittaiseksi suunnitellusta ulkomaankeikasta tuli pitkä taival. Pitkään näytti siltä, että aikanaan jäisin Groningenista eläkkeelle. Olin ollut lähes alusta lähtien rakentamassa fennougristiikan laitostamme. Se oli minulle kuin oma lapsi, jonka hyvinvoinnista oli tullut minulle sydämen asia. Mutta jossakin vaiheessa lapsen on selviydyttävä itsenäisesti ja lapsesta pitää voida luopua. Vähän alle kuusikymppisenä, siinä vaiheessa, kun monet ikätoverini olivat jäämässä pois työelämästä, ”vanhuudenlepoon”, hain Greifswaldin yliopiston fennistiikan professuuria ja minut nimitettiin tähän virkaan 1. huhtikuuta 2000. ”Tällainen muutos lähellä eläkeikää on varmaankin hyvää dementiantorjuntaa”, sanoi ystäväni ja entinen kollegani Osmo Nikkilä.

Jätin Groningenin hyvillä mielin: olin tyytyväinen siihen, mitä olimme saaneet aikaan. Luopuminen oli helpompaa kuin olin odottanutkaan. Uusi maa, uudet tavat, kokonaan erilainen yliopisto ja uudet tehtävät vaativat kaiken ajan ja energian. Opetustehtävissä ei ollut niin kovin suurta eroa, koska Groningenissa niihin oli kuulunut akateemisten

opintojen koko kirjo lopputöiden ohjaamista myöten. Nyt vain kaikki tapahtui saksaksi. Kummassakin yliopistossa vaadittiin myös paljon taistelumieltä. Säästöpainheet toivat lopettamisuuhkia, joita vastaan piti taistella, ja uhat onnistuttiin torjumaan. Suuri ero entisen ja uuden tehtäväni välillä oli se, että Groningenissa kaikki ideat kulkivat professorin kautta: asian eteneminen vaati, että ensin piti saada professori sen taakse ja sitten vielä hänen nimensä paperiin. Greifswaldissa minulla professorina oli suora vastuu.

"Kulttuurilähettiläs"

Opetus ja tutkimus ovat kuuluneet virallisesti tehtäviini, mutta niiden lisäksi ulkomaanlehtorin toimenkuvaan kuuluu kaikenlaista epävirallista. Vuosien varrella mitä moninaisimmat tahot ja kummallisimmat henkilöt kääntyivät puoleeni. Tunsin itseni milloin Suomi-oppaaksi, milloin matkatoimistoksi, kääntäjäksi tai jopa parisuhdeneuvojaksi. Jouduin vastaamaan kaikenlaisiin Suomea koskeviin kysymyksiin, pidin esitelmää, avasin taidenäyttelyitä ja esiinnyin radiossa. Jopa Suomen virallinen taho, ts. paikallinen suurlähetystö, ohjasi tiedonhakijoita luokseni. Olin siis jonkinlainen epävirallinen kulttuurilähettiläs.

Järjestimme myös tapahtumia, joihin opiskelijoiden lisäksi saattoi osallistua ulkopuolisiakin. Oli kirjailijavierailuja, näyttelyitä ja konsertteja. Usein ne olivat yliopiston tiloissa, mutta joskus myös yliopiston ulkopuolella. Erityisen paljon ohjelmaa oli Kalevalan juhluvuonna 1985, ja silloin niitä järjestettiin koko maassa. Kalevalan juhluvuoden tapahtumien organisaattorina ei suinkaan ollut meidän laitoksemme vaan toimikunta, johon kuului edustajia myös Suomen suurlähetystöstä ja Alankomaat-Suomi-Seurasta. Aloite tuli kuitenkin meidän laitoksestamme.

Lehtori ja Suomen edustustot

Olen sekä Alankomaissa että myöhemmin Saksassa pitänyt kiinteää yhteyttä Suomen suurlähetystöön. Sekä Alankomaissa että Saksassa suurlähettiläät vierailivat laitoksssamme. Lähetystön tuki on ollut usein, varsinkin hädän hetkellä, kullan arvoinen. Ulkomaiset yliopistot ovat itsenäisiä laitoksia, eikä Suomen valtion viranomainen tietystikään voi puuttua niiden asioihin, mutta epäsuorasti hän voi kyllä vaikuttaa niiden kulkuun. Hyväksi koettu konsti on esimerkiksi järjestää suurlähettilään vierailu rehtorin luokse. Myös suurlähettilään läsnäolo laitoksen tärkeissä juhlissa on keino saada yliopistolla laitokselle positiivista huomiota. Protokolla nimittäin määrää, että jos suurlähettiläs osallistuu johonkin tilaisuuteen, on rehtorinkin oltava läsnä.

Yhteydet lähetystöön merkitsivät myös juhlia. Itsenäisyyspäivänä sain kaikkien näiden vuosien ajan kutsun suurlähettilään vastaanotolle ja tavallisesti myös noudatin sitä. Minut on kutsuttu moniin muihinkin juhlatilaisuuksiin, joissa olen saanut tavata

mielenkiintoisia ihmisiä. Tähtihetkiä ovat olleet tilaisuudet, joissa olen tavannut kulloisenkin istuvan presidentin. Olen tavannut heidät kaikki: presidentit Kekkonen, Koiviston ja Ahtisaaren puolisoineen tapasin heidän valtiovierailujensa aikana Alankomaissa ja presidentti Tarja Halosen ja tohtori Arajärven liittopresidentti Köhlerin heidän kunniakseen tarjoamilla illallisilla Berliinissä Bellevuen linnassa.

UKANin tuki

1970-luvun alusta lähtien UKAN on järjestänyt ns. lehtoripäiviä, myöhemmin niiden viralliseksi nimeksi tuli koulutus- ja neuvottelupäivät. Alkuvuosina niitä pidettiin kesäkurssien yhteydessä Lappeenrannassa, myöhemmin eri puolilla Suomea. Näillä päivillä on suomea ulkomailla opettaville erittäin suuri merkitys. Eri puolilla maailmaa työskentelevät opettajat ovat usein hyvin yksin ongelmiensa kanssa. On hyvä tavata kollegoja, joiden kanssa voi vaihtaa ajatuksia. Omasta kokemuksestani tiedän, miten epävarmaksi ja tyhmäksikin sitä tuntee itsensä: varsinkin ensimmäisinä vuosina tunsin riittämättömyyteni, kun opiskelijat esittivät kysymyksiä, joihin en osannut vastata. Yritin löytää vastauksia kirjallisuudesta, mutta useimmiten turhaan. Itsetunto oli ajoittain kovilla. UKANin järjestämät lehtoripäivät, joihin osallistuin vuosina 1972–2006 joka kerta, olivat pelastus. Siellä tapasin kollegoja, joiden kanssa saatoinkin keskustella kaikenlaista. Siellä selvisi, etten suinkaan ollut ainoa, jolla oli ongelmia. Samanlaisten asioiden kanssa kamppailivat muutkin. Itsetunto palasi, kun huomasin, ettei vika aina ollutkaan minussa (tai meissä), vaan siinä, että monet asiat olivat tutkimatta ja monet ovat sitä vieläkin. Vuosien kokemus on tuonut moniin kysymyksiin käytännön ratkaisuja.

Yliopiston kirjastolla on merkittävä osuus sekä opetuksessa että tutkimuksessa. UKANin vuosittaiset kirjalahjoitukset olivat tärkeä apu ja niitäkin tärkeämpiä olivat UKANin tilaamat suomalaiset lehdet. Ilman niitä olisin tuskin voinut vuosikymmeniä hoitaa työtehtäviäni edes tyydyttävästi. *Helsingin Sanomat* ja *Suomen Kuvalehti* tulivat luetuiksi aina lähes kanteen kanteen. Näin saatoinkin Suomessakin keskustella ajankohtaisista aiheista. Helsingin Sanomissa olleiden juorulehtien ilmoitusten ansioista edes ajankohdattaiset julkisjuorut eivät jääneet tuntemattomiksi.

Suomella ei 1970- ja 1980-luvuilla ollut monissakaan yliopistoissa itsenäisen pääaineen asemaa: suomi oli usein osana fennougristiikkaa, jolloin pääpaino oli (historiallisessa) kielitieteessä tai sitten se oli jonkinlainen tukiaine. Groningenin ja Lontoon yliopistot olivat Skandinavian ulkopuolella niitä harvoja paikkoja, joissa fennistiikkaa saattoi opiskella pääaineena. Professori Michael Branchin aloitteesta UKAN ryhtyi 1970-luvun lopussa tukemaan näitä kahta laitosta erityisjärjestelyin: perustettiin Groningenin-Lontoon akseli, mikä tarkoitti sitä, että UKAN kustansi Suomesta vuosittain kahden viikon luentomatkalle Lontooseen ja Groningeniin kolme professoritason luennoitsijavierasta, kielitieteilijän, kirjallisuustieteilijän sekä jonkin muun kansallisen tieteen (esimerkik-

si historian, kansanrunouden, uskontotieteen) edustajan. He viipyivät kummassakin kohteessa viikon, pitivät pari vierailuluentoa ja tutustuivat laitoksiimme. Lisäksi vaihdoimme opettajia Lontoon ja Groningenin välillä. Näin saimme tukea omalle opetuksellemme ja opiskelijamme saattoivat saada elävän kosketuksen henkilöihin, joiden nimet olivat tuttuja kirjallisuudesta. Hyödyllistä oli myös, että saimme näin kontakteja suomalaisten yliopistojen suomen kielen ja kirjallisuuden laitoksiin. Erityisen tärkeää se oli minulle, joka olin ollut jo pitkään poissa Suomesta. Näiden kontaktien avulla saatoin pysyä jossakin määrin kiinni suomalaisessa yliopistomaailmassa. Professoritason vierailut jatkuivat noin kymmenen vuoden ajan. Sen jälkeen saimme muutaman vuoden ajan vieraiksi nuoria tutkijoita, jotka viipyivät laitokssessamme vähän pitempään.

Vieraat merkitsivät myös paljon lisätyötä. Halusimme, että vieraamme viihtyivät. Istuimme vieraan kanssa iltaa paikallisissa ravintoloissa. Professori Kylstra kutsui tavallisesti yhtenä iltana vieraan ja meidät fennistit kotiinsa vaimonsa valmistamalle päivälliselle, ja toisena iltana taas minä kokkasin koko joukolle aterian. Se vaati kyllä vähän järjestelyä, olinhan tavallisesti koko päivän laitoksessa, mutta ajan mittaan siihen tuli kyllä aika hyvä rutiini.

UKAN on tukenut työtäni ja opetuspisteitäni monella muullakin tavoin, vaikka kaikkea en tässä yhteydessä voi luetella. Paljon merkitystä on ollut UKANin neuvottelukunnan puheenjohtajien ja pääsihteerin vierailuilla. Sekä Groningenissa että Greifswaldissa oli kriisitilanteita, jolloin oli vaara, että suomen opetus lopetetaan. Tällaisissa tilanteissa UKANin johtohenkilöiden vierailut ja konkreettinen tuki saivat yliopiston johdon huomaamaan, ettei oppiaineen lopettaminen olisikaan ehkä poliittisesti viisasta.

Mitä jätin perinnöksi?

Opettaminen on ollut minulle aina mieluista puuhaa. Melkein kolmenkymmenen Groningenin vuoden aikana ehdin opettaa monta opiskelijapolvea. Opiskelijamäärät olivat kuitenkin aina pienet, joten kovin suuri ei ole sieltä valmistuneiden Suomi-asiantuntijoiden joukko. Osa heistä työskentelee sellaisella alalla, jossa suomen kielen ja kulttuurin opinnoista ei suoranaisesti ole apua, mutta heillekin opinnot ovat varmasti olleet välillisesti hyödyllisiä: he ovat oppineet ajattelemaan analyyttisesti. Useammat kuitenkin työskentelevät paikoissa, jossa voivat hyödyntää oppimaansa: esimerkiksi opetustehtävissä tai kääntäjinä. Paljolti entisten oppilaitteni ansiota on, että nykyisin käännetään aika paljon suomalaista kirjallisuutta hollanniksi. Väitöskirjojakin on tullut.

Greifswaldin aika oli melko lyhyt, mutta valmistuneita opiskelijoita oli suhteellisesti enemmän kuin Groningenissa. Kun aloitin Greifswaldissa, fennistiikassa oli kirjoilla

runsaat 30 opiskelijaa, lähtiessäni heitä oli noin 90. En ollut siellä suinkaan yksin, vaan apunani olivat tehtäväänsä erittäin vahvasti sitoutuneet assistentti ja lehtori. Yhdessä saimme aikaan sen, että jäädessäni viime vuonna eläkkeelle saatoin jättää seuraajalleni (jota ei vielä tätä kirjoittaessani ole valittu) vireän, elinvoimaisen oppiaineen. Olen myös ylpeä jälkikasvusta: kaksi väitöskirjaa ja yksi habilitaatiotyö.

Lopuksi

Opetin ulkomaisissa yliopistoissa yhteensä 37,5 vuotta. Niissä tehtävissä, jotka minulla on ollut, on vaadittu jatkuvuutta. En tarkoita, että jokaisen tulisi viipyä samassa tehtävässä kolmekymmentä vuotta, mutta on todennäköistä, että jos Groningenissa suomenlehtori olisi vaihtunut vuoden parin välein, oppiaine olisi lopetettu jo aikoja sitten.

Lehtorivuosiени aikana vietin Suomessa yleensä kesällä pari kuukautta ja myöhemmin vuosina myös lyhyitä parin viikon jaksoja talvella. En kuitenkaan missään vaiheessa kokenut, että olisin vieraantunut Suomesta tai etten olisi ollut enää pätevä opettamaan suomea. Päinvastoin: mitä kauemmin opetin sitä, sen paremmin se kävi. Tämä vaati tietysti jatkuvaa opiskelua eli toteutin käytännössä sitä, mitä nykyisin nimitetään elinikäiseksi oppimiseksi. Pidin tietoisesti huolta siitä, että pysyin ajan tasalla (tai sen parin päivän viiveellä, minkä sanomalehti viipyi postissa) sekä Suomen tapahtumissa että kielessä. Viikonloppuisin kuuntelin paljon radion lyhytaaltolähetyksiä ja keittiössä oli maailmaradion aina Suomen taajuuksilla. Suomalaisuuttani en ole menettänyt, mutta minusta on tullut eurooppalainen suomalainen tai suomalainen eurooppalainen.

Tehtävissäni on vaadittu rohkeutta, uteliaisuutta, ennakkoluulottomuutta ja sisua. Mutta työ on myös antanut minulle paljon. Olen kiitollinen siitä, että sattuma heitti minut aikoinaan Groningeniin; tunnen itseni monessa suhteessa etuoikeutetuksi. Nyt oppivuoteni ovat ohi ja voin ryhtyä miettimään, ”mitä isona teen”. Sitä miettiessäni minulla on aikaa keskittyä lainasanatutkimukseemme ja sukkuloida Saksan, Suomen ja Alankomaiden välillä.

Suomen kieltä rautaesiripun takana

Mistä kaikki sai alkunsa?

Aloitin historiasta, omasta historiastani, johon kuuluu 60-luvun hullu Eurooppa. Sen läntistä laitaa silloin kiertelin jo heti lukiosta päästyäni. Tutustuin monenlaisiin ihmisiin ja usein törmäsin rautaesirippuun ja sen takaa tulleisiin. Monenmoista minulle kerrottiin, ja se kaikki vain vahvisti haluani päästä itse näkemään ja kokemaan. Kun ensimmäinen tilaisuus tarjoutui, en epäröinyt, vaan lähdin stipendiaattina opiskelemaan Prahaan.

Praha oli silloin, kuten nykyisinkin, hyvin kosmopoliittinen kaupunki. Opiskelijoita oli joka puolelta maailmaa, laidasta laitaan. Tullessani silloiseen Tšekkoslovakiaan en oikeastaan tiennyt mitään tästä maasta, en kielestä, historiasta enkä kulttuurista. En tiennyt, miten pitkä ja kaikinpuolisesti rikas historia ja korkea kulttuuri tšekkikansalla on ollut. Tätä perintöä he vaalivat, ja se antoi heille riippumattomuuden ja itsenäisyyden tunteen. Toisaalta opin tuntemaan myös, miten syvä oli heidän vihansa ja katkeruutensa itäistä naapuria kohtaan. Opin tuntemaan sisäänpäin kääntyneen ilmapiirin ja ihmisten epäluuloisuuden, joka kaikissa sosialistimaissa vallitsi. Monia asioita minun oli ajan mittaan opittava uudelleen. Mutta täydellinen uudelleen arvioiminen tapahtui vasta 90-luvulla, kun arkistot eri sosialistimaissa avautuivat ja esiin tuli se suunnaton kärsimys ja mielivalta, jonka uhriksi valtaosa sosialistimaiden asukkaista tavalla tai toisella oli joutunut.

Aika rautaesiripun varjossa

Minun tieni tähän tuntemukseen kulki vanhan yliopistorakennuksen hiljaisia käytäviä. Kaikki alkoi minun kohdallani vasta 70-luvulla, jolloin 60-luvun vapautta alettiin maksaa takaisin. Jo tšekin kielen opiskelujeni alkuvaiheissa eksyin yleisen kielitieteen seminaariin, yliopistorakennuksen vinttikerrokseen, josta oli upea näkymä vanhalle juutalaishautausmaalle. Seminaaria piti harmaapäinen karismaattinen professori, joka

nähtyään nimeni listasta kysäisi heti, tiedänpö mikä on ”äimä”. Menin sananmukaisesti äimäksi. Omaperäisen professorin Vladimír Skaličkan seminaarissa aloitin sitten yleisen kielitieteen ja suomen kielen opinnot. Opin siellä todella paljon. Kun myöhemmin suoritin Helsingin yliopistossa suomen kielestä arvosanan, voin vain kiitollisuudella muistella professori Skaličkan seminaareja ja niiden todella monipuolista antia.

Samaisessa seminaarissa istui vieressäni nuorehko mies, jo silloin myös harmaapäinen, joka opetti ulkomaalaisille ja siis myös minulle tšekkiä. Hänestä tuli sitten se lopullinen syy, joka sai minut jäämään rautaesiripun taakse. Niin yksinkertaista se oli: ei politiikkaa, vaan kielitiedettä ja rakkautta.

Professori Skalička vaikutti sittemmin monella tavalla uraani. Hänen johdollaani kirjoitin gradu-työni lingvistiikan laitoksella ja myöhemmin myös suomalaista lisensiaattia vastaavan akateemisen lopputyön. Prahan kevään tuulien puhaltaessa oli Skaličkakin saanut toteutettua unelmansa ja opetusministeriö oli akkreditoinut suomen kielen viralliseksi oppiaineeksi Prahan Kaarlen yliopiston filosofiseen tiedekuntaan. Sain elämäni tilaisuuden, kun Skalička tarjosi minulle assistentin paikkaa vastaperustettuun suomen laitokseen. Se pikkuruinen seminaarihuone komeine näköaloineen jäi sitten minun työhuoneekseni seuraaviksi vuosikymmeniksi. Kaikki siellä on edelleenkin paikallaan, mikään ei ole muuttunut näiden vuosikymmenien aikana: sama linoleumimatto, joka jäi makkaralle jo sitä sinne asennettaessa; huonekalutäydennystä saimme Suomen suurlähetystön poistohuonekalujen joukosta.

Ensimmäiset opiskelijat todella aloittivat syksyllä 1967, mutta vuosi 1968 sekoitti kuviot monien sekä opiskelijoiden että opettajien kohdalla. Professori Skalička sai kuitenkin vielä neuvoteltua Suomen opetusministeriön ja ennen kaikkea professori Pertti Virtarannan avustuksella suomen lehtoraatin, joka avattiin vuonna 1974. Ja tämä vuosiluku on mielestäni se ratkaiseva vuosiluku, jonka jälkeen kaikki oikeastaan käynnistyi. Tosin hitaasti ja vaikeuksien myötä, mutta Suomen tuella pääsimme alkuun, säännölliseen lehtoraattitoimintaan.

Aluksi uusia opiskelijoita otettiin joka neljäs tai viides vuosi. Sisään pääsykokeet olivat tosin muodollisesti olemassa, mutta ne olivat vain suulliset puhuttelut, haastattelut, keskustelut. Minua ei niihin koskaan kutsuttu, sain vain syksyisin nimilistan. Minä vain opetin, mikä oli oikeastaan minun onneni. En joutunut ottamaan osaa mihinkään 70-luvulla käynnistettyihin poliittisiin koulutustilaisuuksiin, minun ei tarvinnut käydä marksismin seminaareissa. Täytyy sanoa, että minua ei myöskään kontrolloitu (en ainakaan ollut siitä tietoinen), en siis koskaan ollut aivan samassa asemassa kuin paikalliset kollegani. Näin jälkeempäin ajatellen olen varma, että tähän vaikutti Suomen suomettumispolitiikka.

Hänestä tuli sitten se lopullinen syy, joka sai minut jäämään rautaesiripun taakse. Niin yksinkertaista se oli: ei politiikkaa, vaan kielitiedettä ja rakkautta.

Säännönmukaiset sisäänpääsykokeet tulivat käytäntöön vasta ”samettivallankumouksen” jälkeen. Ja sen jälkeen myös opiskelijoiden lukumäärä alkoi nopeasti nousta. Nykyisin meillä on opiskelijoita viitisenkymmentä. Mutta myös opiskelutyyli on muuttunut alkuajoista, jolloin se oli hyvin koulumaista. Vuosiluokka, joita oli viisi, oli suoritettava aikataulun mukaan. Yleensä opiskelijat suorittivatkin kaiken vaaditun 5–6 vuoden aikana, ikuisia opiskelijoita ei silloin ollut.

70-luvun lopulla poliittinen tilanne kiristyi ja professori Skaličkin joutui lähtemään ennaaikaiselle eläkkeelle. Hän veti kuitenkin vielä 80-luvun alussa kieliseminaariaan ja suomen laitokselle hän jäi henkiseksi johtajaksi kuolemaansa asti.

Suomen kirjallisuutta satujen maailmassa

Vuodet vierivät ja Skaličkan siirryttyä täysin syrjään jouduin huolehtimaan suomen kielen opetuksesta yksin. Kirjallisuuden opetusta hoiti tuntiopettajana Jan-Petr Velkoborský, suomalaisen kaunokirjallisuuden kääntäjä, jonka oma työmaa oli kustannusliike Albatrossissa lastenkirjallisuuden toimittajana. Albatrossin ylimmässä kerroksessa, satujen maailmassa, korkealla vanhan kaupungin kattojen yllä hän myös piti kirjallisuusseminaarsa.

On muuten kuvaavaa, että juuri siitä ryhmästä, joka aktiivisimmin osallistui hänen seminaareihinsa, on tullut tämän hetken parhaimmat kääntäjät ja Suomen kirjallisuuden tuntijat. Mainitsen Jan-Petr Velkoborskýn, koska mielestäni hän on niitä, jotka olivat muovaamassa Prahan suomen laitoksen luonnetta. Hän opetti innoittavasti ja tunteella. Kaikki ne opiskelijat, jotka hänen luennoillaan kävivät, hahmottivat itselleen Suomen kirjallisuuden kaanonin eli kaiken sen olennaisen, jota suomen opiskelijan pitäisi tietää Suomen kirjallisuudesta. Silloin tällöin vielä nytkin Jan-Petr on mukana kirjallisuuden suullisissa loppututkinnoissa, levittää pöydälle joukon kuvia suomalaisista kirjailijoista tai antaa listan romaanien nimiä tai runonäytteitä, jotka opiskelijoiden tulisi tunnistaa. Tätä palapeliä hän samalla kaiken aikaa itse täydentää, muistelee ja kertoo mukaansa tempaavasti – jopa niin, että tunti, joka on varattu tutkintoon venyy kahdeksi tai kolmeksi.

Kun tähän vielä lisää edesmenneen yleisen kielitieteen dosentin Pavel Novákin pohdiskelut kielen olemuksesta ja kollega Lenka Fárován kotileipomom tuotteet, niin voidaan sanoa, että suomen laitoksen loppututkintoihin meni aina aikaa runsaat puoli päivää, mutta todella antoisat puoli päivää.

Mitä jätän perinnöksi jatkajille?

Suomen kielen laitos on nyttemmin vakiintunut, opetuksen kuviot ovat asettuneet paikoilleen ja tutkinnot ovat muuttuneet asiallisiksi. Tulokset ovat hyviä. Olemme rakentaneet toimivan ja suhteellisen hyvin varustetun kirjaston, meillä on jopa kirjastoapulainen.

Kirjaston syntyminen alkoi oikeastaan yhdestä kirjasta, joka oli professori Skaličkalta ensimmäiseksi tunniksi saamani saksankielinen Rosenqvistin *Suomen kielioppi*. Se oli todennäköisesti se kirja, josta hän itse oli opetellut suomen kielen alkeet; fraktuuralla kirjoitettu ohut kirjanen. Muistan, että kun valmistelin ensimmäistä tuntiani, en oikein tiennyt, miten aloittaa. Kieliopista löysin lauseen, joka on syöpynyt mieleeni: ”Kettu livahti aidan ali”. Tästä lauseesta muodostui minulle ensimmäiseksi tunniksi aikamoinen pulma, mutta sen myötä minulle myös selvisi, mitä kaikkea minun oli tehtävä, mitä minulta odotettiin ja miten pääsisin eteenpäin opetuksessani.

Minun oli luotava koko opetussysteemi, kaikkien kieltä koskevien kurssien sisällön suuntaviivat, mutta ennen kaikkea oli kirjoitettava sanakirja. Se oli näpertelyä, joka vei muun työn ohessa monen monta vuotta. Silloin ei ollut vielä tietokoneita eikä kielikorpuksia; minulla oli apuna vain tavallinen kirjoituskone ja oma kielitajuni. Toinen suuri tehtävä oli suomen kieliopin soveltaminen tšekinkielisten opiskelijoitten tarpeisiin. Niinpä sitten syntyi 80-luvun alussa sanakirjan seuraksi myös lyhyt suomen kielioppi lingvistimieheni avustuksella. Oppikirja tšekkiläisille ilmestyi vasta uudella vuosituhanella. Ja laatikoissa olisi vieläkin monien kurssien erilaisia versioita, joista voisi syntyä uusia täydentäviä erikoisoppikirjoja tšekkiläisten opiskelijoiden suomen kielen tarpeisiin.

Mutta vuodet vierivät ja joskus näyttää siltä, että opetussarka on viljelty loppuun. Eurooppa on yhtenäistynyt, yliopistojen ohjelmat eri aineita varten ovat muuttumassa tasapäisiksi, opiskeluaika lyhentyä, kaikkeen vaaditaan talousarvio, kukaan ei tee enää palkatonta ilta- ja yötyötä, kukaan ei tarvitse enää maksutonta Suomi-neuvolaa. Opiskelijat haluavat ja saavat vain nopeaa kurssitusta ja pinnallista tietoa, kukaan ei ole enää kiinnostunut siitä, mikä on ”äimä”, ja mihin sitä enää tarvittaisiinkaan?

Mitä siis jätän perinnöksi? Ehkä sittenkin jotakin... Olen vuosien varrella opettanut monenlaisia opiskelijoita, ja useimmat ovat jääneet mieleeni, sillä opetin heitä aina viiden vuoden ajan. Se on pitkä aika, jolloin nuoren ihmisen oppii tuntemaan myös kateederin toiselta puolelta. Monista on tullut ystäviä, tuttavuuksia, jotka silloin tällöin soittavat, tulevat katsomaan ja kertomaan omista kokemuksistaan, elämästään. Se on suuri anti, tunne siitä, että olet jossain vaiheessa ollut muovaamassa heidän ajatuksiaan ja ehkä asennettaankin elämään.

Eri asia ovat tietysti ne opiskelijat, jotka ovat jääneet vaikuttamaan alalle ja löytäneet elämänsä tehtävän juuri suomen kielen, kirjallisuuden ja kulttuurin parissa. Heidäkin on aika paljon. He ovat tietysti se virike, joka antaa tunteen, että olen sittenkin luonut jotain pysyvää. He ovat työni jatkajia ja heidän uraansa seuraan suurella empatialla ja mielenkiinnolla.

Miksi?

Miksi on sana, jonka voi ymmärtää niin monella tavalla. Muistan erään lehtorikokouksen, jossa joku osallistujista totesi ulkomaanlehtoreiden olevan erikoinen sortti opettajia, jotka kestävät kaikenlaisia oloja ja ympäristöjä mukisematta ja joilla on kulkurin sydän. Tähän lisäisin, että kulkurin sydämen lisäksi lehtoreilla on voimakkaat siteet Suomeen ja sen kieleen ja kulttuuriin. He ovat tavallaan sovinisteja, jotka saavat voimaa tästä tunteesta pitkien vuosien aikana. Tämä lehtorien erikoisvietti varmasti vaikuttaa myös siihen, että he lähtevät aina uudelleen ja uudelleen olosuhteisiin, joissa tehtävän vaikeus antaa heille sen eteenpäin vievän adrenaliiniannoksen. Kuulostaako vanhan lehtorin päätökseltä, mutta sittenkin, käsi sydämelle, lehtorit, eikö asia ole näin!

Prahassa tammikuulla 2009, opettajana edelleenkin

Aili Flint
Columbia-yliopisto, New York / Yhdysvallat

Mitä jätän perinnöksi?

Perintö on monipiippuinen asia. Perinnön voi jättää, mutta jokainen perijä ratkaisee, mitä siitä haluaa ottaa vastaan.

Toivotan jatkajille herkkää suhdetta suomen kieleen sekä iloa kielten ja kulttuurien väliin rajankäyntiin, jota tapahtuu niin omissa kuin opiskelijoidenkin aivoissa ja mielissä. Maailma muuttuu, Suomi muuttuu, kieli on jatkuvasti liikkeessä; sitä kaikkea toivoo voivansa sisällyttää opetustyöhön. Opettaessaan ja toimiessaan ulkomaisessa yliopistossa oppii aina uutta, jos haluaa.

Ulkomaaisessa yliopistossa toimivan lehtorin päätehtävä on suomen kielen ja kulttuurin opettaminen: suomen kielen erikoislaadun ja sen ilmaisutapojen välittäminen opettaville, tilanteiden ja kielen rakenteen mukaisesti jäsennehtyinä annoksina. Kielen pitää myös nivoutua kulttuuriyhteyksiin. Näin olen omaa työtäni luonnehtinut, mutta samalla lisännyt, että yhteydet yliopiston kollegoihin, muihin kieliin ja aloihin sekä kontaktit ympäröivään ulkomaailmaan ovat tärkeä osa kulttuurista ja kulttuurienvälistä rajankäyntiä (Flint 1997). Jokainen ulkomainen yliopisto omassa miljöössään on ainutlaatuinen; lehtori ymmärtää juuri sen kulttuurimiljöön haasteet ja vastaa niihin omalla äänellään.

New York

New Yorkissa, monisärmäisessä, monikulttuurisessa ja monikielisessä suurkaupungissa, on tarjolla suomalaista musiikkia, kuvataidetta, elokuvaa ja tanssia. New Yorkissa on myös runsaasti suomalaisia ja muita Suomesta kiinnostuneita eri alojen edustajia. Heitä voi tavata yliopistossa, kulttuuritapahtumissa sekä erilaisissa tilaisuuksissa.

Vuosien mittaan Columbia-yliopistossa on vieraillut suomalaisia tutkijoita, taiteilijoita, kirjailijoita ja muusikoita sekä muitakin suomalaisia, nuoria ja vanhempia, tunnettuja

ja tuntemattomia. Suomen oppitunneille on kutsuttu lähihaastatteluun vain niitä, jotka ovat olleet aidosti kiinnostuneita tapaamaan Columbian suomen opiskelijoita ja jotka ovat sitoutuneet puhumaan vain suomea vierailullaan. Heitä opiskelijat ovat haastatelleet ns. mysteerisuomalaisina; omien taitojensa rajoissa he ovat ottaneet selvää, kuka vieras on. Aito kohtaaminen opiskelijoiden omalla reviirillä ja turvallisessa ryhmässä onnistuu ensimmäiselläkin lukukaudella, vaikka heillä onkin vasta vähän kieltä hallussa.

Nämä tapaamiset nivottiin tiiviisti osaksi oppimiskokemusta, niistä keskusteltiin ja kirjoitettiin; niistä tuli osa oppikurssin yhteistä aineistoa, mikä kaikki edistää opiskelijoiden kotiutumista suomen kieleen ja suomalaiseen kanssakäyntiin. Järjestelyistä koitui vaivaa opettajalle, mutta lopputulos maksoi vaivan. Joskus kävi niin, että tietty vieras teki erityisen vaikutuksen johonkin opiskelijaan, jolloin heidän keskinäinen yhteydenpitoa jatkui. Kun oli jo kerran kirjoittanut yhdelle tutuksi tulleelle suomalaiselle, kokemus helpotti myöhempiä, tarpeellisia yhteydenottoja Suomeen.

Kun opiskelijat olivat tottuneet siihen, että suomen tunnille saattoi ilmestyä uusi suomalainen milloin tahansa, ja kun he oppivat oman ryhmänsä ja tasonsa puitteissa, miten vieraan kanssa tullaan toimeen vähäiselläkin kielitaidolla, he pystyivät kohtaamaan luontevasti jopa Suomen tasavallan presidentin. Columbiassa ovat vierailleet presidentit Martti Ahtisaari (saadessaan Columbiassa kunniatohtorin arvon v. 2000) ja Tarja Halonen (pitäessään *World Leaders Forumin* avajaisluennon v. 2005). Kohtaamisista oli aistittavissa, että kummallekin presidentille diplomatiarutiinin väliin tuleva hetki nuorten suomen opiskelijoiden kanssa oli mieluinen. Keskustelut sujuivat, kysymyksiä ja vastauksia tuli osittain suomeksi, osittain englanniksi. Näistä kohtaamisista tuli yliopiston verkkosivuille tietoja, kuvia ja videoita, joita käytettiin suomen kurssien aineistona.

Kohtaamisia voi tapahtua yliopistolla ikään kuin luonnostaan, jos on tila ja viikoittainen kirjasto- tai kahvihetki, jonne yliopiston ihmishakuiset suomalaiset tutkijat ja muut kävijät voivat poiketa kevyesti. Useimmiten tällainen spontaanilta vaikuttava tapaaminen vaatii lehtorilta tietoista suunnittelua ja yhteydenpitoa. Kun kohtaamisten ja yhteisten retkien järjestäminen onnistuu, alkavat opiskelijat tuntea kuuluvansa Suomesta kiinnostuneiden ihmisten yhteisöön.

Voimavaroja

Suomen valtion viralliset edustajat, New Yorkissa Suomen Pääkonsulinvirasto ja Suomen YK:n pysyvä edustusto, ovat olleet tukena lehtorille. Myös Yhdysvalloissa toimivat suomalaiset ja pohjoismaiset järjestöt, kuten esim. *Finlandia Foundation* ja *American-Scandinavian Foundation*, ovat myöntäneet apurahoja opiskelijoille, auttaneet lehtoria tiedotuksessa ja joskus myös toimineet muuna konkreettisena tukena. On selvää, että yhteydenpito eri suuntiin vie aikaa ja voimia, mutta se voi tuottaa tuloksiakin.

New Yorkiin hakeutuu jatkuvasti nuoria suomalaisia, useat heistä esittäviä taiteilijoita, jotka opiskelevat tai työskentelevät kaupungissa. He ovat oma erityinen voimavaransa yliopiston suomen kielen ohjelmalle. Suomen kielen vanhempana lehtorina toimiessani koin, että yhteistyö näyttelijöiden, muusikkojen ja kiinnostuneiden tutkijoiden kanssa onnistui; heistä tuli osa opiskelijoiden maailmankuvaa. Suomen lehtorin yhteyksiä Pohjois-Amerikan mantereella edistää *Society for Advancement of Scandinavian Study* eli SASS, Yhdysvaltain vanhin Pohjoismaihin kohdistuva akateeminen järjestö, jonka jäsenet, yliopisto-opettajat ja -tutkijat, tapaavat ja kuuntelevat toisiaan vuosikokouksissa.

Suomea Columbiassa

Columbiassa suomen kieli on yhtenä muiden kielten ja oppiaineiden joukossa. Tämä pätee kuhunkin opiskelijaan sekä suomen kielen asemaan yliopistossa. On tärkeää, että suomen kieltä ja kulttuuria suhteutetaan yliopiston muuhun antiin, niin ettei se ole eristäytynyt saareke, vaan että pidetään yllä yhteyksiä eri suuntiin. Suomen lisäksi germanistiikan laitokselle kuuluvat ruotsi, hollanti, jiddish ja vanhana pääkielenä saksa sekä saksalainen kirjallisuus. Laitoksen kollegoja ja opiskelijoita tapaa helposti. Heitä, kuten yliopiston muidenkin kielten opettajia ja opiskelijoita, on kutsuttu suomalaisiin kulttuuritilaisuuksiin, mm. monikielisille Kalevala-maratoneille, joihin he ovat osallistuneet omalla kielellään ja jotkut jopa useammallakin.

Ensimmäinen Kalevala-maraton järjestettiin v. 1999, kun Suomalaisen kirjallisuuden seuran kirjallisuusarkiston johtaja Anna Kuusmin (silloin Makkonen) ehdotti sitä ollessaan laitoksella vierailevana tutkijana. Kalevalan käännökset yli 60:lle kielelle houkuttelivat kutsumaan koolle kansainvälisen yliopiston ja kaupungin ääniä. Columbiassa on tarjolla yli 40 kieltä, ja kaupungissa riittää monien muidenkin kielten puhujia. Niitä on kuultu musikiin ja tanssiesitysten lomassa.

Kalevala-maratoneista on muotoutunut osittain suunniteltu, osittain improvisoitu poikitaiteellinen, postmoderni, monikielinen tapa lähestyä vanhaa suullista perinnettä: on kuultu esityksiä useilla kielillä tai kielimuodoilla (1999: 15, 2005: 18, 2007: 21 ja 2008: 26).

Monet esitykset ovat jääneet soimaan: esimerkiksi Osmo Lipposen, Suomen pääkonsulin, savon murteella esittämät säkeet, hindin professorien eloisa Aino-esitys, suomen alkeiskurssin opiskelijoiden omin päin laatima Lemminkäinen-Kyllikki-Lemminkäisen äiti -sketsi suomeksi, toisen vuoden opiskelijoiden esitys Marjatan tarinasta sekä Viipusen loitsu mandariinikiina-suomi-englanti-yhdistelmänä. Viime vuonna suahiliksi säkeitä esitti Dar es Salaamin yliopiston vaihdosta palannut Columbian opiskelija (sieltä hankkimastaan SKS:n *Utenzi Wa Kalevala* -teoksesta) ja tänä vuonna Ritva Jolkkonen, Afrikassa toiminut Suomen New Yorkin nykyinen pääkonsuli. On myös tallennettu esi-

tys quenyaksi: Tolkienininsa perin juurin tuntevan nuoren opiskelijan oma haltiakielinen käännös Kalevalan toisen runon puiden kasvusta.

Runomaratoin keskeisinä henkilöinä ovat olleet suomen kielen ja kulttuurin opiskelijat; maratoni, kuten muutkin Columbian suomalaiset kulttuuritapahtumat, on nivottu heidän kursseihinsa. He ovat esittäneet runoja tai laatineet esityksiä *Kalevalan*, *Kanteletaren* tai alkuperäisen kansanrunouden pohjalta vapaasti valitsemallaan kielellä. Niissä illoissa suomi on ollut kieli toisten joukossa, ja vanha runous tullut monien omaksi, eri kielin ilmaistuna. Esittävien taiteilijoiden panos on luonut poikkitaiteellisen leimansa näihin tapahtumiin. Käännöksiä useille kielille on Columbian ja New Yorkin kaupungin kirjastojen kokoelmissa sekä saatavissa eri yliopistojen kirjastojen välisinä lainoina. SKS on auttanut kiitettävästi lähettämällä otteita vaikeasti saatavista käännöksistä. Suomalaisen kirjallisuuden seuran kirjeenvaihtajajäsenenä ja Kalevala-seuran jäsenenä olen saanut jatkuvasti ajan tasalla pitävää tiedotusta.

Yliopiston tekninen keskus, *Language Resource Center*, on paikka, jossa suomea ja Suomea tunnetaan ja arvostetaan. Keskuksen teknologinen pedagogi on avustanut Suomen kielen ja kulttuurin lehtoria monella tavalla: hän on ratkaissut monta teknologista sovelutusta suomen opetusohjelmia varten. Hän innostui jopa hankkimaan itselleen oman Kalevalan nykykreikaksi käydessään kotikaupungissaan Ateenassa. ”Hyvä käännös”, hän sanoi, kun esitti siitä säkeitä komeasti Kalevala-maratonilla, jota hän oli videoimassa jo kolmatta vuotta. Hän on tallentanut maratonien esityksiä kunkin suomen oppikurssin opiskelijoille avautuviin verkko-ohjelmiin, joten niitä on voitu käyttää oppimisprosessin tukena.

”Suomi on musiikkia – haluan oppia siihen nuotit.”

Erikoisempien kielten opettajat luonnollisesti ymmärtävät ja joskus myös tarvitsevat toisiaan. On tärkeää, että suomen kielen lehtori tuntee yliopiston muitakin puolia ja pitää Suomea näkyvissä. Vaikka viime vuosien aikana suomen kielen asema onkin ollut vakaalla pohjalla Columbia-yliopiston ja CIMOn tekemän yhteisen sopimuksen mukaisesti, on aiheellista olla tietoinen siitä, että suomen kielen ja kulttuurin asema on ollut uhanalainen yliopiston aiempina rakennemuutosten kausina, jolloin monia ohjelmia on supistettu. Samanlaisia tilanteita on tietysti syntynyt ja syntyy muissakin yliopistoissa muuallakin maailmassa. Aktiivinen yhteyksien luominen saattaa olla tärkeää.

Columbia-yliopisto

Työssäni Columbia-yliopistossa olen opettanut suomen kieltä eri tasoilla. Olen myös opettanut englanniksi kursseja, joilla on käsitelty *Kalevalaa*, *Kanteletarta* ja suomalaista kansanrunoutta sekä eri tavoin kohdennettuja suomalaista kulttuuria ja yhteiskuntaa valottavia kursseja. Suomea osaavat opiskelijat ovat voineet lukea tekstejä alkukielellä, ja

heille on pidetty ylimääräisiä tunteja suomeksi, mutta luennot ja seminaarikeskustelut on pidetty englanniksi. Näiden lisäksi olen opettanut englanniksi suomen kieliopin analyttisiä kursseja (*Structure of Finnish*) sekä omaan tutkimukseeni pohjautuvia kielitieteen kursseja (*Lexicon: Meaning and Society*). Yliopistohallintokin ehti tulla tutuksi sisältä päin, kun opettaessani suomea monet vuodet osa-aikaisella vakanssilla toimin samalla kielitieteen opiskelijoiden ja sittemmin muidenkin opiskelijoiden opinto-ohjaajana ja akateemisen ohjauksen koordinoijana.

Vanhempana suomen kielen lehtorina velvollisuuksiini kuului viime vuosina toiminta Columbian eri kielten lehtorien arvioijana. Se vaati heidän aineistoonsa ja pedagogiseen filosofiaansa perehtymistä sekä opetuksen seuraamista, kokouksia kunkin laitoksen opettajakunnan kanssa sekä kirjallisia arviointoja. Näihin arviointeihin laitos ja yliopiston keskushallinto tukeutuvat tehdessään päätöksiä kunkin lehtorin uran jatkumisesta (alkuun kahden–kolmen, sitten viiden vuoden väliajoin). Eri kielten opetus tuli tutuksi ja opetti paljon. Kun kuunteli esimerkiksi kiinan tai japanin tunteja, joilla alkeiskurssilaiset keskustelivat vilkkaasti toistensa kanssa tarkkaan suunnitellun, vaihtelevan oppituntinsa aikana, tuli viimeistään vakuuttuneeksi kohdekielellä opettamisen merkityksestä. Avaintekijöinä olivat taitavat opettajat.

Muutettuani Helsingistä New Yorkiin kohtasin Columbia-yliopistossa kielitieteen ja uralistiikan tutkijoita ja opettajia, joiden monipuolinen ote kielentutkimukseen kiehoi. Suoritin jatko-opintoni Columbiassa ja opettajinani olivat mm. professorit Robert Austerlitz, Uriel Weinreich, William Labov, John R. Ross, John Lotz, William Diver, Marvin Herzog, Osmo Ikola ja Robert Harms. William Labovin sosiolingvistiikan tutkimusote vaikutti vahvasti ajatteluuni, samoin Uriel Weinreichin semantiikan luennot, mutta avainhenkilö oli Robert Austerlitz. Opiskelu hänen johdolla ja työ hänen kanssaan oli palkitsevaa ja samalla haastavaa. Hänen omintakeinen ja laaja-alainen eri kieliin ja kulttuureihin kohdistuva tutkimusotteensa vaikutti kaikkiin uralistiikan viikkoseminaareissa, joissa ruodittiin jatko-opiskelijoiden erilaisia tutkimuksia. Alkuvuosina useimmat Columbian suomen kielen opiskelijat olivat uralistiikan, kielitieteen, antropologian, sosiologian, kirjallisuuden ja musiikin jatko-opiskelijoita. Näiden lisäksi kieltä opiskelivat myös nuoremmat eri alojen opiskelijat.

Tyypillistä Austerlitzille oli esimerkiksi se, että hän piti ylimääräisiä komin viikkoseminaareja kaikille uralistiikan seminaarin jäsenille kahden lukuvuoden ajan ennen Syktyvkarissa v. 1985 pidettyä Fennougristi-kongressia. Kongressiin lähtikin Columbiasta neljä esitelmöijää: Austerlitz, Daniel Abondolo, Kenneth Nyiradi ja minä. Silloin ei laskettu työtunteja, niin kuin ei yleensä muulloinkaan.

Jatko-opiskelijana pohdin suomen kielen semantiikkaa ja kielten rakenteellisuutta sekä suullista perinnettä kielitieteilijöiden ja suomalais-ugrilaiden kielten tutkijoiden johdol-

la Columbiassa, mutta samalla pidin yllä yhteyksiä alan suomalaisiin tutkijoihin. Pehdyin mm. Castrenianumin arkistoihin ja tutkimukseen sekä tein kielitieteellistä kenttätöitä eri puolilla Suomea. Väittelin Columbiassa suomen kielen sanaston semanttisesta rakenteellisuudesta (Flint: *Semantic Structure in the Finnish Lexicon: Verbs of Possibility and Sufficiency*. SKST 360, 1980).

Robert Austerlitzin ja muiden suomen kielen ulkopuolelta suomea tutkivien kielitieteilijöiden analyysistä koin saavani sopivaa etäisyyttä suomen kieleen, näkemään metsää puilta, minkä koin tärkeäksi voidakseni välittää kieltä uusille kielen sisään pyrkiville. Austerlitzin kehittämä suomen kielen morfofoneeminen analyysi, johon hän päätyi jo vuosikymmeniä ennen tietokoneiden apua, toimi Columbiassa suomen kielen opetuksen rakenteellisena kulmakivenä, joko eksplisiittisenä tai aineistoon rakennettuna. Luontevaan puheilmaisuun ja ääntämisen hiomiseen kiinnitettiin myös aina runsaasti huomiota.

Jo jatko-opiskelijana tutustuin toisten tutkimuksiin ja väiteltäni toimin tohtorinväitöskirjojen ja muiden opinnäytteiden tarkastajana tai ohjaajana. Useimmat näistä, ei vain kielitieteelliset analyysit, vaan myös muiden alojen suomen kieltä ja Suomea (mm. historia, antropologia, sosiologia, kirjallisuus, musiikki) koskevat havainnot ovat aina avanneet uusia näköaloja suomeen ja Suomeen. Pidänkin erittäin tärkeänä, ettei maan rajojen ulkopuolelta tulevia tutkimuksia ja havaintoja ohitettaisi Suomessa marginaalisina. Joskus kaukaa näkee tarkasti.

Opiskelijoiden identiteetti

Mielestäni on tärkeää, että opiskelijat oppivat puhumaan suomeksi omista opinnoistaan: se on osa heidän identiteettiään. Jo suomen alkeiskurssin ensimmäisellä tunnilla minulla oli tapana kysyä kultakin opiskelijalta suomeksi, mille kursseille he olivat ilmoittautuneet ja mitä kaikkea he opiskelivat. Jotkut sanoivat, että biologian ja filosofian opiskelijoiden oli helpompaa vastata kuin vertailevaa kirjallisuutta tai kansainvälisiä suhteita opiskelevien, mutta varsin pian akateeminen terminologia tuli selväksi.

Seuraavilla tunneilla tarkistettiin, että yliopiston sanasto, hankalakin, oli painunut mieleen. ”Kuka opiskelee Y:tä?” ”Mitä X opiskelee?” Yleensä he oppivat toistensa opinnot nopeasti – se oli ainoa asia, jonka he aluksi tiesivät toisistaan. Ja kun päästiin suomen kielessä pitemmälle, kullakin oli tehtävänä pitää ensin lyhyt, myöhemmin pitempi, esitelmä omalta alaltaan. Neurobiologian ja toisen vuoden suomen opiskelija piti esitelmän Suomessa tehdyistä aivojen kehityshäiriöiden tutkimuksista ja valotti asiaa verkolta näyttämiensä kuvien ja kaavioiden avulla. Näin humanistitkin tutustuivat kaikkia ihmisiä koskeviin luonnontieteellisiin ilmiöihin. Humanistien, kirjallisuuden, historian ja taidehistorian, opiskelijoiden esitelmiä kuultiin myös; tavoite oli edistää kunkin opiskelijan oman pääaineen kielen tuntemusta sekä valottaa sitä muille sujuvasti.

Taustaa

Sain lapsena tutustua elämän ja ihmisten kirjoon; meillä kävi kotona monenlaisia ihmisiä. Miettiessäni henkistä perintöäni havaitsen, että kieli ja kielestä välittäminen oli tärkeä osa varhaiskasvuani. Meillä kotona puhuttiin paljon ja kielellä leikiteltiin. Toinen kielen analyysi oli myös mukana, kun ruokapöydässä sanailun kesken ruodittiin kehitteillä olevaa yhteiskuntatieteiden ja psykologian uudissanastoa. Se oli ehkä isoisäni Paavo Warénin, nuorsuomalaisen kielimiehen, toimittajan ja runoilijan perintöä: Hänelä on jäänyt perinnöksi oppikirja, artikkeleja ja hänen läheisilleen kirjoittamiaan runoja. Hänen kerrotaan myös antaneen nimen *Elanto* v. 1905 perustetulle osuusliikkeelle.

Kun kesäisin lähdettiin Helsingistä maalle, Savoon, siirryttiin yhdestä kielimuodosta toiseen. Vasta vuosien kuluttua, kesken Columbia-yliopiston William Labovin sosiolingvistiikan luentoa tiedostin, että olin lapsena sukeltanut vuorovaikutteiseen variaatioon osallistuja-havainnojana, kun kävin mummon asialla hakemassa kananmunia naapurista. Siellä istuttiin ensin tuvan ovensuupenkille, puhuttiin heinänteot ja kalansaaliit ja saatiin pullapala käteen ja syödyksi ennen kuin oli aika sanoa, että se mummo olis niitä munia... Kiirettä ei ollut; asia hoitui vierailun sivussa. Se tapahtui hienovaraisemmin kuin Helsingin lähikaupasta kananmunia ostettaessa. Keskustelustrategiat olivat erilaiset, mutta molemmat koodit olivat tulleet omiksi, sopiviksi omiin yhteyksiinsä. Niitä ei kukaan neuvonut, ne oppi huomaamatta. Elämänmakuista kokemusta toivottaisiin niille, jotka opettavat tai oppivat suomen kieltä.

Käännöstyötä, teatteria, julkaisuja

Lapsena näyttelin paljon ja harrastin runonlausuntaa. Näytelmillä ja runoilla on ollut vankka sijansa työssäni suomen kielen opettajana, kulttuuritilaisuuksien järjestäjänä ja kääntäjänä. Runojen, proosan ja näytelmien kääntäminen on ollut minulle jatkuvasti tärkeää kieltenvälistä rajankäyntiä. Sitä olen tehnyt yhteistyössä mieheni, professori Austin Flintin, näytelmäkirjailijan ja Columbian *School of the Arts* -jaoston luovan kirjoitustaidon opettajan kanssa. Austin Flint kuului pitkään *Books from Finland* -julkaisun neuvottelukuntaan, jolloin kirjalliset yhteydet Suomeen säilyivät tiiviinä.

Oli ilo, kun New Yorkin *Off-Off-Broadway AboutFace* -teatteri, jossa esitettiin mieheni Austin Flintin näytelmiä, otti esitettäväksi myös Eeva-Liisa Mannerin näytelmän *The Othello of Sand Alley*, englanninkielisen käännöksemme Eeva-Liisa Mannerin *Santakujan Otello*-näytelmästä. Se oli kantaesitys; ainakaan siihen mennessä sitä ei oltu esitetty missään, ei Suomessakaan. Se esitettiin uudestaan eri produktiona Columbiassa yhteistyössä ruotsin lehtorin kanssa järjestämällämme Pohjoismaisella teatterifestivaalilla. Manner kirjoitti *Santakujan Otelon* vastaukseksi ja epilogiksi suomentamaansa Georg Büchnerin *Woyzeck*-näytelmään. New Yorkin teatteripiireissä arvostetaan Büchnerin

tuotantoa; Mannerin näytelmä sai myös hyvän vastaanoton. Englanniksi kääntämämme Minna Canthin *Anna-Liisa* -näytelmä julkaistiin arvostetussa *Wadsworth Anthology of Drama Fifth Edition* -teoksessa v. 2007. Minna Canth on ensimmäinen suomalainen, joka on otettu mukaan tähän maailman näytelmäkirjallisuuden historiaa valaisevaan teokseen; siinä hänet on asetettu Oscar Wilden ja Anton Tshehovin väliin. Tuorein käännöksemme on Marja-Liisa Vartion romaani *Hänen olivat linnut* nimellä *The Parson's Widow* arvostetun Illinoisin osavaltiossa toimivan *Dalkey Archive Press* -kustantajan listoilla v. 2008. Esittelimme sitä julkisissa luentatilaisuuksissa Columbiassa ja New Yorkin pohjoismaisessa *Scandinavia House* -kulttuurikeskuksessa. Suomen kirjallisuuden tiedotuskeskus FILI ja *Books from Finland* ovat olleet tärkeitä yhteyksiä käännöstyössä, samoin muut kirjalliset kontaktit.

Kirjalliseksi perinnöksi jää Austin Flintin ja minun yhteistyössä kääntämiä runoja, proosaa, näytelmiä ja esseitä yli 30:n suomalaisen runoilijan ja kirjailijan tuotannosta. Yksin vastaan Jim Jarmushin *Night on Earth* -elokuvan Suomessa kuvatun osan teksteistä ja käännöksistä, samoin pohjoismaisen laulumusiikin käännöksistä. Kielitieteen alalta jää Columbian väitöskirjaani pohjautuva teos sanaston semanttisesta rakenteellisuudesta sekä artikkeleja kielestä, pedagogiasta, teatterin ja kielenopetuksen yhtymäpisteistä. Jää myös mm. kirjoituksia ja selontekoa pedagogian ja yliopistopragmatiikan alalta, suomalaisen kirjallisuuden arviointeja ja hakuteosartikkeleja, henkilökuvia ja nekrologioita sekä Kansallisbiografiaan pyydettyjä kirjoituksia. Muu jäänee suulliseksi perinteeksi, mutta kieltenvälinen rajankäynti jatkuu. Hyvä niin.

Realismia ja kiitoksia

Vuonna 1989 Columbian kielitieteen laitos jäädytettiin, mutta sen yhteydessä toimineen uralistiikan alajaoston tarjoama suomen kielen oppiaine selviytyi hengissä. Monien neuvottelujen lopputuloksena Suomen kielen lehtoraatti vakinaistettiin silloin täyspäiväiseksi ja liitettiin germanistiikan laitokseen UKANin ja Columbia-yliopiston päättäjien kesken tehdyn sopimuksen mukaisesti. Professori Mikko Korhosen ja Anna-Maija Raanamon, UKANin silloisen pääsihteerin, sekä UKANin neuvottelukunnan jäsenet saivat erityiset kiitokset taitavista ja sitkeistä neuvotteluista, joiden avulla saatiin vihdoinkin ratkaisu monta vuotta keskusteltavina olleisiin asioihin.

Kiitän kaikkia UKANin neuvottelukuntaan ja henkilökuntaan kuuluneita ja kuuluvia – ilman heidän panostaan suomen kielen ja kulttuurin opettaminen ei onnistuisi ulkomaisissa yliopistoissa.

UKANin upeille lehtoreille sanon: kannattaa iloita uusien ihmisten, kielten ja kulttuurien kohtaamisista sekä kaiken uuden oppimisesta, mitä maailmalla kertyy. Mielestäni kannattaa myös iloita siitä, että CIMO järjestää kesäisin koulutuspäiviä, joilla ohjelmaan

suunnitellun asiasisällön lisäksi voi kohdata toisia maailmalla toimivia heimotapaamisen merkeissä ja pitää vapaahetkinä vertailevan kulttuuriantropologian seminaareja.

Mielessäni soi tutuiksi tulleiden kollegojen ääniä: professori Pertti Virtarannan kaudelle ominaisilla monilla bussiretkillä panimme aina Olli Nuutisen kanssa maailmaa, ei vain kieltä, järjestykseen. Silloin kauan sitten illallisilla laulettiin aina Ollin, Hannele Branchin ja Outi Karanko-Papin johdolla, koska he osasivat kaikki sanat kaikkiin lauluihin. Kaukasiin äänimaisemamuistoihin on jäänyt soimaan *Tiikerihai*-esitys, joka kaikui Ellivuoren parkkipaikalta kesäyössä aamukolmelta Olli Nuutisen ja Matti Klingen duettona. Viime vuosilta on jäänyt mieleen kitaran säestämä yhteislaulu Lauttasaaren kalliorannalla komean punaisen auringonlaskun aikaan. Luokaa omia, uusia perinteitä! Tutustukaa toisiinne!

Kaunein vastaus ikuiseen kysymykseen

Kun eräältä opiskelijaltani, viiden kielen keskellä Brasiliassa kasvaneelta ja nykyiseltä New Yorkin musiikkielämän vaikuttajanaiselta, jälleen kerran kysyttiin, miksi hän opiskeli suomea, hän vastasi: ”Suomi on musiikkia – haluan oppia siihen nuotit.”

Ammattilehtorit – mikä saa opettajan
lähtemään maailmalle aina uudestaan?

Ammatti: ulkomaanlehtori

On meneillään alkeiskurssin tunti asumiseen liittyvistä asioista, ja Kendra on ymmärtänyt väärin kysymykseni. Jatkan hänelle: ”Joo, sinä asut isossa talossa, mutta millainen sinun *asuntos*i on?” Näen, että opiskelijallani alkaa raksuttaa – suomeksi. Olemme toki puhuneet suomea keskenämme ennenkin, mutta silloin on ollut kyse lähinnä hänen suorista reaktioistaan minun sanomisiini, kuten: ”Mitä kuuluu?” – ”Kiitos hyvää. Entä sinulle?” Nyt *keskustelemme* suomeksi ensimmäistä kertaa. Olen lähes haltioissani, kuten aina kun tämä hetki kunkin opiskelijan kohdalla koittaa.

Lili Ahosen *Kuulostaa hyvältä!* -oppikirjan eräessä kappaleessa yksi kirjan juonitarinan päähenkilöistä, Anna, on tyly tarinan toiselle naispäähenkilölle Jutalle, koska tämä on alkanut käydä kuntosalilla hänen poikaystävänsä kanssa. Olen antanut kotitehtäväksi kirjoittaa otsikosta ”Miksi Anna on nyt erilainen kuin tavallisesti?” Alle 20-vuotias Laura kirjoittaa, että olisi liian yksinkertaista sanoa, että Anna on mustasukkainen. Hän jatkaa: ”Pääasiassa Anna on sellainen siksi, että hän on ainoastaan elävä olento, ihminen. Ja samaan aikaan Anna on, ehkä, väsynyt jokapäiväisestä elämästä, aivan kuin luonto, joka kuumana kesäpäivänä odottaa ukkosta.”

Harjoittelemme jotain kielioppiasiaa joissain tilanteissa, kun huomaan Jovanin olevan muissa maailmoissa. Yhtäkkiä hän sanoo iloisesti: ”Serbiaksi sanotaan hyvin samalla tavalla!”

Opiskelijoideni on pitänyt kirjoittaa aine lukemastaan Tove Janssonin novellista *Kirjeenvaihtoa* (kokoelmasta *Kevyt kantamus*), jossa japanilainen tyttö, Tamiko, kirjoittaa kirjeitä Tove Janssonille. Jana, myöskin alle 20-vuotias, on aloittanut aineensa seuraavasti: ”Jos minä olisin taikurin tytär, minä osaisin kerätä vanhaan maitopulloon kyyneliä maailman lasten sieluista, ja yöperhosten haurailta siiviltä varastaisin harmaata siitepölyä, jotta sitten maalaisin sillä maagisella värillä kauniin tunteen, jonka minä otin kiinni lukiessani Toven ja Tamikon kirjeenvaihtoa.”

Opiskelijat ovat yksi syy siihen, miksi tätä työtä haluaa jatkaa. Edellä mainitut työhöni kuuluvat suuret pienet asiat kirkastavat päivän. Se, että saa oppia tuntemaan opiskelijoita, heidän ajatuksiaan ja samalla tukea ja seurata heidän kielenoppimisprosessiaan, on minulle työssäni tärkein ja eniten tyydytystä tuottava asia. Se, että opittava kieli on suomi, tuo työhön bonuksen. Se on kieli, jonka minä tunnen parhaiten, joka on selvästi osa minua.

Toinen syy, miksi haluan pysyä ulkomaanlehtorina, on mahdollisuus tutustua uusiin maihin ja uusiin kulttuureihin. Olen ollut ulkomaanlehtorina kaksi kertaa Latviassa, kerran Venäjällä ja aloittanut juuri paikallisena opettajana Yhdysvalloissa.

Latvian yliopisto, Riika 1991–1993

Olin opettanut englantia, ruotsia ja venäjää Anttilan yläasteella Lohjalla viisi vuotta. En voi sanoa, että aina nautin yläasteikäisten opettamisesta, mutta työpaikastani pidin, kiitos mukavien ja reilujen työkavereiden. Jokin kuitenkin sai minut hakemaan jotain muuta. Olin opettanut Lohjan työväenopistossa myös suomea toisena kielenä, ja kun Latvian yliopiston suomen kielen lehtorin paikka Riiaassa tuli avoimeksi talvella 1991, hain paikkaa ja sain sen.

Olin Latvian yliopiston ensimmäinen suomen opettaja. Kun olin jo lähtövalmiina, kaikki lupapaperit kunnossa, UKAN ilmoitti minulle, kuten muillekin Baltian maihin valituille uusille lehtoreille, että voisin tilanteen epävarmuuden takia vielä perua lähtöni: Moskovassa oli elokuun alussa tehty vallankaappaus. Lähdön peruminen ei muistaakseni edes käynyt mielessäni, eikä sitä perunut kukaan muukaan uudelleen itsenäistyneihin Baltian maihin lähtevä.

Saavuin Riian lentokentälle elokuun viimeisinä päivinä. Vastassa oli yliopiston vastaperustetun Pohjoismaiden kielten osaston johtaja, norjaa taitava Rolands Sokolovskis. Menimme taksilla, tai ehkä yliopiston autolla, Ilģuciemsin kaupunginosassa sijaitsevaan yliopiston asuntolaan, josta minulle oli varattu ensimmäisestä kerroksesta yksiö. Minua ennen asuntolaan oli jo asettunut saman osaston uusi norjan opettaja Nils Dannemark, jonka kanssa pääsin tutustumaan Riian kaupunkiin jo heti ensimmäisenä iltanani. Seuraavina päivinä samaan asuntolaan muuttivat vielä ruotsin opettaja Cecilia Göransson ja tanskan opettaja Karsten Lomholt. Vietimme hyvin paljon vapaa-aikaammekin yhdessä, etenkin ensimmäisenä vuotena.

Yliopistolla laitoksemme käyttöön oli annettu pikkuruinen huone Vieraiden kielten tiedekunnan neljännessä kerroksesta osoitteessa Visvalža iela 4a. Jos kaikki neljä opettajaa johtajineen olivat paikalla, ei huoneeseen enää muita mahtunutkaan. Seuraavana vuonna pääsimme muuttamaan vähän isompaan huoneeseen tiedekunnan kolmannessa

kerroksessa. Osastomme oli vertailevan kielitieteen laitoksen alainen. Ilon huoneeseemme toi mukanaan aina laitoksen sihteeri Dagmāra Petkeviča-Šūmahere, jonka kanssa juotiin monet kahvit ja käytiin useat keskustelut. Dagmāra puhui erinomaista saksaa ja myös hyvää englantia. Ennen yliopistoon tuloaan hän oli toiminut kauan Riian oopperassa esitysten kuuluttajana.

Ensimmäisenä lukukautena minulla oli ohjelmassa vain yksi alkeiskurssi. Suomen opiskelijoita oli niinkin paljon, että ryhmä piti jakaa kahtia: kummassakin ryhmässä oli noin 15 opiskelijaa. Opiskelijat olivat erittäin innostuneita oppimaan ei vain suomea vaan mitä tahansa vierasta kieltä. Vieraan kielen taitoa pidettiin mahdollisuutena johonkin uuteen, ovena ulkomaailmaan. Opetustilat olivat vaatimattomat, kuten myös opetusvälineet. En ollut sitä ennen kuullut liitutaulumaalista, jolla monet tauluista oli käsiteltävä, jotta niihin olisi jäänyt vähänkin liitu kiinni. Sen, kuten myös suuren osan liidusta, hankimme Pohjoismaista. Kaikesta oli pula. Suomessahan oli samaan aikaan myös taloudellisesti vaikeaa. Muistan latvialaisten tuttujeni keskuudessa liikkeellä olleen anekdootin, jossa kansa rukoili jumalalta suomalaista lamaa. Ainakin jauho ja sokeri olivat kortilla. Ruokakauppojen hyllyillä ei ollut usein muuta kuin leipää ja lasipurkkisäilykkeitä: enimmäkseen hyytyneitä rasvaisia keittoja, jotka eivät syystä tai toisesta menneet kaupaksi. Muistan vieläkin elävästi sen ilon, kun löysin ensimmäistä kertaa lähikaupastani pullaa. Vanhaan kaupunkiin avattiin ensimmäisen vuoteni aikana Jever-niminen valuutabaari, jossa jos nyt oikein muistan, yksi iso olut maksoi yhtä paljon kuin paikallinen kuukausipalkkani.

Kirjakaupoissa, kuten muissakin kaupoissa, oli voimassa vielä vanha neuvostoaikainen ostosysteemi. Kaikki kirjat olivat tiskin takana. Jos oli kiinnostunut jostain kirjasta, piti ensin pyytää myyjää näyttämään sitä. Jos kirjan halusi ostaa, piti pyytää myyjää kirjoittamaan kirjan hinta paperilapulle, jonka kanssa piti mennä kaupassa toisaalla sijaitsevalle kassalle maksamaan. Kun sitten oli maksanut kirjan, kassa antoi kuitin, jonka kanssa piti palata alkuperäisen myyjän luo, joka lopulta antoi kirjan kuittia vastaan. Kun menin ensimmäistä kertaa Riassa kirjakauppaan, se oli tavan mukaan tupaten täynnä asiakkaita. Tuntui lähes mahdottomalta päästä lähellekään tiskiä, jolla kirjat olivat näytteillä. Kun sinne sitten lopulta sai itsensä tungettua, piti seuraavaksi saada myyjän huomio puoleensa. Jos sen lopulta sai ja halusi ostaa jonkin kirjan, se tiesi kahta uutta matkaa ihmismuurin läpi: tiskiltä kassalle ja takaisin. Muistan vielä tältä ensimmäiseltä kerralta, että sanoin kassalle venäjäksi, koska en vielä osannut paikallista kieltä, että en valitetavasti puhu latviaa. Kassa vastasi saksaksi hyvin lakonisesti: "Schade." Vähitellen opin latviaa – ja oikeastaan pitämään myös ihmismassoista niin kaupoissa kuin muuallakin.

Opetin suomea yliopiston lisäksi Latvia-Suomi-seurassa ja Pohjoismaiden Ministerineuvoston Riian toimistossa. Latvia-Suomi-seuran puheenjohtajana toimi Riassa-oloni alussa Anna Žigure, josta tuli myöhemmin Latvian ensimmäinen Suomen suurlähettiläs

Helsinkiin. Aktiivisia seuran jäseniä olivat myös Atis Rozentāls, hänen vaimonsa Vija Tuma sekä hänen sisarensa Ieva Rozentāle.

Latvia-Suomi-seuran suomen tunneilla kävi myös Latviassa asuvia inkerinsuomalaisia, joiden elämäntarinat olivat koskettavaa kuultavaa. Monet heistä olivat tulleet Inkeristä lähteneinä Suomen, Siperian ja Viron kautta Latviaan, unohtaneet osittain äidinkieltänsä ja oppineet venäjän. Kun Latvia itsenäistyi uudelleen, heidän nyt parhaiten puhuman-sa kieli, venäjä, oli jälleen ei-toivottu kieli, eivätkä he osanneet valtion virallista kieltä latviaa.

Latvia-Suomi-seuran tunnit pidettiin usein taidemaalari Janis Rozentālsin kotimuseossa, upeassa jugendtalossa Albertinkadulla. Juodessamme opiskelijoideni kanssa kahvia erään tunnin jälkeen muistan valittaneeni yhdelle heistä asunnossani olevista kotieläimistä. Huolestunut ilme levisi hänen kasvoilleen: ”Voi, onko teillä torakoita?” ”Ei, ei!” minä vastasin. Opiskelijani kasvot muuttuivat yhä huolestuneemmiksi: ”Voi ei, siis kirppuja tai luteita?!” ”Ei, ei!” minä vastasin taas. Kun opiskelijani oli selvästi hämmentynyt, minä sanoin vaivautuneesti: ”Minulla on hiiriä.” Opiskelijani oli vähän aikaa hiljaa, mutta lävyytti sitten lopulta leveän, helpottuneen hymyn: ”Hiiriä! Mutta nehan ovat niin suloisia, pikkuisia ja pehmeitä!” Sen jälkeen aloimme puhua aivan muista asioista, ja vähitellen hiiret alkoivat minustakin tuntua aika söpöiltä.

Pietarin valtionyliopisto 1997–2002

Palattuani Riiasta Suomeen 1993 menin takaisin yläasteen vieraiden kielten opettajaksi Lohjalle. Olin Riiassa kaivannut työyhteisöäni. Itse asiassa olin kaivannut yläasteen op-pilaitakin, lähinnä heidän antamaansa suoraa palautetta, niin positiivista kuin negatiivis-ta. Riiassa en tuntunut aina tietävän, mitä opiskelijat ajattelivat tai mitä he halusivat. He olivat paljon vieraskoreampia.

Tammikuussa 1997 oli melko monta UKANin paikkaa haettavana, ja muistaakseni hainkin niistä aika moneen. Pietariin pääsin. Vaikka olin opiskellut venäjää Tampereen yliopistossa, alussa jopa pääaineena, olin käynyt Venäjällä vain kaksi kertaa 1970- ja 1980-luvulla.

Kun UKAN oli jo pannut minut hakijoista ykköseksi, mutta Pietari ei ollut vielä vahvistanut valintaani, Pietarin valtionyliopiston suomalais-ugrilaisen filologian laitok-sen johtaja, dosentti Leonid Suvizenko, soitti minulle kesäkuun alussa kysyen, olenko valmis opettamaan myös Suomen kirjallisuutta. Vaikka en ollut vielä oppinut sanomaan venäläisittäin sujuvasti ”tietysti”, lienen kuitenkin ollut melko vakuuttava, koska laitos minut opettajakseen valitsi. Ehkä puhelinsoitolla testattiin myös venäjänkielentaitoani. Kirjallisuutta en ollut sitä ennen opettanut saatikka sitten opiskellut.

Pietarin valtionyliopistossa suomi oli (ja on) pääaine, jota opiskeltiin viisi vuotta. Peruskielitaito-opetuksesta huolehtivat loistavasti venäläiset suomenopettajat. Lähetetyn lehtorin työarkkana olivat kurssien keskustelutunnit ja Suomen kirjallisuuden opetus. Jossain vaiheessa pidin myös käännöskursseja venäjästä suomeen. Monet opiskelijoista saavuttivat viidessä vuodessa erinomaisen suomen kielen taidon.

Osallistuin opiskelijoineni Suomen pääkonsulivirastossa työskennelleen konsuli Anu Rämän aloittamaan Pietarin korkeakoulujen suomenopiskelijoiden näytelmäkerhoon. Kerhoon osallistui kolmen korkeakoulun opiskelijoita, joista valtionyliopiston opiskelijat muodostivat suurimman ryhmän. Valmistimme kolme produktiota: Robert Kiljanderin *Postikonttorissa*, Mika Waltarin *Toimittaja rakastuu* sekä osan Minna Canthin näytelmästä *Papin perhe*. Näytelmiä esitettiin ainakin yliopistollamme, Suomen Pietarin-instituutissa, eräässä Pietarin kirjastoista ja koulussa numero 204, jonka kaikki oppilaat opiskelivat silloin suomea. Kävimme Robert Kiljanderin näytelmän kanssa myös vierailulla Petroskoin yliopistossa. Itsellenikin oli rooli näytelmistä kahdessa: juoppona postimiehenä Kiljanderin näytelmässä ja pappina Canthin *Papin perheessä*.

Pietarin valtionyliopiston suomalais-ugrilaisen filologian laitos sijaitsi sinne tullessani syksyllä 1997 skandinavistiikan laitoksen vieressä. Laitoksella oli käytössä yksi ehkä 20 neliömetrin kokoinen huone, jossa oli opetustila, kirjasto, amanuenssin työtila ja henkilökunnan työ-, kahvi- ja vaatesäilytystila. Myös laitoksen esimies teki työnsä tässä tilassa. Henkilökunnan työ-, kahvi- ja vaatesäilytystila, alaltaan pari neliötä, oli ikkunan vieressä ja erotettu opetustilasta kirjahyllyllä. Kun joku piti tuntia hyllyn toisella puolella, toisella puolella saattoi istua muita teellä tai kahvilla yrittäen jutella mahdollisimman hiljaisella äänellä. Amanuenssi teki töitä saman kirjahyllyn päädyssä: hänellä oli näköyhteys niin ovelle, opetustilaan kuin teetä juoviin opettajiinkin. Eikä siinä ollut mitään ihmeellistä, se oli ihan mukavaakin. Joskus ehkä liiankin mukavaa, kun hyllyntakaiset naurunremakat häiritsivät toisella puolella pidettyjä tunteja. Laitos sijaitsi erittäin pitkän ja kapean käytävän päässä ja, kuten sanottua, skandinavistiikan laitoksen naapurissa. Kun Norjan kuningas tuli käymään Pietarissa, hän halusi vierailla myös skandinavistiikan laitoksella. Koska kyseinen pitkä ja kapea käytävä oli melko huonossa kunnossa, Norja antoi rahat käytävän remonttiin, minkä jälkeen käytävälle annettiin myös nimi: Kuninkaallinen käytävä. Valitettavasti Norjan kuningas ei kuitenkaan koskaan päässyt laitokselle, koska hänen turvallisuudestaan huolehtivat pitivät pitkää ja kapeaa käytävää turvallisuusriskinä. Kuninkaallinen lienee käytävä nimeltään vieläkin ja paremmassa kunnossa kuin se olisi ollut ilman kuninkaan visiittiä Pietariin.

Oltuani Pietarissa vuoden tai kaksi laitos muutti sen nykyiseen, huomattavasti suurempaan toimitilaan, johon Pohjoismaiden Ministerineuvoston Pietarin toimisto teetti remontin suurimmaksi osaksi Suomen opetusministeriöltä saamallaan rahoilla. Laitoksella oli nyt kaksi huonetta, toisessa kirjasto ja opetustila, toisessa amanuenssin työtila

ja koko henkilökunnan vaatesäilytys-, kahvi- ja työtilat. Viihdyin erityisen hyvin tämän toisen huoneen kahvipöydässä. Muistelen lämmöllä pöydän ääressä vietettyjä hetkiä ja käytyjä keskusteluja erityisesti suomen opettajien Svetlana Zakorinan ja Lidija Lestovkinan sekä amanuenssi Veronika Boikovan (nykyään Trotter) kanssa.

Myös laitoksen kokoukset, erityisesti lukukauden päättökokoukset, ovat hyvin muistissani. Kun virallinen osa oli saatu päätökseen, katettiin pöytä koreaksi ja pidettiin hauskaa. Pöydän antimet oli tehty etupäässä itse: voileivät, salaattit ja leivonnaiset. No, itse ja itse – laitoksen naiset niitä enimmäkseen tekivät. Dosentti Lidija Galahovan omenatorttu oli usein pöydän koristus, iso ja suussa sulava. Minun tehtävänäni oli melko usein leikata leipää voileipiä varten, eivätkä laitoksen veitset olleet siihen kovin hyviä. Lähtiessäni kesäkuussa 2002 takaisin Suomeen päätin lahjoittaa laitokselle kunnon leipäveitsen. Avattuaan lahjapakettini laitoksen väki oli silmin nähdessä hämmentynyt – ja lähes kauhistunut. Sain tietää, että Venäjällä veitsiä ei anneta lahjaksi kuin vihamiehille. Muistaakseni asiasta päästiin yli sillä verukkeella, että paketissa oli veitsen lisäksi muutakin.

Aikanani vietettiin laitoksella myös professori Zinaida Dubrovinan 75-vuotissyntymäpäiviä ja juhliittiin hänen vuosikymmeniä pitkää akateemista uraansa. Näihin juhliin oli kutsuttu myös hänen entisiä opiskelijoitaan, joista vanhimmat olivat opiskelleet suomea hänen johdolla jo 1950-luvulla. Professori Dubrovina jatkoi työtään laitoksella vielä lähtöni jälkeenkin, mutta nyt hän on ymmärtääkseni jo jäänyt työstään hyvin ansaitulle eläkkeelle.

Pari vuotta sitten sain laitokselta suruviestin, että dosentti Lidija Jakovlevna Galahova oli kuollut. Hän opetti laitoksella suomea vuodesta 1957 lähtien elämänsä loppuun asti. Kun viimeksi tapasin Lidija Jakovlevnan, noin vuosi ennen hänen kuolemaansa, hän näytti minulle valokuvaa, jossa hän ja minä tanssimme laitoksella jonkin konferenssin jälkeen iloisina rokin tahdissa. Dosentti Lidija Galahova, hänen opettajansa professori Zinaida Dubrovina ja hänen opiskelijansa suomenopettajat Lidija Lestovkina ja Svetlana Zakorina ovat tehneet suuren, vuosikymmeniä kestäneen, suurenmoisia tuloksia tuottaneen työn suomen kielen levittämiseksi, enkä epäröi sanoa, pateettisuuden uhallakin: rakkaudesta suomen kieleen.

Latvian yliopisto, Riika 2003–2008

Palattuani Suomeen kesällä 2002 sain syksyksi tuntiopettajan töitä Helsingin yliopiston suomen kielen laitokselta. Opetin lopulta koko lukuvuoden suomea toisena ja vieraana kielenä sekä yliopiston tutkinto- että vaihto-opiskelijoille. Minulla oli ensi kertaa työpaikalla käytössäni kunnon oma työpöytä ja puoli työhuonetta, mistä olin äärettömän iloinen.

Tammikuussa 2003 Latvian yliopiston suomen kielen lehtorin paikka tuli avoimeksi. Hain paikkaa ja sain sen. Ensimmäisen Riian-kertani jälkeen suomen lehtoriksi tulleen Marja Pajulan aikana (1993–1998) Latvian yliopistoon oli perustettu vuonna 1995 suomalais-ugrilainen kandidaatinohjelma, jonka kaikilla opiskelijoilla oli pakollisina kielinä suomi, viro ja liivi, joista suomella pääaineen asema. Ohjelman perustamisesta on kiittäminen Kersti Boikoa ja liivin kieltä. Tohtori Kersti Boiko, joka hallitsee sekä suomen, viron että liivin kielen, toimi ohjelman johtajana sen perustamisesta lähtien 2000-luvun alulle saakka. Kun Latvia oli uudelleen itsenäistynyt vuonna 1991, liiviläiset julistettiin valtion toiseksi alkuperäiskansaksi latvialaisten ohella. Sen myötä myös liivin kielen asema vahvistui virallisesti, ja siihen vedoten saatiin lopulta myös suomalais-ugrilainen kandidaatinohjelma perustetuksi. Ohjelman johtajana Kersti Boikon jälkeen on toiminut vuodesta 2003 lähtien balttilaisen filologian laitoksen apulaisprofessori Andra Kalnača. Ohjelman pitkäaikaisena ja korvaamattomana amanuenssina toimii Erika Krautmane, joka opettaa ohjelmassa myös viroa.

Suomen lehtorin työnkuva oli muuttunut edellisestä työrupeamastani Latvian yliopistossa. Pelkkien alkeis- ja jatkokurssien lisäksi opetusohjelmaan kuului nyt tekstianalyysia, Suomen kirjallisuutta ja suomen teoreettista kielioppia. Myös proseminaari- ja kandidaatintöiden ohjaus oli osa lehtorin arkea. Suomalais-ugrilaiseen kandidaatinohjelmaan otettiin työrupeamani alussa opiskelijoita sisään joka toinen vuosi, mutta vuodesta 2006 lähtien opiskelijoita on otettu sisään joka vuosi. Viimeisenä lukuvuotenani suomen kielen opiskelijoita oli yhteensä jo yli 50. Lehtorin lisäksi suomea opettivat yleensä CIMOn harjoittelijat ja Riian Pohjoismaisen lukion suomen kielen opettajat. Lukuvuonna 2007–2008 suomea opetti lehtorin lisäksi kaksi opettajaa: päätoimisesti edellisenä vuotena Riian Pohjoismaisen lukion suomen opettajana toiminut FM Suvi Levonen ja sivutoimisesti suomalais-ugrilaisen kandidaatinohjelman oma kasvatti, jatko-opiskelija Marija Butikova.

Työhuone oli sama tuttu kolmannen kerroksen huone, jossa olin työskennellyt ensimmäisenä kertonanikin Latvian yliopistossa: Pohjoismaiden kielten osaston työhuone numero 319. Jopa yksi vanha työkaverikin löytyi: tanskan opettaja Karsten Lomholt, joka oli asunut Riassa vuodesta 1991 lähtien. Hän oli perustanut kaupunkiin kirjankustantamon, mutta opetti vielä myös yliopistossa joitakin tanskan kursseja. Sain työhuonekavereikseni myös lähetetyt norjan ja ruotsin lehtorit sekä paikalliset norjan, ruotsin ja tanskan opettajat. Vaikka sosiaaliset kontaktit työhuonekavereiden kanssa sujuivat oikeinkin hyvin, ammatillista yhteistyötä skandinaavisten kielten opettajien kanssa ei juuri ollut ennen viimeistä vuottani Riassa. Silloin teimme, lähinnä paikallisen tanskan opettajan Elīna Maslon aloitteesta, Latvian ja Vilnan yliopistojen skandinaavisten kielten ja suomen kielen opiskelijoiden kanssa Pohjoismaiden ministerineuvoston rahoittaman yhteisprojektin, jossa opiskelijat tekivät tutkimuksen Riian ja Vilnan pohjoismaislähtöisten yritysten työkielistä. Tarkoituksena oli ottaa ensisijaisesti selville,

oliko näissä yrityksissä Pohjoismaiden kielille yleensä tarvetta. Opiskelijat esittivät tutkimustensa tulokset vappuna 2008 pidetyssä päätöskokouksessa Tampereen yliopistossa. Sinne matkusti yhteensä kolmisenkymmentä latvialaista ja liettualaista norjan, ruotsin, suomen ja tanskan opiskelijaa kolmen Latvian yliopiston opettajan, norjan opettaja Agnija Platacen, Suvi Levosen ja minun kanssani.

Mennessäni elokuussa 1991 Latviaan ensimmäistä kertaa muistan, etten kunnolla edes ollut tietoinen latvian kielen olemassaolosta – tai edes Latviasta ja latvialaisista. Se alue ja kulttuuri olivat minun lapsuuteni, nuoruuteni ja siihenastisen aikuisikäni tietoisuudessa olleet vain osa Neuvostoliittoa. Aloin kuitenkin heti opiskella latviaa yliopiston kurssilla norjalaiskollegani ja ison amerikkalaisen opiskelijaryhmän kanssa. Lähtiessäni Riiasta 1993 olin erityisen iloinen oppimastani uudesta kielestä. Tullessani toisen kerran Riikaan töihin huomasin ilokseni kielen palautuvan melko nopeasti. Pystyin alusta asti toimimaan töissä latviaksi ja vaikka en juurikaan sitä tällä toisella kertaa systemaattisesti opiskellut, huomasin taitoni kuitenkin kohenevan, ja lopussa ohjasin latviaksi kirjoitettuja kandidaatintöitäkin.

Tuu-tikki sanoo Muumi-peikolle Tove Janssonin Taikatalvessa: "Kaikki on hyvin epävarmaa, ja juuri se tekee minut levolliseksi." Olen alkanut tunnistaa siitä itseni.

Columbian yliopisto, New York, 2008–

Kevätlukukauden 2008 alkaessa Latvian yliopistossa tiesin, että minun täytyy alkaa etsiä uutta työpaikkaa, koska viisi vuotta Riiassa tulisi kesällä täyteen. UKANin sähköpostilistalta näin tammikuussa, että Columbian yliopiston suomen kielen lehtorin paikka New Yorkissa oli auki. En ollut aivan varma, haluaisinko lähteä uuteen maahan suoraan Riiasta, mutta lopulta päätin hakea: haastattelumatka New Yorkiin kuulosti houkuttelevalta. Sain kutsun haastatteluun ja opetusnäytteiden pitoon ja sain lopulta työpaikankin.

Olen vasta aloittanut toisen lukukauteni Columbian yliopistossa enkä siksi voi vielä kertoa paljoakaan kokemuksistani. Toisen lukukauden aloittaminen oli jo helpompaa kuin ensimmäisen, jota hallitsi pitkälle kulttuurishokki, mitä en kuitenkaan pystynyt selvästi kuvailemaan tai yksilöimään. Tuntui vain, etten oikeastaan ollut paikalla. Fyysisesti todistettavasti olin, mutta tajuntani seikkaili vielä osittain jossain aivan muualla.

Opiskelijat Columbiassa poikkeavat tietyissä asioissa opiskelijoistani Pietarissa ja Riiassa. Suurella osalla Columbian opiskelijoistani on suomalaisia sukujuuria, ja heidän motivaationsa oppia suomea on erilaista kuin mihin olen tottunut. Se ei liity niin selvästi itse kieleen. Monet heistä tuntuvat eräällä tavalla etsivän identiteettiään, jolloin kieli on vain yksi tavoiteltava asia monien joukossa. Pietarissa ja Riiassa opiskelijoilla oli suomen kielen paljon neutraalimpi suhde. Hyvin usein kielitaitoa tavoiteltiin työpaikan toivossa.

Se, että äidinkieli on maailmankieli englanti, jolla pärjää lähes missä tahansa, antanee vieraan kielen oppimiseen myös erilaisen lähtökohdan ja sävyn. Tämä yhdistyneenä siihen, että englanti on myös minun vahvin vieras kieleni, on aiheuttanut sen, että huo-
maan käyttäväni opetuksessa enemmän englantia kuin olin suunnitellut tekeväni.

Muistan aloittaessani aikoinani Pietarissa opiskelijoiden reagoineen tekemisiini sanomalla: ”Mutta Eila teki aina näin...” Eila Mustaparta oli ollut Pietarissa suomen lehtorina ennen minua, ja minua verrattiin aina alussa häneen. Näin lienee aina, kun uusi opettaja aloittaa työpaikassaan. Aloittaessani New Yorkissa tunsin kovasti edeltäjäpainetta, koska edeltäjäni Aili Flint oli ollut Columbian yliopiston suomen lehtorina hyvin pitkän ajan. Aili on kuitenkin ollut työni alkuun saattamisessa suurena tukena ja kiitän häntä siitä sydämellisesti. Eila Mustaparta, joka oli ollut Riiasakin ennen minua (1998–2003), meni sinne myös minun jälkeeni.

Miksi aina uudestaan, uuteen paikkaan?

Monet ystäväni ovat olleet hämmästyneitä, kun olen kertonut, ettei minulla ole CIMOssa minkäänlaista vakituista ulkomaanlehtorin paikkaa, vaan että joka pestiä täytyy hakea aina erikseen. Ulkomaanlehtoriudesta lienee kuitenkin tullut minulle ammatti. Se on työ, jonka osaan parhaiten. Erikoista työssä on se, että on kaksi työnantajaa: paikallinen yliopisto ja CIMO/UKAN. UKANin sihteeristöllä on hyvin tärkeä rooli ulkomaanlehtorin työssä. Minulle he ovat muodostuneet työni pysyväksi elementiksi, joiden puoleen on helppo kääntyä, kun on ongelmia. Vaikka olisinkin ollut valmis jäämään vuosi sitten Riikaan vielä määräaikani jälkeenkin, en ole kokenut negatiivisena sitä, että UKANin paikat ovat määräaikaisia, enimmillään viiden vuoden mittaisia pestejä. Kun tietää, ettei paikalla voi olla pitempään, pysyy virkeämpänä, ei kyllästy niin helposti. Saman kolikon toinen puoli on se, ettei koskaan pääse kunnolla sisään yhteiskuntaan tai kulttuuriin vaan jää ulkopuoliseksi. Toisaalta: kun ei ole kunnolla osa tiettyä yhteiskuntaa tai kulttuuria, ei tarvitse myöskään kantaa, mielessäänkään, samanlaista vastuuta siitä.

Olen huomannut, että ulkopuolisena oleminen viehättää minua. Ulkopuolisena voi tehdä tarkkailevan tutkimusmatkan vieraaseen kulttuuriin. Ulkopuolella olo merkitsee kuitenkin myös yksinoloa, yksinäisyyttäkin. Juuri kun on pääsemässä sisään toiseen yhteiskuntaan ja kulttuuriin, juuri kun ystävät ovat muuttumassa läheisiksi, tulee viisi vuotta täyteen, lähtö on taas edessä, ja uudet kontaktit odottavat solmimistaan.

Tuu-tikki sanoo Muumipeikolle Tove Janssonin *Taikatalvessa*: ”Kaikki on hyvin epävarmaa, ja juuri se tekee minut levolliseksi.” Olen alkanut tunnistaa siitä itseni.

Sirkku Latomaa
Tampereen yliopisto / Suomi

Suurvaltojen opissa maailmalla

Ulkomailla työskentely on ainutlaatuinen tilaisuus päästä näkemään ja kokemaan muiden maanosien ja maiden arkea. Satunnaiselta matkailijalta jää väistämättä katveeseen esimerkiksi se, miten yhteiskunta käytännössä toimii ja millä tavoin se huolehtii kansalaisistaan, millaisin rituaalein kulttuurin keskeisiä juhlia vietetään tai kuinka paljon litra maitoa ja kilo lihaa maksavat vuoden mittaan. Maailman tapahtumat alkavat näyttää erilaisilta, kun niitä seuraa toisen maan median välityksellä: mistä uutisoidaan ja miten ja mistä puolestaan vaietaan. Uuden asuinmaan arkea elämällä oppii uusia asioita omasta maanosasta, maasta – ja itsestään.

Opettajan tehtävissä toimivan on erityisen avartavaa lähteä ulkomaille. Toisenlaisen opetuskulttuurin keskelle muuttava joutuu aina kyseenalaistamaan omat pedagogiset lähtökohtansa ja etsimään uudenlaisia tapoja saada oppimista aikaan. Ulkomailla työskennellessään siis pakostakin kehittyy opettajuudessa.

Tässä artikkelissa teen aikamatkan kokemuksiini kolmessa eri maassa ja yliopistossa. Olen opettanut suomea idässä, lännessä ja siltä väliltä: Kiinassa, Yhdysvalloissa ja Venäjällä. Aloitin ulkomailla työskentelyni ensimmäisenä lähetettynä lehtorina Washingtonin yliopistossa Seattlessa, ja muutaman vuoden tauon jälkeen kutsui työ Moskovan valtionyliopistossa. Näissä tehtävissä olin UKANin leivissä. Viimeisin – muttei ehkä viimeinen – arvokasta oppia antanut maa on ollut Kiina, jonne lähdin Tampereen yliopiston palkkaamana perustamaan suomenopetusohjelmaa Nanjingiin, Kiinan viestintäyliopistoon. Seuraavassa kuvaan ulkomaanlehtorin työn eri puolia, niin yllätyksiä kuin erilaisia sattumuksiakin matkojeni varrelta. Tarkastelen aluksi muutamia tyypillisiä arjen haasteita ja etenen vähitellen opiskelijoihin ja opetukseen.

Viisumia vaille valmiina

Ulkomaille lähtöön liittyy aina julmettu paperisota. Amerikan vuosistani on jo sen verran aikaa, että muistot ovat ehtineet kultautua. Totuus on kuitenkin se, että koska olin viemässä koko perhettäni sinne, byrokratian on täytynyt olla melkoinen. Muistaakseni papereiden hankkimisessa oli mukana myös jonkinasteista hoppua, mutta kaikki tarvittavat asiakirjat valmistuivat kyllä ajoissa. Mieleenpainuvinta olikin itse maahan saapuminen: maahantulolomakkeissa kysyttiin, harrastanko kommunismia, onko minulla mielenterveysongelmia tai yhteyksiä natsi-Saksaan vai onko tavoitteenani kenties välittää huumeita Yhdysvalloissa. Passintarkistuksessa sain ihan tosissani selittää, että aion toden totta opettaa suomea ja että on sellaisiakin ihmisiä, jotka sitä haluavat opiskella.

Opiskelijoiden tekemää valintaa ihmetellään: mitä järkeä maailmankielten puhujien on opiskella niin harvinaista kieltä kuin suomea? Tämän kysymyksen esittävät kuitenkin ulkopuoliset, ennen muuta suomalaiset, eivätkä ne, jotka ovat valintansa tehneet.

Venäjälle lähtiessäni elin jännittäviä aikoja. Työlupaan ja viisumiin tarvittiin vastaanottavan yliopiston kutsukirje. Edeltäjäni oli kertonut prosessin vievän parisen kuukautta, ja niinpä ryhdyin toimeen jo toukokuussa saadakseni paperit kuntoon hyvissä ajoin. Loppukesästä tiedustelin kutsukirjeen tilannetta sähköpostitse useita kertoja. Ja tulihan se odotettu paperi loppujen lopuksi viikkoa ennen matkustuspäivää. Passini ehti juuri ja juuri käväistä Helsingin suurlähetystöissä ja odotti postilaatikossani päivää ennen lähtöä. Turhaan siis vietin unettomia öitä. Olisi pitänyt uskoa venäläisten hokemaa mantraa: lopulta kaikki järjestyy.

Aiemmista kokemuksista oli hyötyä, kun olin lähdössä Kiinaan. Täyttelin taas – tällä kertaa jo rutinoituneena ja levollisin mielin – lukuisia lomakkeita ja otatutin itsestäni kasan valokuvia. Tarkistutin kiinalaisten viranomaisten pyynnöstä, etten sairasta koleraa, lepraa, ruttoa, keltakuumetta tai mitään muutakaan kiinnostavaa. Ihan yhtä eksoottisia tauteja ei taidettu tiedustella aikaisempien pestieni yhteydessä, mutta sekä Yhdysvaltoihin että Venäjälle piti niin ikään ottaa lukuisia rokotuksia. Yhdysvaltoja kiinnosti, miksei minulla ollut entuudestaan tuhkarokkorokotusta. Ilman sitä ei ollut kampukselle menemistä. Venäjälle puolestaan piti todistaa, etten ole HIV-positiivinen. Sama asia tuntui kiinnostavan kiinalaisiakin; lisäksi Kiinaan piti ottaa rokotus Japanin aivokuumetta vastaan.

Dramatiikka astui jälleen peliin, kun Kiinaan pikakirjeenä postittamani, työlupaa varten tarvittava hakemus alkuperäisine terveystarkastustodistuksineen hukkuu postissa. Tai niin luultiin. Työlupaviisumi saatiin aikaiseksi viime hetkillä kopioiden, skannauksen ja useiden puhelinsoittojen avulla. Kiinan posti ei kuitenkaan petä: se saapuu perille

ennemmin tai myöhemmin. Alkuperäinen hakemuskirje ilmaantui kiinalaiseen yliopistoon pari viikkoa sen jälkeen, kun olin jo saapunut maahan. Onneksi niin kävi, sillä suomalaisen lääkärin terveystodistuksen avulla vältyin käymästä samaa verikoerumbaa uudestaan Kiinassa.

Leirielämää

Toisin kuin suomalaisten firmojen lähettämällä työntekijöillä ulkomaanlehtorilla ei ole mukanaan muuttokuormallista kodin tavaroita. Lehtori saa lähteä ulkomaille matkailukun ja muutaman pienen postipaketin kanssa. Perillä eletään leirielämää: kaupasta hankitaan jokunen lautanen, pari lasia, kahdet lakanat. Glamour on arjesta kaukana.

Yhdysvalloissa lehtorin toimenkuvaan kuului tiivis yhteistyö suomalaisyhteisön kanssa, ja tästä syystä kotonani vierailtiin illallisilla ja muissa tapaamisissa. Onneksi asuin perheineni tilavassa talossa. Muutama suomalaisen designin maamerkki kodissani olisi ollut paikallaan, kun tehtävänäni oli kuitenkin olla suomalaisen kulttuurin lähettiläs. Venäjällä ei samanlaisia paineita ollut. Asuin pienessä yksiössä yliopiston asuntolassa etäällä toimipaikastani. Alakerrassa istui vartija, jolle piti aina kotiin tullessa näyttää kulkulupaa. Vieraiden saapumiset ja poistumiset merkittiin kirjoihin ja kansiin. Vahtisysteemi oli hankala, mutta tuntui samalla turvalliselta. Erityisesti sen jälkeen, kun olin kuullut, että eräs yksityisessä vuokra-asunnossa asuva suomalainen oli murhattu rappukäytävänsä hissiin, en haikaillut muuttoa muualle. Kiinassa asuin niin ikään yliopiston asuntolassa, tällä kertaa yliopistokampuksella. Niin kutsutussa keittiössä ei hanasta tullut lämmintä vettä, ja parvekkeelle sijoitettu pesukone pesi pyykkiä kylmällä vedellä. Asuin ja tein töitä siis kesämökkioiloissa. Sodanaikaiseen Suomeen kuuluneet pieneliöt ja niitä vastaan taistelu tulivat tutuiksi Kiinassa, samoin kuumavesipullo ja sähköhuopa. Mao Zedong oli nimittäin aikoinaan päättänyt, että Chang Jiang -joen (Jangtsejoen) eteläpuolella ei tarvita talvisin lämmitystä. Mainittu joki halkoo Nanjingia, ja yliopisto oli sopivasti joen eteläpuolella. Tulin vuoden mittaan siihen tulokseen, että Nanjingin leveyksillä asuvat kiinalaiset päihittävät suomalaiset mennessään tullen sisun määrässä.

Isojen etäisyyksien maassa aikaa tuhrautuu yllättävän paljon normaalielämään kuuluvia asioita tehdessä. Yhdysvalloissa olin ymmärtänyt hankkia asunnon melko läheltä yliopistoa ja saatoinkin jopa käyttää julkisia kulkuvälineitä töihin mennessäni. Jotkut opiskelijat taas kulkivat yliopistolle matkojen takaa ja istuivat ruuhkissa, joista suomalainen ei tiedä mitään. Amerikkalaiset olivat kuitenkin näppäriä käyttämään luppoajan hyödykseen: ruuhkassa autonratissa istuessa voi kuulemma meikata, syödä aamiaista tai kerrata sanastoa itse tehtyjen flashcardien avulla. Moskovassa palvelin saman yliopiston kahta laitosta. Lyhyetkin vierailut toisen laitoksen tunneille tarkoittivat käytännössä puolenpäivän verran töitä, sillä kampusten välillä sai helposti kulumaan puolitoista tuntia yhteen suuntaan. Matkustusaikaa ei voinut käyttää työntekoon, sillä liikkuminen paikasta

toiseen tapahtui ihmismassojen puristuksissa. Kiinassa asuin käytännössä työpaikallani, mutta kaupungin keskustaan lähtö tarkoittikin sitten väistämättä ajallisesti noin Tampereen ja Hämeenlinnan väliä, ruuhka-aikana Tampereen ja Riihimäen väliä. Koska kampus oli keskellä maaseutua, keskustaan oli lähdettävä vähintään kerran viikossa postiin tai kauppoihin. Opin hyvin nopeasti käyttämään matka-ajan hyväkseni kiinalaiseen tapaan: silmät kiinni ja unta päähän.

Uudet olot vaativat siis uudenlaista aikataulutusta elämään – ja uudenlaista asennoitumista. Oma totuttua elämämpiiriä ei auta kaivata, sillä sitä ei ole vähään aikaan tiedossa. Voi opetella ajattelemaan kuten poikani kiinalaisen taksin takapenkillä: ”Kiitos Jumala, että pudotit meille taivaasta taksinkuljettajan, joka ei sylje ikkunasta räkäklimppiä ja joka tietää kilauttamatta kaverille, miten keskustasta ajetaan yliopistolle sinne huitsin neadaan.”

Suuret maat – pienet haasteet?

Olin ajatellut, että kahden vuoden Yhdysvaltain kokemuksen jälkeen olisi kiinnostavaa nähdä, miten samanlaisia tai erilaisia entinen ja läntinen neuvostoliitto ovat. Samanlaisuutta Venäjän ja Yhdysvaltain järjestelmissä samoin kuin monenlaisissa arjen asioissa olikin niin paljon, että alkuaikoina Moskovassa pyrskähtelin tämän tästä nauruun sitä huomattessani. Kumpi sitten on ollut se originaali ja kumpi kopioinut toista, sitä en tiedä. Kiinalaiset puolestaan ovat taitavia matkimaan kaikkea mahdollista, joten Amerikan mallin mukaan rakennettu yliopistokampus ei hämmästyttänyt suuresti. Kiinalaisen yliopistotutkimuksen rakenne taas muistuttaa läheisesti venäläistä: sekä Kiinassa että Venäjällä ohjelmaan sisältyy pakollisina aineina armeijakoulutusta ja liikuntaa.

Suomen kielen missionäärin työ eri maissa on osin samanlaista, osin hyvinkin erilaista. Yksi asia on varma: useimpien suomen lehtorien fyysinen työympäristö on huomattavasti vaatimattomampi kuin kotimaassa. Tämä koskee myös Yhdysvaltoja, vastoin monien siellä vain television välityksellä käyneiden käsityksiä.

Ulkomaanlehtori havaitsee hyvin pian, että hänen on parasta luopua monista itselle ja opetukselle asettamistaan vaatimuksista. Olemassa olevaa verkkopohjaista opetusmateriaalia on turha yrittää hyödyntää ja varsinkaan kehittää, jos ei ole toimivaa tietokonetta, jos opiskelijoilla ei ole käytössä internetiä tai jos pääsy useimpiin länsimaisiin sivustoihin on estetty. Yhdysvalloissa ensimmäinen tietokoneeni avasi internetin etusivua noin viisitoista minuuttia. Koska jopa sähköpostin käyttö oli niissä oloissa vaihtelevaa, ei tullut mieleen rakentaa opetusta kovin paljon verkon varaan. Sittemmin tietotekniset oltavani kyllä paranivat. Venäjällä opiskelijoilla ei ollut tietokonealuokkia vapaassa käytössä eikä kaikilla ollut kotona tietokonetta. Opettajana olisin siis ollut sydämetön, jos olisin edellyttänyt, että opiskelijat tekevät kotitehtäviä maksullisissa nettikahviloissa. Kiinassa internet oli toivottoman hidas ja usein kokonaan poissa pelistä, kun Kiinan hallituksen näkökulmasta poliittisesti tulenarkoja sivustoja sensuroitiin pitkiksi ajoiksi.

Ulkomailla lehtorilla ei välttämättä ole omaa työtilaa tai jos on, se on sangen vaatimaton. Yhdysvalloissa työhuoneeni oli ikkunaton koppi. Venäjällä minulla ei ollut omaa työhuonetta, vaan tukikohtanani oli yhdistetty työ- ja opetustila. Huoneessa oli kuitenkin ikkuna, joskin siitä oli toisinaan enemmän haittaa kuin hyötyä: Moskovan keskustan pölyt ja saasteet laskeutuivat niin tietokoneen näppäimistölle kuin kaiken opetusmateriaalinkin päälle nihkeäksi kerrokseksi. Kiinassa työskentelin asunnossani kuten muutkin kampuksen opettajat. Kansainvälisen viestinnän laitoksella, jossa suomen kieli sijaitsi, oli lähes sata opettajaa, eikä laitoksella ollut työtilaa kuin johtajalle ja amanuenssille.

Kopiointi ei ole ollut itsestään selvä asia missään päin maailmaa. Yhdysvalloissa sain kopioida – suomalaisittain tavallisella – kopiokoneella niin sanottuja master-kopioita tietyn määrän kuukaudessa. Mastereista tein sitten opiskelijoille tarkoitettuja kopioita mustesuihkulaitteella, jollaista en ole Suomessa nähnyt. Laite kopioi kutakin yksittäistä sivua noin kymmenen sekuntia. Jos koski papereita liian aikaisin, teksti tuhraantui ja tahراسi kaiken lähellä olevan. Kopioiden määrät merkittiin tarkasti vihkoon. Venäjällä käytössäni oli samantapainen laite, joskin sillä erotuksella, että master-kopio piti syöttää jokaista sivua varten erikseen. Eikä mustetta aina ollut tai paperi oli loppunut. Kiinassa sitä vastoin ei ollut pulaa paperista, mutta se oli aivan uskomattoman haperoa. Siihen verrattuna suomalainen paperi vaikuttaa lähes pahvilta. Kopiointia kuitenkin valvottiin Kiinassakin: kopiokone oli lukkojen takana ja käytössä yksinomaan – sananmukaisesti – avainhenkilön ollessa paikalla. Vain avainhenkilö sai ottaa kopiot. Hän puhui pelkästään kiinaa, joten kiinalaiset lukusanat tuli omaksuttua hyvin nopeasti aktiiviseen käyttöön.

Suomalaisessa yliopistossa on totuttu loisteliaisiin luokkatiloihin ja uusimpaan teknologiaan. Amerikassa opetustilojen modernein laite, piirtoheitin, oli köytetty kettingillä opettajanpöytään. Saattoi siis luottaa siihen, että laite on luokassa, kun taas taulusienten ja liitujen olemassaoloon ei voinut varata. Suunnilleen seitsemänkymmentäluvulta peräisin olevassa kielistudiossa toimi vaihdellen noin 15 paikkaa 20:sta, joten joka studiotunnilla oli jännittävää, kun ei tiennyt, kenelle kohtalo arpoi sillä kertaa rikkiinäisen paikan. Venäjälläkin pidin joskus opetusta niin kutsutussa kielistudiossa: opettajanpöydässä oli valolamppuja ja näpyköitä, joita painella, mutta oppilaspaikeissa ei ollut enää vuosiin ollut kuulokkeita. Kuuntelimme siis käytännössä kaikki ääntämis- ja puheenymmärtämisharjoitukset vanhalla nauhurilla soittamaltani kasetilta tai cd:ltä.

Piirtoheitintä ei Moskovassa ollut, joten siellä ei koskaan tullut tarvetta pitää kalvosulkeisia. Kiinassakaan ei ollut piirtoheitintä, mutta siellä minulla olikin käytössäni mitä moderneimmat laitteet: luokassa oli tietokone ja dvd-soitin. Kielistudio, jota käytin, oli modernimpi kuin omassa suomalaisessa kotiyliopistossani. Tallensimme opiskelijoiden ääntämis- ja puhenäytteitä heidän muistitikuilleen, ja niin he saattoivat seurata omaa edistymistään lukuvuoden mittaan. Kiinalaisen luokahuoneen hohtoa himmensi kui-

tenkin jossain määrin tieto siitä, että eräs kollegani oli kerran tietokonepöytää avatessaan törmännyt rotanjätöksiin. Luokkahuoneita ei Maon ajatusten mukaisesti lämmitetty talvisin, joten suomalaisena sain harjaantua uuteen käytäntöön: opettamaan toppatakki päällä ja torimyyjän sormikkaat kädessä.

Kun puutteet ja hankaluudet joskus alussa turhauttivat, opettelin sanomaan itselleni ääneen: ”Näillä pelimerkeillä pelataan ja sillä selvä.” Niukat olot opettavat olemaan armelias itselle. Ei voi vaatia itseltä kauhalla, kun ei ole olemassa aineksia edes lusikalliseen. Maassa on toimittava maan ehdoin ja sopeutettava oma opetuksensa vallitsevaan tilanteeseen. On monellakin tapaa virkistävää ja vapauttavaa, kun valinnanmahdollisuuksia ei juuri ole: silloin tullaan opetuksen ja oppimisen peruskysymysten äärelle. On myös tärkeää muistaa, ettei opetusvälineiden nykyaikaisuus takaa opetuksen laatua tai oppimista.

Suuret maat – suuret puheet

Yhdysvalloissa oli helppoa elää, kunhan ymmärsi, ettei ystävällisyyttä osoittavaa käyttäytymistä tullut tulkita räsmälleen kuten Suomessa. Eivät kutsut oikeasti aina tarkoittaneet kutsuja kenenkään kotiin, kunhan puhuttiin lämpimikseen. Venäjällä piti ymmärtää, ettei työkeys ollut työkeyttä eikä edes välinpitämättömyyttä – välttämättä. Kahden muun suurvaltakokemuksen jälkeen aasialainen huolenpito ja vieraanvaraisuus oli aluksi kertakaikkisen hämmentävää. Lahjoja vaihdettiin lähes joka välissä. Kutsuja päivällisille tuli ja ne myös toteutuivat. Sittemmin ymmärsin kyllä, ettei päivällisen tarjoaminen sinänsä ollut mikään osoitus ystävällisyydestä tai ystävyydestä vaan kulttuurikoodin sanelema pakko. Puheen latinää ja lupauksia ei kuitenkaan Kiinassa tarvinnut kuunnella vatsa tyhjänä.

Kun ulkomaiset yliopistot ovat sopineet lehtorin työehdoista suomalaisen osapuolen kanssa, on teksteihin jätetty runsaasti tulkinnanvaraa. Yhdysvalloissa työolojen olisi sopimustekstin mukaan pitänyt olla samanlaiset kuin laitoksen muilla opettajilla. Venäläisessä sopimuksessa ei oloista viisaasti mainittu mitään, mutta paikalliseksi palkaksi sovittu venäläisen yliopisto-opettajan ansiotaso oli todellisuudessa alhaisin mahdollinen. Kiinalaiset taas vakuuttivat järjestävänsä lehtorille asianmukaisen asunnon. Suullisia lupauksia annettiin kaikissa kolmessa maassa lukuisia; vain harva niistä toteutui. Välinpitämättömyyttä Suomen lehtorin ja opetusohjelman asioiden kohentamiseen selittänee osaltaan se, että Suomen osallistumista ohjelman toteuttamiseen pidettiin niin itsestään selvänä. Tilanne olisi varmasti ollut toinen, jos Suomen antama tuki ohjelmille olisi kaiken aikaa ollut ehdollinen.

Työsopimus on aina kahden osapuolen välinen. Yhdysvallat ja Venäjä eivät kuitenkaan omissa sopimusteksteissään edellyttäneet lehtorilta opetuksen lisäksi mitään erityistä.

Kiinalaisessa sopimuksessa ei sitä vastoin sanoissa säästely, kun lehtorin velvoitteita kuvattiin. Sopimusteksti ensinnäkin kielsi lehtoria puhumasta opiskelijoille uskonnosta ja puuttumasta mitenkään Kiinan sisäisiin asioihin. Lisäksi lehtorin tuli kunnioittaa työssään kiinalaisten moraalisia arvoja ja tapoja. Lehtorin edellytettiin myös suostuvan tarjottuun ohjaukseen ja opetuksen laadun arviointiin sekä tehtyihin työjärjestelyihin.

Opetuksen laatua pyrittiinkin varmistamaan Kiinassa melko kiintoisin tavoin: opetuksen valvontaviikolla laitoksen johtaja seiso i opetrakennuksen edessä ja merkitsi vihkoon, mihin aikaan hänen alaisensa olivat menossa tunnille. Työsopimuksen mukaan luokassa piti olla varttia ennen tunnin alkua. Eräänä viikon aamuista olin hyvissä ajoin jo puoli kahdeksalta marssimassa keskusaukion yli, ja laitoksen johtaja nyökkä minulle huomenet hymyillen. Seuraavana aamuna olin unohtanut asuntoon jotain tärkeää ja jouduin palaamaan sitä hakemaan. Miten kävi? Aukiota ylittäessäni huomasin, että kello kiisi jo kohti kahdeksaa, mutta oli silti vielä kaksitoista minuuttia vaille tunnin alun, ja luokkaan oli noin kahden minuutin matka. Olin myöhässä edellytetystä ajasta noin viisi minuuttia. Ei hymyä, ei huomenia, vain kynän rapsutus paperilla kertoi kaiken: opetuseni oli selvästikin laadutonta.

Mihin työjärjestelyihin tuli Kiinassa sitten sopeutua? Esimerkiksi siihen, että lukujärjestys selvisi päivää ennen opetuksen alkua, että monenlaisista vaatimuksista sai tietoa yleensä vain päivää ennen oletettua määräpäivää – tai joskus vasta jälkikäteen – ja että lukukauden alkamis- ja päättymisajoista ei kerrottu kuin viime tipassa. Kuvaava esimerkki tästä on saksalaisen kollegani kokemus. Hän sai kevätlukukauden alkua edeltävänä sunnuntai-iltana laitokselta tekstiviestin, jossa sanottiin: *”Hi Hans, how was your holiday? Tomorrow teaching at 10.”* Kollega vastasi: *”To whom, what and where?”*

Kärsivällisyyttä ja pitkää pinnaa tarvitaan ulkomailla runsaasti monenlaisissa käytännön asioissa. Jos aikoo selvittää yliopistotyön arjesta, on myös muutettava omia toimintatapojaan. Yhdysvalloissa suorapuheinen suomalainen saa opetella uudenlaisen tavan ilmaista itseään, Venäjällä puolestaan joutuu väistämättä vähentämään yliorganisointuneelle pohjoismaalaiselle tyypillistä nipotusta ja tyytymään siihen, että tulostimen mustetta ostetaan ”huomenna”. Kiinassa pitää oppia hyväksymään se, että eletään keskellä rakennustyömaata, paitsi fyysisesti myös vertauskuvallisesti: vaikka suunnitelmat on tehty, se ei tarkoita sitä, että niistä pidetään kiinni. Kaikenhan voi vielä muuttaa! On ihan turha kiristellä hampaitaan, jos ei itse ole hoksannut kysyä, onko maanantain opetus siirretty lauantaille tai sattuisiko käymään niin, että lukukausi päättyykin viikkoa ilmoitettua aiemmin.

Kaikissa kolmessa maassa on pakko opetella hyväksymään varsin pitkälle kehittynyt retoriikka ja kaikenlainen selittäminen osaksi normaalia kanssakäymistä. Keksittyjä syitä laiminlyönteihin on lukuisia: Yhdysvalloissa on tiedossa isoäidin hautajaiset, Venäjällä

pitää hoitaa siskonpoikaa ja Kiinassa ystävä on jäänyt auton alle. On myös totuttava siihen, että vastuu sysätään helposti muille. Yhdysvalloissa soitin keskimäärin viisi puhelua asiaa kohti, ja Venäjällä asia järjestyi usein vasta sitten, kun siitä oli ensin tehnyt pienen skandaalin. Näin kuului menetellä, sillä muuten tulkittiin, etten ollut tosissani pyytäessäni jotain. Kiinassa vastassani oli uutta: kiinaa osaamattomana en voinut itse hoitaa asioitani, mutta toisaalta avustajieni käsiä sitoi kaiken yliopistotoiminnan valtava keskusjohtoisuus. Pyyntöni ja kehittämisehdotukseni jäivät tavallisesti vain hierarkian alapäässä olevien avustajien tietoon. He eivät voineet edistää asiaa, kun heiltä puuttui tarvittava asema. Toisinaan tosin sain toiveeni läpi, esimerkiksi kielistudion käyttöohjeet englanniksi puolen vuoden odottelun jälkeen. Sitä ennen olin painellut sokkona – mutta yllättävän menestyksekkäästi – studion kiinankielistä näyttörüutua.

Lilliputtikieltä jättiläisille

Olen opettanut suomea kolmessa mahtivaltiossa. On selvää, ettei suomi kuulu kielten *top ten* -listaan missään päin maailmaa, mutta suomen kielen marginaalisuus ja suomenpuhujien vähäinen määrä korostuu juuri omissa opetuskonteksteissani. Opiskelijoiden tekemää valintaa ihmetellään: mitä järkeä maailmankielten puhujien on opiskella niin harvinaista kieltä kuin suomea? Tämän kysymyksen esittävät kuitenkin ulkopuoliset, ennen muuta suomalaiset. Valinnan tehneille vastaus on selvä.

Amerikkalaisista opiskelijoistani valtaosalla oli jokin henkilösuhteisiin liittyvä syy suomen opintoihin. Valinnan taustalla olivat tavallisimmin suomalaiset sukujuuret tai muut kontaktit suomalaisiin. Massiivinen kulttuurien sulatusuuni ei ollut onnistunut kitkemään juuria kokonaan, ei useankaan sukupolven jälkeen: viilin ja nisun kotimaa kiinnosti, ja oman amerikansuomalaisen identiteetin rakennusaineita haluttiin ymmärtää kielenkin avulla. Vuoden mittaiset opinnot riittivät myös täyttämään yliopistotutkinnon vaatimukset pakollisista kieliopinnoista; kahden vuoden suomen opinnot tuottivat tutkintoon sivuaineen.

Venäjällä opetin kahta ryhmää, joista toinen opiskeli suomea vapaaehtoisena iltakurssina, toinen puoliksi pakotettuna pääkielenään päivisin. Omaehtoisesti suomen valinneet halusivat oppia puhumaan ja ymmärtämään Ville Valon äidinkieltä, Muumimaan kieltä, naapurimaata, Tolkienin inspiraation lähdeä. Pakkosuomen opiskelijat olivat puolestaan venäläisen koulutuspolitiikan tulosta. Useissa sikäläisissä yliopistoissa on tapana, että yliopistoon päässeille ilmoitetaan opintojen aluksi: ”Pääkiesi on muuten suomi.” Sillä politiikalla taataan, että maassa on – periaatteessa – kielivariantoa eri alojen edustajien keskuudessa, ja samalla taataan se, että opetuksen lähtökohdat ovat mitä haasteellisimmat sekä opettajalle että opiskelijoille.

Venäjän kokemusteni perusteella pelkäsin, että saisin Kiinassakin opetettavakseni ryhmän, jonka motivaatiota suomen opiskeluun saisi herätellä läpi vuoden. Siitä ei kuitenkaan ollut

pelkoa, vaikka useimpien ykkösvaihtoehto ei alun perin ollutkaan suomi. Uskomatonta uudelleen motivoitumisen taitoa selittää se, että kiinalaiset on kasvatettu hyvin päämäärätietoisiksi. Kun pääsykoepisteet eivät riittäneet ranskaan tai italiaan, opiskelijat suuntasivat ajatuksensa ja uteliaisuutensa Pohjois-Eurooppaan. He oivalsivat, että suomen osaaminen tuottaa lisäarvoa työelämässä: suomea hallitsevat vain harvat kiinalaiset. Työmarkkinat ovat kiinalaisilla mielessä heti opintojen alussa, sillä kilpailu työpaikoista on kovaa. Suomen opiskeluun motivoitumista edesauttoi osaltaan myös jäämies Kimi Räikkönen, joka nauttii hämmentävän suurta suosiota kiinalaisten keskuudessa.

Suomea kauniille ja rohkeille

Millaista on opettaa suomea sellaisten maiden ja kulttuurien kasvateille, jotka ovat tottuneet olemaan maailman suurimpia ja parhaimpia useilla elämän saroilla? Mielestäni opettajan työssä on kaikissa kolmessa maassa osin yhteisiä ja osin omanlaisia haasteita.

Venäläiset ja kiinalaiset opiskelijat ovat tottuneet varsin perinteiseen kielenopiskeluun: opetuksessa keskitytään kääntämiseen, teksteihin ja kieliopin drillaamiseen. Opetuksen apukielenä käytetään runsaasti venäjää tai kiinaa. Molemmissa maissa opiskelijat ovat harjaantuneita ulkoa oppimiseen. Kiinassa seurasin kerran kiinalaisen opettajan pitämää japanin tuntia, ja kuuntelin välitunnilla, miten eräs opiskelija papatti vierustoverilleen ulkoa koko käsiteltävänä olevan kappaleen sanasta sanaan. Vierustoveri korjasi, jos papattaja ei onnistunut tehtävässään täydellisesti. Toki täytyy myöntää, että kielen tuottaminen tuntui hetken hämmentävän hyvältä. Mutta myös moskovalaiset opiskelijat osasivat näppärästi hämätä opettajaansa ulkoluvulla – hetken. He referoivat sujuvan tuntuiseksi kotitehtäväksi annetun lehtijutun sisällön. Kun heille sitten teki jonkin lisäkysymyksen tekstistä, he eivät välttämättä osanneet muodostaa yhtä ainutta mielekästä lausetta koko aiheesta.

Useilla amerikkalaisilla suomenopiskelijoilla oli erityishaasteena se, että he eivät olleet opiskelleet lainkaan tai vain vähän vieraista kieliä entuudestaan. Tottumusta kielenopiskeluun ja kielenopiskelustrategioita ei ollut eikä siten myöskään käsitystä siitä, miten omaa kielitaidon tasoa voi arvioida. Yleensä arviot menivät aika tavalla yläkanttiin. Opiskelijoiden itsevarmuus oli alkuun muutenkin hämmentävää. Erään itsenäisesti suoritettavan kurssin lopputyön parissa ahertanut opiskelija ei millään tuntunut oivalta- van sitä, että voisi ottaa huomioon muidenkin ajatuksia valitusta aiheesta. Yritin sanoa monin eri tavoin, että tutkielmissa on tapana käydä dialogia aiemmin asiaa tutkineiden kanssa. Mutta ei, omat originaalit ajatukset riittivät. Tutkielman aihe liittyi Kalevalaan, josta toki muutama muukin on sanasen kirjoittanut.

Sellainen opettaja, joka on muissa yhteyksissä tottunut autonomisiin kielenoppijiin, saa Yhdysvalloissa, Venäjällä ja Kiinassa valmistautua kahteen työtehtävään: samalla

kun hän opettaa kieltä, hänen täytyy opettaa opiskelijoita oppimaan vieraita kieliä ja ottamaan myös vähitellen itse vastuuta omasta ja muiden oppimisesta. Opettajan tulee totuttaa opiskelijoita pois vanhoista tottumuksista, mutta toisaalta hänen täytyy hyväksyä niiden olemassaolo.

Kaikissa maissa myönnyin välistä opiskelijoiden ehdotuksiin. Amerikkalaisille opiskelijoille annoin toisinaan heidän toiveidensa mukaisesti sanalistan, josta sitten pidettiin sanakoe tunnin alussa. Venäläiset opiskelijat puolestaan huokasivat tyytyväisinä, kun suostuin harjoittelemaan jotain kielioppiasiaa mekaanisten drillien avulla. Kiinalaiset eivät esittäneet suoraan mitään toivetta, mutta sain kerran kuulla avustajiltani, että Kiinassa ei ”leikitä” tunneilla, vaan opettaja seisoo luokan edessä, lukee ja laittaa opiskelijat lukemaan ääneen. Vaikka en tämän jälkeen poistanutkaan kommunikatiivisia harjoituksia viikon ohjelmasta, sisällytin suunnitelmiin kuitenkin myös kuoroluentaa. Pidän tärkeänä sitä, että opiskelija ei joudu kokonaan ja yhtäkkisesti luopumaan niistä tavoista, joilla hän on tottunut kehittämään vieraan kielen taitoa.

”On Pohjantähden alla...”

Puheliasiin amerikkalaisiin ja aktiivisiin venäläisiin verrattuna kiinalaiset tuntuivat persoonallisuudeltaan ensi alkuun kotoisan ujoilta. Kuten Suomessa hiljaisuutta ei nimittäin tarvitse kiinalaisessakaan kulttuurissa täyttää tyhjillä sanoilla. Kiinassa tunneilla sai myös välistä tulkita samanlaista *screensaver*-maisemaa kuin suomalaisessa yliopistoluokassa. Kun opetusryhmä tuli tutummaksi, pulinasta ja naurunremahduksista ei ollut pulaa. Vuoden mittaan tuli monen monta kertaa esille, että suhtautumisessamme viestintään on hämmentävän paljon yhteistä. Siinä missä amerikkalainen ja venäläinenkin vannovat rakastavansa jotakuta, siinä kiinalainen ja suomalainen ajattelevat, että tunnistuksen voi hyvin lukea rivien välistä. Ylenmääräinen kohteliaisuus on perheenjäsenen kesken turhaa niin Kiinassa kuin Suomessakin: jos erikseen ruvetaan kohteliaiksi esimerkiksi ruokapöydän ääressä, silloin otetaan samalla etäisyyttä puhekuppaniin. Kohteliaisuuksia kuullessa tulee Kiinassakin kursailla, ja fyysinen etäisyys pidetään – jos se vain on Kiinan ihmismäärässä mitenkään mahdollista – yhtä suurena kuin Suomessa.

Kolmesta suurvallasta suomalaisen kulttuurin vientityö oli selvästi haasteellisinta Kiinassa. Opiskelijat olivat kyllä vastaanottavaisia ja kiinnostuneita kaikesta, mutta silti jäi usein tunne siitä, että vain osa sanomasta meni perille. Opiskeltua piti toistaa monet monet kerrat. Sinänsähän esimerkiksi amerikkalaiset opiskelijat eivät välttämättä entuudestaan tienneet Suomesta juurikaan sen enempää kuin kiinalaiset: järvien määrän ja eukonkantokilpailun lisäksi ehkä jonkin satunnaisen urheilijan nimen. Amerikkalaisten kanssa saattoi kuitenkin rakentaa opetuksensa pitkälti yhteisesti jaetun kulttuurin varaan. Kristinuskoon pohjautuvien juhlien taustat olivat tiedossa, päälle piti vain rakentaa uutta ainesta siitä, miten juhlaa vietetään juuri Suomessa. Kiinalaisilla opiskelijoilla

ei sen sijaan ollut tarttumapintaa länsimaiseen traditioon. Pintatietoa useista länsimaisista ilmiöistä on toki Kiinassakin, mutta monenlainen taustatieto ja eletty kulttuuri puuttuu, samoin käsitys siitä, että eri länsimailla voi olla toisistaan poikkeavia tapoja. Suomalaisen ei siis kannata ihmetellä, jos kiinalainen toivottaa hyvää kiitospäivää. Länsimaisista tavoista noukitaan rusinat pullasta, eikä mitään sen syvempää juhlan takana olevaa merkitystä välttämättä tiedosteta tai tiedetä. Joulun ympärillä riittää markkinahumua – aivan kuten länsimaissa – mutta erona on se, että joulukoristeita on kampuksella vielä kesälläkin. Kuvaava on myös seuraava muistikuva oppitunnilta: Alkaessani opettaa pääsiäiseen liittyviä traditioita kysyin ryhmältäni ensin syitä pääsiäisen viettoon. Arvelin, että yhdeksän vuoden laajuisessa englannin kouluopetuksessa on täytynyt tulla esiin jotain taustatietoa tästä kristillisestä juhlasta, sillä kyllähän sana *Easter* kuului opiskelijoiden sanavarastoon. Vaivautunut hiljaisuus. Sitten yhdellä välähti. Hän nosti kätensä ja vastasi kirkkaalla äänellä: ”Jeesus syntyi.”

Ulkomaalaisia opettaessani käytän paljon musiikkia. Kiinassa kesti jonkin aikaa, ennen kuin ymmärsin, millainen musiikki siellä toimii. Yhdysvalloissa ja Venäjällä hyviksi koetut, opetukseen soveltuvat kappaleet edellyttivät pitkän pohjatyön, ennen kuin kiinalaiset opiskelijat saivat juonesta kiinni. Lopulta onnistunut resepti löytyi: iskelmämusiikki ja mitä siirappisempi sen parempi. Opiskelijat opettelivat oma-aloitteisesti sanat ulkoa, jos laulu oli hyvin valittu. Rakkauslaulut purivat toki myös Yhdysvalloissa ja Venäjälläkin, mutta näissä maissa teemojen ja genrejen kirjo oli huomattavasti laajempi kuin Kiinassa. Venäjällä puolestaan toimi parhaiten melankolinen musiikki. Monesti amerikkalaisia opettaessani olin saanut kuulla, että ”itkuvirsien” määrää voitaisiin reippaasti vähentää. Venäjällä mikään ei tuntunut siinä osastossa riittävän. Viedessäni uuden molliviritelmän tunnille osasin jo arvata, mikä reaktio olisi: musiikkia kuunnellessaan opiskelijat – sekä tytöt että pojat – eläytyisivät siihen niin voimakkaasti, että silmät vähintäänkin kiittelisivät ja useat pyyhkisivät silmäkulmia musiikin tauottua.

Kaikissa maissa ja kaikissa ryhmissä on yksi laulu toiminut kuin unelma: Kari Tapion *Olen suomalainen*. Amerikkalaiset ja venäläiset tunnistivat laulun originaaliversion *L'italiano*, ja osa laulun huvittavuudesta on tietysti peräisin tämän yhteyden löytämisestä. Kiinalaisille säästin laulun siihen vaiheeseen, kun tekstin sisältö oli jo mahdollista ymmärtää paitsi kielellisesti myös jossain määrin kulttuurisestikin. Esittelin suomalaisen esityksen rinnalla myös alkupe räisen italialaisen version, jotka molemmat löytyivät YouTubesta – onnekseni sivustoa ei siinä vaiheessa vuotta sensuroitu. Kari Tapion oranssi pikkutakki ja lavakoreografia vuodelta 1983 riittivät: kiinalaiset olivat myytyjä. Laulu ei lakannut soimasta sen jälkeen.

Pääomaa Siperian vuosilta

Kaikkien ulkomaanpestien jälkeen olen palannut lähtöruutuun monella tapaa rikastuneena. Suhteettoman suuri valuuttakurssin muutos Yhdysvaltain oleskelun aikana sekä

Moskovan kallis ja Kiinan hämmentävän varioiva hintataso pitivät tosin huolen siitä, että paikallinen valuutta ei lompakossani kauan viihtynyt. Mammonaa enemmän olen kerännyt itselleni muunlaista pääomaa, eikä sitä noin vain otetakaan minulta pois.

Edellä olen kuvannut vuosiani ulkomailla melko sarkastiseen sävyyn. Huumori on kuitenkin tunnetusti sellainen keino, jonka avulla on mahdollista jaksaa ja mennä eteenpäin vaikeinkin aikoina. Muilla lehtoreilla ja professoreilla on vastaavanlaisia tarinoita kerrottavana eri puolilta maailmaa. Uusille ja uraa suunnitteleville Suomen kielen ja kulttuurin lähettiläille sanoisin, että vaikka ennalta outo ja tavallista haasteellisempi opetuskonteksti vaatiikin vierailijalta paljon, se antaa kuitenkin enemmän kuin ottaa. Opetusolojen, opetuskulttuurin ja opiskelija-aineksen erilaisuus takaa siis sen, että opettajan pedagogiset taidot ja improvisointikyky paranevat merkittävästi. Ihmisenä ja suomalaisena kasvaa myös huomattavasti, kun saa peilata omia ajatuksiaan ja maailman-kuvaansa ympäröivän yhteiskunnan menoon.

Ulkomaanlehtorin työssä on ensiarvoisen tärkeää, että tukena on taho, UKAN, jolla on asiantuntemusta suomen opetukseen liittyvistä kysymyksistä. On ollut helpottavaa saada viestittää oman opetuspuoleen tilanteesta ja ongelmista ja tietää, että niissä pyritään auttamaan mahdollisuuksien mukaan. Yksistään jo se, että UKANissa on runsaasti kertynyttä tietoa ja kokemusta suomenopetuksesta maailmalla, auttaa suhteuttamaan oman opetuspuoleen tilannetta. Olen ollut ulkomailla kaksi kertaa UKANin lähettämänä ja kerran toisen tahon. UKANin antama materiaallinen tuki omalle opetuspuoleelleni Kiinassa oli arvokas, mutta kultaakin kalliimpaa oli kaikki se henkinen tuki ja kannustus, jota sain työlleni UKANista haasteellisen ja opettavan Kiinan-vuoteni aikana. Sen vuoksi pidänkin tärkeänä sitä, että UKAN pitää edelleen yllä kaikkien maailmalla olevien opetuspuoleiden verkostoa ja seuraa kiinteästi, mitä niissä tapahtuu. Tietoa ja näkemystä suomen opetuksesta, ulkomaanlehtorin arjesta ja siitä, mihin suuntaan opetusta pitäisi kehittää, ei ole millään muulla organisaatiolla.

Lisäluettavaa

Bryson, Bill (2000): *I'm a Stranger Here Myself: Notes on Returning to America After 20 Years Away*. New York: Broadway Books.

Laurén, Anna-Lena (2008): ”De är inte kloka, de där ryssarna” – ögonblicksbilder från Ryssland. Helsingfors: Söderströms.

Pöyhönen, Sari & Hiltula, Kari (toim.) (2006): *Opettajana vieraalla maalla. Opetuskulttuurien kohtaaminen. Soveltavan kielentutkimuksen keskus*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Sillanpää, Sami (2008): *Kiina-ilmiöitä*. Helsinki: Helsingin Sanomat.

Steinbeck, John (2002 [1948]): *Matkalla Neuvostoliitossa*. Suom. Olli Mäkinen. Helsinki: Tammi.

Risto Koivisto
Pekingin vieraiden kielten yliopisto / Kiina

”Hei, mua viedään!” – opettajana vieraalla maalla

Alku

Alku ulkomaanlehtorin uralleni tuli kuin pommina postiluukusta. Se tapahtui vuonna 1983. Kesäkuussa en vielä tiennyt, mitä syksyllä tekisin. Pätkätyöläisenä olin saman vuoden keväällä ajautunut opettajaksi Keski-Pohjanmaalle erääseen pikkulukioon. Jatkosta oltiin jo periaatteessa sovittu, mutta kunnan koululautakunta päätti toisin ja valitsi sijaani yliopistosta vasta valmistuneen kunnan oman tyttären. Talvella olin kyllä hakenut avoimna ollutta ulkomaanlehtorin paikkaa Petroskoin valtionyliopistossa ja käynyt Helsingissä jopa haastattelussa, mutta päätöksen viivästyessä olin luopunut toivosta. Koulun kevätjuhlan jälkeen muutin Jyväskylään väliaikaiseen kesäasuntoon tarkoitukseni miettiä, miten järjestäisin elämäni tästä eteenpäin. UKAN järjesti sen puolestani. Sain kirjeen, joka oli madellut Pohjanmaan kautta luokseni. Siinä kysyttiin, vieläkö olen valmis lähtemään.

Ensimmäinen kosketukseni ulkomaanlehtoreihin olivat elokuussa Tampereella pidetyt lehtoripäivät. Noihin päiviin päättyi professori Pertti Virtarannan kausi UKANin puheenjohtajana. Päivien ajasta vietimme osan Vammalan ympäristössä, josta Virtaranta oli kotoisin. Bussilla liikkuessamme Virtaranta tarinoi kotiseudustaan. Hän tuntui tuntevan jokaisen talon ja niiden asukkaiden vaiheet. Kuuntelin mukaansatempaavia tarinoita ja kohtaloita kuin suurta seikkailua. Myöhemmin Petroskoissa kuulin puolestani tarinoita Virtarannasta. Hän oli ollut Karjalassa paikallisia ihmisiä haastattelemassa ja aineistoja keräämässä ja tehnyt kuuleman mukaan kovasti töitä. Sielläkin hän koki suurta arvostusta ja kunnioitusta.

Noiden päivien ohjelmaan kuului vielä yhteislaulujen perinne. Opetusministeriön järjestämiltä juhlaillallisilta muistan maakuntalaulujen ketjun. Käytiin läpi kaikki Suomen maakuntalaulut ja kukin vuorollaan joutui nousemaan ylös, kun hänen oman maakuntansa vuoro tuli. Ei sen ajan ulkomaanlehtoriporukalle ollut näköjään ongelma eikä mikään muistaa kaikki Suomen maakuntalaulut ulkoa.

Olen osallistunut lehtoripäiville yli 15 kertaa, mutta nuo ensimmäiset muistan parhaiten. Hieman liioittelen, kun sanon, että Tampereen takia olen vieläkin ulkomaanlehtorina. Siellä minusta tuntui, että ulkomaanlehtorit ovat kuin suuri perhe. Pertti Virtarantaan jokaisella oli erityisen lämmin suhde, samaten hänellä itsellä ulkomaanlehtoreihin. Noilta päiviltä kai imin itseäni ne haasteet, jotka ulkomaanlehtoria työssään odottaa. Tehtäväkenttään ei kuulunut pelkkiä opetusmenetelmiä ja oppituntien pitoa, vaan lehtorin tuli myös tehdä maailmalla suomalaista kulttuuria tunnetuksi.

Neljässä yliopistossa: Petroskoi – Sofia – Moskova – Peking

Ensimmäinen toimeni Petroskoin valtionyliopistossa kesti kaksi vuotta. Palasin takaisin Suomeen enkä silloin ajatellut jatkavani alalla. Elämä Neuvosto-Karjalassa kutsuunkin ainoana länsimaalaisena oli minulle kuitenkin yksinäinen kokemus. Yhteydet Suomeen olivat satunnaiset ja kommunistiseen järjestelmään liittyvät varjopuolet ahdistivat. Pois lähtiessäni oli kuitenkin haikaa. Olin oppinut tuntemaan työtoverini ja aloin vasta lähdettyäni syvemmin kiinnostua Karjalan asioista.

Työurani Suomessa jatkui kuusi vuotta. Palasin ulkomaanlehtoriksi 90-luvun alussa, kun paikka Sofian yliopistossa tuntui sopivalta haasteelta silloiseen elämäntilanteeseen. Uuden työpaikan haku oli edessä, ja halusin lisäksi opiskella jotakin uutta slaavilaista kieltä. Bulgariassa sain normaalien oppituntien ja yliopistotyön lisäksi mahdollisuuden ja haasteen tehdä tunnetuksi suomalaista kulttuuria. Tämä rooli avautui itselleni edellisten lehtoreiden perintönä kuin itsestään. Suomi oli Bulgarian tapaan pieni eurooppalainen kansakunta, ja ehkä juuri siksi suomen kielen valinnoita opiskelijoita maamme ja kieleemme kiinnostikin. Olin tuolloin rehdisti vanhanaikainen. Minun esittelemässäni Suomessa oli Kalevalan sankareita, shamanismia, vanhoja tapoja ja perinteitä. Nokia ei ollut vielä silloin tullut maailman tietoisuuteen. Työskentelin Sofiassa kolme vuotta ja se oli minun elämäntietämykseni tiivis jakso.

Jätin pari vuodeksi opetustyöt kokonaan ja työskentelin Venäjällä eräässä suomalaisessa asfalttifirmassa työmaatulkkina. Vuonna 1997 tunsin olevani kypsä palaamaan opetustöihin, kun Moskovan yliopiston journalistiikan tiedekunnassa avautui ulkomaanlehtorin toimi. Siellä kului peräti viisi vuotta. Tuona aikana ulkomaanlehtorin elämä Petroskoihin ja Sofiaan verrattuna muuttui ainakin yhdessä suhteessa: Internetin ja sähköpostin ansiosta ei tarvinnut enää seisoskella lennättimessä puhelinjonossa.

Moskovan kauteni jälkeen vuonna 2002 aloin Suomessa uuden uran maahanmuuttajien kouluttajana. Tilanne oli minulle uusi. Olinhan lyhyitä katkoksia lukuun ottamatta ollut kymmenisen vuotta ulkomailla. Nyt pystyin keskittymään kuoroharrastukseeni ja kotoutumiseeni. Se katkesi kuitenkin, kun vastaan tuli Peking.

Mietin kovasti päätöstäni hakea Pekingiin. Olin uusissa tehtävissä uusien haasteiden edessä. Oma paikkani kotimaassa tuntui löytyneen yllättävän helposti. Mikä minua siten taas veti pois Suomesta? Olin ulkomailla voinut tehdä monipuolista ja luovaa työtä upeiden ihmisten parissa. Olin kohdannut harvinaista innostusta ja kiintymystä suomen kielen opiskeluun ja suomalaiseen kulttuuriin. Totta kai olin kokenut myös rankkoja asioita, mutta ne eivät kupissa tuntuneet paljoa painavan. Kiinassa halusin nähdä, mitä haasteita täysin erilainen kulttuuriympäristö tuo suomen kielen opettamiseen ja miten kiinalaiset kokevat suomen kielen ja suomalaisen kulttuurin. Olin ulkomaanlehtorina päässyt seuraamaan maailmaa kuin takapihalta. Kiinalaisetkin takapihat alkoivat houkuttaa.

Kiinaan lähtemiseen taisi olla yksi alitajuinenkin syy. Lapsena ”Kiina” oli tullut minua vastaan hyvin yllättävässä yhteydessä. Olen käynyt kouluni Oulussa ja lauloin pikku-poikana paljon tiernapojissa. Vuonna 1967 pääsin mukaan näyttelijäksi oululaisesta tiernapoikaperinteestä kertovaan dokumenttifilmiin. Kyseessä oli Eeli Aallon elokuva *Tiernapoikien laulu*, joka on sittemmin esitetty televisiossa ainakin kahtena jouluna. Olin mukana filmissä eri tehtävissä. Sain mm. esittää henkilöä nimeltä Kyppä Kiinaanmaalta, joka oli kurja rääsyihin pukeutunut kyttyräselkäinen kerjäläinen. Hän kulki joskus muinoin tiernapoikaryhmän mukana viidentenä jäsenenä ja pyysi varsinaisen esityksen loputtua isäntäväeltä vielä viimeisiä lantteja ja armonpaloja. Elokuvan teko kiinnosti luokkatovereitani ja opettaja panikin minut kertomaan filmauspuuhista muille. Jouduin tuon pikkuroolini vuoksi jopa koulukiusaamisen uhriksi, mutta sitähan ei siihen aikaan pidetty minään. Eräs poika sai nimittäin päähänsä sorauttaa roolinimeni kolmatta kirjainta, mikä tuntui luokkatovereitani huvittavan.

Takkeja ja tuluskukkaroit

Runoantologian tekoa Sofiassa

Sofiassa ollessani kiinnostus Suomeen ja suomalaiseen kulttuuriin oli selkeästi aistittavissa, mikä kertoi siitä, että edeltäjäni olivat tehneet hyvää työtä. Ystävyysseuran toimintaa yritettiin elvyttää, ja kiinnostus Suomeen tuntui olevan myötätulessa. Tuona aikana ilmestyi myös Kalevalan bulgariankielinen laitos. Ajattelin, että noin merkittävää kulttuuritapahtumaa piti jotenkin juhlistaa. Otin yhteyttä Unkarin kulttuurikeskuksen johtajaan, koska tiesin Kalevalan olevan unkarilaisille lähes yhtä rakas kuin suomalaisille. Erinäisten vaiheiden jälkeen järjestimme pienimuotoisen Kalevala-illan keskuksen tiloissa. Tämän jälkeen innostuin etsimään muitakin mahdollisuuksia saada suomalaiselle kulttuurille Sofiassa huomiota.

Suomi-kuvaa ei Bulgariassa rakennettu tyhjän päälle. Moni vanhemman polven bulgarialainen muistaa 30-lukua, jolloin maassa ilmestyi huomiota saanut Grigori Petrovin kirja *Valkoliljojen maa – Suomi*. Siinä Suomi kuvataan idealistisessa valossa ihannemaa-

na. Suomalaiset elivät onnellisina sopusoinnussa luonnon kanssa ja rehellisyys on heidän luonteensa keskeisin ominaisuus. Kirjasta pidettiin tuolloin ja aikojen kuluessa sen luoma kuva oli vain kirkastanut Suomi-kuvaa.

Tutustuin sitten Paveliin, joka omisti pienen kustantamon. Hän oli runoilija ja ehdotti runoantologian tekoa. Tartuin syöttiin. Sain opiskelijoita mukaan tekemään raakakäännöksiä, ja muutamia bulgarialaisia runoilijoita pyydettiin mukaan saattamaan käännökset julkaisukuntoon. Suomesta saadun pienen opetusministeriön avustuksen turvin pystyin maksamaan kääntäjille jonkinmoiset korvaukset ja sitkeän etsimisen jälkeen löydetty sponsori auttoi kattamaan osan painatuskuluista. Kalevalan kääntäjä Nino Nikolov suostui antologian toimittajaksi.

Ulkomaanlehtorille
ainoa varma
menetelmä on oma
persoonaa. Sen varassa
on helpompi sukeltaa
uuteen tilanteeseen.

Antologiaa tehdessä tutustuin runoilija Blaga Dimitrovaan. Hän osasi ruotsia ja oli kääntänyt bulgariaksi mm. Edith Södergranin runoja. Hän oli 90-luvun alussa mukana myös politiikassa toimien jonkin aikaa Bulgarian varapresidenttinä. Hänellä oli Suomesta ja muista Skandinavian maista hyvin myönteisiä muistoja ja Pavel halusi pyytää myös hänet yhdeksi antologian kääntäjäksi. Olihan siihen tarkoitus ottaa myös ruotsinkielistä lyriikkaa. Hauskan sattuman vuoksi tein kerran jopa yllätysvierailun hänen kotiinsa.

Olimme suunnittelemassa antologian tekoa. Pavel oli alustavasti puhunut siitä Blaga Dimitrovalle, joka ei kai kuitenkaan ollut vielä antanut lopullista suostumustaan. Kävelimme Pavelin kanssa kaupungilla jonkin yhteisen asiamme vuoksi.

”Hei”, Pavel sanoi yllättäen. ”Poiketaanpa tapaamaan Blagaa. Hän asuu tässä ihan lähellä ja hänen pitäisi olla kotona.”

”Niin että mitä?” vastasin. ”Öööö... en minä millään, hänhän on varapresidentti...”

”Ei se mitään, ei hän pane pahakseen. Saadaan varmistettua tämä käännösasia.”

”Mutta... minä... öh... en ole oikein valmis...”

”Hän tapaa sinut varmaan hyvin mielellään... Tässä hän asuu, mennään!”

Minulla ei ollut muuta mahdollisuutta kuin seurata Pavelia. Talo oli vanha ja jykevä, varmaan 30-luvulta tai ehkä vanhempi. Ovet olivat kaksiosaiset, valtavan korkeat, nousimme muistaakseni toiseen kerrokseen. Pavel soitti ovikelloa. Joku avasi oven, todennäköisesti Blaga itse. Minua jännitti. En ollut tottunut tämänkaltaisiin tilanteisiin. Ei näin ole tapana mennä maan varapresidenttiä tapaamaan, ei edes entistä. Pavel meni edellä, minä menin perässä, mutta jäin oven suuhun. Toisesta huoneesta kuului hieman häitäntynyt ääni. Huoneet olivat vanhanaikaisia, katto korkealla, joka paikassa kirjoja ja pölyisiä hyllyjä. Menin peremmälle. Blaga poimi tuolinkarmeille unohtuneita vaatekappaleita ja harmitteli huonoa siivoa kuin kuka tahansa kesken päiväkiireittensä yllätetty perheenemäntä. Minut nähdessään Blagan kasvot sulivat välittömästi leveään hymyyn. Hän toivotti meidät terve-

tulleeksi, ja pääsimme jutun alkuun, vaikken kovin sujuvasti pystynytään tuossa tilanteessa esiintymään. Hän ylisti Suomea ja kertoi, kuinka ihana Petrovin kirja *Valkoliljojen maa* oli. Hän kertoi omasta suhteestaan Edith Södergraniin, siitä kuinka upeita tämän runot olivat, hänen mielestään eurooppalaista huipputasoa. Suomessa vierailustaankin hän taisi jonkin sanan sanoa antaen suitsutusta tuntemilleen suomalaisille. Käyntimme kesti vain muutaman minuutin. Blaga suostui Pavelin pyyntöön. Lähdimme pois enempää häiritsemättä. Tuon yllätysvierailun jälkeen tuntui hienolta olla suomalainen.

Lopulta antologia ilmestyi, vaikka melkoiseksi runnomiseksi sen valmistelu loppuvaiheessa meni. Kirjan kunniaksi järjestettiin upea julkistamistilaisuus Sofian tärkeimmässä kulttuuritalossa aivan kaupungin keskustassa. Sali oli varattu hyvissä ajoin. Ennen juhlaa odotimme sydän kurkussa, ehtiikö kirja valmistua. Lopulta ensimmäiset kappaleet tulivat painosta ja ne saatiin painotuoreina pari tuntia myöhemmin alkaneeseen tilaisuuteen.

Noin 200 hengen sali oli kutakuinkin täynnä. Ympäri kaupunkia oli komeita julisteita tilaisuudesta kertomassa. Suomen kirjallisuuden tiedotuskeskuksen silloisen johtajan myötävaikutuksella Suomesta oli saatu vieraaksi runoilija Jyrki Kiiskinen. Suurlähettiläs oli mukana yhtenä illan juhlapuhujista. Paikalla oli pianisti soittamassa Sibeliuksen musiikkia ja kaksi eturivin näyttelijää lukemassa antologian runoja.

Minun vatsassani oli koko tuon päivän ajan perhosten kuhinaa. Ensin jännitin kirjan valmistumista, sitten hermoilin juhlan onnistumista. Lopulta kaikki meni nappiin. Koko prosessi oli minulle upea kokemus: sain seurata kirjan tekemisen eri vaiheita alkuinnostuksesta epätoivon kautta loppujuhlaan. Paikalliset Suomen ystävät olivat tehneet valtavan työn. Ilman Pavelia ei julkistamistilaisuudesta olisi tullut mitään. Se oli komea suomalaisen runouden ja musiikin ilta.

Novelleja Moskovassa

Bulgariassa seuraajani Sari Päivärinne onnistui jatkamaan kirjallisia projekteja. Hänen johdollaan valmistui suomalainen novelliantologia Pavelin kustantamon toimiessa jälleen julkaisijana. Bulgarian kokemusten innoittamana ajattelin kokeilla kepillä jäätä ja yrittää saada Moskovassakin novelliantologiaa aikaiseksi. Olin mielestäni saanut kasaan sopivan kokoelman tekstejä, jotka olivat opiskelijoiden käännettävissä. Kirjoitin kustantamoihin, joista pari vastasi ja pyysi mallikäännöksiä. Lähetin oppilaiden tekemiä raakakäännöksiä, mutta vastausta ei tullut. Erään pikkukustantamon johtajan kanssa kävin keskusteluja, mutta hänkin jätti tylästi lopulta vastaamatta kyselyihini. Eräs opiskelijani löysi kyllä omille käännöksilleen kustantamon, mutta hankkeesta oli luovuttava, koska kirjailija ei tyytynyt tarjottuun palkkioon.

Yksi hanke johti kuitenkin myönteiseen lopputulokseen. Olin nimittäin lähettänyt Juha Seppälän novellin *Mustalla saarella* Venäjän merkittävimmän käännöskirjallisuutta esitte-

Uusi lukukausi on uusi alku,
johon lähden tutuin rituaalein.
Panen vanhat mapit piiloon,
poikkean lähimpään pape-
rikauppaan ja ostan uuden
vihon. Se on aina erivärinen
kuin edellinen. Siihen alan
laatia suunnitelmiani.

levän aikakauslehden *Inostrannaja literaturan* toimitukseen. Lehden vastaava toimittaja otti minuun yhteyttä ja sanoi olevansa kiinnostunut julkaisemaan novellin. Kävin toimituksessa keskusteluja. Toimittaja pani suuren arvon sille, että työskentelin journalistiikan tiedekunnassa, koska hän oli itse sieltä aikoinaan valmistunut ja arvosti kovasti dekaaniamme.

Mustalla saarella oli opiskelijani Olgan kääntämä. Hän oli parhaita opiskelijoitani, mutta oli enemmänkin kiinnostunut journalistin tehtävistä kuin kirjallisuuden kääntämisestä. Tunnollisesti ja myös tarkasti hän oli kuitenkin kaikki hänelle antamani käännöstehtävät toteuttanut.

Pelkäsin, että novellin julkaiseminen kaatuu rahaan. Olin kuullut, että monet maat ovat jopa maksaneet saadakseen novelleja julkaistua. Lehden piti saada ensin Suomesta julkaisu-oikeudet. Paljoa lehti ei pystyisi maksamaan, parempi jos ei mitään. Piti kysyä oikeuksista Seppälän suomalaiselta kustantajalta. Toimin neuvotteluissa välittäjänä. Nyt saatoin jo käyttää yhteydenpidossa sähköpostia. Kehitys oli mennyt eteenpäin, sillä Bulgariassa toimiessani olin toiminut kirjeiden ja postikorttien varassa. Täysin ilmaiseksi kustantamo ei julkaisu-oikeuksia suostunut antamaan. Venäläinen osapuoli tarjosi muistaakseni 50 dollaria, mihin suomalaiset suostuivat.

Käännös piti julkaista parin kuukauden kuluttua, mutta se viipyi ja viipyi. Luulin jo, että asian voi unohtaa. Moskovassa työni loppuivat, aloitin uuden työsuhteen Suomessa ja uudet huolet täyttivät mieleni. Seuraavana kesänä sain viestin Olgalta, joka oli tulossa Helsinkiin töihin ja halusi tavata. Käännös oli julkaistu ja hän halusi luovuttaa minulle muistoksi sen lehden numeron, jossa käännös oli ilmestynyt. Tapasimme Helsingin asemaravintolassa. Olga kertoi, että toimittaja oli muokannut käännöksen tyylisävyä siihen malliin, että oli vaikea tunnistaa sitä samaksi tekstiksi. Kun käännöksen piti olla valmis, asia oli unohtunut. Olgakaan ei ollut enää uskonut julkaisemiseen, kunnes se yllättäen ilmestyi. Olga kertoi iloisena, että hän sai käännöksestä jopa pienen palkkion. Kaunokirjallisuuden kääntäminen häneltä taisi kuitenkin jäädä siihen novelliin. Sittenmin hänestä on tullut toimittaja, jonka silloin tällöin olen nähnyt Suomenkin mediassa kertomassa venäläistä näkökulmaa joihinkin Suomen asioihin.

Tuluskukkarohan siitä Juha Seppälän novellista lopulta siis tuli. Ei tullut takkia, mitä en sitä itse asiassa odottanutkaan. Huomasin, että Olgan käännös on luettavissa myös Internetissä, mutta en ole rohjennut siihen tutustua. Pelkään sen olevan aika kaukana alkuperäisestä. Mutta kääntämisessä on kaksi puolta. Siinä rimpuillaan alkuperäistekstin ja luontevan kohdekielisen asun välimaastossa. Venäläisessä kirjallisessa perinteessä saatetaan ainakin tyyliliä hiottaessa sortua omavaltaisuuksiin.

Suomesta kiinaksi

Kiinassa käännöstö on lähtenyt käyntiin määrätietoisemmin. Olen itse pysytellyt käytännön asioissa taustalla. Kääntäjä on löytänyt kirjoille kustantamon, hoitanut sen kanssa käytännön neuvottelut ja hankkinut Suomen kirjallisuuden tiedotuskeskuksesta FIListä käännöstuen. Eläkkeelle jääneen professori Yun johdolla on valmistunut ennätysvauhtia kaksiosainen Minna Canthin *Valitut teokset*. Samanlaista tyylin hiomista kuin Venäjän esimerkissani ei Kiinassa näy. Työ on tarkkaan suunniteltua. Teksti käydään kolme kertaa läpi ja se on sen jälkeen valmis. Uusia käännöksiä on tehty edelleen. Vuoden 2009 aikana on tarkoitus ilmestyä Arto Paasilinnan *Jäniksen vuosi*.

Havaintojeni pohjalta kiinalainen kääntäjänä haluaa tehdä ennen muuta tarkan käännöksen. Tekstin pienistäkin vivahteista halutaan päästä selville. En kylläkään osaa kiinaa voidakseni asian tarkistaa, mutta mielestäni venäläinen kääntäjämentaliteetti antaa mielikuvituksen herkemmin lentää. Alkutekstin sävyt eivät vaakakupissa paljoa paina. Tätä tukevat kyllä myös oppitunneilla tekemäni havainnot. Kiinalaisopiskelija voi tekstiin perehtyessään osoittaa hyvin pedanttia pikkutarkkuutta, mitä Venäjällä en ole kohdannut ainakaan yhtä paljon.

Kiinassa kulttuurierot tuovat kääntämisprosessiin joskus lähes ylittämättömiä ongelmia. Tyydyttäviä käännösvastineita ei aina löydy ja on turvauduttava selittäviin käännöksiin. Esimerkiksi Minna Canthin maailmaan olennaisesti kuuluva herännäiskristillisuus ja sen ilmeneminen kielessä ja tavoissa ei kiinalaiselle kovin helposti avaudu. Ja jos avautuisikin, niin hankalaa sitä on käännöksessä välittää. Toinen vaikea asia ovat sanoihin liittyvät yllättävätkin konnotaatiot. Harakka on Kiinassa onnen symboli. Suomessa ”harakan nauru” voi olla pahanilkistä, jolloin kiinankielisessä käännöksessä lintua pitäneen vaihtaa.

Menetelmät haussa

Ulkomaanlehtori joutuu työssään toteuttamaan opetustaan mitä erilaisimmissa olosuhteissa. Luokkatila ei aina sovellu kielen opiskeluun, liitu ja liitutaulut ovat tuoneet yllätyksiä. Sofiassa jouduin jonkin aikaa pitämään iltatuntini kynttilän valossa, kun kaupungissa säännösteltiin sähköä. Olen opettajan urallani monenlaisilla kursseilla päteväitynyt erilaisiin opetusmenetelmiin. Jokaisesta kurssista olen varmasti jotakin oppinut, mutta mitään pikavoittoa en ole saanut. Ulkomaanlehtorille ainoa varma menetelmä on oma persoona. Sen varassa on helpompi sukeltaa uuteen tilanteeseen.

Ollessani Venäjällä työmaatulkkina jouduin elämään ja työskentelemään yhdessä suomalaisten työmiesten kanssa. Se oli karski ”pikipoikien” maailma, johon kuului rankka työ, rankat puheet ja luonnollisesti venäläiset naiset. Eivät olleet heille tuttuja partitiivit, eivät passiivin perfektit tai konditionaalit. Venäjää eräät heistä kuitenkin oppivat yllättävän hyvin, kun vain löysivät mieleisensä seuralaisen. He selviytyivät tarpeellisista kielenkäyttötilanteista ja se riitti. Heillä oli selkeä

käsitys opetusmenetelmistä. Paras menetelmä oli heidän kielellään sanottuna ”se nahkakantinen sanakirja”. Tyttöystävä kun löytyi, niin kielitaito lähti lentoon kuin itsestään. Motivaatio parani ja kouluajoilta pääkoppaan piiloutunut sanamuistikin jälleen löytyi.

Pikipoikien maailmasta siirryin Moskovan yliopistoon. Journalistiikan tiedekunnassa oli perustettu Suomi-keskus, jossa suomen kieli profiloitui eri lailla kuin perinteisissä kielenopetuksen opetusahjoissa. Tiedekunnan piti valmistaa Suomeen ja Pohjoismaihin erikoistuneita toimittajia. Pikipoikien kokemukset mielessäni ajattelin alkuvaiheessa suunnata opetusta tavallista enemmän puhetilanteisiin ja kielen käyttöön jättäen vähemmälle perinteisen kieliopillisen lähestymistavan. Jouduin kuitenkin melko pian palaamaan vanhoihin turvallisiin rakenneharjoituksiin ja kieliopin peruskäsitteisiin, mihin oli kaksi selkeää syytä. Ensiksi osa oppilaista ei pystynyt sopeutumaan tällaiseen opetustyyliin, joka oli varsin kaukana venäläisestä käytännöstä. Toiseksi tajusin, että näiden opiskelijoiden omat sisäiset tavoitteet saattoivat kuitenkin olla toiset kuin tiedekunnan profiili edellytti. Pelkkien kommunikatiivisten käyttäytymismallien tai lehtitekstien käsittelyjen varassa ei opinnoissa pitkälle pötkittä. Yliopiston kurssit saattavat olla vain pieni raapaisu oppilaiden pitkässä oppimisprosessissa. Kieliopin perusteellinen opiskelu antaa hyvät eväät tulevaisuuden mahdollisiin jatko-opintoihin.

Opettajan on parasta ottaa nöyrästi huomioon se ympäristö, missä työtänsä tekee. Moskovassa tutustuin eräästä toisesta Pohjoismaasta kotoisin olevaan nuoreen kollegaan, joka tuntui menestyvän ja viihtyvän ensimmäisessä ulkomaan työsuhteessaan. Hänen kokeneemmat ja lukeneemmat edeltäjänsä olivat joutuneet vaikeuksiin ja palanneet Pohjolaan ovet paukkuen. Vika oli kollegani mukaan siinä, että he olivat tulleet Venäjälle kuin lähetyssaarnaajat luullen tietävänsä, miten heidän äidinkieltään pitäisi venäläisille opettaa. Tämä nuorimies ei tähän pyrkinyt. Hän tajusi, että Venäjällä ollaan kielenopetuksessa monessa suhteessa pitemmällä kuin hänen omassa kotimaassaan.

Suomea Suomessa ja ulkomailla

Suomalainen maahanmuuttajakoulutus eroaa hyvin selvästi ulkomaisten yliopistojen opetuksesta. Maahanmuuttajakoulutuksen tavoitteena on auttaa oppijoita elämään suomenkielisessä elämänpiirissä ja selviytymään suomalaisessa työelämässä. Heitä rohkaistaan luottamaan itseensä arkipäivän puhetilanteissa, jotta he selviytyisivät uusistakin tilanteista ja löytäisivät lopulta paikkansa uudessa asuinpaikassa. Ulkomailla työelämään ja suomalaisessa elinympäristössä selviämiseen ei opiskelijoita valmisteta. Itseluottamusta he kyllä tarvitsevat löytääkseen oman paikkansa yhteiskunnassa. Suomen kieli on yksi mahdollisuus. Lopullinen valinta voi riippua täysin arvaamattomista seikoista.

Kiina on suurvalta, jossa pienen Suomen kulttuuri ei saa kovin helposti näkyvyyttä tai arvostusta. Joskus opiskelutilanteessa vastassa voi olla ylimielisyyttä ja vähättelyä.

Tällöin ensimmäinen vaihe on saada uteliaisuus heräämään. Kun Suomi alkaa kiinnostaa siinä määrin, että opiskelija innostuu itse ottamaan asioista selvää, niin silloin tavoite on jo osin täyttynyt. Parhaiten kiinalainen oppii, kun hän saa kertoa jotakin suomeksi omasta maastaan ja kulttuuristaan. Siinä koen heidän innostuvan, ja useimmiten heillä on myös hyvin mielenkiintoista kerrottavaa. Olen itse saanut valtavasti uutta tietoa, joka kiinnostaisi varmasti muitakin suomalaisia. Lopulliseksi tavoitteeksi tämä ei kuitenkaan riitä. Toivoisin, että kiinalaiset oppisivat Kiinassa ja kiinaksi kertomaan jotakin Suomesta ja suomalaisista. Tämä ”jokin” olisi sellaista, minkä he itse kokevat tarpeelliseksi kertoa. Tässä riittää työsarjaa. Alussa voi lähteä liikkeelle perheestä, ystävistä, tuttavista. Ehkä joku kirjoittaa jotakin blogiinsa. Siitä se voi lähteä laajenemaan.

Mielestäni suomalaisen opetustyylin ja luokkahuonetyöskentelyn arvokkain periaate on hitaampien oppilaiden huomioon ottaminen. Suomessa tuetaan niitä, joilla on oppimisvaikeuksia, ei syyllistetä, vaan kannustetaan jatkamaan. Opettajan kuuluu reagoida viipymättä, jos joku on putoamassa kärryiltä. Tätä käytäntöä osaan arvostaa enemmän huomattuani, että se ei ole maailmalla ihan itsestäänselvyys. Periaatteen toteuttaminen vieraassa kulttuuriympäristössä ei ole helppoa, sillä koko opetusilmapiirin pitäisi rakentua sen ympärille.

”Hei, mua viedään!”

Lausahdus ”Hei, mua viedään!” liittyy aikaani Pekingissä. Kiinassa vastaani on alusta alkaen tullut tilanteita, joissa olen tuntenut olevani hieman ulkopuolinen enkä ole heti tajunnut, mistä on kyse. Tämä koskee niin arkipäivää kuin opetustakin. Opettajana minua on todella monta kertaa viety, viedään varmasti edelleen ja on voitava viedäkin. Uuden alkeisryhmän kanssa kiinalainen oppimistyyli toi eteen pieniä yllätyksiä ja opiskelijat puolestaan vieroksivat joitakin käyttämiäni menetelmiä. Pienillä korjausliikkeillä tasapaino välillämme kuitenkin löytyi. Ryhmässä on aina opiskelijoita, jotka haluavat tietää kaiken. Kysymyksiä satelee siihen malliin, että opettaja on vaarassa joutua pelkäksi kieliopin selitysautomaatiksi. Useimmiten on mukavaakin olla vieräivissä. Ehkä miellyttävin kokemukseni on ollut puheharjoituksissa. Odotin, että saan vääntää oppilaitani rautalangasta keskusteluihin, olihan heillä taakkanaan autoritääriäinen kouluopetus ja valtavat luokkakoot. Uudet työtavat omaksuttiin kuitenkin paremmin, kuin olin odottanut, ja oppitunneilla sain riemukseni kokea yllättävää luovuutta ja innostusta.

Olen nyt opettanut kiinalaisille suomen kieltä yli kolme vuotta. Parasta kiinalaisten kanssa on aina alku. Uuteen lukukauteen kiinalaiset opiskelijat tulevat jotenkin uudistuneina, uusin tavoittein. Olen kokenut sen haasteeksi, sillä myös opettajan on pystyttävä uusiutumaan. Uusi lukukausi on uusi alku, johon lähden tutuin rituaalein. Panen vanhat mapit piiloon, poik-kean lähimpään paperikauppaan ja ostan uuden vihon. Se on aina erivärinen kuin edellinen. Siihen alan laatia suunnitelmiani.

Tietoisesti toteutettuja haaveita

Miksi minä haluan lähteä aina uudelleen

Aurinko paistoi sinä elokuun lopun päivänä. Seisoin kotitalomme pihalla ja lämpö muodosti pehmeän kuvun ympärilleni. Katselin sinikukkaista mekkoani ja tunsin olevani vahva. Halusin pois, kauas pois. En tiennyt vielä minne, mutta tuntui kuin olisin ajatuksen ja lämmön voimalla siirtynyt johonkin painottomaan tilaan. Koin sillä hetkellä, miten ihanaa elämä on, miten paljon minulla on edessäni. Veljeni olivat päiväkausia olleet tohkeissaan pian alkavasta kouluvuodesta. Minäkin pääsen vielä kouluun ja opin kaikki maailman asiat. Jollakin tasolla mielsin, että koulu avaa minulle tien johonkin suureen ja tuntemattomaan ja tekee minusta onnellisen ihmisen. Olin neljävuotias. Tämä on yksi ensimmäisistä lapsuusmuistoistani. Olen joskus huvittuneena muistellut tätä kirkasta muistikuvaa. Joko silloin tiesin, että koulusta, oppimisesta ja lopulta opettamisesta on tuleva minun elämäni tärkein asia?

Itseni näköinen elämä

Jokainen haluaa tehdä elämästään omansa näköisen. Miltä minun elämäni näyttää, kun katson sitä taaksepäin? Onko se minun näköiseni? Kuinka paljon kaikessa tapahtuneessa on lopultakin ollut omaa tahtoa, omaa suunnitelmaa, kuinka paljon sattumaa? Luulen, että kaikkia näitä, mutta liikkeelle panevana voimana nimenomaan ulkomaille lähdöissä on varmaan ollut voimakas tahto lähteä. Mistä tulee tahto heittäytyä rasittavaan usein irrallisuuden tunteita aiheuttavaan elämään? Onko minulla syntymälahjana lähtijän geeni? Liittykö tähän vimmaan halu paeta jotain? Meneekö tämä halu koskaan ohi – kasvanko koskaan aikuiseksi? Lopulta tulen kysymykseen: Miksi lopulta päädyn kysymyksiin, joissa on negatiivinen lataus? Epäilen, että se liittyy ikään yhtä kiinteästi kuin juonteet suuni ympärillä.

Minun ikäpolveeni on iskostettu syvälle ajatus oikeanlaisesta elämästä, hyvästä elämästä. Hyvä elämä on ennen kaikkea turvallinen virka ja miksei jonkinlainen urakin. Kun sain

80-luvulla viran, en sitä juhlinut. Minuun iski ahdistus. ”Tässäkö se elämä nyt on – oli?” kyselin itseltäni. Virkoja oli 80-luvulla vaikea saada ja virka miellettiin saman tien eläkeviraksi. Kun olin viran saanut, olisi luullut, että koen hallitsevani elämäni, mutta asia olikin päinvastoin. Minusta tuntui, että elämässäni oli tapahtunut jonkinlainen hirvittävä virhe. Joku muu oli ottanut ohjat käsiinsä ja kirjoitti elämäkertaa. Virka pani minut kuitenkin pohtimaan, miksi en ollut onnellinen, niin kuin kaiken järjen mukaan olisi pitänyt. Mitä minä oikein elämältä halusin? Tajusin, että itse asiassa olin sen aina tiennyt, mutta en ollut antanut perhe-elämän pyörytyksessä omien haaveitteni tulla pintaan. Päätin siirtää tässä prosessissa kirkastuneiden haaveitteni toteuttamisyrittystä myöhemmäksi ja antautua viran vietäväksi.

Onko tämä merkki sopeutumisesta, jonkinlaisesta maahanmuuttoistumisesta vai komeasti elämänhallinnasta?

Tällä ”virheviralla”, jota pidin hallussani 15 vuotta, oli kuitenkin merkityksensä. Virkani oli huimaa vauhtia uudistuvassa sosiaalialan koulutusohjelmassa ja ns. ammattiaineiden opettajat hankkivat työn ohella opettajanpätevyyyksiä. Mikään opetuksessa ei ollut opettajatovereilleni itsestäänselvää. Opettajuudesta puhuttiin paljon, samoin oppimisen teorioista. Olin itse päteväitynyt opettajakoulutuksessa peruskouluun ja lukioon. Nyt saamani opettajakoulutus tuntui tässä modernin mallittamisen ja reflektoinnin pyörytyksessä olevan kuin vanha käytöstä pois heitettävä villasukka. Olin lopulta opettajatovereideni prosessoinneissa mukana niin syvällä, että tunsin opintopisteiden karttuvan omaankin laariini. Ammatillisen kehitykseni kannalta virkani oli näin jälkeensä ajatellen todellinen onnenpotku.

Vähitellen aloin kuitenkin tietoisesti toteuttaa omia haaveitani, hakeuduin suomi toisena kielenä -koulutuksiin ja päädyin virkavapaalle opettamaan maahanmuuttajia. Siitä tuntui varsinainen oma elämäni alkavan. Virkavapaudet seurasivat toisiaan ja lopulta päädyin sanomaan itseni irti, koska virkavapauden pidennystä ei enää myönnetty. Silloin oli kuohuviinin aika.

Haaveeni oli toteutunut, olin innoissani uusista haasteista. Mutta miksi halusin ulkomaille?

Mitäs me räjäyttelijät!

Kun kerroin kälylleni, että pohdiskelen syitä haluuni pyrkiä aina uudestaan ulkomaille töihin, hän huudahti suorastaan innoissaan: ”Minä tiedän! Sinä olet sellainen räjäyttelijä.” Räjäyttelijä? Ajattelin, että hän viittaa viimeisyksyiseen autopommiin, joka räjähti Zagrebissa asuntoni lähellä. Olin kyllä kuulusteltujen joukossa, mutta ei kai hän nyt vitsaile mafiayhteyksistäni? Vitsailua se ei ollut, vaan kälyni selitti, kuinka me ihmiset kokoamme elämäämme palasista ja yritämme muodostaa niistä ehyttä kokonaisuutta, jonka voisimme kuvitella vaikka kivimöykyksi. On ihmisiä, jotka haluavat tuon möykyn

pysyvän kasassa, mutta on myös meitä räjäyttelijöitä. Me haluamme aina välillä räjäyttää koko kivimöhkäleen ja aloittaa kokoamispuuhat alusta. Tunsin melkein dynamiittipötkön hyppysissäni. Ihanaa: kohta pöllähtää oikein kunnolla!

Ajatusten jäljet johtivat tietysti konstruktivismiin, niiden avulla voidaan selittää nykyään melkein kaikki ihmiselossa. Kiehtova ajatuksenkulku, josta tunnistin itseni. Tällähän voin selittää itselleni ahdistuksen, jota tunnen, kun elämä alkaa olla liian siloista. Toisin sanoen sillä voin puolustella myös tietynlaista levottomuuttani. Olin kiitollinen kälylleni, koska hän oli kivimöykkytarinallaan tavallaan hyväksynyt elämäntyylini. Tunnistin itsessäni vielä tarpeen tulla hyväksytyksi ja edes jollain tasolla ymmärretyksi. Onhan tämä perheelliselle ihmiselle itsekäs tapa elää. Toisaalta olen kyllä myös aina jollakin tapaa kadehtinut ihmisiä, jotka tyynesti elävät silminnähden kauniisti ja harkiten rakentunutta elämäänsä. Sellaista elämää minäkin haluaisin pystyä elämään. Mutta kun elämän kivimöykyssä alkavat melkein kaikki palaset olla paikoillaan, alkaa levottomuus. Haluan itse asiassa elää monta elämää ja kun en voi olla varma siitä, onko meille annettu vain tämä yksi mahdollisuus, on parasta yrittää toteuttaa ne elämät tämän yhden annetun aikana.

Mitä sen suuren pamauksen jälkeen sitten odottaa? Ennen kaikkea uusia haasteita. Koen tämän uuteen tuntemattomaan säntäämiseni olevan jossain määrin halua osoittaa itselleni, että selviän eteen tulevista haasteista, uudesta ja tuntemattomasta. Se maistuu elämältä, se tuo tyydytystä. Mutta eikö riittäisi, että vaihtaisi työpaikkaa Suomessa ja aloittaisi kotimaassa elämänsä palasten uudelleen kokoamisen? Pelkkä räjäyttelijän luonne ei riitä selitykseksi tähän haluun työskennellä nimenomaan ulkomailla. Miten haasteet ulkomailla poikkeavat haasteista Suomessa? Suurimmat niistä eivät minun kokemuksissani ainakaan ole liittyneet työhön. Tai paremmin sanoen: työhaasteista tietää aina jotenkin selviävänsä. Ulkomailla kohtaa väistämättä myös haasteita, joista selviytymisestä kunnialla ei aina voi olla ihan varma.

Mikä ihmeen sairausvakuutus?

Virkailija napsuttelee rakennekynsillään rytmikkäästi pöydän kulunutta pintaa ja selailee hajamielisenä papereitani. Ilme kirkastuu ja hyökkäys alkaa:

”Missä on sairausvakuutuspaperi?”

”Anteeksi, mikä?”

”Sairausvakuutuspaperi?”

”Ei minulla sellaista ole. Pitäisikö minulla olla?”

”Totta kai. Jos sairastutte, miten teille sitten käy?”

”Minulla on yksityinen vakuutus Suomesta.”

”Mutta teillä täytyy olla sairausvakuutus. Ettekä ole maksanut sitä viime vuonnakaan.”

”En minä tiennyt. Ei minulle kukaan sanonut, että olisi pitänyt.”

”No nyt tiedätte. Teidän on käytävä allekirjoittamassa paperi verotoimistossa, jossa lupaatte huolehtia itse vakuutusmaksuista. Tässä on lista muista vielä puuttuvista papereista.”

Verotoimistossa? Ymmärsinköhän oikein? Yritän siepata silmilläni tuttuja sanoja seitsemän kohdan puutelistasta.

”Minulla on tämä valokuva mukana.”

”Onko tämä otettu automaattissa?”

”On.”

”Täytyy olla valokuvaajalla otettu kuva.”

”Mutta minulla on sama kuva passissani.”

Virkailija katsoo epäluuloisena ojentamaani passia.

”Hmm. Kummallista, että Suomessa käy...”

Eteenpäin katsovat nuoret ymmärtävät, että harvinainen kieli voi olla juuri se lisä, joka avaa tulevaisuudessa ovia mielenkiintoisiin töihin. Elämähän on sitä paitsi tosi puuduttavaa, jos emme tee koskaan mitään, missä ei ensi näkemältä näytä olevan järjen häivää.

Eikö tämä ympyrä sulkeudu koskaan! En enää ihmettele, miksi yliopistossa kysytään aina ennen lukukauden alkua, minkä viikonpäivän haluan pitää vapaapäivänä. Emmehän me ulkomaalaiset ehtisi ilman vapaapäiviä hoitaa tarpeellisia papereita kuntoon ennen kuin on aika taas palata kotimaahan.

Seuraavana päivänä huomaan, että olen mielessäni muokannut käsikirjoituksen verotoimistossa käyntiä varten: kaikki puhuvat vain kroatiaa, allekirjoitan paperin, josta ehdin nopeasti lukaisten ymmärtää vain kohdan, jossa vaaditaan allekirjoitusta, juoksentelen etsimässä postia, jossa voin maksaa vaadittavan leimaveron – ja lopulta olen tyytyväinen päivän ”työhön”. Onko tämä merkki sopeutumisesta, jonkinlaisesta maahanmuuttoistumisesta vai komeasti elämänhallinnasta? Verotoimistossa jonottaessani muistelen vuoden takaista paperipinoa ja yliopiston hallintotoimiston vaatimaa kopiota yksityisestä vakuumuksesta. Tajuan, että yliopisto oli yrittänyt säästää ja jättänyt maksut maksamatta. Hallintotoimiston kannalta ikävää, että minun kohdalleni sattui tänä vuonna harvinaisen tarkka maahanmuuttovirkailija.

En ole ongelmieni kanssa onneksi yksin. Ulkomaalaiset kollegani kyselevät koko syksyn toisiltaan, missä vaiheessa syksyn suurimman haasteen selittäminen kunkin kohdalla on. Syyslukukauden aikana kuluukin helposti kokonaisen viikon työpäivät pelkkään oleskelu- ja työlupien hankkimiseen. Minun lehtorikokemukseni ovat vain entisistä itäblokin maista ja niissä on viranomaistasolla melko puhtaasti vallalla tyly linja: yksi maa, yksi kieli. Kun astuu ensimmäisen kerran maahanmuuttoviraston ovesta sisään, tulee tunne, ettei selviä sieltä ulos koskaan. Täällä kielikylpy varmaan keksittiin, ennen kuin Suomessa oli perustettu ensimmäistäkään kielikylpypäiväkotia. Tämä osa elämäni on kuin suoraan *Liisa Ihmemaassa* -kirjasta. Ikävä kyllä se kutistumisilmiö tuntuu jäävän päälle epämiellyttävän usein tässä tarinassa.

Melkein neljän kuukauden paperisulkeisten jälkeen maahanmuuttoviraston virkailija ilmoittaa minulle hymyillen kuin lahjaa antaessaan: ”Nyt minä annan teille sen oleskelulu-

van.” Sen jälkeen hän keskittyy pitkään ja hartaasti kirjoittamaan mustekynällä kauniilla käsialalla oleskeluluvan passiini liimaamaansa paperiin ja näyttää tosi tyytyväiseltä. Häntä uupuneena katsoessani ajattelin, miten voisin siirtää maahanmuuttoviranomaisen suhtautumistapaa omaan työhöni: Voisin reputtaa opiskelijoita tenteissä, kysyä aivan muuta kuin oli etukäteen sovittu, vaatia aina vain uusia todisteita osaamisesta, heitellä opintokirjoja pitkin pöytiä, ihmetellä suureen ääneen, miten kyseinen opiskelija on yleensä saanut joskus jonkin aineen tentin läpi – ja lopulta neljännen suullisen jälkeen armollisesti kirjoittaa suoritusmerkinnän opintokirjaan.

Matkalla töihin ostan suklaarasian ja juhlin kirjastonhoitajan kanssa pientä käsinkirjoitettua lappua passissani maan tavan mukaan kahvilla ja suklaalla. Vahinko, etten pidä suklaasta.

Kadotettu viattomuus

Olin 10-vuotias, kun pääsin ensimmäisen kerran ulkomaille. Ylitimme Tornionjoen ja yhtäkkiä olimme Karigasniemessä, Ruotsissa. Katsoin lumoutuneena taloja ja pihoja ympärilläni. Kaikki, ihan kaikki oli erilaista kuin Suomessa. Tunne oli huumaava. Tunsin joka solullani olevani ulkomailla. Yritin imeä ympäristöstäni mahdollisimman paljon muistikuviksi, jotka kestäisivät, kun palaisimme takaisin kotimaahan. Muistan nuo hetket ja maisemat vieläkin. Tätäkö etsin yhä: järjestyttävää kokemusta jostain uudesta? Jotain muutahan tähän täytyy liittyä kuin maahanmuuttoviraston tielleni lataamat hullut haasteet, jotain positiivista.

Ikävä kyllä lapsuuden viattomuuden aika on auttamattomasti kaukana. Mitä enemmän ikää tulee, sitä harvinaisemmiksi uuden maan ja kulttuurin aiheuttamat järjestyttävät kokemukset tulevat. Niitä en maailmalta etsikään. Enemmänkin törmään odottamattomien tapahtumien aiheuttamiin sydämen tykytyksiin. Niitä en kuitenkaan etsi, vaan niitä tulee tässä elämäntavassa pyytämättä ikään kuin kaupanpäällisinä.

Jotain siitä lapsuuden viattomuudesta on ehkä kuitenkin jäljellä siinä vimmassa, millä aikuisena ulkomaanlehtorina haluaa päästä sisälle vieraaseen kulttuuriin, haluaa ensin havainnoida ihmisten tapaa toimia, sitten ymmärtää heidän motiivejaan ja ajatustapaansa. Ulkomaan lehtoraatti on varmaan yksi parhaista tavoista päästä sisälle toiseen kulttuuriin: siinä tutustuu maan työkulttuuriin ja toisaalta nuorten tapaan ajatella ja toimia. Samalla paljastuvat kulttuurin arvot ja asenteet. Tähän loppuukin ainakin minun kohdallani yhteys lapsuuden viattomuuteen. Jotta oman kulttuurin tavat toimia eivät saisi aivan ruusunpunaisia värejä, olen viime aikoina ryhtynyt leikkimään onko suomalainen onnellinen -leikkiä. Usein kysyn itseltäni: olemmeko me Suomessa onnellisempia, kun noudatamme liikennesääntöjä, kun puhumme totta, kun maksamme – ainakin suurimmaksi osaksi – vaaditut veromme, kun podemme huonoa omaatuntoa koko maailman ilmaston tilasta? Aina en osaa vastata, mutta ajatusleikki on virkistävää. Tähän

ajatusleikkiin olen päätenyt suurimman synkkyyden hetkillä. Niitä tulee, kun ajattelen asuvani samaa Eurooppaa ihmisten kanssa, joiden maailmalla on todellisuudessa hyvin vähän yhtymäkohtia meidän lintukotomaailmamme kanssa. Kun ei voi toista kulttuuria muuttaa, sitä on vain yritettävä ymmärtää. Se on mielenkiintoinen ja loputon matka ihmisten ajattelutapoihin ja niiden taustalla vaikuttaviin syihin.

Halu ymmärtää toisia kulttuureja ja avartaa maailmankuvaa on hyvä syy lähteä, mutta ei ehkä sekään yksin riitä syyksi jättää perhe ja ystävät, nähdä kaikki se vaiva, mitä ulkomaille muutto tuo mukanaan.

Ranskanpastilleja ja maitoa

Elämä ulkomailla jättää mieleen tietysti lukemattomia hauskoja muistoja. Mitä olisikaan elämä ilman niitä? *"Oh, madame! Did you do it again?"* – ehta ranskalaisella aksentilla kimitetty raivostunut kysymys. Samalla monistuspaperit lentävät pitkin lattiaa. Monistuskone oli tukossa kolmannen kerran samana päivänä ja uusi ranskan kielen opettajaksi kouluttautunut osastonsihteerimme epätoivoinen kaaoksen keskellä. En ollut sillä kertaa syylinen, mutta päätin olla puolustautumatta puolalais-ranskalaisen hermoromahduksen edessä. Sopertelin vain jotain anteeksipyyntöä tapaista ja keräilin pitkin lattiaa levinneitä papereita. Miksi yliopistojen monistuskoneet ovat aina jonkin firman käytöstä poistettuja lahjoituksia?

Kaurismäen *Varjoja paratiisissa* -elokuvan lopputekstit ovat juuri häipyneet valkokankaalta ja nuori poika huokaa: "On jännittävää, että teillä Suomessa ajetaan vielä noin vanhoilla autoilla, vaikka te olette niin rikkaita. Se on jotenkin niin romanttista." Mitä tähän sanoisi? On julmaa rikkoa nuoren Suomi-kuva, joka perustuu vain Kaurismäen elokuville, joiden intohimoinen ihailija hän on. Oli yksi Pohjola-kerhon suomalaista kulttuuria esittelevistä illoista Poznańissa. Suositut Suomi-illat olivat avoimia myös muille kuin yliopisto-opiskelijoille. Tällaisessa illassa törmäsin myös maitoon: "Olen kuullut, että Suomessa kaikki juovat aina ruoan kanssa maitoa? Onko se totta?" Olin ällistynyt. Kielsin jyrkästi suomalaisten maito-innostuksen ja ihmettelin, mistä hän oli moisen käsityksen saanut. Kun kerroin huvittuneena asiasta tyttärelleni, hän sanoi, että opiskelijaruokalassa suurin osa juo ruoan kanssa maitoa. Tunnenko oman kulttuurini?

Muistoja kerääntyy aina ja joka paikassa, joten niidenkään takia en ulkomaille hingu. Mikä on lopulta kaiken takana?

Aavan meren tuolla puolen jossakin on maa...

Yhtä ainutta syytä lähdön vimmaan ei varmasti ole. Siihen ei riitä yleinen levottomuus, halu rakentaa kaikki uudestaan, vieraitten kulttuurien nälkä, uudet haasteet, muistojen kerääminen. Suurin ja perimmäinen syy, joka houkuttelee minua lähtemään, on itse työ.

Sain sattumalta käsiini Ojasen kirjoittaman kirjan *Positiivinen psykologia* (2007). Suh-taudun torjuvasti kaikenmaailman ”ala vain ajatella positiivisesti ja olet kohta elämäsi superjulkkis” -juttuihin, mutta tässä kirjassa lähtökohdat olivatkin muualla. Siitä tunsin löytäväni selityksen haluuni lähteä tämän työn perään aina uudelleen: haluan yksin-kertaisesti olla onnellinen. Tiedän olevani työorientoitunut ihminen, ja onnellisuuden tunteeni tuntuu olevan liikaakin riippuvainen siitä, olenko tyytyväinen työhöni. Ojasen mukaan ihminen saa eniten tyydytystä työstään, jos sitä ohjaa kutsumus, jos ihminen tuntee tekevänsä tärkeää, haastavaa ja mielekästä työtä. Tähän liittyy tieto siitä, että oma työpanos hyödyttää muita, helpottaa heidän elämäänsä tai antaa välineitä oman työn te-koon. Tunnen olevani suomen opettajana vanhanaikaisesti kutsumusammattissani, koen työni tärkeäksi, haastavaksi ja mielekkääksi.

Jos ulkomaanlehtorin työn tärkeyttä arvioidaan, on syytä unohtaa jokaiselle ulkomaan-lehtorille tutut hämmästyneet kysymykset: ”Kuka ulkomailla opiskelee suomea? Mitä he sillä tekevät?” Minulla on teflonpinta näille huomautuksille. Eteenpäin katsovat nuoret ymmärtävät, että harvinainen kieli voi olla juuri se lisä, joka avaa tulevaisuudessa ovia mielenkiintoisiin töihin. Elämähän on sitä paitsi tosi puuduttavaa, jos emme tee koskaan mitään, missä ei ensi näkemältä näytä olevan järjen häivää.

Joskus tuntuu, että suurin haaste ulkomaan lehtorin työssä on ymmärtää maan työ-kulttuurin koukeroita. Vääjäämättä vieras kulttuuriympäristö tuo mausteensa myös itse työhön ja vaikka joskus on vaikea ymmärtää tapoja toimia, parempaahan mausteinen ruokakin on kuin mauton. Oman haasteensa tuo työn suuri itsenäisyys: useissa yliopis-toissa saat suunnitella opintojen tavoitteet ja sisällöt täysin itsenäisesti. Tämän haasteen koen itse erityisen antoisana.

Opiskelijat ovat ulkomailla paljon riippuvaisempia opettajan tarjoamasta opetuksesta kuin Suomessa, eihän heillä ainakaan opintojen alkuvaiheessa ole muita kielimalleja. Tässä työssä näkee selkeästi työnsä tulokset, muun muassa se tekee työstä mielekästä. Kun näkee opiskelijan kielitaidon kehittyvän, se ruokkii työmotivaatiota ja näin kehä pyörii ruokkien itseään.

Hyödyttääkö työpanokseni opiskelijoita, helpottaako se heidän elämäänsä, antaako se välineitä työn tekoon? Toivon ainakin, että työstäni on hyötyä ja iloa. Kuka tekisi työtä vain omaksi ilokseen? Ihminenhan ei ole onnellinen yksin – työssäkään.

II Opetuksen haasteita tänään

Saisinko ammatinvalinnanohjausta?

”Minä haluan muuttaa Suomeen. Äitinikin haluaa.” Nuori tyttö on tullut vastaanotol- leni kyselemään neuvoja seminaarityöhönsä ja ilmoittaa ensitöikseen muuttoaikestaan.

Olen hämilläni ja kysyn tietysti syytä tähän yhtäkkiseen innostukseen. Tyttö kertoo silmät loistaen, kuinka hän oli kertonut äidilleen kaiken, mitä olin kertonut Suomen kulttuurista *Scandinavia and Scandinavians* -kurssilla. Mitä ihmettä minä olin höpissyt? Tyttö selittää ryöppynä, miten äiti oli innostunut suomalaisesta kirjastolaitoksesta ja suomalaisten innostuksesta lukea lehtiä. Ja voiko jotain niin hienoa olla kuin elämänikäisen opiskelun ajatus? Melkein punastelin tässä suomalaisten ylistyksen paisteessa.

Tyttö oli varma, että hän tulee selviytymään maahanmuuton karikoista ruotsin kielellä, sehän on nyt hänen pääaineensa. Suomi kun on sitä paitsi siinäkin mielessä niin oivallinen maa, että siellä on niin liberaali kielipolitiikka. Mutta sitten tultiinkin kysymyksen, mitä työtä hän voisi mahdollisesti Suomesta saada. Olin näet maininnut luennolla, että Suomessa on mahdotonta saada työtä ilman koulutusta. Siinä sitten keskustelimme hyvän tovin erilaisista ruotsinkielisistä koulutusmahdollisuuksista Suomessa.

Olin suorastaan mykistynyt. Olinkohan koskaan tehnyt millään kielitunnillani näin järkyttävää vaikutusta? Ryhmässä oli yli kaksikymmentä opiskelijaa. Ovatkohan he nyt kaikki muuttamassa Suomeen? Ainakin yksi muu ryhmästä oli kysellyt suomalaisten suhtautumisesta balkanilaisiin. Onkohan maahanmuuttovirasto valmistautunut äkilliseen muuttoaaltoon Kroatiaasta?

Tämä episodi laittoi minut miettimään monen opiskelijan motivaatiota opiskella vierasta kieltä. Näissä entisissä itäblokin maissa akateemisen koulutuksen saaneet nuoret usein ryhtyvät opiskelemaan vierasta kieltä muutto mielessä. Mielessä oleva ”parempi elämä” motivoi usein tehokkaammin kuin mikään muu vieraan kielen opiskeluun. Monet kielten opiskelijat punnitsevat ihan avoimesti eri maiden tarjoamia mahdollisuuksia. Kun EU:n ovet avautuvat, Kroatiassa käy varmasti niin kuin Puolassa. Harva opiskelija on kuitenkaan ajatellut asiaa niin pitkälle, että miettii realistisesti työmahdollisuuksiaan vieraassa maassa.

Me lehtorit emme kuitenkaan – onneksi – voi ottaa ammatinvalinnanohjausta osaksi työtämme. Mutta kukapa tietää, millaista suomen kielen opettaminen on parinkymmenen vuoden päästä ulkomailla. Ehkä silloin tappelemme jo niin tosissamme työvoimasta, että kutsumme vieraileviksi luennoijiksi ammatinvalinnanohjaajia. Ehkä lehtorien haasteisiin liitetään silloin yhteiskunnallinen tavoite värvätä Suomeen koulutettua työvoimaa.

Toistaiseksi haasteet ovat vielä muualla.

Kielen erilainen asema, erilaiset haasteet

Jos suomi on pääaine tai sillä on edes jonkinlainen asema yliopiston hierarkiassa, ongelmat ja haasteet liittyvät usein liian vähäisiin tunti- tai henkilökuntaresursseihin. Lehtori voi joka tapauksessa odottaa pääaineopiskelijoiden sitoutuvan asetettuihin tavoitteisiin. Se on

ikään kuin itsestäänselvyys. Pääaineasema tuo myös mahdollisuuden päättää, minkä ”pelkokertoimen” haluaa itselleen. Sirkku Latomaa kertoo kirjassa *Opettajana vieraalla maalla. Opetuskulttuurien kohtaamisia* (2006) venäläisestä opetuskulttuurista, jossa pelätty opettaja on kunnioitettu ja hänelle tehdään töitä. Monissa muissakaan maissa ei ole kuunaan kuultukaan iteohjautuvasta opiskelijasta – tai sitten asialle ei ole uhrattu paljon ajatuksia. Opettaja voi näissä maissa avittaa opiskelijan valmistumista omalla ankaruudellaan. Ulkomailla opettaessaan joutuu usein toimimaan omia periaatteitaan vastaan, muuten työstä ei yksinkertaisesti selviä kunnialla.

Jos suomi onkin vain valinnaisaineen asemassa, ongelmat ja haasteet ovat aivan muualla. Kun itse aloitin toissasyksynä Kroatiaassa, törmäsin ryminällä aineen heikosta asemasta johtuviin haasteisiin. Kun puhuin ensimmäisen kerran Skandinavistiikan laitoksen johtajan kanssa suomen kehittämisestä BA-aineeksi, hän naurahti hämillään: ”Mihin he Kroatiaassa suomea tarvitsevat?” Ennen kuin tällaisessa tilanteessa voi puhua opetuksen haasteista, on puhuttava asennehaasteista.

Suomen opiskelijat eivät onneksi ajattele tämänhetkisiä hyötynäkökohtia. Opettajana minulla on kuitenkin sellainen tunne, että minun on koko ajan oltava näkyvillä, tehtävä ainettani tunnetuksi ja tarpeelliseksi. Miten teet suomen kielestä tarpeellisen maassa, jossa suomalaiset firmat loistavat poissaolollaan ja jossa kirjallisuuden lukeminen ei kuulu vapaa-ajan harrastusten *top ten* -listan kärkeen? Ainakaan kääntäjän ammatti – joka tulee helposti mieleen, kun ajattelee syytä lukea jotain harvinaista kieltä – ei tässä maassa tunnu olevan oikein kenenkään päämäärä. Mitä täällä Kroatiaassa siis oikeastaan suomen kielellä tekee? Jos hyötynäkökohtia ajattelee, on harvoja aineita, jotka tuovat varman työn tullessaan. Yllättävä aine, kuten suomi, voi ollakin elämässä se ratkaiseva asia. Kuka tietää tulevaisuutta? Mutta miten saisin yliopiston päättävät elimet heittäytymään luottavaisina tuntemattoomaan tulevaisuuteen?

Kenen ehdoilla?

Kun mietitään itse opetusta, valinnaisaineen opettajan ensimmäinen ja pitkin koko vuotta jatkuva ongelma on tavoitteissa pysyminen. Tavoitteista voi syksyllä kurssien alkaessa hahmotella vain päälinjoja, vuoden aikana ne muotoutuvat moneen kertaan uudestaan. Kroatiaassa yliopiston valinnaisten kielten kursseille voi osallistua kuka vain ja niinpä ryhmät ovat äärimmäisen heterogeenisiä. Oikean tahdin ja vaatimustason löytäminen on oikeaa jonglööritaidetta.

Millaisia tavoitteita opettaja voi kurssille asettaa, kun opiskelijoitten omat tavoitteet ovat niin erilaisia? Voisin jakaa nykyiset opiskelijani karkeasti kahteen ryhmään: ”anna mulle nyt se malli” -tyyppeihin ja analysoijiin. Malli-ryhmälle kaikenlainen kielen rakenteiden analyysi on kauhistus ja kun rakenteita tutkitaan, kuuluu luokan perältä joskus kärsimättömiä huokauksia. On yllättävän vaikeaa ja aikaa vievää saada nämä opiskelijat ymmärtä-

mään, että he eivät voi oppia kieltä kovinkaan pitkälle vain malleja toistamalla, koska lehtori on tällä hetkellä ainut suomen kielen puhuva lähde heidän elämässään. Mitä he oppivat neljässä tunnissa viikossa, kun eivät edes pääse kokeilemaan oppimaansa ”oikeassa elämässä”? Pidempiin pohdintoihin aikuisen tavasta oppia kieltä on turha edes mennä. Analysoijat ovat useimmiten muiden kielten tai yleisen kielitieteen opiskelijoita. Opiskelijoiden erilaisista lähtökohdista johtuen osalla ryhmästä on päämääränä oppia nopeasti ymmärtämään ja puhumaan arkikieltä, osalla oppia käyttämään kieltä suullisesti ja kirjallisesti korrektisti, osa on kielitieteen opiskelijoita, jotka haluavat analysoida perin pohjin kielen rakenteita.

Kun ryhmässä on opiskelijoita kovin erilaisin tavoittein, miten ryhmä voi toimia? Kukapa haluaisi, että ensimmäisen viikon ryhmästä on kuukauden päästä jäljellä enää puolet. Jokainen opettaja haluaa varmaan tehdä kaikkensa, että halu oppia kieltä ei lopahtaisi ainakaan hänen takiaan. Analysoijien mielenkiinto ei lopu objektiin, se päinvastoin saa heidät yleensä innostumaan, mutta takapenkin huokailu alkaa huolestuttaa.

Olin ennen Kroatiaa ajatellut, että heterogeenisissa valinnaisaineryhmissä haaste tavoitteiden kameleonttimaisen muuttelun lisäksi on ryhmäyttäminen. Uskoin, että minun on vain saatava analysoijat ja huokailijat jollakin tavoin muotoutumaan yhtenäiseksi ryhmäksi, niin sitten kaikki haluaisivat ilolla jakaa jokaviikkoiset neljän tunnin opetusrupeamat. Nopeasti huomasin, että niissä ryhmissä, joissa oli eniten muiden kielten opiskelijoita, ryhmäyttämispönnistelut tuottivat tulosta, mutta kaikkein heterogeenisimmissä ryhmissä se tuntui mahdottomalta. Syy oli selvästi nähtävissä: kulttuuri täällä on kilpailukulttuuri. Tämän kilpailukulttuurin toinen puoli on ikävänä piirteenä pidetty kateus. Tosin opiskelussa se voi joskus olla liikkeelle paneva ja liikkeellä pitävä voima. Sen ylläpitäminen ei kuitenkaan voi olla lehtorin tietoinen päämäärä ja haaste.

Mahdoton haaste

Olin palaamassa Suomeen neljän Puolassa viettämäni vuoden jälkeen ja kysyin opiskelijoiltani, nuorilta älykkäiltä naisilta: ”Mitä te toivotte uudelta lehtorilta?” Ja mitä he vastaavatkaan?! ”Jotta se olisi nuori mies.” Ajattelin, miten nuo loistavat opiskelijat ovat vuosia toivoneet, että jättäisin postini ja antaisin tilaa heidän haaveilleen. Onneksi yksi tytöistä älysi olla hämmästynyt moisista kommenteista ja tokaisi: ”Pääasia, että hän on hyvä opettaja.” Olen monesti miettinyt tuota puoliksi – näin aina toivon – leikillään lausuttua toivetta. Kaikki motivaatio-ongelmat ja niiden myötä tietysti yksinkertaisesti kaikki ongelmat opetuksessa ja oppimisessa olisi ratkaistu, kun vain voisın muuttua nuoreksi mieheksi. Joskus lehtorina joutuu todella mahdottoman haasteen eteen.

Lähteet

Ojanen, Markku (2007): Positiivinen psykologia. Helsinki: Edita Publishing Oy.
Pöyhönen, Sari & Hiltula, Kari (2006): Opettajana vieraalla maalla. Opetuskulttuurien kohtaamisia. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Soveltavan kielentutkimuksen keskus.

Vaeltavan lehtorin muistiinpanoja

Kuuntelin radiosta ohjelmaa, jossa pitkään ulkomailla asuneet mutta Suomeen palanneet naiset kertoivat elämästään sekä lähtönsä ja paluunsa syistä. Yksi heistä sanoi: ”Joka on kerran lähtenyt, on aina poissa.” Jäin miettimään, olinko puhujan kanssa samaa mieltä. En useinkaan ole tuntenut olevani poissa mistään vaan läsnä kahdessa maassa: Suomessa ja Neuvostoliitossa, Puolassa, Venäjällä, Puolassa, Liettuassa ja taas Puolassa. Työ on kaikissa maissa ollut sama, vain ympäristön kieli ja puitteet, joissa työtä tehdään, ovat vaihdelleet. Minä sanoisin pikemminkin, että kun on kerran lähtenyt, on helpompi lähteä uudestaan – ja mitä useammin lähtee, sen helpompaa se on.

Uutisia

Nykyään on toki helpompi olla yhtä aikaa läsnä kahdessa todellisuudessa kuin vuonna 1985, jolloin aloin opettaa Leningradin yliopistossa. Internet, kännykkä sekä aikaisempaa helpompi ja suhteellisesti halvempi matkustaminen takaavat tämän.

UKAN turvasi jo Leningradissa ollessani sen, että pystyin seuraamaan kotimaan tapahtumia. Ammattilehtien lisäksi tuli Suomen Kuvalehti ja Hesari, ja niitähän oli mukava käyttää opetuksessa. Asiassa oli vain pieni mutta: näitä vaarallisia lehtiä ei saanut antaa opiskelijoiden käsiin, niiden lukeminen kuului opettajien etuoikeuksiin.

Posti kulki hitaahkosti. Sähke, joka kertoi isoäitini kuolemasta, oli matkalla vähän yli kaksi viikkoa. Lehdet tulivat vähän nopeammin, ja joskus onnistuin yön hetkinä kuuntelemaan Suomen radiota. Eräänä huhtikuun lopun yönä 1986 kuulin sen kautta, että Neuvostoliitossa oli räjähtänyt ydinvoimala. Lähetys kuului heikosti, ääni häipyi vähän väliä. Aamulla kerroin tämän tiedon työpaikalla saadakseni lisävalaistusta asiaan. Sensaatioutiseni ei aiheuttanut suurta hämminkiä – tietoa ei yksinkertaisesti heti uskottu. Pari päivää myöhemmin olin Suomessa vappulomalla ja käväisin kantaravintolassani oluella, jota tuohon aikaan sai Neuvostoliitossa lähinnä vain valuuttakaupoista ja -baareista. ”Ai, sinutkin on evakuoitu”, totesi tuttu tarjoilija.

Nykyisin aloitan päiväni kuuntelemalla Internetistä Suomen uutiset ja selailemalla suomalaisia lehtiä. En tee sitä saadakseni tietää, mitä maailmalla tai asemamaassani tapahtuu, sillä ne tiedot saan kyllä paikallisista tiedotusvälineistä. Teen sen pysyäkseeni selvillä siitä, mitä Suomessa tapahtuu.

Opiskelijoille voi antaa tehtäväksi etsiä Internetistä tietoa, tekstejä ja kielioppikurssilla jopa yksittäisiä muotoja: löysitkö potentiaaleja, minkälaisista teksteistä, kuinka monta partisiippia löysit lyhyestä onnettomuus uutisesta? Asian varjopuoli on tietysti se, että täytyy olla tarkkana lukiessaan opiskelijoiden tekstejä, mukana voi olla kierrätysmateriaalia. Tämä ongelma ratkeaa niin, että opettaja antaa osoitteen, josta teksti on lainattu. Lainaamisyritykset koko ryhmässä loppuvat yleensä siihen.

Opiskelijoiden Suomi-tietous ei onneksi ole enää pääosin opettajan varassa, vaan he voivat etsiä tietoja itsenäisesti aiheista, joista ovat kiinnostuneita. Opettaja voi myös tutustuttaa opiskelijoita muihin suomalaisiin kutsumalla tunnille vierailijoita, esimerkiksi vaihto-opiskelijoita. Monet nykyopiskelijat tietävät Suomesta paljon jo tullessaan yliopistoon. He ovat kiinnostuneita suomalaisesta rokista, kansanmusiikista, mäkihyppääjistä tai he ovat lapsena asuneet Suomessa.

Kun on kerran lähtenyt, on helpompi lähteä uudestaan – ja mitä useammin lähtee, sen helpompaa se on.

Liitutaulu luovuuden lähteenä

Ulkomaanlehtorin työssä opetus on useimmiten lähiopetusta. Tunteja pidetään siis jossain tilassa, joka minun työpaikoissani on useimmiten ollut ahdas, pölyinen ja lievästi ilmaisten ankea. Tiloja ei ole kuormitettu sellaisilla tekniikan ihmeillä kuin piirrohteitin, videot tai tietokone. Tämä ei välttämättä ole pelkästään negatiivista. Luovuus kehittyy, kun ei ole käytettävissä kuin omat liidut ja liitutaulu, josta kirjoitus näkyy huonosti. Opiskelijat on saatava pysymään hereillä ja työn touhussa muuten kuin tekniikan ihmeillä ja värikkäillä tietokone-esityksillä.

Opiskelijoille kopioitavan materiaalin harkitsee tarkasti, jos kopioiden ottamiseen tarvitsee pari lupalappua tai täytyy mennä virka-aikana konsulaattiin kopioimaan. Tällainen oli tilanne 1980-luvun puolivälin Leningradissa. Nykyään kopiointi tuskin on ongelma, vaikka sitä voidaan tietenkin yhä rajoittaa taloudellisista syistä. Tekniikka on tuonut tähän ratkaisun, sillä opettaja voi lähettää harjoituksensa sähköpostitse. Tämä tuo työhön myös kurinalaisuutta, seuraavan päivän materiaaleja ei kehtaa lähettää edellisenä yönä.

Vilnassa minulla oli käytössäni ihan oma Suomi-huone, jossa oli tietokone, cd-soitin ja tv. Tilan remontoitiin oli lähetystön silloinen kulttuuriasioista vastannut henkilö

saanut rahat pääosin suomalaisilta yrityksiltä. Köyhien humanistien tilat ja välineet ovat kuitenkin monessa paikassa vielä hyvin puutteelliset. On joskus hauska kuunnella, mitä kaikkea aktivoivaa ja liikunnallista tunnilla voi tehdä – ja opettaa salissa, johon opiskelijat hädin tuskin mahtuvat ja jonka tuoleille heidän täytyy istahtaa varovaisesti, sillä ne voivat sortua alta.

Toisaalta resuusiin tiloihin liittyy jotain Kaurismäki-romantiikkaa steriiliyttä kammoaville. Nyt voin jo nostalgisesti muistella Leningradin yliopiston historiallisia tiloja, joissa vielä 80-luvulla muutamat kunnianarvoiset professorit polttivat mahorkkaa luentoa pitäessään. Ehkä nykyiset opiskelijani muistelevat parinkymmenen vuoden kuluttua kaihoten Varsovan yliopiston filologisen tiedekunnan tiloja, etenkin kellaria ja sen homeisia seiniä.

Opiskelu muuttuu

Aloittaessani lehtorintaivaltani sattui epäonnekseni olemaan Kalevalan juhluvuosi. Niinpä sain koko kevätlukukauden luennoida kerran viikossa venäjäksi Kalevalasta. Olin täysin valmistautumaton tehtävään, mutta kun kerran sellainen annettiin, se piti suorittaa. Ei voinut sanoa ”en osaa” tai ”ei ole minun erikoisalaani”. Ikäpolveni ulkomaanlehtorit lähtivät yleensä ensimmäiseen asemapaikkaansa ilman muodollista suomi vieraana kielenä -koulutusta, he ovat päteväytyneet alalle käytännön kautta ja suorittaneet myöhemmin suomi vieraana kielenä -täydennysopintoja.

Kuten muussakin kielen opetuksessa, suomen kielen opettamisessa ulkomaalaisille metodit ja työtavat ovat muuttuneet. Opiskelijat ovat vaativampia ja aktiivisempia kuin ennen eivätkä enää useinkaan luule, että kielen opiskelu on ulkoa opettelemista ja että opettajan rooli oppimisessa olisi tärkein. Vielä 1980-luvulla opiskelijat saattoivat jäykistyä kauhusta, jos luento ei ollut sama kuin sanelu tai he olivat epävarmoja siitä, mitkä opettajan taululle piirtämät harakanvarpaat kannattaisi kopioida omaan vihkoon.

En ole koskaan ulkomailla ollut niin onnekas, että minulla olisi ollut käytettävissä kieli-studio. Fonetikkaa täytyy siis opettaa tavallisessa luokassa. Tämänkin asian positiivisena puolena voisi nähdä luovuuden lisääntymisen: täytyy oppia kuuntelemaan opiskelijoiden kuoroa ja erottamaan siitä korjattavat jutut ja keksiä muulle ryhmälle mielekästä tekemistä siksi aikaa kun kuuntelee yksittäistä opiskelijaa.

Opettajalla on nykyään käytettävissään paljon enemmän valmista materiaalia kuin ennen ja on teknisesti helpompaa tehdä omia materiaaleja. Hän ei ole enää parin oppikirjan varassa. Omia ideoita ei tarvitse toteuttaa naputtelemalla niitä kirjoituskoneella kalkkeeripaperin läpi ja autenttista materiaalia saa muutenkin kuin saksimalla vanhoja lehtiä.

Ikuiset opiskelijat

Olen sattunut opettamaan maissa, joissa systeemi ei tunne ikuisia opiskelijoita. Joko opiskelee sovitussa tahdissa annetun ohjelman ja lukujärjestyksen mukaan tai lentää ulos – luokalle jääminen on kyllä mahdollista, mutta se saattaa maksaa. Tämä tekee tenteistä paljon dramaattisempia tilaisuuksia kuin Suomessa. Tilanteeseen tuo lisäväriä se, että stipendin saaminen riippuu arvosanoista.

Opiskelijat saattavat itkeä ja vanhemmat voivat ottaa yhteyttä opiskelijaparan ilkeämielisesti hylänneeseen opettajaan. Mutta opettaja ei voi näitä asioita ottaa arvioinnissaan huomioon, on vain tyynesti kestävä itkut ja vanhempien puhelut – jotka molemmat ovat kyllä vuosien varrella vähentyneet. Uudehko asia on opintojen maksullisuus osittain tai kokonaan. Maksava opiskelija voi joskus luulla, että maksu takaa myös opintomenestyksen, eikä laitoksaan aina halua menettää maksavia asiakkaita.

Uuteen paikkaan tulevan opettajan on tietenkin aina opeteltava paikalliset käytännöt ja niitä pitää noudattaa. Törmäyksiä saattaa silti tulla. Vieraileva lehtori tuo mukanaan oman käsityksensä siitä, mitä vaaditaan erinomaisiin tai hyviin tietoihin, milloin suoritus on hyväksyttävä, milloin hylätty. Entisajan Neuvostoliitossa käytettiin oikeastaan vain arvosasteluasteikon yläpäästä ja huomasin lopputöitä arvioitaessa, että arvosananani oli aina pykälää alempi kuin paikallisten opettajien. Arviointikriteereistä on hyvä keskustella paikallisten opettajien kanssa, ja nykyään opiskelijatkin saavat ne jo heti kurssin alussa.

Arkiproosaa

Ulkomaanlehtori ei vietä öitään työpaikalla, vaan hänellä on koti, viran puolesta saatu tai itse vuokrattu. Lehtorin täytyy tutustua paikallisiin tapoihin asunnon huollossa: miten saa putkimiehen tai miten luteet hävitetään. Ei kannata myöskään olla turhantarkka asunnon sisustuksesta. Jos haluaa asua *Finnish Design* -kodissa, se täytyy tuoda Suomesta, mikä taas laihduttaa kukkaroa aika paljon. On parasta tyytyä siihen, että hanasta tulee useimmiten vettä eikä tarvitse palella.

Olen asunut sekä yliopiston asunnossa että vuokrannut asuntoni itse. Itse vuokraamalla pääsee valitsemaan. Kannattaa ottaa huomioon matka yliopistolle, sillä on kätevää asua lähellä. Monessa paikassa on nykyään sekä päivä- että iltaryhmiä ja opettaja voi joutua samana päivänä pitämään tunteja aamulla ja illalla. Välissä voi olla pitkä tauko, eikä sitä välttämättä mahdu viettämään yliopiston tiloissa.

Kaikissa asunnoissani on ollut mielenkiintoisia yksityiskohtia ja sisutuselementtejä: Vilnassa kattoikkunoista näkyi muistaakseni seitsemän kirkon tornit (itse hankittu asunto), Leningradissa oli luteita, joista piti selviytyä itse, koska en ollut sotaveteraani – vain he saivat

kaupungin puolesta myrkytyksen. Pietarissa naapureina oli iso ryhmä palestiinalaisnuoria, jotka juhlivat äänekkäästi joka yö, vaikka asuntolassa oli miliisi pitämässä kuria.

Arkielämään kuuluu tietysti myös syöminen, ostosten teko ja mahdollisesti lääkäriillä ja kampaajalla käynti sekä muu asioiminen. Nämä jokapäiväisen elämän alueet ovat helpottuneet alkuaajoista huomattavasti. Kahdeksankymmentäluvun loppupuolella kävin Poznańista säännöllisesti ostoksilla Berliinissä hankkiakseni sellaisia ylellisyystavaroita kuin vessapaperi tai tamponit. En oikeastaan muista, mitä söin ollessani Leningradissa töissä. Hengissä kuitenkin pysyin, vaikka minulla ei ollut puutarhapalstaakaan eikä monien hyödykkeiden hankkimiseen tarvittavaa sukulaisten ja tuttavien verkostoa. Nyt ostan varsovalaisesta lähikaupastani hapankorppuja ja suomalaisia karkkeja.

Byrokratia ei häviä

Byrokratia muuttaa muotoaan, mutta aineen häviämättömyyden lain mukaan se ei katoa. Ennen byrokratiaa aiheuttivat oleskelu- ja maastapoistumisluvat. Nyt EU aiheuttaa päänvaivaa sosiaaliturvan ja verotuksen alalla. Lehtorin aikaa vievät erilaisten anomusten täyttäminen, paikalliseen verotoimistoon tutustuminen ja veroilmoituksen tekeminen vieraalla kielellä ja tuntemattomin periaattein.

Yliopistoilla on erilaisia käytäntöjä siitä, mitä papereita täytyy olla ennen kuin saa työsopimuksen ja paikallinen palkka alkaa kilahtaa tilille – tai joskus aikaisemmin joltain luukulta suoraan käteen. Joskus olen joutunut käymään AIDS-testissä, joskus suorittamaan mielenkiintoisen työsuojelukurssin paikallisella kielellä.

Aikoinaan harmittaneet byrokratian kiemurat tuntuvat jälkeinpäin jopa hauskoilta: hakiessani Liettuassa työ- ja oleskelulupaa tarvittiin lisäselvitystä. Palkkani oli liian pieni! Se oli normaali paikallisen opettajan palkka. Asia korjaantui sillä, että hankin paperin CIMOn maksamasta palkasta. Jäin vain miettimään, millä oikeudella paikalliset asuvat siellä, jos palkka ei normien mukaan riitä elämiseen.

Lehtori hallinnoi

Vierailevan lehtorin työhön kuuluu kokemusteni perusteella yhä enemmän hallinnollisia töitä. Leningradissa riitti, että opetin. Poznańissa oli muutaman kerran lukukaudessa laitoksen kokous. Omien kurssieni ohjelmat olivat ainoat paperit, jotka minun siellä täytyi kirjoittaa ja antaa johonkin arkistoitavaksi. Varsovassa olen hallinnoinut enemmän kuin missään muualla. Aina tuntuu olevan työn alla jokin suunnitelma, parannusehdotus tai lausunto. Opettaja saa myös aivan itse panna tenttitulokset yliopiston tietojärjestelmään.

Kuulin Varsovaan tultuani myös, että minut oli valittu laitoksen kielikurssikoordinaattoriksi hoitamaan laitoksen kaikille yliopiston opiskelijoille tarjoamia suomen, unkarin ja myöhemmin myös viron kursseja. Vähän myöhemmin huomasin olevani myös tiedekunnan kielitutkintolautakunnan suomen kielen jaoksen puheenjohtaja. Hieno titteli, joka tarkoitti käytännössä sitä, että laadin ja pidän B1-tason kielikokeen kerran vuodessa kaikille halukkaille.

Lehtorin osallistumisessa laitoksen byrokratiaan on se hyvä puoli, että hän pysyy paremmin selvillä asioista ja pystyy itsekin vaikuttamaan esimerkiksi opetusohjelmaan ja jopa koko tutkinnon rakenteeseen.

Työ tulevaisuudessa

Millaista on ulkomaanlehtorin työ tulevaisuudessa? Entistä ”normaalimpaa”. Asiat ovat muuttuneet villeistä strukturoidummiksi ja systeemi on vakiintunut: on tehty ohjesääntö, jossa määritellään lehtorin oikeudet ja velvollisuudet, ja CIMOlla on useimpien yliopistojen kanssa sopimus yhteistyön pelisäännöistä. Kun lähdin ensimmäiseen asemapaikkaani, työsopimus tehtiin kaikkien kanssa vähän eri periaattein ja paikalliskorvausta ei ollut tai siinä käytettiin jotain salaperäistä tarvehankintaa.

Yhteistyö eri yliopistojen kanssa on lisääntynyt. Erilaiset vaihto-ohjelmat lisäävät opiskelijoiden liikkuvuutta ja periaatteessa kotiyliopiston pitäisi hyväksyä muissa yliopistoissa suoritettut opinnot. Tässä voi kuitenkin olla vielä ongelmia.

Opetuksen päämäärä on edelleen se, että opiskelijat saavat hyvän kielitaidon ja laajat tiedot suomalaisesta yhteiskunnasta, kirjallisuudesta ja kulttuurista. Tulevaisuudessa tarvitaan entistä enemmän myös sen miettimistä, mihin opiskelijoita koulutetaan, millaisia erikoiskursseja (tulkkaus, jonkin erikoisalan sanasto) tarvittaisiin ja miten ne pystytettäisiin tuottamaan, mistä saataisiin niihin rahat ja vetäjät. Usein opiskelun ”lopputuotteen” eli maisterin taidoista ja pätevyydestä on ohjelmissa vain muutama ylimalkainen lause.

Jatkuvan lähtemisen resepti

Kun lähdin ensimmäisen kerran vierailevaksi lehtoriksi, en ollut ihan ulkosuomalaisuuden aloittelija. Olin opiskellut vuoden Poznańissa puolan kieltä ja ollut vuoden kieliharjoittelussa Moskovon yliopistossa. Poznańissa oli jo tuolloin 1970-luvun lopussa suomen kielen pääaineopetusta – muistaakseni ensimmäinen ryhmä – ja Suomesta lähetetty lehtori. Siitä keksinkin, että on olemassa sellainen ammatti kuin suomen kielen opettaja – siis ei äidinkielen vaan suomen kielen – ja otin kotiin palattuani aineyhdistelmäni suomen.

Millaisella ihmisellä on kevyt lähtöjalka? Seuraavassa on lista asioista, jotka helpottavat lähtemistä:

Vapaa olomuoto – on helpompi pakata vain itsensä ja tavaransa kuin kokonainen perhe. Ei tarvitse miettiä, mitä puoliso tekisi lehtorin keskittyessä työhönsä. Ei tarvitse etsiä lapsille koulua eikä olla huolissaan heidän äidinkielestään.

Kyky keskittyä työhön kotioiloissa ja oma pikku kotitoimisto tietokoneineen, tulostimien ja muine vempaimineen. Päässä nappi, jota voi painaa, jotta muistaa lentokentällä, mitä rahaa tulee käyttä, mitä kieltä puhua ja mikä kortti kännykässä pitää olla.

Kiintymättömyys tavaroihin – usein muuttavan ei kannata kerätä maallista omaisuutta, muutoissa menee runsaasti tavaraa vaatteidenkeräyslaatikoihin, laitoksen kirjastoon ja suorastaan roskiin.

Kielitaito – suomea voi tietysti opettaa suomeksi, mutta on helpompi selviytyä byrokraatiasta ja arkielämästä, jos osaa maan kieltä, ja opiskelijoiden kanssa tulee mielenkiintoisia keskusteluja semantiikasta.

Sen hyväksyminen, että ei kaikki voi olla niin kuin Suomessa – ei työpaikalla eikä asunnossa. Ei kannata haikailla saunan ja ruisleivän perään.

Kyky sopeutua erilaisiin työyhteisöihin ja -kulttuureihin. Voi olla sitä mieltä, että jotkin asiat tehdään Suomessa paremmin, mutta ei vieraileva lehtori voi muuttaa asemamaan korkeakoulujärjestelmää. Joitakin pieniä asioita voi muuttaa: olen mielestäni saanut lunttauksen kitketyksi pois opiskelijaryhmistäni. Se vaatii työtä, jos lunttaaminen on maan tapa, jota ei erityisemmin edes paheksuta. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että jokaisesta pikkutestistäkin täytyy jaksaa tehdä monta versiota ja lunttaamisesta on oltava muitakin seurauksia kuin moraalista paheksuntaa – tentti täytyy hylätä.

Vakituisen työpaikan puuttuminen mataloittaa lähtökynnystä. On helpompi lähteä, kun kotimaassa leivänmuruset täytyy kerätä monesta eri paikasta ja etsiä nämä paikat joka vuosi uudestaan. Vakituksessa työssä oleva harkitsee lähtöään pidempään etenkin jos työnantaja ei suhtaudu muutaman vuoden virkavapaaseen kovin myönteisesti. On varmaan myös niin, että niiden jotka ovat olleet paljon poissa kotimaasta, voi olla vaikea löytää töitä ulkomailta palattuaan. Töitä joutuu haalimaan sieltä täältä, ja vakituiset työt menevät niille, jotka ovat olleet niitä tavoittelemassa lähempänä.

Minulla on myös epäilyksiä siitä, että pitkäaikainen työskentely ulkomaisessa yliopistossa ei ole kaikissa paikoissa meriitti. Voidaan ajatella, että opetus yliopistossa ja vieläpä ulkomailla on ollut niin vaikeaselkoista ja teoreettista, ettei sellaiseen tottunut pysty muuhun opetustyöhön.

Viimeinen, mutta ei vähäpätöisin edellytys on muuttolinnun mieli – kotimaan vuosina syksyllä tulee omituinen ja vähän haikea olo: enkö olekaan pakkaamassa ja aloittamassa uutta seikkailua.

Kauniit ja rohkeat – nuoren
opettajan odotukset ja todellisuus

Päiväkirjamerkintöjä Petroskoista

22.9.2007

Hassua, miten elämä kuljettaa ihmistä. Sattuma tai kohtalo tai miksi sitä nyt kutsutaan, se kai loppujen lopuksi ohjaa meidän valintojamme. Ainakin venäläiset uskovat näin. Olin nuorena tyttönä opiskeluaikoina monta vuotta kesätöissä Kesähotelli Domuksen vastaanotossa Tampereella. Muistan, kun kerran odotimme yhtä erikoisempaa ryhmää saapuvaksi, nimittäin suomen kielen kesäkurssia. Se taisi olla pohjoismaalaisille opiskelijoille tarkoitettu ja joskus 70-luvun lopulla. Noiden kesähotellikesien jälkeen lähdin Tampereelta niin sanotusti maailmalle, ensin Moskovaan ja sitten muualle, ja sillä tiellä olen edelleenkin.

Olen ollut Petroskoissa nyt kolme viikkoa. Eipä silti, olinhan minä Neuvostoliitossa, Venäjällä ja Petroskoissa käynyt aikaisemminkin. Joten minähän tunsin kaupungin jo etukäteen, olin perehtynyt maan kulttuuriin ja tapoihin ja ymmärsin, mitä odottaa, kun asuu ja työskentelee ulkomailla. Ei siis muuta kuin reippain ja itsevarmoin mielin opettamaan ja niin sanotusti ottamaan maata ja kaupunkia haltuun!

No, ensimmäisenä päivänä olin heti myöhästyä töistä, kun en osannutkaan suunnistaa oikein. Fiksu olisi suunnitellut reittinsä paremmin tai ainakin ottanut mukaan kartan. Laitoksella minut otettiin vastaan ystävällisesti hymyillen, mutta he tulevat kyllä varmaan kutsumaan minua edeltäjäni nimellä vielä pitkään.

Ensimmäisellä oppitunnilla sain vastaani uteliaita ja aprikoivia katseita: minkähänlainen tyyppi tuo oikein on. Opettajaa vähän jännitti ja opiskelijoita tietysti myös. Näin alussa ainakin vaikuttaa siltä, että opiskelijat ovat motivoituneita opiskelemaan ja kiinnostuneita Suomesta ja suomalaisista. Monet ovat käyneet Suomessa kesäisin manskikoita poimimassa, jotkut suomen kielen kurssilla ja joillakin asuu sukulaisia Suomessa. Neljäs vuosikurssi on jo ollut ulkomaanlehtorin ohjauksessa, mutta kolmannelle vuosikurssille minä olen ensimmäinen ”aito” suomalainen tuttavuus liitutaulun edessä.

Aion olla oma itseni. Mitähän sekin mahtaa tarkoittaa? Millaisena suomalaisena opiskelijat näkevät minut? Edustanko heille jotakin universaalia suomalaista tyyppiä, kainuulaisuutta vai Etelä-Suomea? Miten minussa näkyvät hämäläis-karjalaiset juureni tai se, että huolimatta siitä, että olen asunut Kainuussa parikymmentä vuotta, olen siellä junan tuoma, vieras tyttö etelästä? Tulee mieleen toissapäiväinen keskustelu. Petroskoissa järjestetään joka syksy suuret maalaismarkkinat ja joku siellä ostoksilla käynyt heitti kommentin: ”Te suomalaisethan rakastatte muikkuja”! Niinkö? Ja miten minussa ilmenee synnyinseutuni – ainakin sen voi kuulla – ”kussiälä on ihan oma kiäliki”?

12.10.2007

Tänään on huono päivä. Jo viikon ajan olen huomannut aamulla heränneeni ajatukseen, että olikohan tämä sittenkään hyvä idea. Mutta niinhän se on, että ensin lähdetään innokkaana soitellen sotaan, kunnes tulee kriisi. Minulla on tunne, että olen toinen: muukalainen, josta näkyy kilometrien päähän, että se on ulkomaalainen. Tiedän, että tämä kuuluu sopeutumisprosessiin ja menee kyllä ohi.

Silti nyt jo parikymppisiä lapsiani on erityisen ikävä, ja yksinäisyys vähän vaivaa. Onhan minulla täällä jo ystäviä, sekä suomalaisia (suomalaisia Karjalaan opiskelemaan tai työhön tulleita on yhteensä noin parisataa) että paikallisia, joiden kanssa olen ehtinyt osallistua hauskanpitoon ja monenlaisiin kulttuurierientoihin. Viime lauantaina löysin itseni Kontupohjasta katsomasta jääkiekkoa! Sosiaalisen luonteen on kuitenkin vaikea olla pitkään ilman löpöttelykumppania. Siksi keksinkin tämän päiväkirjan; ensimmäinen vihko on jo melkein täynnä tekstiä. Monet ovat luvanneet tulla Suomesta käymään. Saa nähdä, kuinka moni tulee.

Ulkomailla työskentelevällä tulee olla avoin mieli ja kykyä sopeutua monenlaiseen. Se, mikä on jokaisessa ihmisessä pienestä pitäen oman kulttuurin sisään rakentamaa, avautuu vieraalle hitaasti eikä täydellisesti koskaan. Vaikka osaisikin kieltä. Tämä pitää hyväksyä ja siihen pitää yrittää sopeutua parhaansa mukaan. Mutta opiskelijat ovat kyllä aivan ihania, niin kauniita, hoikkia ja herrttaisia tyttöjä! (Pitäisiköhän minun lähteä ostamaan korkokengät?) Kurssilaisteni joukossa on vain yksi poika.

Olen keksinyt reittitaksit, joilla on helppo ja nopea matkustaa paikasta toiseen. Pitkää pinnaa se kyllä vaatii, kun joskus en osaa avata kulloisenkin metalliromun ovea, joskus taas en osaa sitä oikealla tavalla sulkea. Jokainen itseään kunnioittava kuljettaja katsoo velvollisuudekseen huomauttaa siitä minulle. Tämä saattaa tapahtua useita kertoja päivässä. Siis että joskus ärsyttää! Jonkinlaista osviittaa olisin tarvinnut myös silloin, kun seisoin monta kertaa yläkerran mummon ovelta pyytämässä, että eikö rouva hyvä nyt voisi hälyttää sitä putkien korjaajaa, kun minun asuntooni valuu vesi keittiön katosta ja lampusta. Sähkömies-Leonid onnistui lopulta lausumaan taikasanat. Mitkä ne olivat,

sitä ei tarina tarkasti kerro, mutta jotakin kustannusten korvaamisesta siinä oli ollut puhetta.

15.10.2007

Olen ryhtynyt penkomaan arkistoja ja tutkimaan laitoksen historiaa. Suomen kielen opetuksella on Petroskoissa suhteellisen pitkät perinteet. Tiedekunnan historia alkaa vuodesta 1940, jolloin suomalais-ugrilaisten kielten oppituoli perustettiin osaksi historiallis-kielitieteellistä tiedekuntaa. Erikoistuminen suomen kieleen ja kirjallisuuteen tuli mahdolliseksi vuodesta 1947 lähtien. Laitoksen perustaja ja ensimmäinen johtaja oli Neuvostoliiton tiedeakatemian kirjeenvaihtajajäsen professori Dmitri Bubrich (1890–1949), suomalais-ugrilaisten kansojen syntyä ja kielten fonetiikkaa ja morfologiaa tutkinut venäläinen lingvisti.

Suomalais-ugrilaisten kielten laitoksen tavoitteena oli kouluttaa tutkijoita ja suomen kielen opettajia Karjalan kouluja varten. Tuolloin 40- ja 50-luvun Karjalassa opetus tapahtui suomen kielellä, ja suomi oli myös tieteen ja kulttuurin kieli. Sitä käytettiin radiossa, sanoma- ja aikakauslehdissä ja yleensä kaikenlaisen tiedottamisen välineenä. Työmarkkinat tarvitsivat lisää suomenkielistä työvoimaa. Petroskoikin oli vielä tuohon aikaan suomenkielinen kaupunki.

Asuntoni on se sama, jossa ovat asuneet kaikki vierailevat lehtorit Suomesta. Muistona jostakusta heistä seisovat pulunkakan täyttämän parvekkeeni nurkassa vanhat sukset. Kuvittelen, että ne ovat ensimmäisen lehtorin, joka rivakasti sivakoi pitkin Äänistä pyryssä ja tuulessa silloin joskus.

Toisen maailmansodan aikaan Petroskoin valtionyliopisto evakuoitiin Syktyvkariin Komin tasavaltaan ja laitos suljettiin väliaikaisesti, mutta avattiin taas vuosina 1943–44. Vuonna 1945 jatkotutkintojen suorittaminen tuli mahdolliseksi, ja vuoteen 1947 asti suomalais-ugrilaisten kielten laitos olikin yliopistossa ainoa paikka, jossa jatkotutkinnon pystyi suorittamaan. Vuonna 1947 perustettiin suomalais-ugrilainen osasto, josta ensimmäisinä valmistuivat myös Karjalan tasavallan rajojen ulkopuolella mainetta niittäneet tiedemiehet, filologit M. Kuusinen, E. Karhu ja A. Mantere. Suomen kielen opiskelun tulevaisuus näytti valoisalta.

Vuonna 1958 julkaistiin kuitenkin valtionhallinnon asiakirja, jossa sanottiin mm. seuraavasti: ”Koska Karjalan Autonomisen Sosialistisen Neuvostotasavallan paikallis- ja valtionhallintoelimiin on viime aikoina saapunut suuri määrä ilmoituksia tasavallan alkuperäisiltä asukkailta siitä, että heillä ei ole halua eikä tarvetta opettaa lapsilleen suomea, Karjalan tasavallan kommunistinen puolue pitää välttämättömänä sen uudelleenarviointia, onko tarpeellista kouluttaa Petroskoin valtionyliopistossa filologeja, joiden erikoistumisalana on suomen

kieli ja kirjallisuus.” Tämän seurauksena suomen kielen laitos suljettiin 9. kesäkuuta 1958.

Vasta vuonna 1963 suomen kielen opettamisen tarpeellisuus otettiin uudelleen esille, ja 30. toukokuuta 1963 suomen kielen ja kirjallisuuden laitos perustettiin uudelleen historiallis-kielitieteelliseen tiedekuntaan. Karjalan ja vepsän kielen ja kirjallisuuden laitos avattiin vuonna 1990, joten opiskelijoille pystyttiin tarjoamaan enemmän erikoistumisaloja, joista valita.

Ajan myötä muutoksen tuulet alkoivat puhaltaa historiallis-kielitieteellisessä tiedekunnassa. Uusi aika ja uudet vaatimukset toivat mukanaan uusia järjestelyjä. Historia erosi omaksi tiedekunnakseen, ja vuonna 1993 suomen ja karjalan kielen laitos muuttuivat itsenäisiksi. Itämerensuomalaisten kielten ja kulttuurin tiedekunta perustettiin. Vuodesta 1995 lähtien on tiedekunnassa ollut mahdollista suorittaa tohtorintutkinto suomen, karjalan ja vepsän kielestä.

Professori Bubrich toimi laitoksen johtajana vuosina 1940–1949. Hänen jälkeensä tulivat V. Alatyrev (1949–1950), V. Zlobina (1950–1958), A. Morozova (1963–1974) ja M. Mullonen (1974–1989). Laitoksen nykyinen johtaja on filologian kandidaatti, tiedekunnan dekaani Tamara Starshova (1989–).

16.10.2007

Petroskoin valtionyliopiston suomen kielen laitos on ollut monen huomattavan henkilön opinahjo. Useat heistä ovat vaikuttaneet ja vaikuttavat yhä aktiivisesti Karjalan Tasavallan kulttuurielämässä. He ovat kirjailijoita, runoilijoita, kirjallisuudentutkijoita, kriitikoita, kääntäjiä, lehtimiehiä ja opettajia.

Kaksi maineikasta suomen kielen ja kirjallisuuden laitokselta valmistunutta Einoa ovat akateemikko, kirjallisuudentutkija Eino Karhu (1923–2008) sekä tutkija ja kääntäjä Eino Kiuru. Eino Karhun mittava tieteellinen ura kesti 50 vuotta Karjalan tiedeakatemiassa. Hänen tutkimuskohteenaan oli suomalainen kirjallisuus. Hän käänsi mm. *Seitsemän veljestä* sekä Maiju Lassilan ja Helvi Hämäläisen tuotantoa venäjäksi. Eino Kiuru on tutkinut inkeriläistä ja karjalaista kansanperinnettä ja osallistunut mm. *Kalevalan* uuden venäjännöksen laatimiseen.

Laitoksen kasvatteihin kuuluu paljon kirjailijoita ja runoilijoita mm. Toivo Flink, Matti Mazajev, Pekka Mutanen, Pekka ja Raija-Liisa Pöllä, Taisto Summanen (1931–1988), Terttu Vikström (1932–1990) ja Paavo Voutilainen (1952–2002). Laitoksemme suomen kielen lehtori Jevgeni Bogdanov on julkaisut runokokoelmia ja levyn yhtyeensä *d’Airotin* kanssa taiteilijanimellä Enska Jakobson ja väittelee lähitulevaisuudessa L.

Onervan tuotannosta. Suomalaiset venäjänopiskelijat saavat tutustua jo opintojensa varhaisessa vaiheessa Martti Kuusiseen, jonka syntymästä tuli 13. lokakuuta 2008 kuluneeksi 80 vuotta. Martti Kuusinen (1928–2001) oli arvostettu opettaja, leksikografi ja sanakirjojen tekijä. Hänen laatimansa venäläis-suomalaiset ja suomalais-venäläiset sanakirjat ovat yhä käytössä.

Carelia on Petroskoissa ilmestyvä suomenkielinen kulttuurilehti, jonka aineistosta osa julkaistaan karjalan ja vepsän kielellä sekä inkerinmurteella. Lehden nykyinen päätoimittaja Robert Kolomainen on myös valmistunut suomen kielen ja kirjallisuuden laitokselta.

21.10.2007

Tänä vuonna on tullut kuluneeksi 60 vuotta suomenopetuksen alkamisesta Venäjän Karjalassa. Bubrichin nimeä kantava jokavuotinen konferenssi järjestettiin laitoksella pari päivää sitten. Konferenssin teemana oli ”Suomalaisia jälkiä Karjalan kielissä ja kulttuurissa”. Suomesta oli saapunut paljon vieraita.

Varsinaista juhlaa vietettiin Petroskoin Kansallisessa teatterissa 19. lokakuuta kukkameren, onnittelujen ja lahjojen kera. Ohjelmaan kuului puheita, runonlausuntaa, musiikki- ja tanssiesityksiä, kumarruksia ja taputuksia, poskisuudelmia ja halauksia, kuten hauskoihin juhliin aina. Totta puhuen tämä on sellainen asia, josta saisimme ottaa mallia. Maahanmuuttajaryhmäni Suomessa moittivat useasti suomalaisia tylsien juhlien järjestämisestä. Ilta oli täynnä iloa ja naurua.

Toive on yliopistolla toimiva 60-jäseninen kansanmusiikkiyhtye, jonka perustamisessa suomen kielen laitoksella on ollut oma roolinsa 80-luvulla. Toiveen jäsenet ovat soittajia, laulajia ja kansantanssijoita, joilla on suomalaiset tai karjalaiset juuret, ja monet laitoksesta opiskelijoista ovat olleet tai ovat edelleenkin sen jäseniä. Yhtye piti hienon konsertin seuravana iltana 25-vuotistaipaleensa kunniaksi.

2.4.2008

Karjalan vanhimman kirjallisuuslehden *Carelian* perustamisesta tuli kuluneeksi 80 vuotta maaliskuussa 2008. Syntymäpäiväjuhlien yhteydessä pidetyssä seminaarissa keskusteltiin paljon siitä, kuinka saada lehden toimintaan mukaan enemmän nuoria ihmisiä ja sitä kautta lisätä kiinnostusta kansallisia kieliä kohtaan. Iloinen asia onkin, että suomen kieli on innostanut nuorempaa polvea kokeilemaan siipiään. Tulevana keväänä laitoksestamme valmistuvat Kristina Korotkih ja Anisa Kettunen ovat jo julkaisseet oman yhteisen esikoisteoksensa, runokokoelman *Pidätä hetkeksi hengitystä*. Nämä nuoret naiset ovat tällä hetkellä Suomessa tekemässä lopputyötä Helsingin yliopistossa CIMOn apurahan turvin. Kumpikin kirjoittaa Suomen kirjallisuudesta ja runoudesta.

12.5.2008

Olen tutkinut jälleen tilastoja. Tähän mennessä suomen kielen ja kirjallisuuden laitokselta on valmistunut 1314 suomen kielen ammattilaista ja asiantuntijaa Karjalan tasavallan koulutus-, tutkimus- ja kulttuurialojen laitoksiin. Lukuvuotena 2007–2008 232 tiedekunnan opiskelijaa opiskeli suomen kieltä pääaineenaan ja 230 opiskelijaa muista tiedekunnista sivuaineenaan. Suomen kieltä opetetaan sivuaineena esim. juridisessa tiedekunnassa sekä historian, matkailun ja yhteiskuntatieteiden tiedekunnissa.

Itämerensuomalaisten kielten ja kulttuurin tiedekunnassa työskentelee tällä hetkellä 25 opettajaa suomen, karjalan ja vepsän kielen laitoksilla. Myös Venäjän tiedeakatemian Karjalan tutkimuskeskuksen Kielen, kirjallisuuden ja historian instituutin tutkijat opettavat tiedekunnassa ja ohjaavat opiskelijoiden tutkimuksia ja kenttätöitä. Paljon keskustelua herättäneitä kysymyksiä ovat viime aikoina olleet Bolognan prosessi ja tuleva tutkinnon-uudistus. Vuoden 2010 alussa yliopistojen pitäisi ottaa uusi tutkintorakenne käyttöön. Laitoksellamme on tällä hetkellä liian vähän väitelleitä.

Opiskelijat valmistuvat filologeiksi seuraavilta erikoistumisaloilta: suomen kieli ja kirjallisuus, karjalan ja suomen kieli ja kirjallisuus sekä vepsän ja suomen kieli ja kirjallisuus. Vuonna 2004 perustettiin nk. kääntäjälinja, johon pääsemiseksi ylioppilaalta vaaditaan englannin kielen opintoja. Opettajan pedagogisia opintoja opiskelijat suorittavat 8 viikon ajan kouluissa syyslukukaudella viidennen kurssin alussa. Muita harjoittelumuotoja ovat kenttätöitä sekä käännös- ja tulkkausharjoittelu eri organisaatioissa ja yrityksissä tai esimerkiksi lehtien toimituksissa.

Tärkeimpiä oppiaineita ovat kielioppi ja kielen historia, leksikologia, tyylioppi, johdatus suomalais-ugrilaiseen kielitieteeseen, yleinen kielitiede, venäjän kieli ja vieraat kielet, venäläinen, suomalainen ja karjalainen kansanrunous, Venäjän, Suomen ja Karjalan kirjallisuus, länsimainen kirjallisuus, käännösteoria ja käännösharjoitukset, Venäjän, Suomen ja Karjalan historia sekä kansantiede. Valinnaisia erikoiskursseja järjestetään mm. paikannimistä, Kalevalasta, Karjalan vähemmistökansojen kulttuurihistoriasta ja musiikkikulttuurista. Opinto-ohjelmaansa voi valita myös esim. ruotsin kielen.

Minun opetusvelvollisuuksiini ovat koko ajan kuuluneet samat kurssit: käännösharjoitukset venäjästä suomeen, kirjoittamisen kurssi ja tyylioppi neljännellä vuosikurssilla sekä kolmannen vuosikurssin keskusteluharjoitukset. Ohjaan myös kurssitöitä. Ryhmien koko vaihtelee luonnollisesti vuosittain, ja ensimmäisenä lukuvuotena lehtorille näytettiin heti taivaan merkit, kun neljännellä kurssilla oli opiskelijoita kolmessa ryhmässä yhteensä 28. Tämä tarkoitti sitä, että parhaassa tapauksessa kotitöitä eli käännösten ja esseiden ym. kirjoitelmien tarkastamista oli 56 paperin verran viikossa! Kontaktiopetusta oli tosin vain 10 viikkotuntia.

20.5.2008

Karjalassa on enää vähän ihmisiä, jotka puhuvat suomea äidinkielenään. Monet suomea puhuneet mummot ja vaarit ovat kuolleet. Kodeissa, joissa toinen vanhemmista puhuu venäjää, tulee venäjästä väistämättä perheen kotikieli. Aikaisemmin Karjalassa oli hyvin paljon monenlaisia suomalaisia – Kanadasta ja Amerikasta muuttaneita, Inkerinmaalta tulleita ja Suomesta muuttaneita. Nykyään lapset eivät enää opi suomea perheissään kuten entisinä aikoina. Yhdeksi ratkaisumalliksi on ehdotettu nk. kielipesää, jonka toiminnasta on saatu positiivisia kokemuksia Kalevalassa. Tosin Kalevalan kielipesä on karjalankielinen. Se on päiväkotia, jossa lasten kanssa puhutaan vain karjalan kieltä. Suomenkielistä kielipesää on kaavailtu Petroskoihin, mutta toistaiseksi se on kohdannut vastatuulta mm. valtiontuen järjestämisessä. Yksi syy lieenee se, että ainoastaan vepsän kielellä on virallisen vähemmistökielen status Karjalan tasavallassa.

Tiedekunnasta valmistuu joka vuosi keskimäärin kolmisenkymmentä suomen kielen taitajaa. Valmistuttuaan opiskelijat sijoittuvat suhteellisen hyvin työmarkkinoille mm. matkailun, joukkotiedotusvälineiden ja eri koulutusalojen palvelukseen. Opiskelijoiden sisäänotto on vuosien varrella ollut suuri, jopa 70–90 ylioppilasta vuosittain. Nyt opiskelijamäärissä näkyvät Neuvostoliiton hajoamisen jälkeiset 90-luvun alaiset syntyvyysluvut. Syyslukukaudella 2008 tiedekunnassa opintonsa aloittaneita oli 40. Uusia markkinointikeinoja etsitään mielenkiinnon herättämiseksi suomen kielen yliopistota-soista opiskelua kohtaan.

Suomen kieltä opiskellaan Karjalan kouluissa suhteellisen pysyvästi, tänä lukuvuotena 48 koulussa. Suomea opiskellaan vieraana kielenä eikä viikkotuntimäärä ole suuri. Osassa kouluja suomea opiskellaan vain vapaaehtoisesti kielikerhoissa. Tiedekunta tekee tiivistä yhteistyötä Petroskoin suomalais-ugrilaisen koulun ja koulujen nro 17 ja 43 kanssa sekä Kontupohjan 3. koulun ja Kostamuksen Kontokki-koulun kanssa.

25.6.2008

Kesäkuu on lopuillaan, ja tiedekunnasta on valmistunut 33 opiskelijaa (suomen kielen ja kirjallisuuden laitokselta 24). Viisi opiskelijaa sai nk. punaisen diplomin, mikä tarkoittaa sitä, että arvosanoista melkein kaikki olivat viitotia. 19 opiskelijan diplomissa on merkintä siitä, että he voivat toimia suomen kielen opettajina sekä tulkkeina ja kääntäjinä. Tulkeiksi ja kääntäjiksi valmistuivat kuitenkin vain ne opiskelijat, jotka pääsivät läpi käytännön kokeista.

Lopputöiden aiheiksi opiskelijat olivat valinneet mm. suomen kielen lauseopin, kääntämisen teorian, kansanrunouden, kirjallisuuden ja kielenopetuksen metodiikan. Yhden opiskelijan lopputyön aihe oli Kari Hotakaisen *Juoksuhaudantie*. Hän oli käynyt Helsin-

gissä haastattelemassa Hotakaista. Yksi opiskelija oli tutkinut suomen kielen infinitiiviä ja laatinut valmiita harjoituksia, jotka lautakunta suositteli otettavaksi käyttöön opetuksessa.

Ai, mikä lautakunta? Suomessahan opiskelija jättää valmiin työn ohjaajalle, se arvioidaan ja siinä kaikki. Täällä lopputyön tehneet kokoontuvat väittelytilaisuuteen, jossa he esittävät työnsä kuulijakunnalle. Lautakunta vahvistaa arvosanan sen perusteella, kuinka hyvin opiskelija on tässä tilaisuudessa esitellyt työnsä ja vastannut sitä koskeviin kysymyksiin. Väittely käydään tietenkin suomen kielellä. Se on mainio tilaisuus harjoitella esiintymistä ja sitä, miten keskustella ja puolustaa näkökantojaan, kuten myös jokavuotiset toukokuussa järjestettävät opiskelijoiden konferenssit, joissa halukkaat kilpailevat parhaan tieteellisen työn palkinnosta.

30.9.2008

Tänään yksi tyttö ilmoitti heti tunnin alussa, että hän ei kyllä aio puhua suomea ja kysyi, voisiko joku kavereista tulkata, kun hän sanoo asiansa venäjäksi. Haloo, olimme aloittamassa keskusteluharjoituksia! Minulla onkin tänä syksynä monta keskusteluryhmää. Onneksi täydensin kesällä elokuvakokoelmaani, äänitin lisää kaikenlaista ajankoh- taista materiaalia ja raahasin tänne taas mukani ison pinon aikakauslehtiä. Onneksi Helsingin Sanomat ja Suomen Kuvalehti tulevat edelleen laitokselle. Ja onneksi Petroskoin Kansallisen teatterin ohjelmistossa on monta suomen kielellä esitettävää näytelmää, joten voimme ottaa niitä kurssiohjelmaan. Kauden tapaus tulee olemaan *Niskavuoren naiset*, jonka ohjaa Kaisa Korhonen. Sen ensi-ilta on lokakuun lopussa. Teatterissa työskentelee nykyään neljä suomalaista näyttelijää. Tällä on varmaankin merkityksensä siinä, että se suomi, jota siellä nyt kuulee, ei kuulosta enää niin Petroskoin suomalta kuin aikaisemmin.

Kolmannen vuosikurssin keskusteluharjoituksiin on yhdistetty maantuntemus siten, että tunneilla pitää käsitellä Suomen luontoa ja maantietoa, Suomen hallinnollista ja poliittista järjestelmää, luonnollisesti myös taloutta ja sosiaali- ja terveydenhuoltoa sekä koulutusta. EU on yksi teemoista eikä myöskään elokuvaa, musiikkia tai taidetta saa unohtaa.

Kuinka siis lähteä keskustelemaan näistä teemoista, joista opiskelijoilla ei ole paljoakaan tietoa? Jotkut kun eivät osaa omankaan maansa asioista kertoa kovin perusteellisesti. Kuinka rakentaa tunti siten, että se ei olisi pelkkää tekstien tutkimista ja opettajakeskeistä puhetta? Tämä on ollut miettimisen ja uudelleen suunnittelun paikka joka lukukauden alussa. Mikä onnistui ja minkä olisin voinut tehdä paremmin? Menikö jokin asia ihan pieleen? Minunhan pitäisi olla ennen kaikkea opiskelijoiden keskustelukumppani ja saada aikaan se, että he aristelematta avaavat suunsa suomen kielellä silloin, kun heillä

on jotakin sanottavaa. Mielenkiintoinen kysymys on myös se, millaisia kokeita tulee pitää keskustelukurssilla. Olen ymmärtänyt, että kokeita on pidettävä. Keskusteluharjoituksissa esille tulleita uusia sanoja täytyy kuulustella, miten sitä muuten seurataan opiskelijan edistymistä! Pari- ja ryhmätentit herättivät kyllä opiskelijoissa aluksi hämmästyä.

Olen havainnut, että ryhmässä tekeminen on opiskelijoille joskus vaikeaa, paitsi tietysti silloin, kun ollaan kokeessa. Ongelmassa ovat auttaneet suulliset kokeet yksi kerrallaan sisään -periaatteella ja sana- ja muut kirjalliset kokeet periaatteella joka toinen tuoli vapaaksi tai joka toinen rivi tyhjäksi ja puhelimet pois. Kolme vierekkäin istuvaa neitosta aiheutti minulle pitkään päänsäivä käännöskokeissa. Kokeilin kaikenlaista. Lopulta annoin koko ryhmälle kolme samantasoista mutta erilaista tekstiä samasta aiheesta, jolloin kukin tyttö sai eri tekstin.

6.12.2008

Suomalaisen elokuvan viikko on meneillään Kino Kalevalassa, ja käymme siellä tietysti opiskelijoiden kanssa. Elokuvaviikko järjestetään joka vuosi näin Suomen itsenäisyyspäivän tienoilla. Tänä vuonna näytetään viisi kokoillan elokuvaa: *Risto Räppääjä*, *Tummien perhosten koti*, *Käsky*, *Sauna* ja *Musta jää*. Viime vuonna varmasti mieleenpainuvini oli *Miehen työ*. Yksi opiskelija sanoi palautteessaan, että ”kyllä te suomalaiset olette ihan kivoja ja ystävällisiä ihmisiä, mutta kun teidän elokuvat on aina niin kamalan synkkiä ja omituisia...”

Maria Härö lähti eilen Suomeen. Hän vietti laitoksella pari kuukautta hoitamassa harjoittelijan tehtäviä. Hän oli aikaisemmin ollut harjoittelijana Romaniassa. Hyvä, että saatiin yksi suomalainen keskustelija lisää edes vähäksi aikaa. Illalla menen suomalaisten ystävien luo katsomaan suurta muotinäytöstä televisiosta.

8.12.2008

Olen työskennellyt vierailevana lehtorina vasta puolitoista vuotta, mutta tänä aikana on ehtinyt tapahtua paljon ja kaikenlaista. Maalle valittiin uusi presidentti maaliskuussa 2008 – hän on jo ehtinyt käydä yliopistossamme vierailulla –, Venäjä voitti euroviisut ja kilvan talviolympialaisten pitopaikasta, Georgiassa käytiin viiden päivän sota ja Venäjän ortodoksisen kirkon patriarkka Aleksi II poistui tästä maailmasta.

Suruviesti kaikkien rakastaman Maria Mullosen kuolemasta tavoitti meidät aamulla tullessamme töihin. Mullonen oli laitoksemme suomen kielen ja kirjallisuuden professori, arvostettu opettaja, tutkija ja oppikirjantekijä. Hän kirjoittautui Petroskoin valtionyliopiston suomalais-ugrilaisten kielten laitoksen jatko-opiskelijaksi vuonna 1954 ja aloitti työnsä suomen kielen ja kirjallisuuden laitoksella vuonna 1970. Vuosina 1974–1989 hän toimi laitoksen johtajana.

Maria Mullonen oli arvostettu ja pidetty opettaja, joka pyrki saamaan opiskelijat kiinnostumaan tutkimisesta ja rakastamaan valitsemaansa ammattia. Hän oli aina valmis auttamaan, jakamaan tietoaan ja kannustamaan opinnoissa. Hänen työurallaan yhdistyi kaksi alaa luontevasti toisiinsa: opetus ja tutkimus. Hän piti luentoja mm. nykysuomen kieliopista, leksikologiasta ja fennougristiikasta, ohjasi tiedekunnan opiskelijoiden opin- näyte- ja tutkimustöitä ja teki myös omaa tutkimusta. Häneltä ilmestyi teoksia sää- nöllisesti. Hän julkaisi useita suomen kielen oppikirjoja kouluille ja yliopistoille, mm. suositun oppikirjan *Puhutaan suomea* yhteistyössä Eila Hämäläisen ja Leena Silfverber- gin kanssa. Hänen laatimansa inkerinmurteiden näytekokoelma *Elettiinpä ennen Inkeris* ilmestyi vuonna 2004.

Maria Mullonen teki paljon työtä myös vepsän kielen kehittämiseksi ja osallistui vepsän kielen oppikirjojen ja metodologisten aineistojen laatimiseen. Hänen viimeisiä suuria töitään oli *Uusi vepsäläis-venäläinen sanakirja*, jonka hän julkaisi vuonna 2007 yhteis- työssä tutkija Nina Zaitsevan kanssa. Maria Mullosen viimeinen esitelmä lokakuun 2007 konferenssissa käsitteli suomen kieliopin ongelmien voittamista.

Maria Mullonen oli palkittu monista tieteellisistä ansioistaan. Hänelle oli myönnetty mm. Karjalan tasavallan ansiotuneen tieteentekijän sekä Venäjän Federaation korkea- koululaitoksen ansiotuneen toimihenkilön arvonimi kiitokseksi suurista saavutuksistaan ja hedelmällisestä työstään tieteen ja koulutuksen alalla.

Muistan, että tapasin Maria Mullosen heti ensimmäisenä työpäivänäni. Sisään astui hyväntuulinen ihminen, jonka posket punoittivat nähtävästi reippaan kävelyn jäljiltä. Tunnelma piristyi opettajainhuoneessa heti. Maria Mullonen oli luonteeltaan innostava ja innostunut, ystävällinen mutta vaativa. Sellaisena hänet tullaan muistamaan aina. Ei ollut olemassa yhtäkään sellaista aihetta, josta hänen kanssaan ei olisi voinut keskustella.

11.12.2008

Kuinka saada opiskelijat paneutumaan käännöksiinsä ja kaivamaan sanakirjoista ne oikeat sanat ja ilmaukset, jotka sopivat juuri tähän tai tuohon käännöstekstiin? Joskus tuntuu nimittäin siltä, että sanakirjasta otetaan heti se ensimmäinen vaihtoehto, ja jos se ei kelpaa, niin kyllä opettaja sen sitten korjaa. Ymmärrän kyllä, että opiskelijoilla on monia muitakin töitä kuin vain nuo viheliäiset venäjä-suomi-käännösharjoitukset, joihin minä etsin sopivia tekstejä silmät selässä aina ja joka paikassa; josko tuosta lehti- kioskista tai kirjakaupasta löytyisi materiaalia, jossa olisi Ahtisaaren rauhanpalkinnosta kertova tai jokin muu Suomea käsittelevä venäjänkielinen juttu...

Harmaita hiuksia tulee lisää huomattessani, että tietokoneluokassa käännetään viimeisillä voimilla tekstiä parin tunnin kuluttua alkavaa tuntia varten. Missä luuraavat itseohjau-

tuvuus, omatoiminen tiedon etsintä ja vastuu omasta opiskelusta? Minä kun olin pitkään siinä uskossa, että antamiani tekstejä oikein kunnolla mietitään sanakirjojen ja kielioppien avulla. Erehdyin kerran sanomaan, että tähän varmaankin kokoatte itsellenne sanastoa eri aihepiireistä näiden käännöstekstien pohjalta. Sain vastaukseksi huvittuneita katseita ja päänpöyrytystä.

17.12.2008

Yllättävä ja ennen kokematon tilanne tuli eteen tänään. Sain syyslukukauden alussa ohjattavakseni kolme kurssitusta, joista kahdelle annoin arvosanan viisi ja yhdelle neljä. Arvosteluasteikko on täällä niin kuin muuallakin yhdestä viiteen. Ero suomalaisen systeemiin on vain siinä, että asteikko yhdestä kahteen ei käytetä. Tyttäreni opiskelee sairaanhoitajaksi. Kun hän saa lääkelaskujen tentistä 1,5 ja on iloinen läpipääsystä, niin täällä kolmonen on huono arvosana ja kakkosella jo reputtaa. Tyttö, jolle annoin sen nelosen, purskahti itkuun. Voihan nenä! Nelonenhan on hyvä arvosana! Tunsin itseni illalla asunnolla maailman inhottavimmaksi ihmiseksi ja surkeimmaksi opettajaksi.

Tässä oli taas uusi oppimisen paikka. Ohjausprosessin kuluessa olisi pitänyt antaa opiskelijalle enemmän kannustavaa, mutta totuudenmukaista palautetta siitä, millainen arvosana oli odotettavissa. Nyt tunnen masentaneeni hänet täysin.

Se, että arvioinneissa lähdetään ikään kuin ylhäältä alas ja kuten kuulin yhden kollegani opiskelijoilleen sanovan, että hän opettajana haluaakin heidän saavan parhaita arvosanoja, on oikeastaan hyvin opiskelijalähtöinen ajattelutapa. Jos vastaat oikein siihen, mitä kysytään, niin saat viitosen. Kun teet kurssitösi ohjeiden mukaan ja huolellisesti ja jos pystyt saamaan siihen vielä vähän omaa tulkintaakin, saat viitosen. Se riittää. Yksi paikallinen opettaja kysyikin minulta kerran, että miksi Suomessa käytetään myös asteikkoa 1–5, kun hänen kokemuksensa mukaan ylintä arvosanaa annetaan tuskin koskaan. Tämä on varmaan jonkinlainen mentaliteettikysymys tämäkin.

20.12.2008

Lähtö Suomeen joululomalle hämmöittää parin päivän päässä. Kajaanissa on kuulemma kovasti pakkasta ja villasukat siis tarpeen kotona. Petroskoissahan minä tassuttelen sisällä paljain jaloin ja shortsit jalassa. Lämpöpattereissa ei ole termostaattia, ja kaupungin kattilalaitoksella on nähtävästi olemassa vain on-off-kytkin. Sisälämpötila on 28 astetta.

Asuntoni on se sama, jossa ovat asuneet kaikki vierailevat lehtorit Suomesta. Muistona jostakusta heistä seisovat pulunkakan – yläkerran mummo ruokkii puluja – täyttämän parvekkeeni nurkassa vanhat sukset. Kuvittelen, että ne ovat ensimmäisen lehtorin, joka rivakasti sivakoi pitkin Äänistä pyryssä ja tuulessa silloin joskus.

Tuntuu mukavalta lähteä Suomeen, mutta yhtä mukavalta tuntuu taas palata.

Laura Tikkanen

Pomorin valtionyliopisto, Arkangeli / Venäjä

Kun etelänharakka uudelleen pohjoiseen lensi

Lähtiessäni Arkangeliin en osannut kuvitella paljoakaan ulkomaanlehtorin arjesta. Itse asiassa ajattelin olevani valmis tehtävään. Olinhan kokeillut lehtorin suuria saappaita CIMOn harjoittelijana samassa paikassa yhden lukukauden ajan ja toisen maistellut monikulttuurista opiskelijaelämää Moskovassa Kansojen välisen ystävyyden yliopistossa.

Muuttosuunta etelästä pohjoiseen ei sekään ollut minulle mitään uutta, sillä kymmenisen vuotta sitten tuoreena porvoolaisylioppilaana lähdin opiskelemaan arkeologiaa itsestään selvien Helsingin ja Turun sijaan Ouluun. Siellä tulijan puhetempoa aluksi ihmeteltiin yhtä paljon kuin minä hymyillen kuuntelin švaavokaalin pidentämiä sanoja ja leppoisaa puhetyyliä, joka lohduttavasti muistutti savolaisvanhempieni lupsakkaa haastelua. Ihastuin Ouluun, oululaisiin ja oulun murteeseen. Ennen kuin ehdin oikein ymmärtääkään, istuin suomen kielen ja kirjallisuuden luennoilla ja valmistumisen jälkeen työmaaksi tulikin arkeologin kaivuumontun ja museoiden sijaan kirjallisuuden ja kielen maailma.

Niinpä junan lipuessa Vienanjoen yli tunsin, että tuo luoteisvenäläinen pikkukaupunki sulki uuden suomen kielen lehtorin syliinsä, kuten Oulu aikoinaan otti lämpimästi vastaan epävarman junan tuoman ylioppilaan.

Kipinöitä

Aloittaessani lehtorin työn puhkuin niin innostusta, etten ehtinyt pysähtyä murehtimaan venäläisen arjen kasaamia ongelmia. Ne tuntuivat lähinnä huvittavilta, vaikka tietysti ärsytti juosta milloin minkä tärkeän paperin vuoksi ympäri kampausta. Lukiossa hankittu venäjätaito ei aktivoitunut yhtä nopeasti kuin tarve olisi vaatinut, mutta takellessen ryhdyin raivaamaan itselleni elintilaa uudesta kotikaupungistani. Asetuin taloksi niin asuntooni kuin samassa talossa sijaitsevaan suomen luokkaan. Jäljitin varastoihin kadotetut oppimateriaalit ja purin ne pahvilaatikoista luokan hyllyille,

joista ensin piti pyyhkiä kesän aikana laskeutunut musta pöly, jota Arkangelin ilma on täynnä. Tapetoin luokan seinät tuomillani julisteilla ja kartoilla ja lopulta konttasin vielä vuosikymmeniä sitten kokolatattamaton peitetyn lattian suuttimettoman pölynimurin kanssa. Onneksi suomen luokka on aika pieni. Kaupungin otin haltuun pitkällä kävelyretkillä: Oulun koskimaiseman ja tornitalojen sijaan sain kotimaisemakseni laudoin katetut kävelytiet, viehättävästi vinot puurakennukset, tylynharmaat kerrostalot ja aikatauluttomien pikkubussien reitit.

Ensimmäisille oppitunneille valmistauduin teekuppi toisessa ja Leila Whiten ulkomaa-laiskielioppi toisessa kädessä ja vielä Olli Nuutisen opettajan kielioppi nenän alla. Selailin murteiden kurssin muistiinpanoja ja muistelin muoto-opin luentoja ja harjoituksia. Kesti kuitenkin kuukausia, ennen kuin aloin nähdä suomen kielen uudesta, venäläisen nuoren yliopisto-opiskelijan näkökulmasta. Kaikki eivät suinkaan pala halusta ryhtyä suomen osajiksi, sillä Arkangelissa suurimmalle osalle suomen kieli on määrätty toiseksi pakolliseksi vieraaksi kieleksi eikä motivaatiota opiskeluun välttämättä edes ole. Opettelin yksinkertaistamisen, toistamisen ja selkeän puhumisen taitoja, mutta pian opin, että joillekin suomen kielessä vaikeinta ei suinkaan ole se objektin sija tai suomea puhuva opettaja, vaan epäkäytännöllisen kokoinen oppikirja, jota ei millään saa mahtumaan pieneen käsilaukkuun.

Alusta lähtien minulle on ollut selvää, miten yritän saada opiskelijani koukuun suomen kieleen. Käytän opetustyössä mahdollisimman paljon kaunokirjallisuutta, musiikkia ja elokuvia, sillä en jaksa uskoa, että kovin monella opiskelijalla syttyy innostus opiskella suomen kieltä sen ihastuttavan morfologian vuoksi. Opiskelijat voivat innostua suomalaisesta kulttuurista ja sitä kautta löytävät motivaation oppia kieltä. Sen vuoksi minun tehtäväni on kielenopetuksen ohella tarjota mahdollisimman laaja näköala suomalaiseen kulttuuriin.

Kun Suomi ei olemattomien vaihtoyhteyksien ja muiden käytännön vaikeuksien vuoksi ole ollut opiskelijoitteni saavutettavissa, olen yrittänyt tuoda Suomen heidän luokseen. Tavallisesti se tarkoittaa täyteen ahdettua matkalaukkua, mutta heti ensimmäisenä lehtorivuotenani minulla oli mahdollisuus järjestää oikea suomikylpy, kun oppiaineen piti saada arvoisensa 10-vuotisjuhla. Kun sitten kiireisen juhla viikon lopussa kuuntelin arkangelilaisessa baarissa paikalle roudaamaani Kauko Röyhkää, joka lauloi jotakin kipinän suojelemisesta, tajusin todella, mistä ulkomaanlehtorin työssä on kyse: kipinän sytyttämisestä.

Suomitaajuudelle

Olen yrittänyt iskeä kipinöitä tekemällä mitä kummallisimpia opetuskokeiluja. Jotkut eksperimenteistäni ovat olleet täydellisiä floppeja ja toiset ovat onnistuneet paremmin.

En varmaankaan toiste pyydä opiskelijoitani lukemaan Juhani Ahon lastuja ja ihastelemaan kielen maalailevuutta, vaikka itse rakastankin niiden maisemia ja tunnen itseni suorastaan vanhojen Suomi-filmien kansankynttiläksi, joka kunnioitettuna kateederiltaan siteeraa ulkomuistista Leinonsa ja Koskenniemensä. Rehellisesti on todettava, että harvaa parikymppistä venäläistä yliopisto-opiskelijaa tuollaiset kaihoilut jaksavat kiinnostaa, vaikka kuinka kyynelsilmin tunteella lastuja lausuisin ja Nocturna laulaisin. En myöskään yritä paistaa 400 asteeseen kuumenevassa uunissani satoja karjalanpiirakoita.

Kaiken ei tarvitse olla nuorisoa innostavaa ja hauskuuttavaa himmiä ja rasmusta tai muumiseikkailuja, sillä suomen kielen perusta ja historia on tunnettava: Agricolan ”oppe nyt wanha ia noori” kyllä tavataan, Kalevalaa maistetaan oikeassa rytmissä ja Gallen-Kallelan tauluja katsellaan ikivanhoista diakuvista, vaikka diaprojektorin käyttöön saaminen onkin monen anomuksen takana. Suomalaisen kirjallisuuden kivijalat Kivistä Pakkalaan ja Canthiin haluan opiskelijoitteni tuntevan, vaikka mustavalkofilmissä mölisevä seitsenpäinen mieslauma naurattaa, lapsinovellien hienovarainen psykologia ei oikein avaudu ja Anna-Liisan karu kohtalo järkyttää.

Opettelin yksinkertaistamisen, toistamisen ja selkeän puhumisen taitoja, mutta pian opin, että joillekin suomen kielessä vaikeinta ei suinkaan ole se objektin sija tai suomea puhuva opettaja, vaan epäkäytännöllisen kokoinen oppikirja, jota ei millään saa mahtumaan pieneen käsilaukkuun.

Suomalaisen kirjallisuuden klassikot, nykykirjallisuudesta puhumattakaan ovat olleet opiskelijoilleni tuntemattomia, mutta miksi vaatisin heitä lukemaan esimerkiksi venäläisistäkin kirjakaupoista löytyvää Maiju Lassilan *Tulitikkuja lainaamassa* ja vanhan makuisella aiheella tappaisin pienenkin kiinnostuksen kirjallisuuteen? Kun motivatio on heikko ja pienetkin vastoinkäymiset voivat tappaa sen kokonaan, on kipinään puhallettava varovasti. Suomalaisia klassikoita voi esitellä monella tapaa. Ei Runebergin teksteihin ole mielestäni välttämätöntä syventyä *Maamme-laulua* enempiä, mutta runebergintorttujen leipomisen alustuksena kerron mielelläni Runebergin elämästä ja esittelen kuvia hänen kotimuseostaan, joka sijaitsee syntymäkaupungissani. Suomalainen kulttuuri on monelle venäläiselle yhtä kuin sauna, muumit ja Ville Haapasalo ja Suomen kävijöille Sibelius-monumentti, laivamatka Ruotsiin tai kesä polvet ruvella mansikkapellolla. Näitä tietoja on helppo lähteä suomen opinnoissa syventämään.

Yliopistossani ei ole olemassa mitään virallisia lukusuosituksia tai esimerkiksi kirjallisuuden oppikurssia määrättyine sisältöineen. Tämän vuoksi se, mikä soi mp3-soittimessani kuntosalilla tai lojuu yöpöydälläni, päättyy usein lopulta oppituntieni materiaaliksi. Olen huomannut, että päivän viimeisellä oppitunnilla väsyneinkin opiskelija piristyy, jos lauletaan yhdessä Frederikin *Volga* tai perfekti painuu päähän kuin huomaamatta kun

hiihdetään Ultra Bran säestämänä jään yli Seurasaareen. Omaan musiikkihylllyyni on lehtorivuosien aikana kerääntynyt kaikkea lastenlauluista Teräsbetoniin. Pakollisten klasisikoiden lisäksi olen halunnut näyttää sitä puolta, joka ei välttämättä koskaan päätyisi suomea vieraana kielenä opiskelevan korviin. Siksi Arkangelissa kuunnellaan esimerkiksi joululaulujen raskasmetallin tyyliin viritettyjä versioita ja tutustutaan pitkien joulunpyhien merkitykseen suomalaisessa perhe-elämässä Leevi and the Leavingsin avulla. Huumoria on vaikea opettaa, mutta uskon Leevien laululyriikan valottavan suomalaista itseironiaa tavalla, johon pelkät tiptapit ja nissepolkat eivät pysty.

Haluan opiskelijoiden virittävän päänsä suomitaajuudelle ja etsivän aktiivisesti mahdollisuuksia kehittää kielitaitoaan. Siksi seuraan venäjäksi käännettävää kotimaista kirjallisuutta ja hankin käännöksiä opiskelijoiden luettavaksi. Kuinka moni suomalainenkaan on loppujen lopuksi lukenut venäläisiä klassikoita tai vaikkapa Aleksandra Marininan dekkareita alkukielellä? Silti niitä lukiessamme muodostamme käsityksiä venäläisistä ja nyky-Venäjästä. Niinpä monet opiskelijani ovat lukeneet Sinisaloa, Paasilinnaa, Härköstä ja Hotakaista, vaikka postimyyntivaimo, hurmaava joukkoitsemurha, seksiseikkaileva nuori nainen ja kotirintamamies eivät ehkä huvitakaan samalla tavalla kuin suomalaislukijaa. Vaikka käännöksissä on joskus vedetty mutkia suoriksi ja tehty omituisia painotuksia, niin silti käännöskirjallisuuden avulla saatu kuva suomalaisesta kirjallisuudesta ja suomalaisesta elämäntavasta on monipuolisempi ja rikkaampi kuin sanakirjan avulla alkuperäisteoksia lukemalla voisi saavuttaa.

Kun suomen kielen ja kulttuurin opinnot kestävät kolme vuotta, on suomesta käännetyllä kirjallisuudella huomattava merkitys kulttuurin ymmärtämisessä. Sama pätee elokuvaan. Vaikka opiskelijat ymmärtävät jo jotakin naisen asemasta maassa, jossa presidenttinä on nainen eikä joka nainen jää lasten myötä perheenemännäksi, ja suomen lehtorikin näyttää olevan kolmekymppinen meikitön vanhapiika, niin silti yksi elokuva voi kertoa suomalaisesta sukupuolten tasa-arvosta enemmän kuin kuivat tekstit tai tilastot. Suomalaiset komediaelokuvat tuovat esille monia teemoja, joita esimerkiksi venäläisessä elokuvassa harvemmin näkee ainakaan myönteisessä ja hyväksyvässä valossa. Jalkapallon sekoittamista ihmissuhteista kertova *FC Venus* ja venäläisten rakastaman Ville Haapasalon tähdittämä monikulttuurisoppa *Vieraalla maalla* avaavat suomea vieraana kielenä opiskeleville näköalan suomalaiseen sieluun. Etukäteen laatimieni kysymysten ja apusanalistojen avulla heikoimmatkin opiskelijat pystyvät seuraamaan elokuvia ilman, että nopea puheenvirta tuudittaisi heidät uneen luokan perällä.

Kannustan opiskelijoita kuuntelemaan suomalaista musiikkia, katsomaan elokuvia sekä puhumaan ja lukemaan mahdollisimman paljon suomalaista ja suomeksi. Vaikka luokassa käytävät keskustelut eivät usein olekaan vilkkaita, vaan vastauksia ja mielipiteitä täytyy lypsämällä lypsää, en ole halunnut kuristaa kulttuuria pelkäksi kieliopin opetuksen välineeksi. Venäläisen opiskelijan on kuitenkin vaikea hyväksyä, että jokaista sanaa ei

tarvitse ymmärtää ja ottaa aktiiviseen käyttöön tai opetella ulkoa. Olen yrittänyt opettaa lukustrategioita, jotta opiskelijat rohkenisivat päättämään kontekstista ja luottaisivat kehittyvään kielitajuunsa. Se on ollut vaikeaa, sillä jo koulussa selkärankaan isketty pyrkimys oikeakielisyyteen ja kaiken ymmärtämiseen jyrää luovuuden ja lannistaa rohkeuden puhua eikä pitempiä tekstejä edes uskalleta yrittää lukea.

Tunteet pelissä

Viime vuonna vietettiin Mika Waltarin juhluvuotta. Luennoin Waltarin elämästä, esittelin ylimalkaisesti hänen tuotantoaan ja lopulta luetutin toisen vuosikurssin opiskelijoilla Waltarin sadun kuninkaasta, jolla ei ollut sydäntä. Kielellisesti satu on toisen vuosikurssin opiskelijoille haasteellinen, ja olisin voinut poimia tekstistä kaikenlaisia herkullisia lauseenvastikkeita ja valmistaa niistä kielioppiharjoituksia, joiden parissa olimme näperrelleet pari oppituntia. En niin kuitenkaan tehnyt. Sen sijaan tein tekstistä sisältökysymyksiä, joihin ei voinut löytää vastausta suoraan tekstistä. Sadun idiomeista syntyi hauskoja keskusteluja: Miksi säikähtäneen suomalaisen sydän hyppää kurkkuun, mutta venäläisellä koko sielu lähtee varpaista? Muistin lukeneeni jostakin, että venäläinen idiomi on perua antiikin ajoista ja tarkoittaa, että sodassa on paras ottaa jalat alleen. Mutta sitä miksi suomalaisen sydän nousee kurkkuun, en osannut selittää muuten kuin fyysisellä tuntemuksella vaativassa tilanteessa. Luulen, että opiskelijat uskoivat selitykseni, sillä poskeni olivat innokkaasta selittämisestä varmasti punehtuneet ja ehkä sydänkin käväisi kurkussa. Kuten osasin odottaakin, vaikein kysymys koski opiskelijoiden mielestä sadun sanomaa. Omien tunteiden kuvaaminen ja mielipiteistä kertominen on opiskelijoille aina hankalaa.

Moskovassa opiskellessani näin venäläistä yliopistomaailmaa opiskelijoiden näkökulmasta ja siksi ymmärrän hyvin, miksi opiskelijat pelkäävät tehdä virheitä ja mieluummin opettelevat oppikirjojen tekstejä ulkoa tai kopioivat vastauksia kirjoista tai toisiltaan kuin ajattelevat itse. Toisaalta ajattelen myös, että opiskelijoiden on suomen kielen oppitunneilla ainakin jossain määrin totuttava suomalaiseen opiskelukulttuuriin. Aina tämä ei ole helppoa enkä voi olla ihastelematta, miten taitavia lunttauskäytäntöjä opiskelijat kehittävät. Jos he vain kanavoisivat kaiken nenäliinoihin ja hameenhelmoihin kätkeytyen lappustensa tekemiseen käyttämänsä energian omaan ajatteluun, he voisivat saavuttaa pitkäkestoisempia tuloksia. Uuden sanaston oppiminen on monille opiskelijoille niin vaikeaa, että ilman muistilappuja he eivät usko selviävänsä. Usein ollaan kateellisia samalla vuosikurssilla ruotsia ja norjaa pakollisena toisena vieraana kielenä opiskeleville, sillä he näyttävät oppivan huomattavasti suomen opiskelijoita nopeammin.

Mitään taikakeinoja uuden sanaston oppimiseen en ole keksinyt, vaikka opiskelijat minulta usein apua kysyvätkin. Muistan itse lukiossa kirjoittaneeni venäjän kielen oppikirjojen tekstit vihkoon, joskus useaan kertaan. Tästä tekniikasta en kuitenkaan ole

huomannut opiskelijoiden innostuneen, mutta kääntämisestä on ollut niin minulle kuin opiskelijoillekin suurta hyötyä. Kirjoitin esimerkiksi Waltarin sadusta poimimiani sanoja käyttäen yksinkertaisia lauseita, joita kääntäessään suomeksi opiskelijoiden tuli kiinnittää huomiota erityisesti verbien rektioihin. Samalla olen itse saanut hioa käytännön kielitaidoksi jäänyttä venäjääni, kun aikeista huolimatta sen opiskeluun ei ole työn ohessa jäänyt aikaa ja voimia. Tehokkaita sanaston aktivoinnin kannalta ovat myös 3–5 sanan sanalistat, joista opiskelijoiden täytyy kirjoittaa pieniä dialogeja ja kertomuksia. Ne piristävät myös uupunutta lehtoria, joka joskus koti-ikäväissään istuu sohvalleen ja miettii kotimaataan, joka taakse jäi. Vai voiko hymyilemättä lukea kertomusta kääpiöstä, joka hölkkää vinkuen kotimetsässään ja tapaa siellä rikollisen? Aktivoitavia sanoja olivat muistaakseni olleet lukemastamme Sinikka ja Tiina Nopolan *Heinäbattu ja Vilttitossu* -teoksesta kääpiö, hölkkä, vinkua ja rikollinen. Oppitunneilla vaaditaan joskus myös näyttelijän lahjoja, kun tehtyjä dialogeja esitetään jossakin tietyssä tunnetilassa.

Tunnetilat ja aiheen henkilökohtaisuus auttavat oppimista – ehkä siksikin opiskelijani kuuntelevat mielellään Yrjö Laurannon *Elämän suolaa* -oppikirjojen elämänmakuisia dialogeja, joissa shoppaillaan ja siivotaan, rakastutaan ja vihastutaan. Aina ei ymmärretä, miksi dialogien henkilöt käyttäytyvät kuten käyttäytyvät, miksi se Eija (vai oliko se Teija) on joskus niin niuhu ja kuinka on mahdollista, että oppikirjassa joku kuolee! Tapakulttuuriin ja kielen pragmatiikkaan liittyvistä seikoista keskustellaan harva se tunti: esimerkiksi puhelinkäyttämisen analysointiin voisi käyttää monta oppituntia. Usein huomaan, kuinka sellaiset asiat, joista en ollut aiemmin kovin tietoinen, joutuvat tarkastelun ja hämmästelyn kohteiksi. Miksi kiitän bussikuskia ja kaupanmyyjää, miksi vastaan puhelimeen etunimellä ja miksi sinuttelen usein venäjäksi, vaikka tunnen venäläisen puhuttelukulttuurin normit? Entä miksi suomalaiset kävelevät kodeissaan sukkasillaan, elehtivät venäläisiin verrattuna vähän ja juovat niin paljon kahvia?

Ryhmiä ja opiskelijoita on erilaisia ja kunkin ryhmän oppikurssin laatiminen ja pohtiminen vie aikaa juuri niin paljon kuin sille sitä antaa. Voin istua koko yön miettimässä, mitä opiskelijoiden olisi hyvä osata seuraavaksi, vaikka oppikirja tarjoaisi siihen jo helpon vastauksen. Kokemuksen karttuessa on syntynyt omia käsityksiä siitä, mitä juuri minä haluan opiskelijoitteni osaavan ensimmäisen, toisen tai viimeisen opiskeluvuotensa jälkeen. Tai ehkä ensin vahvistuu käsitys siitä, mitä minä en ainakaan halua. En halua, että he osaavat oppikirjansa kannesta kanteen. En halua kuunnella, kun he suullisissa tenteissa pihisevät tuskissaan ja pukeltavat kaiken ulkoa opettelemansa vaivaantuneen suomen lehtorin korviin. Enkä minä halua olla niin laiska, että kierrättäisin samaa materiaalia vuodesta toiseen katsomatta, keitä luokassa istuu.

Vaikka oppituntien ja erilaisten tapahtumien suunnitteleminen on parhaassa tapauksessa innoittunutta, palavaa ja hengästyttävän mielenkiintoista, en silti haluaisi tuoda aina töitäni kotiin ja pilata perheeni viikonloppua istumalla sormet tietokoneen näppäimistöllä.

Luulen, että ulkomaanlehtorit ovat suuressa vaarassa joutua naimisiin työnsä kanssa ja muuttua omaksi Suomi-saareksi, jonka yhteydet mantereeseen ovat pahimmassa tapauksessa oikuttelevien Internet-yhteyksien varassa.

Haaveita

En ole kolmen ulkomaanlehtorivuoteni aikana ehtinyt toteuttaa suurinta osaa ehkä suuruudenhulluistakin suunnitelmistani ja pilviä hipovista haaveistani. Työurani alussa olevana suomen kielen lehtorina minulla ei ole ollut kokemuksen mukanaan tuomaa varmuutta, mutta ei myöskään ummehtuneita rutiineja tai vuosikausia kierrätettyä oppimateriaalia.

Haaveilen edelleen kaikille opiskelijoille avoimesta suomalaisen kirjallisuuden luentosarjasta, joka toisi valon pimeyteen ja oikaisisi viimeisetkin harhaluulot siitä, että Maiju Lassilan ja Hannu Salaman kaltaiset suuruudet edustavat suomalaista nykykirjallisuutta ja jollain tavoin kuvastavat nykysuomalaista elämänmenoa ja mielenlaatua. Olen haaveillut suomalaisen elokuvan viikosta Pietarin ja Murmanskin tapaan, ja siitä, että Venäjälle tuodut taidenäyttelyt saataisiin tähänkin maan kolkkaan, sillä kuuluuhan Arkangeli Suomen Pietarin pääkonsulaatin toimialueeseen. Haaveilen aina, että opiskelijat näkisivät ja kuulisivat suomea muuallakin kuin luokassa ja kaikki pääsisivät erilaisille kursseille ja harjoitteluihin Suomeen. Voin ylpeänä todeta, että monet haaveet ovat toteutuneet: yhteydet Suomeen ovat lisääntyneet, Arkangelin ystävyyskaupunkiyhteistyö Oulun kanssa on saanut piristystä arkangelilaisista suomen oppijoista ja yhä useammin opiskelijani ovat voineet tavata Arkangelissa vierailevia suomalaisia. Haluan uskoa, että suomalaisen kulttuurin tunnettuus on lisääntynyt koko Arkangelin alueella kirjastojen saamien lukuisten kirjalahjoitusten sekä kirjallisuusnäyttelyn ja muiden projektien ansiosta.

Moni haave on kuitenkin kaatunut paitsi ajanpuutteeseen myös venäläiseen yliopisto-byrokratiaan ja opiskelukulttuuriin. Kun suomalainen yliopisto-opiskelija lorvii ilmoitustaululta toiselle ja kokoa tarjottimelleen herkullisimmat makupalat, on venäläisellä tarkka viikko-ohjelma pakollisine liikuntoineen ja tavoitteena mahdollisimman suuri viitosten määrä opintokirjassa ja lopulta punainen diplomi. Suomea pakollisena kielenä tai epämääräisenä sivuaineena opiskelevilla ei yksinkertaisesti olisi aikaa taikka monessa tapauksessa edes kiinnostusta haaveksimiini erikoiskursseihin ja lisäohjelmaan.

Yritän olla ottamatta opiskelijoiden ja yliopiston ajoittaista passiivisuutta henkilökohtaisesti, vaikka ainoana suomalaisena lähes tuhannen kilometrin säteellä ja tyypillisenä opettajana pidänkin oppiainettani kaikkein tärkeimpänä ja kiehtovimpana. Ylipäänsä ulkomaanlehtorin työ on itsenäisempää, vastuullisempää ja ennen kaikkea monipuolisempää kuin tullessani osasin kuvitella. Joskus joudun muistuttamaan, että olen

yliopiston suomen kielen lehtori ja päätehtäväni on opettaa suomen kieltä ja kulttuuria opiskelijoilleni ja auttaa heitä löytämään mahdollisuuksia kehittää kielitaitoaan. Näin eivät kuitenkaan kaikki ajattele, vaan minuun otti yhteyttä muun muassa mies, joka halusi vahvistaa suomalaisjuuriaan minun kanssani. Kun sopivaa vaimokandidaattia ei alkanut suomalaisilta senssipalstoilta löytyä, tuli miesparan mieleen ryhtyä väijymään suomen lehtoria, joka varmasti kärsii yksinäisyydestä ja tylsyydestä idyllisen koto-Suomensa ulkopuolella. Nenetsin-, venäjän- ja suomenkielisen Kalevalan yhteislaitoksen oikoluvusta en osannut kieltäytyä, mutta viisumien hankinnassa autettaville olen jakanut tietoa Suomen konsulaateista Venäjällä. Pari kertaa lukukaudessa löytyy muutaman tunnin varoitusajalla käännös- ja tulkkausapua tai opasta kaipaavia. On turhauttavaa, miten monilla suomalaisilla Venäjän-kävijöillä on sellainen käsitys, että kieltä vähänkään osaava voi tulkata laumalle saha-alan insinöörejä vaikka erikoistumisala olisi toinen ja työkokemusta ei olisi juuri ollenkaan.

Innostuksen roihu vai tupraus savua?

Jokaisella lehtorilla on varmasti omat vahvat mielipiteensä siitä, mitä opiskelijan pitää tietää putkahtaessaan työmarkkinoille suomen opintojensa päätteeksi. Tarvitseeko hänen esimerkiksi hallita sujuvasti kaikki suomen kielen hienoudet adverbien vertailuasteista (illalla, illempana...) sanomalehtikielen partisiippihirvityksiin ja puhekielen piirteisiin? Opettajalle tärkeintä lienee olla tietoinen tavoitteistaan ja pystyä perustelemaan opetusratkaisunsa. Tämän vuoksi olen syventänyt osaamistani lukemalla alan tutkimuskirjallisuutta ja jatkamalla opintojani. Toivon, että olen joskus mukana tekemässä uusia oppimateriaaleja ja saan opettaa monenmaalaisia suomen opiskelijoita.

Vaikka olen edelleen suuressa määrin sama pikkutarkka nipottaja kuin Arkangeliin lähtiessäni, osaan nykyään joustaa suunnitelmissani ja saatan jopa myöhästyä joskus. Työni on muuttanut minua ihmisenä. Tunnen entistä syvemmin suomalaista kulttuuria ja olen tietoisempi suomalaisuudestani, arvoistani ja tavoitteistani opettajana. Elämä Venäjällä on opettanut minua suhtautumaan vastoinikäymisiin rauhallisemmin, ymmärtämään hyvien kontaktien ja pitkäjänteisen työn merkityksen sekä nauttimaan pienistä asioista. Luulen, että minun on jopa vaikea elää rauhassa maassa, jossa valitetaan kailottajista, koirankakoista ja sormiaan nuoleksivista hedelmien ostajista. Tällaisille niuhottajille suosittelen lämpimästi parin kuukauden matkaa vaikkapa juuri Arkangeliin.

Haaveistani ja toiveistani huolimatta ymmärrän jo, että joka tapauksessa voin oppitunneillani raapaista vain pintaa. Joillakin syttyy oikea innostuksen roihu, joillakin vain vähän palaneen käryä ja tupraus savua, joka haihtuu kuin kielioppi päästä opintojen päättyessä. Toivon ja teen parhaani, että opiskelijalla olisi valmistuessaan myönteisiä ajatuksia Suomesta, suomen kielestä ja suomalaisista. Toivon, että olen pystynyt tarjoamaan mahdollisimman laaja-alaisen näköalan suomalaiseen kulttuuriin ja suomen

kieleen myös niille, joilla kaipaamani kipinä ei koskaan syttynyt, vaan opinnot olivat enemmän pakkosuomea.

En usko, että on olemassa yliopistoa, joka valmistaisi parhaita mahdollisia ulkomaanlehtoreita kuten päteviä äidinkielen ja kirjallisuuden tai suomi toisena ja vieraana kielenä opettajiakaan. Olen saanut parhaat mahdolliset eväät työhöni opinnoistani ja harrastuksistani, mutta kiinnostusta ja rohkeutta heittäytyä uusiin haasteisiin ja koettelemuksiin ei voi opettaa. Ne voivat vain syntyä itsestä ja hyvien opettajien avulla. Sellaisia hyviä ja innostavia opettajia on omalla opintielläni ollut useita ja samanlainen haluan olla itsekin. Kipinänsytyttäjä.

Kuva: Markku Salha

Sanansaattajat – paikoilleen asettuneen
opettajan ajatuksia

Impivaara, Kuosuvaara, Pentinkulma – kaikki suurta maailmaa

Aki Kaurismäen elokuvassa *Hamlet liikemaailmassa* (1987) Hamletin isäpuoli Klaus lähettää apurinsa Rosencrantzin ja Gyldensternin Osloon hämäriille liikeasioille. Hän evästää heitä: ”Jos joku kysyy matkanne tarkoitusta, mikä on varsin mahdollista, vastaatte, että olette menossa rentoutumaan ja pitämään hauskaa.” Gyldenstern: ”Osloon?” Suomalaisyleisö nauraa kuin olisi sanottu, että mennään hiihtämään heinäkuussa.

Kun norjalainen sanoo, että jokin on kuin suomalaista TV-teatteria, kuulijat ymmärtävät, että kyseessä on äärimmäinen synkeys ja kurjuus. Kun Erlend Loe antoi romaanilleen nimen *Fakta om Finland* (2001), nimi selvästi lupaili jotakin hullunkurista. Kun Juice Leskinen lauloi ”Norja on maa miss’ kaikk’ on kaltevaa / ei turskat pysy pinossa kun pinot on niin vinossa”, suomalaiset kuulijat ymmärsivät, että kyseessä on oivaltava antropologinen analyysi läntisen naapurin elämänmuodosta.

Näinkin paljon siis tiedetään puolin ja toisin. Siitä lähdetään.

Jotakin omaa, jotakin vierasta

Norja sijaitsee kaukaisella rannikollaan, pitkän maarajan takana lähisukulaiset ruotsalaiset. Pohjoisessa on kuitenkin raja myös Suomeen. Tämä seikka muistuttaa kiusallisesti siitä, miten paljon maailmassa on ihmisiä, jotka eivät ymmärrä norjaa. Eivätkä norjalaiset tietenkään ymmärrä suomea. Suomen kielestä heille on tarjolla esimerkiksi Erlend Loen oppinut luonnehdinta romaanissa *L* (1999)

- - - Egil kertoo sijamuodoista. ”Norjassa on vieläkin murteita, joissa käytetään sijamuotoja”, hän valistaa. ”Ja saksassa on neljä sijamuotoa, mutta suomessa – istutko varmasti tukevasti – on neljätoista. He taivuttavat substantiiveja ja melkein kaikkia muitakin sanaluokkia ajassa ja paikassa ja monissa muissa ulottuvuuksissa. Heillä ei ole mitään estoja.

He taivuttavat jopa nimiä. - - - Sijamuotojen avulla voi jo nimestä kuulla kaiken kadulta kulkevasta miehestä: kulkeeko hän meitä kohti vai pois päin, millainen hänen seksuaalinen suuntautuneisuutensa on, kuinka vanha hän suunnilleen on ja missä hän viettää joulua. (Loe 1999: 376–377, suomennos artikkelin kirjoittajan.)

Erlend Loe rakentaa *Fakta om Finland* -romaaninsa huumorin sen tosiasian varaan, että tavallinen norjalainen ei tiedä mitään Suomesta. Asia selviää symbolisesti jo romaanin alussa: oslolainen taksikuski ei tahdo millään löytää Suomen suurlähetystöä. Siitä ei suomalaisen lukijan kuitenkaan tarvitse loukkaantua. Ensinnäkään osloalaiset taksikuskit eivät yleensä löydä mitään muutakaan osoitetta. Toiseksi keskiverto norjalainen ei tiedä juuri mitään mistään muustakaan maasta. Esimerkiksi Etelä-Eurooppa on niin monimutkainen useine valtioineen, että norjalaiset ovat mutkattomaan tyyliinsä antaneet sille käyttönimen ”Syden”, ”Etelä”. Näin ollen ei tarvitse muistella onko Alcudia Kreikassa, Espanjassa vai Italiassa. Matkustetaan Etelään. Voisiko siis kukaan vakavissaan odottaa, että tiedot Suomesta olisivat kovin vivahteikkaita?

Loen romaanin päähenkilö on mainostoimittaja, joka saa tehtäväkseen laatia matkailuesitteen Suomesta. Hän toteaa olevansa samalla lähtöviivalla muitten norjalaisten kanssa, eli ei tiedä maasta mitään. Kiihtyneenä mies kaivelee muistiaan, ja yhtä ja toista löytyy sentään: talvisota, Lahti, hiihtäjä ”Kirvisniemi”, Sibelius, Nokia, Kalevala, Talvipalatsi, kaksoisvokaalit ja viina. Hän yllättyi itsekin tietojensa runsaudesta ja arvelee, että näistä aineksista syntyy kyllä vetävä esite, joka houkuttelee Suomeen tuhansia norjalaisturisteja. Viime hetkellä Talvipalatsi karsiutuu listalta, mutta mieleen muistuu vielä Marimekko ja jokin tunnettu kukkavaasi.

On oikeastaan sama, mitä vierasta kulttuuria opiskelee, kunhan se on alussa tarpeeksi vieras. Kun lähestyy uutta ja outoa ja opettelee ymmärtämään sitä, oppii valtavasti kulttuurin perusteista. Oppii vieraasta ja oppii omastaan.

Kulttuurin opinnoissa kansallisuus on vain yksi osa kokonaisuudesta. Suomalainen kulttuuri käy siinä missä mikä tahansa muukin kulttuuri esimerkistä ja kohteeksi kulttuurianalyysille. Suomi on pieni, kulttuurisesti verraten yhtenäinen kansallisvaltio kuten Norjakin. Emme korosta yksittäisiä, pinnallisia kulttuurieroja, vaan yritämme oppia ymmärtämään suuria linjoja ja kulttuurin mekanismeja, jotka ovat aika samanlaisia. Jos osaa tulkita yhtä kulttuuria, tarkastelutapa toimii pitkälti toiseenkin.

Pohjoismaiselle opiskelijalle ja tutkijalle on valtava etu siitä, että Suomen kirjallisuus ja kulttuuri ovat kaksikielisiä. Kun opiskelijat aloittavat kulttuurin opintonsa, heillä on takanaan vähimmillään vain puolen vuoden suomen kielen opinnot. Jos kirjallisuutta joutuisi lukemaan siltä pohjalta suomeksi, kykenisimme analysoimaan enintään kolmen

rivin runoja. Erinomaiset ja runsaslukuiset ruotsinkieliset käännökset pelastavat tilanteen ja nostavat opintomme akateemiselle tasolle. Norjaksikin suomalaista kaunokirjallisuutta on käännetty, ainakin jonkin verran vanhempia klassikoita ja ihan uusinta proosaa. Luetuaan pinon erinomaista suomalaista kirjallisuutta opiskelijat eivät ole enää matkaesitteiden ja verkkosivujen varassa. Heistä on jo kehittymässä suomalaisuuden asiantuntijoita.

Se klassinen kysymys

Jokainen suomenopiskelija joutuu toisinaan vastaamaan kysymykseen, miksi hän opiskelee suomea. No miksi? Pieni valikoitu otos vastauksista tähän kysymykseen selvittää motiivit perusteellisesti. Muun muassa seuraavanlaisia vastauksia minun opiskelijani ovat hätyyttäjilleen antaneet:

Yksi haluaa opiskella suomea, että voisi lukea Kalevalaa alkukielellä. Yksi haluaa katsoa Aki Kaurismäen elokuvia ilman tekstiä ja ymmärtää ne kuuluisan niukat repliikit. Monikin haluaa puhua puolisonsa kanssa tämän äidinkieltä suomea. Yhden on pakko oppia suomea, kun ulkoministeriö lähettää hänet Helsinkiin sotilasattasheaksi. Muutamat haluavat oppia esi-isensä kveenin kieltä. Yksi haluaa laulaa Inarinjärveä suomeksi. Yksi haluaa tutustua teoreettisesti kuuluisan säännönmukaiseen kieleen. Yksi haluaa opiskella jotakin eksoottista kieltä, mutta ei saamea. Yksi haluaa työskennellä matkailun parissa. Yksi haluaa kääntää uudelleen Tuntemattoman sotilaan. Monella on suomalainen äiti tai isä. Yksi oli kuullut suomea ravintolassa Lontoossa ja ihastunut kieleen. Yksi oli huomannut, että opetus on hänelle sopivina aikoina.

Kukaan ei vastaa, että Suomi on hieno ja kiinnostava maa, jossa on upea kulttuuri, jonka hän haluaa oppia tuntemaan. Mutta senhän he opintojensa kuluessa tulevat oppimaan.

Suomi saapuu Tromssaan

Tromssan yliopisto perustettiin Pohjois-Norjaan monikulttuuriseen Ruijaan 1970-luvun vapaamielisessä hengessä. Siitä piti tulla vaihtoehtoinen yliopisto; moderni tutkimus- ja opetuslaitos, joka välttäisi vanhojen kaavoihinsa kangistuneiden yliopistojen lukemattomat virheet. Uuden yliopiston profilia olivat luomassa monet poliittiset tahot ja muut intressiryhmät. Vastapalkattu henkilökunta oli keski-ikästään nuorta ja asenteiltaan innostunut. Pohjoisnorjalaista näkökulmaa tuotiin voimakkaasti esiin; lopultakin saataisiin akateemista toimintaa myös oman alueen ehdoilla.

Alueellisen erityisluonteen painottamisen seurauksena humanistisen tiedekunnan oppiainevalikoimaan tuli suomen kieli ja kulttuuri, ”*finsk*”. 1970-luvulla ei vielä puhuttu kveenikulttuurista, vaan ajateltiin, että Ruijassa asuu vanhaa perua olevaa suomenkielistä väestöä, jonka tarpeita palvelemaan uusi akateeminen oppiaine olisi paikallaan. Maail-

malla nosti jo päätään uudenlainen etninen tietoisuus ja Norjassakin saamelaiset olivat mobilisoitumassa vaatimaan oikeuksiaan. Norjalaisia opetettiin unohtamaan vanha nimitys ”lappalaiset” ja tietämään, että maassa on saamelaisvähemmistö. Näissä merkeissä Pohjois-Norjan väestön etnistä koostumusta noudattaen uuteen yliopistoon asettuivat Euroopan suurten kielten rinnalla suomi ja saame.

Yliopiston alkuaikoina vasta haaveiltiin suomen opetuksesta pohjoisten läänien peruskouluissa ja lukioissa, mutta taustalla oli kuitenkin ajatus, että saataisiin vähitellen koulutettua päteviä opettajia myös koulumaailman tarpeisiin. Ennestään suomea oli yliopistotasolla Norjassa opetettu jonkin verran Oslossa, jossa tuolloin oli 1860-luvulla perustettu suomalais-ugrilaisen kielitieteen professuuri.

Suomen opetus alkoi Tromssan yliopistossa vuonna 1977 vaatimattomasti yhden lehtorin varassa. 1980-luvun alussa palkattiin toinen suomen kielen lehtori ja 1990-luvun alussa vihdoin professori. Kirjallisuuden ja kulttuurin opetus oli pitkään kielen lehtoreiden sivutoimena. Vuonna 1991 yliopisto julisti haettavaksi suomen kirjallisuuden jatko-opiskelustipendin. Vakinainen yliopiston lehtorin/apulaisprofessorin virka perustettiin vuonna 1994.

Suomen kielen ja kulttuurin oppiaineen profiloiminen Tromssan yliopistossa on ollut monimutkainen tehtävä. Maailmanlaajuinen etnopolitiittinen liikehdintä veti mukaansa kveenitkin, ja 1990-luvun alusta lähtien kentältä käsin on esitetty vaatimuksia, että kveenikulttuuri ja kveenin kieli on saatava yliopistossa näkyvämmäksi. Vaatimuksia tuki yhteiskunnallinen kehitys: Norjan valtio ratifioi vuonna 1998 Euroopan Neuvoston puiteyleissopimuksen kansallisten vähemmistöjen suojelemiseksi. Sopimus koski viittä vähemmistöä, mukana kveenit. Vuonna 2005 astui voimaan valtioitten välinen sopimus, joka antaa kveenille virallisen vähemmistökielen aseman Norjassa. Sopimukset velvoittavat valtion pitämään huolta siinä mainituista kielistä. Poliittinen viesti tutkimus- ja koulutuslaitoksille on selvä: kveenin kieli ja kulttuuri on saatava mukaan akateemiseen toimintaan.

Toisaalta Tromssan yliopiston vastuulla on pitää yllä Suomen kielen ja kulttuurin opetusta ja tutkimusta Norjassa. Sivistysvaltiossa täytyy olla korkean tason tietotaitoa vieraista kielistä ja kulttuureista, muuten se ei sivistysvaltio olisikaan. Norjassa kansalliset akateemiset vastuualueet on jaettu eri yliopistojen kesken. Suomen kieli ja kulttuuri on Tromssan yliopiston vastuulla. Oslon yliopisto lakkautti suomen kielen viran vuonna 2001 ja hiukan myöhemmin myös suomalais-ugrilaisen kielitieteen viran. Suomen kulttuurin ja kirjallisuuden virkaa Oslossa ei ole koskaan ollutkaan.

Olisi toki mahdollista opettaa ja tutkia sekä suomea että kveeniä, mutta se vaatisi lisää henkilökuntaa. Kveenin kielen ja kulttuurin opetus aloitettiin vuonna 2006 suomen rinnalla ilman lisäresursseja. Pieni henkilökunta on tehnyt kaksinkertaista työtä saadakseen yliopistotasoisien kveeninopetuksen alulle. Sen ylläpitäminen ja kehittäminen vaatii lisää henkilökuntaa. Toistaiseksi yliopisto ei ole perustanut yhtään kveenin kielen tai kulttuurin virkaa.

Yhdessä ja erikseen

Suomen kulttuuri ja kveenikulttuuri ovat Norjassa luontevat kumppanukset. Opiskelijoista monella on kveenijuuret, ja he odottavat suomen kulttuurin opinnoiltaan myös lisääntyvää oman vähemmistökulttuurinsa tuntemusta ja ymmärtämistä. Vähemmistökulttuurin ja sen tulkinnan teorian opettaminen on monin tavoin antoisaa muutenkin. Se on kiinnostavaa, metodologisesti haastavaa ja kansainvälisesti katsoen ajankohtaista.

Kulttuurin opetuksessamme tarkastellaan muun muassa, miten kveenejä on kuvattu kaunokirjallisuudessa, millaisia etnopolittisia tavoitteita kirjallisuus on toteuttanut, millainen Norjan valtion ja viranomaisten asenne etnisiä vähemmistöjä kohtaan on eri aikakausina ollut ja miten kveenit itse ovat kulttuuriinsa suhtautuneet. Vanhoja norjalaisia kaunokirjallisia kveenikuvauksia lukiessa huomaamme, miten pitkät juuret etnisten vähemmistöjen diskriminoinnilla Pohjoismaissakin on. Löydämme selityksen sille, miksi kveenien kieli ja kulttuuri on Norjassa painunut lähes näkymättömiin, mutta myös sille, miksi he kaikesta huolimatta yrittävät säilyttää ja kehittää sitä mikä on jäljellä.

Kveenivähemmistön melko myöhäinen, mutta sinnikäs järjestäytyminen oman kulttuurinsa suojelemiseksi on myös kansainvälisesti mielenkiintoinen tapaus. Monille kveeneille on havahduttava kokemus tarkastella oman kansanryhmän kohtaloita yleisen vähemmistöhistorian ja -teorian valossa. Heille on vapauttavaa huomata, että vastuu kulttuurin säilyttämisestä ei ole ollut pelkästään yksilöitten, vaan historian laineet ovat pyyhkäisseet voimalla Pohjois-Norjankin yli. Se, että äiti ja isä lakkasivat puhumasta omaa kieltään lapsilleen, ei johtunutkaan siitä, että he eivät viitsineet tai ymmärtäneet sitä tehdä. Vastassa oli suurempia voimia. Monelle kveenille on identiteetin kannalta ratkaisevan tärkeää selvittää ja analysoida kielen menettämisen syitä.

Suomen kielen oppiminen ja kulttuurin tunteminen on kveeninäkökulmasta hyvin rikastuttavaa. Kveenien suomalaiset tai tornionlaaksolaiset sukujuuret ovat vahvat ja monilla on myös eläviä suhteita Suomeen. Suomen kansalliskulttuurin tunteminen rohkaisee kveenejä elvyttämään myös omaa kulttuuriaan. Kieli on sopiva vertailupohja, kun kveenit rakentavat omaa kirjakieltään.

Suomen kulttuuria tarkastellessa kveenikulttuurin tunteminen avaa mielenkiintoisia näkökulmia. Voi esimerkiksi suhteuttaa kansallisia ilmiöitä selvittämällä, millaiset kulttuuripiirteet ovat jääneet elämään ilman kansallisvaltion instituutioiden tukea. Kveenit ovat viime vuosiin saakka joutuneet huolehtimaan kulttuuristaan täysin vailla Norjan valtion tukea, suomalaiset taas ovat saaneet jo pitkään nauttia melko yhtenäisen kansallisvaltion turvasta. Kansankulttuurin ja kansalliskulttuurin välimaastossa voi tehdä loputtomasti antoisia löytöretkiä näitä näkökulmia vaihtelemalla.

Suomi ja kveeni eivät siis sisällöllisesti kilpaile keskenään missään mielessä, vaan päinvastoin rikastuttavat toisiaan.

Kansa pieni, kulttuuri suuri

On oikeastaan sama, mitä vierasta kulttuuria opiskelee, kunhan se on alussa tarpeeksi vieras. Kun lähestyy uutta ja outoa ja opettelee ymmärtämään sitä, oppii valtavasti kulttuurin perusteista. Oppii vieraasta ja oppii omastaan.

Oikotie ymmärtämiseen on hyvä kaunokirjallisuus. Se tarjoaa ainutlaatuisen mahdollisuuden: voi liikkua ajassa ja paikassa rajattomasti, etsiä elämyksiä ja kokemuksia yli kielirajojen ja yli fyysisen ajan rajoitusten. Voi oppia menneitten sukupolvien ja toisten kulttuurien viisaudesta ja virheistä. Kun on lukenut miten Homsantuu huutaa julki kapinaansa, Elli silmäilee laivaväylälle ja ruustinna ja Alma vaalivat täytettyjä lintuja, ymmärtää eurooppalaisten naisten historiasta jotakin aivan olennaista. Kun on lukenut miten Juha Toivola seisoo teloitettujen ruumiitten päällä odottamassa vuoroaan, ymmärtää paljon historian merkityksestä ihmisen kohtaloon. Kun on lukenut eversti Kemppaisen ja johtaja Rellosen keskustelun itsemurhan eduista ja haitoista, on oppinut paljon huumorin vapauttavasta voimasta. Kun on lukenut miten Jussi ja Alma rakentavat torppaansa, ymmärtää paljon suomalaisesta mentaliteetista. Ja kuuluisa suomalainen sisu on tätä: ”kahta suuremmat loi ojat Paavo”.

Se joka on kirjallisuudessa kohdannut kaikki nämä ihmiset, ei ole enää entisensä. Hän on paljon rikkaampi ja hänellä on paremmat mahdollisuudet ymmärtää maailmaa ja ihmisiä, mukaan lukien suomalaisia. Niin paljon hyvä kaunokirjallisuus lukijalleen antaa, ja sitä oppia ei koskaan unohda. Se oppi ei vanhene, kun markkinoille tulee uusi käyttöjärjestelmä. Se on aina ajanmukainen, se on aina päivitetty. Siinä sivussa opiskelija oppii Suomen kieltä ja kulttuuria. Hän oppii, että suomalainen kirjallisuus on kuvannut ihmisyyden olennaisia puolia tavalla, joka on sekä omintakainen että yleinen, kansallinen ja universaali. Lukemalla yhdenkin hyvän kaunokirjallisen teoksen pääsee aitiopaikalta katselemaan kokonaisen kansan elämänmuotoa ja mentaliteettia.

Pientä ja verrattain yhtenäistä kansalliskulttuuria on antoisaa opiskella ja tutkia. Ominaispiirteet ja kehityskulut näkyvät selvästi, yleiskuva sekä historialliset ja sosiaaliset edellytykset ovat kohtuullisesti hahmotettavissa. Norjalaisen opiskelijan on lisäksi helppo nähdä Suomi rinnakkaisena pohjoismaisena valtiona ja kulttuurina. Yhteiskunnalliset puitteet ovat hyvin samanlaiset: pieni, vauras ja demokraattinen kansallisvaltio, jossa on korkea koulutus- ja sivistystaso. Opiskelija pääsee aika nopeasti triviaalin pintakerroksen läpi ja voi aloittaa mielenkiintoisen lähitarkastelun.

Näistä opiskelijoista tulee aikanaan tärkeitä kulttuurivaikuttajia, mihin työhön he sitten päätyvätkin. He ovat niitä, jotka tuovat naapurikansojen väliseen kanssakäymiseen

rikkautta ja vivahteita. Kun vitsien maailmassa ikuisesti juopottelevat Pekka ja Toivonen vetävät henkeä kolmannen viinapullon jälkeen, seurue saakin yllättäen kuulla että Suomessa on maailman puhtain juomavesi ja suosittu naispresidentti hallitsee maata, jossa sananvapaus on maailman huippua ja korruptiota esiintyy vähiten maailmassa.

Onko Norja maailmalla?

Legendaarisilla ”UKANin päivillä”, ulkomaanlehtorien opinto- ja neuvottelupäivillä aina elokuussa, on eri tavoin evästetty maailmalle lähteviä lehtoreita. Katselen silloin ympärilläni salissa: siinä Aili lähdössä takaisin New Yorkiin, Eva Berliiniin, Lili Amsterdamiin, Tuula Caeniin, Börje Torontoon... ja Anitta Tromssaan! Onko se nyt mitään maailmalle lähtemistä?

Kutsun orastavan maantieteellisen alemmuudentunteeni parantamiseksi apuun joukon nimekkäitä kulttuurin ja identiteetin tutkijoita, jotka yhdestä suusta vakuuttavat, että maailmalla ei ole vakinaista keskusta, vaan kukin yksilö ja yhteisö luo oman kosmoksensa, oman keskuksensa. Huh helpotus, niinhän se olikin, kaikki muu on vinoutuneitten valtasuhteitten aiheuttamaa harhaa. Lähden UKANin päiviltä Jäämeren rannalle – maailmalle – taas kerran vakuuttuneena siitä, että sanomani on edelleen ajankohtainen ja tehtäväni lähes elintärkeä. Täytyyhän Norjan pysytellä sivistysvaltioiden joukossa! Täytyyhän Tromssan yliopistossa näkyä ja kuulua suomi! Täytyyhän Ruijan kveenien saada opiskella omaansa ja lähimpien sukulaistensa kieltä ja kulttuuria! Täytyyhän norjalaisten opiskelijoiden voida opiskella pohjoismaisen naapurinsa kieltä ja kulttuuria! Ja jos suomalainen saa taas Nobelin rauhanpalkinnon, niin täytyyhän Norjan Nobelkomitean juhlapuheeseen löytää sitaatti Suomen kirjallisuudesta. Viimeksi löysimme sen Frans Eemil Sillanpäältä.

Taustakirjallisuutta

Fulsås, Narve (1993) : Universitetet i Tromsø 25 år. Tromsø: Universitetet i Tromsø.

Loe, Erlend (2001): Fakta om Finland. Oslo: Cappelen.

Loe, Erlend (1999): L. Oslo: Cappelen.

Otsikossa viitataan kolmeen romaaniin:

Aleksis Kivi: Seitsemän veljestä (1870), Alf Nilsen-Børsskog: Elämän jatko 1. Kuosuväärän takana (2004) ja Väinö Linna: Täällä Pohjantähden alla 1-3 (1959-1962)

Eva Buchholz
Humboldt-yliopisto, Berliini / Saksa

Paikallaan ja muutoksessa

Kun 1980-luvun alussa lähdin nuorena vastavalmistuneena maisterina silloiseen Länsi-Berliiniin suomen kielen lehtoriksi, ajatuksenani oli viettää kaupungissa kolme tai ehkä viisi vuotta. Mutta samalla tiellä olen yhä. Vaikka itse tulin jääneeksi paikoilleni, olen onnekas, koska ympärilläni on kaikki muuttunut: kaupunki, valtio, yliopistokin, työn sisältö...

Silloinen lehtoraatti oli puolipäiväinen ja toimi Berliinin Vapaan yliopiston (*Freie Universität*) skandinavistiikan laitoksella. Suomi oli suhteellisen irrallinen lisä laitoksen opetustarjonnassa. Opiskelija saattoi laskea suomen kielen kurssit valinnaisiksi osasuorituksiksi, mutta samat pisteet sai helpommallakin tavalla, vaikkapa vain luentoja kuuntelemalla. Suomen opetusryhmät olivat siksi näinä alkuvuosina yleensä pienehköjä, ja oppilaat tavalla tai toisella entusiasteja.

Skandinavistiikan opiskelijoiden lisäksi kursseille osallistui monien muiden aineiden opiskelijoita ja myös yliopiston ulkopuolelta tulevia harrastelijoita. Monilla oli kielen opiskeluun henkilökohtaisia syitä, kuten suomalainen tyttö- tai poikaystävä. Mukaan mahtui myös monenlaisia kielten harrastajia, jotka halusivat esperanton tai turkin jälkeen oppia suomen kielen. Mutta tulipa kursseille sellaisiakin opiskelijoita, joiden motiivina saattoivat olla vaikkapa Aki Kaurismäen elokuvat. Niiden lopputekstien katsominen oli niihin aikoihin berliiniläisissä elokuvateattereissa yleisön yhteistä huvia, kuten saatoin itsekin todeta istuessani joukon keskellä: katsojat istuivat paikoillaan loppuun asti ja nauroivat ääneen jokaiselle oudolle sanalle: ”äänitys”, ”avustajat”, ”tehosteet”. Tämän sanamagian lumo sai todellakin jotkut fanit hakeutumaan yliopiston suomenkurssille asti, tosin harvan tällaisen tulokkaan into riitti loppujen lopuksi kielen todelliseen oppimiseen asti.

Niihin aikoihin oli tavallista, että opiskelijat ”tiesivät” jo kurssille tullessaan, että suomea ei oikeastaan voi oppia. Suomalaiset kaverit olivat kertoneet, miten mahdottoman vai-

kea kieli suomi on tai se oli tuttua tietoa muista yhteyksistä. ”Tiedän kyllä, että suomea ei voi oppia, mutta ajattelin silti yrittää”, oli tyypillinen ensimmäisen tunnin esittelykierroksen avausrepliikki, kun kyselin kurssille tulon motiiveista. Siihen ei auttanut muu kuin nauraa ja todeta, että ikävä kyllä en voi luvata paikkaa Guinnessin ennätysten kirjassa niille, jotka kuitenkin oppivat puhumaan ja ymmärtämään suomea. Tai kysäistä, miksi köhän yliopisto maksaa minulle palkkaa siitä, että opetan jotain, mitä ei voi oppia.

Aloitteleva lehtori oli niihin aikoihin melko yksinäinen työssään. Myöhemmät laitokselamme toimineet suomalaiset harjoittelijat ovat usein ihmetelleet sitä, että vielä 80-luvulla näihin töihin todellakin pääsi ilman mitään S2-koulutusta. Minun on räytnyt selittää heille, että koko koulutus luotiin vasta niinä vuosina, ja sen loivat ihmiset, jotka olivat samalla tavalla käytännön kautta tutustuneet alaan. Toki erilaista ajatustyötä oli jo tehty monin tavoin: esimerkiksi Olli Nuutisen oppikirja *Suomea suomeksi* perustui niin syvään ja hyvin jäsennettyyn näkemykseen suomen kielen opettamisesta, että se toimii materiaalina edelleenkin monissa ulkomaisissa yliopistoissa. Muutoin kokemani työnhalaus rajoittui työnantajan puolelta siihen, että lehtorille kerrottiin, miten puhelin toimii ja mistä löytyvät opetushuoneiden avaimet. Kirjastossa ei ollut paljon näyttämistä, laskin nimikkeiden määräksi 26, ja niistäkin osa oli vanhentuneita koulukirjoja. Opetushuoneissa oli varusteluna liitutaulut ja lehtoreilla oli lisäksi yhteinen kasettinauhuri. Siitä sitten vain muistelemaan, miten oman yliopistokoulutuksen kielikurssien lehtorit olivat toimineet – itse olin oppinut yliopistossa unkaria, saamea ja viroa – ja miettimään, miten tätä suomea voisi näiden mallien mukaan parhaiten opettaa.

Työ opetti tekijäänsä ja omat opetusmenetelmät pääsivät kehittymään. Myös UKANin rooli suomen opetuksen tukijana osoittautui jo niinä vuosina korvaamattomaksi. Olin näissä alkuvaiheissa ns. paikalta palkattu, mutta toisin kuin monien muiden maiden vastaavat elimet, UKAN ei koskaan ole erotellut lähetettyjä ja paikalta palkattuja lehtoreita. Laitoksemme sai lehtiä ja kirjoja, ja joka kesä pääsin osallistumaan ulkomaanlehtorien koulutus- ja neuvottelupäiville. Näiden päivien sisällöllinen anti sekä niiden puitteissa syntyneet kontaktit ja verkostot olivat ja ovat ratkaiseva tukipylväs ammattitaidon kehittämiseksi. Sen ohella, että alan kehitykseen ja metodiikkaan on ollut mahdollista perehtyä yhä laajemman kirjallisuuden myötä.

Puitteet nyt

Saksojen jälleenyhdistymisen jälkeen Berliinissä oli äkkiä erikoinen tilanne, kun yhdistyneessä kaupungissa oli kaikkea monin kerroin: kolme oopperaa, kaksi eläintarhaa ja kolme yliopistoa, joissa osittain opetettiin yksiä ja samoja aineita. Yliopistojen toiminnassa tapahtui erilaisia uudelleenjärjestelyitä ja fuusioita. Näiden myötä länsiberliiniläisen Vapaan yliopiston ja itäberliiniläisen Humboldt-yliopiston pienehköt skandinaaviset laitokset fuusioitiin Humboldt-yliopistoon vuonna 1994 uudeksi Pohjois-Eurooppa

-instituutiksi, jonka profiili oli ratkaisevasti laajempi kuin entisten laitosten. Uudessa instituutissa painopiste oli alueellinen, ei enää ahtaammin skandinaaviseen lingvistiikkaan ja kirjallisuuteen painottuva. Suomen kielen asema vahvistui tämän fuusion myötä heti ratkaisevasti. Seuraavina vuosina se vahvistui edelleen portaittain: CIMOn opetuspistetuuden myötä puolipäiväinen lehtoraatti muuttui 75 %:n lehtoraatiksi vuonna 2001 ja kokopäiväiseksi vuonna 2004. Bolognan prosessin mukaiset uudet tutkintovaatimukset ankkuroidivat suomen kielen lopullisesti laitoksen ytimeen.

Nykyiset opintokokonaisuudet tarjoavat mahdollisuuden opiskella Pohjois-Eurooppa-opintoja myös laajennettuna pääaineena. Opinnot käsittävät kieliä ja kulttuuritietoa, kielitiedettä ja kirjallisuutta. Laitoksella opetetaan kaikkia viittä pohjoismaista kieltä, mutta yksikään niistä ei ole sinällään oppiaine, siis pää- tai sivuaine. Kielet kuuluvat osiona opintojen kokonaisuuteen. Suppeampaa oppiainetta opiskelevat valitsevat ainoaksi kielekseen joko norjan, tanskan tai ruotsin. Laajempaa kokonaisuutta opiskelevat valitsevat lisäksi toiseksi opittavaksi kielekseen joko suomen tai islannin.

Laajempi kokonaisuus on viime vuosina osoittautunut hyvin suosituksi vaihtoehdoksi, osin ehkä siksi, että hyvin tiukasti aikataulutettujen opintosuunnitelmien myötä eri oppiaineiden yhdistäminen on usein käytännössä erittäin vaikeaa. Opiskelijoilta odotetaan moduulien suorittamista hyvin tiukassa aikataulussa. Jos kahden eri aineen pakolliset moduulit osuvat lukujärjestyksessä päällekkäin, opiskelijan vaihtoehdot ovat vähissä. Mutta Pohjois-Eurooppa-instituutti huolehtii luonnollisesti siitä, että oman oppiaineen sisällä päällekkäisyyksiä ei esiinny. Näin laajennettua pääainetta opiskelevilla on se varmuus, että he voivat myös käytännössä noudattaa odotusaikatauluja. Olennaisin syy lienee kuitenkin se, että opiskelijat haluavat mieluummin erikoistua yhteen alaan kuin oppia suppeahkojen bachelor-opintojen myötä vähän kahdesta aineesta. Myös master-opintokokonaisuudessa on mahdollista valita suomi painopistekieleksi ja kehittää sen taitoa edelleen.

Tämän kehityksen myötä tilanne suomen opetuksessa on muuttunut hyvinkin monessa suhteessa. Yhtäältä kielikurssit täyttyvät nykyään varsin pitkälti omista aineopiskelijoistamme. Entisiä kielen fanittajia tai esperantisteja mahtuu mukaan vain hyvin rajallisesti. Tämä on sikäli surullista, että vaikka suurin osa tällaisista satunnaisista syistä mukaan tulleista kurssilaisista ehkä olikin vain tilapäisiä vieraita, joukosta löytyi silti aina myös todellisia helmiä – oppijoita, joiden henkilökohtaiselle kehitykselle suomen kielellä oli ratkaiseva merkitys ja jotka kielen opittuaan ovat löytäneet paikkansa tehtävistä, joissa välittävät Suomen kulttuurin tuntemusta Saksassa. Esimerkkinä voin mainita musiikkitieteiden opiskelijan, joka on jo nousemassa Suomen musiikkielämän asiantuntijaksi alan piireissä Saksassa. Opinnäytteiden laatimisen ja meneillään olevan väitöskirjaprojektin edellytyksenä on ollut suomen taito, jonka kyseinen tyttö hankki puhtaasti ”ulkopuolisena” opiskelijana laitoksemme kielikursseilla.

Toinen muutos on se, että 80-luvun pätkäily suomen oppimisen oletetusta mahdottomuudesta on täysin kadonnut. Nykyiset opiskelijat toteavat, että tällaisia kielimoduuleita on tarjolla, ja olettavat – aivan oikein – että niiden sisällöt ovat siis myös opittavissa. Edelleenkin monilla uusilla opiskelijoilla on henkilökohtaisiakin motiiveja oppia suomea. Mutta yleisin kurssille tuloon syy on opiskeluun ja työtoiveisiin liittyvä motivaatio. Mukana on nyt myös sellaisia opiskelijoita, jotka tämän kaksi kieltä käsittävän vaihtoehdon valittuaan suunnilleen heittävät kruunaa ja klaavaa: suomi vai islanti? Tai päättelevät, että käyn todennäköisemmin joskus Suomessa kuin Islannissa, valitsenpa siis suomen.

Minulle lehtorina on ollut uusi kokemus kohdata opiskelijoita, joille kielivalinta on täysin neutraali ratkaisu, ilman ennakoasenteita, positiivisessa tai negatiivisessa mielessä. Kieli kuin kieli! On mukava nähdä, miten hekin yleensä innostuvat suomesta alkuun päästyään. Kielikurssien oppimistuloksia edistää sekin, että nykyopiskelu on koulumaisempaa kuin ennen: kursseilla on läsnäolopakko ja osallistujat tuovat usein lääkärintodistuksen jo yhden ainoan poissaolokerran jälkeen. Yliopistolla surraan haikeasti entisen akateemisen vapauden kaventumista, mutta kielten lehtorit eivät valita oman työnsä osalta.

Suomi – vaikea vai helppo kieli?

Suomalaisten rakastamiin myytteihin kuuluu kuvitelma suomen kielen ainutlaatuisuudesta ja vaikeudesta. Lingvistit puolestaan korostavat sitä, että suomi on hyvin tavanomainen eurooppalainen kieli ja säännönmukaisuudessaan itse asiassa helposti opittavissa. Totuus on kai jossain siinä välissä. Suomessa on erittäin vähän sellaista ainesta, joka ei olisi älyllisesti helposti mielletävissä. Toisaalta morfologia on melko mutkikas ja morfologisten muotojen automatisoituminen on kovan työn takana. Lisäksi tulee tietysti sanaston omaksumisen vaatima työ. Jos opettaa suomea skandinaavisella laitoksella, joutuu käyttämään tiettyä kaksoisstrategiaa. Saksankieliselle puhujalle skandinaaviset kielet tarjoavat nopeita menestyksen kokemuksia ja koko didaktiikka perustuu pitkälti intuitiiviseen kielen omaksumiseen. Laitoksen muu henkilökunta kokee helposti asian niin, että suomi jotenkin kyllä lienee toisenlainen ja kuulemma vaikeampi, mutta kun se on kuitenkin pohjoismainen kieli, voi kai odottaa, että tuloksia saavutetaan lähes samassa tahdissa. Työyhteisöön päin suomen lehtorin pitää siis korostaa suomen suhteellista vaikeutta ja pitää odotustasot realistisina.

Opiskelijoille pitää toki vetää aivan päinvastaista linjaa. Korostan aina mieluummin kaikkea sitä, mikä on helppoa, kuten esimerkiksi ääntäminen ja ortografia. Ja kielen muiden ominaisuuksien suhteen niiden loogisuutta; erojen kohdalla sitä, että oppijoiden kannalta uudet kielellisen jäsentelyn tavat ovat oikeastaan ennen kaikkea jännittäviä ja mielenkiintoisia. Jossain vaiheessa opiskelijat kyllä näkevät strategian läpi: kun puhun ”mielenkiintoisesta” ilmiöstä, ryhmä alkaa nauraa skeptisesti.

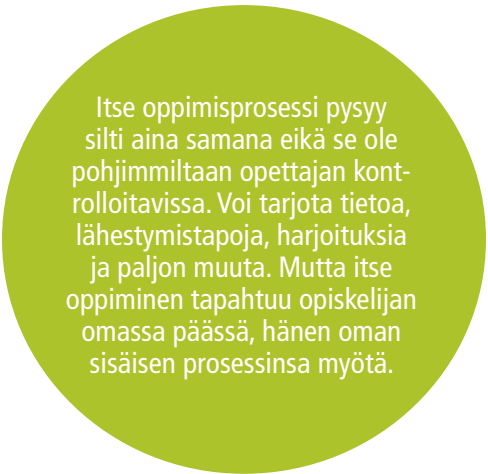
Nykyisten opinto-ohjelmien puitteissa ryhmät pysyvät melko staattisina – toki hiljalleen pienenevinä – neljän lukukauden eli kahden lukuvuoden ajan. Työilmapiiri kehittyy varsin intensiiviseksi, koska ryhmässä kaikki tuntevat toisensa pian jo erittäin hyvin. He opiskelevat vuosikurssinomaisesti ja osallistuvat moniin eri kursseihin yhdessä. Opiskelijoiden välille kehittyy ystävyys-suhteita ja heitä näkee usein talon kahvilassa tai kirjastossa harjoittelemassa suomea tai tekemässä kotitehtäviä yhdessä. Opettajana tunnen kunkin ryhmän reaktiot ja dynamiikan, opiskelijat tuntevat opettajan tavan lähestyä ja käsitellä aihetta. Koska kaikki myös tulevat säännöllisesti opetukseen, aikaa ei tuhlaudu saman asian opettamiseen moneen kertaan.

Oppimisprosesseissa on kahden vuoden mittaan silti aaltoilua: on innostavia vaiheita, mutta myös kollektiivisia heikkoja hetkiä. Joskus kolmannen lukukauden mittaan ryhmä kuin ryhmä alkaa vertailla edistymistä kahdessa kielessään: skandinaavisissa kielessä on jo niin paljon enemmän varmuutta. Voi lukea ruotsin-, norjan- tai tanskankielisiä romaaneja ja ymmärtää lukemansa. Mutta jo ensimmäiset lyhyet autenttiset tekstit, suomenkieliset pikku uutiset tai sarjakuvat, tuottavat suuria ymmärtämisvaikeuksia. Tärkein syy on esiin tulevan sanaston vieraus, toinen luonnollisesti se, että autenttiset tekstit sisältävät yleisesti sellaista kielipillistä ainesta kuten lauseenvastikkeet, joka opitaan kunnolla vasta neljännellä lukukaudella.

Metodien painopisteet ja muutokset

Ulkomailla suomea opetettaessa korostuvat yhä enemmän erot suomen vieraana kielenä opettamisen ja toisena kielenä opettamisen välillä. Ihan alkuaikoina olin jopa vähän radikaali, kun mielestäni myös puhekieltä piti opettaa. Nykyään kuulun konservatiiviseen siipeen, kun pidän kirjakieltä ehdottomasti ensisijaisena. Myös oppimistarpeiden määrittelyssä Suomessa painottuu hyvin vahvasti toisen kielen merkitys, ja tämä heijastuu oppimateriaaleihin. Berliinin suomen oppijoilla ei ole sellaisia kommunikaatiotarpeita, joita heidän pitäisi toteuttaa suomeksi. He eivät myöskään voi vaikkapa pohtia, missä ovat kohdanneet näitä tai noita sanoja tai ilmaisuja. He eivät ole kohdanneet niitä yhtään missään, he osaavat alemmilla kursseilla yleensä vain sen, mitä tunneilla on opittu. Kommunikaatiotarpeita voidaan toki luokkahuoneessa simuloida, eli suullisen kielitaidon harjoittelussa luodaan tehtävänantoja, jotka edellyttävät aitoa vuorovaikutusta annetun tilanteen puitteissa.

Kaikesta tästä huolimatta vieraan kielen opetus on nähdäkseni huomattavasti vahvemmin kieli-

Itse oppimisprosessi pysyy silti aina samana eikä se ole pohjimmiltaan opettajan kontrolloitavissa. Voi tarjota tietoa, lähestymistapoja, harjoituksia ja paljon muuta. Mutta itse oppiminen tapahtuu opiskelijan omassa päässä, hänen oman sisäisen prosessinsa myötä.

oppipainotteista kuin toisen kielen opetus. Oppijat Suomessa omaksuvat paitsi sanoja myös muotoja tiedostamattomastikin, ne automatisoituvat ilman analyysiä kun niitä kohtaa tai kuulee kerran toisensa jälkeen. Toisessa kieliympäristössä opiskelijat tarvitsevat selvät tienviitat ja ohjenuorat. Kielioppi ei ole välttämätön paha, jota myös täytyy opettaa, vaan se muodostaa kaiken kielitiedon ja -taidon luurangon. Henkilökohtaisesti uskon selkeiden ja varhaisten selitysten voimaan. Uudet ilmiöt voidaan toki tuoda peliin aineiston kautta, mutta analyysin kanssa ei pidä odottaa liian kauan – kun oppitunteja on vain rajallisesti ja oppimistilanteen ulkopuolella ei suomea kohtaa, on turha raastaa opiskelijan hermoja jättämällä asiat epäselviksi tai kellumaan jossain selvittämättömässä lammessa. Toki opiskelijoiden on totuttava sietämään myös epävarmuutta ja opittava arvaamaan, mistä voi olla kyse, kun eteen tulee elementtejä, joita ei siinä vaiheessa ole tarkoitukseen oppia. Ja heitä on syytä rohkaista kokeilemaan siipiään suomalaisten tandem-partnerien kanssa tai vaikkapa Internetissä suomeksi surffailemalla.

Omassa opetuksessani käytän apukielenä saksaa, alkeiskursseilla enemmän, myöhemmin vähenevästi. On selvää, että kieltä voi opettaa myös pelkästään suomeksi, ja sillä menetelmällä on omat etunsa. Mutta koska ulkomailla suomea oppivien kontakti kieleen on ajallisesti rajallinen, kannattaa mielestäni säästää aikaa. Sen sijaan että selittäisin asiaa moneen kertaan suomeksi, kunnes kaikki ovat (toivottavasti) tajunneet, selitän sen saksaksi ja käytän säästyneen ajan soveltamiseen, itse tekemiseen annetun tiedon pohjalta. Oppilaiden äidinkielen kirjo on kasvanut vuosien mittaan ja esimerkiksi slaavilaisten kielten puhujia on joukossa verrattain paljon. Mutta näillekin opiskelijoille saksa on opiskelukieli ja he pystyvät oppimaan suomea saksan kautta. Samalla he saattavat hyötyä omasta äidinkielestään. Vaikkapa verbien aspektin idean hahmottaminen on saksalaisille usein työn ja tuskan takana, kun slaavilaisten kielten puhujat tunnistavat ilmiön helposti – itse tai opettajan avustamana – äidinkielestä tutuksi.

Saksassa latina on kouluissa yhä suhteellisen yleisesti opetettu kieli. Siinä, missä vain englantia ja sen lisäksi ehkä ranskaa oppineet opiskelijat tuskailevat hetkittäin suomen kieliopin monien muotojen kanssa, latinaa oppineet selättävät suomen paljon helpommin. Opiskelijat itse toteavat, että latina on totuttanut heidät tajuamaan kieliopin merkityksen sekä hyväksymään sen, että jotkut asiat on vain opettelemalla opittava.

Myös puhekielen opettamisen merkitys on vuosien mittaan muodostunut yhä enemmän pohtimista vaativaksi asiaksi. Saksalaisen opiskelijan on ensin saatava rauhassa hahmottaa uudenlainen kielijärjestelmä ja opittava sen perusteet. Saksalaisten opiskelijoiden tärkein tavoite on muutoinkin saavuttaa mahdollisimman nopeasti lukutaito sekä kyky itse tuottaa kutakuinkin korrektia kieltä. Liika rekisterien rinnakkaisuus johtaisi niiden sekoittumiseen. Elokuvien tai kirjallisuuden ymmärtämiseen saati suullisen viestinnän hallitsemiseen tarvitaan tietysti myös puhekielen taitoja. Alkeiskursseilla kerron kirja- ja puhekielen periaatteellisten erojen olemassaolosta, mutta jätän konkreettiset tiedot vielä

hyvin vähälle. Mutta olen vuosien mittaan aientanut sitä vaihetta, jossa puhekieli tuodaan tietoiseksi varieteetiksi kirjakielen rinnalle.

Alkuvuosiin verrattuna nautin kovasti siitä, miten monipuolisiksi tunnit voi teknisen varustuksen avulla kehittää. Muistan joskus 80-luvulla pohtineeni, miten ihanaa olisi, jos oppikirjan tekstit eivät olisi vain tekstejä, vaan voisi tuoda niiden maiseman tai tilanteet myös visuaalisesti esiin. Jos liitutaulun asemesta voisi vaikka saada takaseinälle ikään kuin ikkunoita, joista näkisi näkymiä esimerkiksi tekstin esittelemästä kaupungista... Silloin se oli vain toiveunelmien visiointia, mutta nyt opetushuoneiden tietokoneet ja dataprojektorit mahdollistavat monenlaista ja tietokoneluokkakkin on käytettävissä. Kurseilla katsotaan kielikurssivideoita tai ajankohtaisia uutisia tai kulttuuritietoa välittävää materiaalia.

Aina vaanii tietysti sekin vaara, että väline on liian vahva tai itsetarkoituksellinen. Muistan tietyn juhannusaaton vuosi tai pari sitten. Juhannusta ei vietetä Saksassa, ja kyseinen perjantai oli meille aivan tavallinen opetuspäivä. Katsoimme kurssilla Internetin kautta videon 50-luvun nostalgisesta juhannuksenvietosta ja toisen juhannuksesta nykypäivän Lieksassa. Oli juhannustanssit, soutuaretkiä, kokon polttaminen... Kun katsomistilanne oli ohi, koko ryhmä oli puolittaisessa transsitilassa ja vastusti kaikkia vaatimuksia harjoituksiin siirtymisestä: ”Me emme halua tehdä kielioppiharjoituksia! Mekin haluamme olla siellä Suomessa, nyt, heti, järven rannalla!” Lohdutin kertomalla, että juuri sillä kertaa Suomessa vallitsi tosiasiallisesti kurja sää, oli kylmää ja rankkasadetta, eivätkä suomalaisetkaan päässeet nauttimaan näkemiemme videoiden tunnelmasta. Haavemaailmasta irtoaminen otti silti lujille.

Suomi-kuvan välittäminen

Vaikka itse koen pitäväni fokuksen varsinaisilla kielikursseilla vahvasti itse kielessä ja muu tulee vain lisukkeena, evaluaatiopalautteissa korostuu myös kulttuuritietouden välittäminen yllättävän paljon. Opiskelijat antavat ilmeisesti arvoa myös ohimennen annetuille lisäselvityksille oppikirjan teksteissä esiintyvistä ilmiöistä, olipa kyseessä sitten sairausvaikutusjärjestelmä tai kesämökkeily.

Suomen lehtorina joutuu miettimään, millaista Suomi-kuvaa haluaa välittää, etenkin jos on minunlaiseni jo kauan asemamaassa asunut ulkosuomalainen. Tärkeää on välttää idealisointia ja kuluneiden kliseiden korostamista. Suomi maana tarjoaa tarpeeksi kiinnostavaa pohdittavaa ilman niitäkin. Opiskelijoilla itsellään on usein houkutusta idealisointiin. Pohjoismaisten kielten suuri vetovoima Saksan yliopistoissa perustuu mielestäni osittain siihen, että pohjoismaiset kulttuurit ja yhteiskunnat koetaan hyvin puoleensavetävinä: näissä maissa on niin puhdasta luontoa kuin yhteiskunnallista tasa-arvoa ja solidaarisuuttakin – vaikka todellisuus ei ehkä aina kaikin osin vastaa mielikuvia.

Omalla laitoksellani, jonka painopiste on alueellinen ja jossa kulttuuritieteiden opetus on keskeisessä asemassa, en suinkaan vastaa yksin Suomea koskevan tietouden välittämisestä. Laitoksen opetusohjelmassa on jatkuvasti erilaisia historiaan, politiikkaan tai yhteiskuntaan liittyviä kursseja, joissa Suomi on esillä joko pohjoismaisessa kontekstissa tai keskiössä. Itselleni on silti ollut tärkeä ja merkityksellinen asia, että opetuskapasiteettini lisääntyessä olen saanut opettaa myös Suomen kulttuuria varsin monipuolisesti. Opetusohjelmaani on säännöllisin väliajoin kuulunut myös saksankielisiä kursseja, joiden osallistujilta ei edellytetä suomen taitoa, vaikka se toki on toivottua.

Saksalaisten yliopistojen opetusperinteen mukaan suuri osa opetuksesta on eksemplaarista: ei niinkään tarjota yleisiä johdanto- tai perehdyttämiskursseja, vaan tematiikkaa lähestytään jonkin erikoisalueen kautta, ja aiheet vaihtuvat lukukausittain. Tyypillinen työmetodi on se, että opiskelijat perehtyvät kurssin yksittäisaiheisiin ja pitävät niistä esitelmää, joista keskustellaan oppitunneilla ja joita kurssin pitäjä kommentoi. Jos aiheet ovat Suomeen liittyviä, kieli on aina ongelma: täytyy olla jo melko pitkälle edennyt, ennen kuin kykenee lukemaan lähdekirjallisuutta suomeksi. Muunkielistä lähdemateriaalia on vain melko rajallisesti tarjolla.

Toimivaksi lähtökohdaksi on osoittautunut se, että opiskelijoiden osuus saa olla verrattain yleisluontoinen. Lehtori täydentää tietoutta suomenkielisen materiaalin pohjalta ja aihetta syvennetään keskusteluin. Esimerkkinä voi olla vaikkapa pitämäni kurssi, jonka nimi oli ”Kalevala ja suomalainen kulttuuri”. Toki itse Kalevalaankin perehdyttiin – sen syntyhistoriaan, juoneen, tärkeimpiin hahmoihin, runokielen erikoisuuksiin ja sen merkitykseen eepoksena eeposten joukossa. Painopisteenä oli kuitenkin se, miten Kalevala-tematiikka on läpikäyvästi esillä suomalaisessa kulttuurissa. Opiskelijoiden esitelmät koskivat Kalevala-motiiveja kuvataiteessa ja klassisessa tai hevi-musiikissa, karelianismia arkkitehtuurissa sekä Kalevalan vaikutusta nimistössä. Kalevala muodosti ikään kuin fotion, jonka kautta kurssilaiset saivat sekä paljon aineksia yleiskuvaan suomalaisesta kulttuurista että Kalevalan aatehistoriallisesta merkityksestä Suomessa. Kurssilaisille kävivät tutuiksi myös ne kansalliset ikonit, joita Kalevala on tuottanut ja jotka ovat verrattavissa Raamatun aiheisiin eurooppalaisessa kulttuurissa. Kun esittelin eräällä oppitunnilla Kalevalaan viittaavia mainoksia, kurssilaiset tajusivat heti kontekstin: esimerkiksi Raha-arpajaisyhdistyksen mainoksessa nuori nainen istuu maassa makaavan miehen verellä joen rannalla ja teksti puhuu välittämisestä. Kaikki tunnistivat heti Lemminkäinen-motiivin ja tunsivat löytämisen iloa.

Samaan tapaan kursseilla on käsitelty vaikkapa Suomen ja Saksan kulttuurisuhteita tai myös Suomen nykykirjallisuutta saksannoksien pohjalta tai elokuvataidetta ja elokuvien välittämää Suomi-kuvaa.

Mikä on pysyvää?

Aloitin liitutaulun varassa opettaen harrastelijoita melko vapaamuotoisesti, nyt vien läpi suuria ryhmiä, joiden tavoitteet on määritelty moduuleissa varsin tarkkaan ja tulostas-tuullisesti. Koska tavoitteet ja tulokset määritetään kielten eurooppalaisen viitekeh-yksen puitteissa, myös mitattavuus on muuttunut yhä keskeisemmäksi. Itse oppimisprosessi pysyy silti aina samana eikä se ole pohjimmiltaan opettajan kontrolloitavissa. Voi tarjota tietoa, lähestymistapoja, harjoituksia ja paljon muuta. Mutta itse oppiminen tapahtuu opiskelijan omassa päässä, hänen oman sisäisen prosessinsa myötä.

On luonnollista, että kielellisesti lahjakkaat omaksuvat aineksen helpommin kuin vähemmän lahjakkaat. Mutta nämäkin opiskelijat saattavat todeta, että suomi on ollut heille ensimmäinen kieli, jonka oppimiseksi on pakko tehdä oikeasti työtä. Sitä ei voi-kaan omaksua vain ilmasta, vain havainnoimalla ja imemällä sisäänsä kielen materiaalia. Opettajan iloihin kuuluu niiden hetkien näkeminen, jolloin tapahtuu portaittainen hyppäys eteenpäin. Opiskelija on saattanut tuskaila vaikeuksien kanssa, ja tehdä työtä – kunnes äkkiä kaikki onkin selvää ja hallinnassa. Esteet ovat kadonneet. Miksi näin käy, ei ole selvää sen enempää opiskelijalle kuin opettajallekaan. Mutta sellaisen proses-sin havaitseminen on aina yhtä suuri ilon aihe molemmille osapuolille.

Murre ja maalaisuus: kompastuskiviä vai johtotähtiä kielenopetuksessa?

Aluksi

Artikkelini ei tähtää tieteelliseen objektiivisuuteen, vaan siinä tarkastellaan täysin subjektiivisesta näkökulmasta muutamia kokemuksia, joita tervehenkinen maalaistyttö kohtaa tuon tuostakin kielenopetustyössään. Tarkastelun luonteesta johtuen on murretutkimusta koskevaa lähdeaineistoa hyödynnetty niukasti. Pohdinnan ulkopuolelle jäävät esimerkiksi kysymykset, ovatko alempana käsiteltävät murrepiirteet läpeensä vanhempaa suomen kielen perua kuin niiden yleiskieliset vastineet ja missä määrin nämä piirteet esiintyvät muissakin murteissa. Murre-esimerkkien kirjoitusasuksi on valittu tietoisesti mahdollisimman pelkistetty vaihtoehto, sillä murteen kirjoittaminen on tunnetusti ongelmallista ja häilyvää, kuten esimerkiksi Sarvas (1998) ja Rintala (2001) huomauttavat.

Kuulun niihin suomalaisiin, jotka ovat lähteneet heti ylioppilaslakin päähän saatuaan ensin kokeilumielessä ulkomaille ja sitten jääneet pysyvästi tälle tielle. Muutin suoraan

Etelä-Pohjanmaalla sijaitsevasta, Lakeuden porttina tunnetusta Alavuden kunnasta Hampuriin, josta tuli aikuisiän elinympäristöni. Sille tosiasialle, että käytän tilaisuuden suinkin salliessa edelleenkin omaa kotomurrettani (= PJK), löytyy ainakin kaksi eri selitystä. Ensiksikään oman aikani ”kansankynttilät” eivät onnistuneet täydellisesti tehtävässään vaihtaa murteentulo maalaislasten suusta, vrt. tähän: *”Ku murre meiltä aikanansa kersana kiellettiin, kun meidän suut pestihin saipualla alakoulu, se tehtiin sivistyksen nimis.”* (Mäkelä 2001: 9) Toiseksi en aikuistuessani ”joutunut” luopumaan kotomurteestani esimerkiksi siksi, että olisin muuttanut pääkaupunkiseudulle. Näin kävi monelle muulle, kuten Nuolijärvi toteaa: ”Ensimmäiset Helsingin-vuodet merkitsivät monelle muuttajalle

Tärkeimpänä lehtorintoimissani näen suomen yleiskielen ja kulttuuripainotteisen Suomi-tietouden opettamisen. Siihen kuuluvat olennaisena osana henkilökohtaiset taustatekijäni.

melkoisen tietoista murteesta luopumisen aikaa. Strategiat maalaisen taustan peittämiseksi vaihtelivat, mutta yhteistä oli, että ennemmin tai myöhemmin tuli tarve opetella uutta kielimuotoa.” (1986a: 71 f.) Myöhemmin asenne kuitenkin muuttui: ”Entisellä kotiseudulla ja sen kielimuodolla on nykyoloissa muuttajien identiteettiä vahvistava merkitys. - - - Maalaisuus ja murre on siten itse asiassa kääntynyt muuttajalle edulliseksi asiaksi, vaikka se alussa on useimmiten ollut itsetuntoa nakertava ominaisuus” (1986a: 130).

Nyt, murrebuumin valtakaudella, kotomurteen käyttämisellä on odotetusti tärkeä merkitys oman identiteetin vahvistajana (tarkemmin aiheesta esim. Mantila 2003).

Mainitsemani taustatekijät, murre ja maalaisuus, kulkevat luonnollisesti käsi kädessä. Molemmilla on lisäksi omat eväänsä matkassa: murteellisen puhutavan kääntöpuolella piilee yleiskielisiä outouksia, arjen tuntemuksen painottuminen maaseutuelämään puolestaan antaa tilaa vaillinaiselle Helsinki-tietoudelle. Kuvaannollisesti ajatellen nämä kiinteästi toisiinsa nivoutuvat taustatekijät tulevat kielenopetuksen tietä tarpoessani ajoittain vastaan kuin yhtäkkiset, vääjäämättömät kompastuskivet. Olen valinnut näistä seuraavaan tarkasteluun kahdeksan yksittäistä esimerkkiä. Lopuksi pohdin lyhyesti, ovatko nämä kielenopetuksen tielleni osuvat kivet todellakin kompastelemista varten vai onko niiden tehtävä pikemminkin toimia opetukseni johtotähtinä.

Kompastuskivet

Kielikursseilla käytän ensisijaisina opetusmateriaaleina Olli Nuutisen (1997a, 1997b) oppikirjoja *Suomea suomeksi 1* (= Nuutinen1) ja *Suomea suomeksi 2* (= Nuutinen2) sekä niiden oheisteoksia Ahonen (1997) ja Hämäläinen (1993, 1992). Tästä käytännön syystä Nuutisen kirjat muodostavat seuraavan tarkastelun lähtökohdan. Esimerkkien sisäinen järjestys on melko summittainen, ensimmäiset viisi kompastuskiveä liittyvät kuitenkin murteeseen, seuraavat kaksi maalaistaustaan ja viimeinen, kahdeksas kompastuskivi Helsinki-tietouteen.

1. Joka- ja mikä-pronominien inessiivimuodot ovat kotomurteessani *johona* ja *mihinä*, kuten yleensäkin eteläpohjalaismurteissa. Seuraavat kaksi esimerkkiä valaisevat niiden käyttöä:

”Puolisen jäläkihin pruuokattihiin pitää akateemisluontoonen väittäly, johona määritettiin, mitä me hyväksytähän ja mitä ei” (Mäkelä 2001: 39).

” – Lihapiirakka viis markkaa, täysmaito kolome, eikoo poiat halapa?

Mihinä, mihinä, huuti poiat kuoros.

Ei mihinää, mutteikoo halapa, vastas Topi” (Mäkelä 2001: 42).

Muodot *johona* ja *mihinä* piilevät opetuksessa esimerkiksi molemmissa seuraavissa kohdissa:

”[Täydennä: Relatiivipronomini joka]: 6. Keskustassa on eräs suuri kirjakauppa, *jossa // johona* (PJK) on paljon vieraskielistä kirjallisuutta” (Nuutinen1: 145).

”[Paikallissijat] *Missä // Mihinä* (PJK)? Kissa on metsässä” (Nuutinen1: 93).

2. Postpositiosarjan *luona : luota : luokse* edustus on kotomurteessani mallia *tyännä : tykyä : tyä* (tarkemmin tästä ks. Tuomi 1973). Näiden erilähtöisten postpositioiden käyttö tulee etenkin seuraavassa oppikirjan kohdassa vastaan:

”Huomatkaa:

Luona: Olen Pekan luona.

Luota: Tulen Pekan luota.

Luokse: Menen Pekan luokse” (Nuutinen1: 139).

Mää oo Pekan *tyännä* - *tykönä*.

Mää tuu Pekan *tykyä* - *tyköä*; myös *tyätä*.

Mää mee Pekan *tyä* (PJK).

Tähän verrattavissa olevat yleiskielen ja murteen väliset erot on muistettava esimerkiksi myös seuraavan adverbisarjan illatiivin kohdalla: ”*Kotona – kotoa – kotiin*” (Nuutinen1: 102) // *Kotuna - kotona – kotua – kotia* (PJK).

3. Verbi *alkaa* on edustettuna kotomurteessani ainakin kahtena eri variaationa. Passiivin yhteydessä käytetään usein muotoa *alijeta* (*aljeta*; SSA s. v. *alkaa*):

”Me *alijetaha* remontteerata tuata pihatupaa” (PJK) / ”Me *alijetaha* remonttihi talave lähärettyä” (PJK); vrt. ”*Sanotahaj jotta hermannimpäivänä heinäähä alijetaha*. Avus [Alavus]” (SMS1: 283).

Aktiivimuotoisissa ilmauksissa käytetään puolestaan tyyppiä *alata - alaata* (vrt. SSA s. v. *alkaa*). Taivutus on säännönmukainen, joten preesensmuodot ovat *alakaan, alakaat, alakaa, alakaamma, alakaatta, alakaa(vat)*.

Nämä murteen ja yleiskielen väliset eroavuudet on pidettävä erityisen tarkasti mielessä silloin, kun opetellaan *alkaa*-verbin imperfekti- ja konditionaalimuotoja:

”Huomatkaa: Verbit *alkaa, antaa, auttaa*. [...]: *alan – aloin*” (Nuutinen1: 120) // *alakaan – alakasin* (PJK); vrt. tähän myös preesensin konditionaalimuodot: yleisk. *alkaisin* // *alakaasin - alakaasisin* (PJK).

4. Imperfektin opettamisen yhteydessä on kiinnitettävä erityistä huomiota *ti-si*-säännön olemassaoloon, sillä kotomurteeni vastaavissa imperfektitapauksissa tämä äännelaki on hyvin heikosti edustettuna (esim. *kaataa: mää kaaroon - kaarin - kaasin*).

Imperfektin muodostuksen yhteydessä mainitaan neljä esimerkkiverbiä, joita *ti-si*-sääntö koskee: *lensin – löysin – tiesin – ymmärsin* (Nuutinen1: 120), lisäksi *huusin* (Ahonen 1997: 111).

Kotomurteessani *ti-si*-sääntö ei päde yhteenkään näistä verbeistä (paitsi tietää), vaan vastaavat imperfektimuodot ovat *lennin – löyryn – tiäsin – tiärin – ymmärrin – huurin* ja odotuksenmukaisesti 3. persoonassa *lenti, löyti, tiäti, ymmärti, huuti*; vrt. tähän Laalon (1988: 5) mainitsevat murteelliset imperfektit *käännin, uskallin* ja *ymmärrin*.

5. Nesessiiviverbiä *täytyä* käytetään yleensä vain myönteisissä yhteyksissä (KS s. v.); ”*Täytyä*-verbiä ei suomen kielessä käytetä kielteisissä lauseissa, vaan sen sijasta käytetään verbiä *tarvita*” (Ahonen 1997: 101). Tämä sääntö on pidettävä erityisesti mielessä, sillä se ei koske läheskään kaikkia kotomurteeni vastaavia ilmaisutapoja.

Kielteisissä lauseissa ei nimittäin käytetä useinkaan *tarvita*-verbiä, vaan ”ihan yksinkertaisesti” *täytyä*-verbin kielteisistä muotoa, esimerkiksi:

”Huamenna mu ei sitte *täyrykkää* nousta nii maharottoma aikaasi.” (PJK).

”Luaja lykky, nottei *täyry* lähtiä ajamaha sinne yän selekähä.” (PJK).

Samainen *täytyä*-verbin kieltomuotoinen käyttö on edustettuna muuallakin Etelä-Pohjanmaalla:

”Sivusilimällä kattoin, kuinka anoppi kuivaili silimäkulumiansa nenäliinalla ja aattelin, että voi vittu aläkää ny porakko ettei munki *täyry* alakaa siihen hommaan!” (Annen puuhasteluja).

Tätä nesessiivirakennetta opetettaessa on siis seuraavanlainen kompastuskivi vastassa:

”Sinun täytyy ottaa taksi. ≠ Sinä et saa ottaa taksia” (Nuutinen1: 110; ks. myös 115).

Su ei *täyry* ottaa taksia (PJK).

”Meidän täytyy lukea tämä kirja. Meidän ei tarvitse lukea tätä kirjaa” (Ahonen 1997: 101).

Meirä ei *täyry* lukea tätä kirjaa (PJK).

”Sinun täytyy/ pitää ostaa sanakirja. Sinun ei tarvitse ostaa sanakirjaa” (Ahonen 1997: 105).

Su ei *täyry* ostaa sanakirjaa (PJK).

6. Eräässä passiivin imperfektimuotojen harjoitustehtävässä on seuraava lause:

”7. Kun minä olin lapsi, maalla käydä [*> käytiin*] saunassa kaksi kertaa viikossa” (Nuutinen2: 40).

Tässähän on aikamoinen kompastuskivi edessä, sillä omat lapsuudenkokemukseni maaseudulta ovat täysin vastakkaiset. Ulkosaunaan mentiin vain lauantai-iltana, sitä ei suinkaan lämmitetty kahta kertaa viikossa. Tulipalopakkasilla sauna lämmitettiin monissa pienviljelijä- ja työläiskodeissa ainoastaan joka toinen lauantai. Syy tähän käytäntöön ei ollut yksin polttopuiden säästämisessä, vaan ainakin osittain myös vaivalloisessa vesisankojen kantamisessa sinne liukastelematta, sillä toimihan lämmitetty sauna varsinkin talvella ainoana pyykinpesupaikkana. Kesähelteillä puolestaan voitiin saunanpadassa

lämmittää vaikka joka ilta vähän vettä peseytymistä varten, varsinkin jos lähellä ei ollut uimapaiikkaa. Kylpyhuoneita, noita ”herrojen kotkotuksia, herraskaaste tilipehööriä”, oli maalla tuohon aikaan tiettävästi harvakseltaan, sillä ensimmäiset ”elintasosiivet” sisäsaunoineen ja pesutiloineen alkoivat ilmestyä maaseutukuvaan vasta 1960-luvun lopulla.

7. Päivän eri aterioiden nimityksissä on hämmästyttävän paljon jopa yleiskielen sisäisiä häilyvyyksiä, jotka osittain tietenkin johtuvat muuttuneista ruokailutavoista. Oppikirjassa esitetään seuraava jako:

”Ateriat: *aamiainen* – aamulla; *lounas* – keskipäivällä; *päivällinen* – iltapäivällä; *illallinen* – illalla” (Nuutinen1: 75).

Kotomurteessani aterioiden nimitykset poikkeavat tyystin äskeisistä:

aamupuuro (-kahvi) – varhain aamulla; *aamuruoka* – n. klo 11; *päiväkahvi* – n. klo 14; *päiväruoka* - *iltaruoka* – n. klo 17; *iltakahvi* – n. klo 20. Arkielämässä riittää useimmiten pelkkä *ruoka*-sana, sillä selittyhän kulloisenkin aterian laatu jo yksistään meneillään olevasta päivänajasta:

”Äitee rupiaa laittamaha ny *ruakaa*.” (PJK).

”Tulukaa syämähä, *ruoka* o jo pöyräs!” (PJK).

Kotomurteessani *aamiainen* puolestaan yhdistetään hotellissa yöpymiseen, *lounas* työelämän ruokatuntiin (lounastaukoon), *päivällinen* suvun yhteiseen juhlalliseen joulupäivälliseen (n. klo 13) ja *illallinen* esim. seuraavanlaiseen uutisointiin: ”Tasavallan presidentti tarjosi valtiovierailleen illallisen.”

Viimeksi mainittuun verrattavissa on myös legendaarisen kotitalouden oppikirjan selitys: ”Illallinen on kevyin kaikista aterioista. Sehän syödään vasta klo 20–22 välillä. [...]. Illallinen tarjotaan meikäläisissä oloissa pääasiallisesti vierasateriana” (Väänänen & Sorri 1971: 156).

Aamun ensimmäisen aterian nimityksen häilyvyys kuvastuu seuraavasta neljästä selityksestä (kaikki esimerkit s. v. *aamiainen*):

- 1) ’aamulla t. aamupäivällä nautittava ateria, aamupala, eine, suurus. [...] Maalla a. syödään usein jo ennen työhön lähtöä, mutta virkamieskodeissa vasta klo 11–12’ (NS)
- 2) ’aamulla t. aamupäivällä nautittava ateria, aamupala’ (PS, KS)
- 3) ’päivän ensimmäinen ateria, aamupala’ [...] Hotellin aamiainen tarjotaan klo 7–9.30’ (Nurmi 1999)
- 4) ”Aamiaista syödään klo 10–12 välisenä aikana. Tyypillisimmät aamiaisella tarjottavista ruokalajeista ovat puurot ja vellit, peruna ja erilaiset kastikkeet sekä usein leikkeleet” (Väänänen & Sorri 1971: 155; aamiaisen valmistuksesta ks. myös Nuutinen2: 121).

8. Molemmissa oppikirjoissa esiintyy tuon tuostakin jokin Helsinkiin tai sen ympäristöön liittyvä paikannimi kuten:

”Seppo on työssä Lauttasaaressa ja Kimmo Munkkiniemessä.” (Nuutinen1: 32).

”Tapiolasta pääsee keskustaan parissakymmenessä minuutissa.” (Nuutinen2: 97).

”– Anteeksi, mikä katu tämä on? – Tämä on Puistokatu. – Millä kadulla posti on? – Se on Museokadulla” (Nuutinen1: 29).

”Pekka asu/a [> *asuu*] Helsingissä. Hän tietä/ä [> *tietää*] missä Puistokatu on” (Nuutinen1: 87).

Tämänkaltaisten erisnimien paikantamisessa lehtorin ei tarvitse olla enää täysin neuvoton, sillä tarvittaessa vastaukset esimerkiksi seuraaviin Helsinki-tietoutta vaativiin kohtiin löytyvät tänä päivänä varmaankin Internetistä:

”[elokuvateatteri Astor] – No kiva. Tapaammeko Astorin edessä tasan yhdeksältä?” (Nuutinen1: 151).

”Eikö se ole rasittavaa, kun sinä asut Martinlaaksossa saakka?” (Nuutinen2: 96).

”– Hei! Mutta kuinka sinä olet tässä bussissa? Sinähän asut Lauttasaaressa. Tämä bussi menee Rajamäkeen” (Nuutinen2: 9).

”Keskustassa on eräs suuri kirjakauppa, [> jossa] on paljon vieraskielistä kirjallisuutta” (Nuutinen1: 145).

”– Aivan keskustassa on kaksi suurta kirjakauppaa, Aleksanterinkadulla ja Esplanadilla. Tiedätkö, missä Stockmannin tavaratalo on?” (Nuutinen1: 88).

Erittäin tärkeiksi ovat osoittautuneet tässä yhteydessä pääkaupunkiseutua tuntevien harjoittelijoiden sisäpiiritiedot. Heidän sanavarastonsa hyödyntäminen opetuksessa on hyvinkin antoisaa, esim. *Mogadishu avenue* = *Vuosaari*, *Lauttis* = *Lauttasaari*, *Itis* = *Itäkeskus*, *Mansku* = *Mannerheimintie* (Essi-Tuuli Riutamaa-Paulin opetusharjoittelu tammikuussa 2007).

Lopuksi

Äskeisessä tarkastelussa toin esille yhteensä kahdeksan murre- tai maalaistaustaan liittyvää esimerkkiä ja nimitin niitä kuvaannollisesti kompastuskiviksi, jotka osuvat kielenopetuksen tielleni. Ensimmäiset viisi eli murteelliset eroavuudet yleiskielestä poimin käytännöllisesti katsoen soran ympäröimän kiviröykkiön päältä. Tarkastelun ulkopuolelle jäivät mm. kaikki murteelliset sijataivutustapaukset variaatioineen, määrättyt komparatiivi- ja superlatiivimuodot (*nuaree* / *paree*; *kaikista nuaree* / *paree*) sekä suuri joukko keskeistä murre-sanastoa, jota parhaani mukaan pyrin välttämään spontaanin, autenttisen opetuksen puitteissa, esimerkiksi:

”Ottakaa kirijat (f)ramille, nii käyrähä tenkkapoot yheres läpi!”

”Funteerakkaa ei kovi vaikioota lausehia kotona ja kirijoottakaa ne ylös!”

”Me ei enää rikuneerata monikon päättehistä, niittehä pitää olla ilimiseleviä.”

”Mehä äksätti jo koko viime tunti passiivin muaroosta.”

”Huamakkaa vihiriäs looras präntätyt lausehet!”

Leikkisästi kärjistäen voisi väittää, että kotomurteeni ja yleiskielen väliset eroavuudet ovat yhtä suuret kuin viron ja suomen välillä. Erojen määrän ja laadun havainnoillistan opetuksessani esimerkiksi seuraavalla tehtävällä: Analysoi kaikki erot a) vir. soomlane ja su. suomalainen välillä sekä b) yleisk. ruotsalainen ja PohE ruattalaane välillä.

Vilkuna kirjoittaa: ”Oppikirjojen maailmankuvaa vertailllessani minua on miellyttänyt SS:n [Olli Nuutisen Suomea suomeksi 1–2; PJK] reilusti subjektiivinen, paikoin affektipitoinen ote. Tämä antaa oppilaalle tilaisuuden luonnolliseen egosentrisyyteen, ja myös kirjan tekijä esiintyy avoimesti omana itsenään.” (1982: 189) Myös oma pyrkimykseni on esiintyä lehtorin työssäni omana itsenäni. Tähän tavoitteeseen kuuluu olennaisena osana se, että tilanteen suinkin salliessa haluan elävöittää ja havainnollistaa opetustani henkilökohtaisilla taustatekijöilläni eli ”mää oo maalta kotoosi ja kropsua evähänä” (vrt. tähän Länsimäki 2003: 25).

Tämän hetken varmaankin kaksi valovoimaisinta murtehellansa pröystäälijää ja koti-seuturakkauttaan uhkuvaa ovat etäläpohjalainen rocktähti Lauri Tähkä sekä varsinais-suomalainen murrerunoilija Heli Laaksonen, joka kirjoitti Tähkästä komean teoksen (Laaksonen 2008). Laaksonen huomauttaa kolumnissaan *Murttes o veto! Murttes o voima!* seuraavasti: ”Murteet maustavat suomen kieltä, tuovat siihen väriä, iloa, vivah-teita, häivähdyksiä paikallisuudesta. Murteita rakastetaan suomen kielen sisarina, ei sen vihamiehinä” (2004: 58). Vasta ilmestyneen *Käyttökielioppi*-teoksen tekijät kirjoittavat: ”Suomalaisen murrebuumin ilmentymiä ovat kirjailijat, jotka kirjoittavat omaa murreäidinkieltään, jolla he ajattelevat ja tuntevat (Alho & Kauppinen 2008: 15). Miksi ihmeessä ei siis myös suomen kielen lehtori hyödyntäisi murreäidinkieltään opetustyös-sään?

Minua pyydettiin yhtenä ”sanansaattajana” pohtimaan, mikä on se sanoma, jonka opiskelijoilleni välitän, ja otin tämän haasteen ilomielin vastaan. Tärkeimpänä lehtorin-toimessani näen suomen yleiskielen ja kulttuuripainotteisen Suomi-tietouden opetta-misen. Siihen kuuluvat olennaisena osana henkilökohtaiset taustatekijäni. Alussa esitin kysymyksen, ovatko kielenopetuksen tielleni osuvat kivet todellakin kompastelemista varten vai onko niiden tehtävä pikemminkin toimia opetukseni johtotähtinä. Vastaus on *sekä – että*. *Kompastuskivinä* ne pysäyttävät minut miettimään, *johtotähtinä* ne auttavat minua muistamaan sitä sanomaa, jonka haluan välittää opiskelijoilleni: kielikursseilla opettamani kielimuoto on todellisuudessa vain yksi ainoa lukuisista suomen kielimuo-doista, samoin kuin pääkaupunkiseutu on vaikuttavasta asukasluvustaan huolimatta vain vilahdus erittäin moninaisesta ja rikkaasta suomalaisesta kulttuuriperinteestä.

Artikkelissani ei ollut tarkoitus kritisoida Olli Nuutisen ainutkertaisen arvokasta oppikirjojen laatimistyötä. Kirjoittamani on pieni kunnianosoitus vanhempien sukupolven katoavalle maaseutuperinteelle, mutta samalla myös nuoremman polven kotiseutulasilleni, joiden puheessa eteläpohjalaismurre ja perinteinen maalaisarki ovat edelleenkin vahvasti läsnä.

Lähteet

- Ahonen, Lili (1997): Opettajan opas ja käytännön kielioppi teokseen Suomea suomeksi 1. Helsinki: SKS
- Alho, Irja & Kauppinen, Anneli (2008): Käyttökielioppi. Helsinki: SKS
- Annen puuhasteluja (Internetsivu <http://www.anneli81.vuodatus.net/blog/1562540>; 12.01.2009)
- Hämäläinen, Eila (1992): Suomen harjoituksia 2. 4. painos. Helsinki: SKS
- (1993): Suomen harjoituksia 1. 7. painos. Helsinki: SKS
- Karhu, Kerttu (1998): Eheroon taharoon. Etelä-Pohjanmaan murteen sanakirja. 3. painos. Porvoo [...]: WSOY
- (2003): Ei lisä pahoota. Etelä-Pohjanmaan murteen sanakirja. Helsinki: WSOY
- KS = Kielitoimiston sanakirja. Helsinki: Kotimaisten kielten tutkimuskeskus 2006
- Laaksonen, Heli (2004): Sekaherelmäpuu. 2. painos. Turku: Sammakko
- (2008): Ilo joka elättelöö. Helsinki: Otava
- Laalo, Klaus (1988): Imperfektimuotojen ti-si-vaihtelu suomen kielessä. Helsinki: SKS
- Lauri Tähkä ja Elonkerjuu-yhtye (Internetsivu <http://www.lauritahka.fi/>)
- Länsimäki, Maija (2003): Letut, blinit ja krepit – hyvällä on monta nimeä. – Kielikello 2/2003. 22–25
- Mantila, Harri (2003): Dialect Use and the Social Construction of Identity. – Folia Uralica Debreceniensia 10. 133–142
- Mäkelä, Matti (2001): Syrämmin kieli. Helsinki: WSOY
- NS = Nykysuomen sanakirja. Porvoo – Helsinki: WSOY 1951–1961
- Nuolijärvi, Pirkko (1986a): Kieliyhteisön vaihto ja muuttajan identiteetti. Helsinki: SKS (Tietolipas 100)
- (1986b): Kolmannen sukupolven kieli. Helsinki: SKS
- Nurmi, Timo (1999): Suomen kielen sanakirja ulkomaalaisille. Jyväskylä – Helsinki: Gummerus
- Nuutinen, Olli (1997a): Suomea suomeksi 1. 11. painos. Helsinki: SKS
- (1997b): Suomea suomeksi 2. 8. painos. Helsinki: SKS
- PS = Suomen kielen perussanakirja. Helsinki: Valtion painatuskeskus – Kotimaisten kielten tutkimuskeskus 1990–1994
- Rekunen, Jorma (1997): Ilmajoen murretta. Helsinki: Kotimaisten kielten tutkimuskeskus – Edita (Suomen kielen näytteitä 46)

- Rintala, Aulis (2001): Kuinka murretta pitää kirji(j)oottaa? – Ilkka-lehti 17.3.01
[<http://www.karuse.info/artikkelit4.htm>; 12.02.04]
- Sarvas, Leena (1998): Kierrä kirjakielen mutkat, jos käännät murteelle. – Kielikello 1/1998. 12–15
- SMS = Suomen murteiden sanakirja 1–. Helsinki: Kotimaisten kielten tutkimuskeskus – Valtion painatuskeskus / Edita / SKS 1985– [8. osa konkeri–kurvottaa 2008]
- SSA = Suomen sanojen alkuperä. Etymologinen sanakirja 1–3. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura – Kotimaisten kielten tutkimuskeskus. 1992–2000
- Tuomi, Tuomo (1973): Suom. työ ~ tykö : työnä ~ tykönä : tyköä. – *Commentationes Fennougricae in honorem Erkki Itkonen*. 421–432 (SUST 150)
- Vilkuna, Maria (1982): Yleiskatsaus suomen kielen oppimateriaalitalanteeseen. – *Suomi vieraana kielenä*. Toim. Fred Karlsson. 185–195. Porvoo [...]: WSOY
- Väänänen, Tellervo & Sorri, Rauni (1971): Kotitalouden oppikirja. 9. painoksen lisäpainos. Porvoo – Helsinki: WSOY

Olga Milovidova
Herzen-yliopisto, Pietari / Venäjä

Ikuista nykyaikaa – 20 vuotta suomea Pietarissa

Kaikki parhaat tekstit aloitetaan sanoilla: alussa oli... Tämä artikkeli ei ansaitse parhaan tekstin mainetta, koska sen tarkoituksena on selvittää, mikä jää lopuksi eli mikä lopussa on.

Vuonna 2009 on pakko muistaa historiallinen tapahtuma – merkkipäivä 1809. Porvoon valtiopäivien päätöspuheessaan (28.3.1809) Venäjän keisari Aleksanteri I sanoi näin: ”Tämä jalo ja rehellinen kansa on sitten siunaava Sallimusta, joka on määrännyt asiain nykyisen järjestyksen. Korotettuna tästä lähtien kansakuntien joukkoon se on lakiensa turvissa muistava entistä hallitustaan ainoastaan kehittääkseen ystävällisiä välejä, jotka rauha on palauttava.” (http://www.1809.fi/porvoon_valtiopaeivaet/paeettaejaeuset/keisarin_paeatoespuhe/fi.jsp). Puheen keisari piti diplomaattisesti ranskaksi eikä hän tiennyt paljoa Suomesta ja suomalaisista. Saattaa olla, että hän ei tarkoittanutkaan sitä, mitä niin kauniisti sanoi. Joka tapauksessa monet historioitsijat – suomalaiset, ruotsalaiset ja venäläiset – ovat yhtä mieltä keisarin sanojen historiallisesta merkityksestä. Silloin alkoi kansankunnan herääminen. Suomen historia on paras esimerkki siitä, kuinka kiinteästi kansan itsenäisyys liittyy omaan kieleen.

Tämä historiallinen esimerkki sanan merkityksestä voisi parhaiten sopia artikkelini aiheeksi. Mutta annetaan keisarille, mitä keisarille kuuluu. Opettajan sana ei voi olla satunnainen. Kielen opettajan on etukäteen arvioitava sanan seurauksia. Tästä näkökulmasta lähestyn seuraavaa kysymystä: Onko suomen kielen opettajan sanalla merkitystä Pietarissa? Tähän kysymykseen on hyvä vastata, sillä 2009 on merkkipäivä myös suomen kielen opetuksen historian kannalta.

Syyskuussa 2009 tulee kuluneeksi 20 vuotta suomen kielen opetuksen alkamisesta pietarilaisessa peruskoulussa. Tasan 10 vuotta sitten pohdin silloista kymmenvuotisen suomen kielen opetuksen vaihetta artikkelissani ”Mitä suomea opetetaan Pietarissa?”,

joka päättyi sanaan ”Jatkuu” (Milovidova, Olga (1999): Mitä Suomea opetetaan Pietarissa? Toim. Martin M., Voionmaa K: Yhdeksän tutkielmaa suomesta toisena ja vieraana kielenä. Jyväskylän yliopisto).

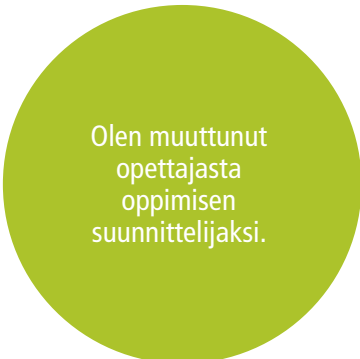
Siis, jatketaan...

Sota ja rauha suomen kielestä

10-vuotisjuhla oli hyvin kaunis, kukkia ja toiveita täynnä, mutta vuoden lopussa meitä odotti suuri pettymys. Kurssimuotoinen Venäläis-suomalainen lyseo oli lopetettava. Sen ainutlaatuinen opetussuunnitelma oli 1990-luvun lopussa Venäjän koulupolitiikassa liian omaperäinen, poikkeava ja rahaakin tarvitseva. Kuka olisi rahoittanut suomen kielen opetussuunnitelman 11 kielikurssia?

Kurssit olivat:

1. Pietarin kaupungista
2. Luetaan kirjaa suomeksi
3. Suomen merkittäviä historian ja kulttuurin henkilöitä
4. Puheen- ja sanastonkehittämiskurssi
- Monta sataa suomen sanaa -oppimateriaalin mukaan
5. ja 6. Suomen puhekielikurssi I ja II
- Elämän suola -oppimateriaalin mukaan
7. Suomen kulttuuri I ja II
8. Pietari ja Turku – ystävyyskaupunkeja
9. Suomen kirjallisuus
10. Suomalainen sanomalehti-kurssi, Liikesuomi
11. Suomen kirjakielen kehitysvaiheita

Olen muuttunut
opettajasta
oppimisen
suunnittelijaksi.

Mikään ei auttanut. Venäjän tai edes Pietarin mittasuhteissa suomen kielen status kouluoppiaineena ei ollut poikkeuksien ja kokeilun arvoinen. Koulutoimen virkamiesten päätöksellä koulu-lyseo 204, Turun kaupungin kummikoulu, Suomen Akatemian vuosien 1996–2000 tutkimushankkeen ”Kieli ja koulutus kulttuurienvälisessä vuorovaikutuksessa ” laboratorioskoulu lopetettiin.

Vuoden 2000 syyslukukauden alussa oppilaat tulivat kouluun, jossa suomea ei tarvinnut enää puhua hyvin, sen oppiminen ei ollut enää koulun pääprofiili. Rakennus oli tietenkin paikallaan, mutta sisältö oli sen katon alla aivan erilainen. Ehkä silloin ensimmäisen kerran ymmärsin katkerin mielin vanhan venäläisen vitsin merkityksen... ”Kysymys: Mikä on Suomi? Vastaus: Suomi on vuonna 1917 Venäjästä irtaantunut palanen tervettä järkeä.”

Ikävän ja dramaattisen vaiheen jälkeen olen ajatellut ja kysynyt: Jos suomen kieli olisi maailman kieli, maailmassa olisi enemmän tervettä järkeä. Miksi maailma ei halua viisastua? Kysymykseni on jäänyt valitettavasti vastauksetta.

Kaksi venäläistä peruskysymystä

Ehkä tunnette kaksi ikivenäläistä kysymystä? Ne ovat ”Kuka on syyllinen?” Ja ”Mitä on tehtävä?” Traagista näissä kysymyksissä on se, että niihin ei voi vastata. Mutta vastaamisen yrittäjiä on aina! Olen yksi niistä.

Vuosina 2000–2002 olin lopettamassa omaa tutkimustani Jyväskylän yliopistossa. Vuonna 2002 suoritin lisensiaatin tutkinnon aiheenani ”Pietarilaisen lukion suomen kielen oppilaiden kommunikatiivinen kompetenssi” (<https://jyu.fi/dspace/handle/123456789/11842>). Kun tulin Pietariin, ei ollut enää tarvetta kysyä, kuka oli syyllinen koulun ikävään kohtaloon. Ilmapiiiri oli niin masentava, että jouduin lähtemään koulusta. Rangaistuksen saa se, joka aloitteen tekee.

Luovuuden ja innostuksen vuodet eivät kuitenkaan helposti unohdu. Suomen kielen ylioppilaat halusivat jatkaa suomen opiskelua tai toivoivat, että suomen kielen taito auttaa uuden ammatin tai työn saamisessa. Monet pyrkivät yliopistoihin, joissa jo toimi suomen kielen opetuslinjoja ja ohjelmia. Loppujen lopuksi oli selvä, että suomen kielen asema Pietarissa on vakiintunut.

Muut suomen kielen koulut, suomen kielen kurssit aikuiskoulutuskeskuksissa, korkeakoulut ja yliopistot tarvitsivat suomen kielen opettajia, joista on ollut aina pulaa. Mitä on tehtävä? Toiseen kysymykseen oli jo syytä vastata... Vuodesta 1998 lähtien olemme opettaneet suomen kieltä Herzen-yliopiston kulttuurienvälisen kommunikaation laitoksella, jonka opiskelijat ovat olleet hyvin innokkaita opetusharjoittelijoita Pietarin suomen kielen kouluissa. Vuonna 2001 me perustimme suomen kielen ja venäjän kielen bakkalaureaatti-tutkinnon.

Venäjän valtion kasvatustieteellinen yliopisto on Venäjän vanhimpia oppilaitoksia ja suurin pedagoginen yliopisto. Pietarin koulujen kaikkien oppiaineiden opettajien enemmistö saa koulutuksen nimenomaan pedagogisessa yliopistossa. Nyt tässä yliopistossa voi valmistua suomen kielen opettajaksi. Kulttuurienvälisen kommunikaation laitos, Kielikeskus ja Viipurin sivutoimipiste tarjoavat Herzen-yliopiston opiskelijoille mahdollisuuden opiskella suomen kieltä ja kulttuuria, harjoitella suomen kielen opetusta kouluissa ja korkeakouluissa sekä tutkia soveltavaa fennistiikkaa ja pedagogiikkaa, jopa uusien opetusteknologioiden näkökulmasta.

Loppuviestiksi tästä ehkä jää seuraava: Suomen kielen tulevaisuutta ei uhkaa mikään, koska sen nykyaika on ikuista.

Toistaiseksi Pietarissa...

Turku, CIMO ja verkko

Suomen kielen opettaminen vieraana kielenä ei ole helppo tehtävä. Jokainen, joka on oppinut suomea muistaa, että ennen kuin siitä tulee unohtumaton ja mielenkiintoinen elämys, pitää viettää vuosia kirjoituspöydän ääressä. Suomen kielen opiskelussa on vain yksi resepti: Suomen kielen oppiminen auttaa ymmärtämään, että oppia ikä kaikki. Älä laske vuosia, laske sijamuotoja!

Me ulkomaalaiset suomen kielen lehtorit ja tutkijat pidämme suuressa arvossa sitä apua ja tukea, mitä saamme Suomesta suomalaisilta kollegoilta. Olen huomannut, että opiskelijatkin tuntevat samaa, kun suomalainen opettaja tai opetusharjoittelija auttaa ja jollakin taikakeinolla helpottaa suomen oppimista. Olen muutaman kerran kokeillut dialogimaista opetusta suomalaisen kollegani kanssa ja minusta suomalais-venäläinen opetusyhdistelmä on erittäin tehokas. Siinä on sopivasti järkevää ja emotionaalista vuorovaikutusta, josta opiskelijat nauttivat.

Näin oli koulussamme 204. Koulun ensimmäisiä opettajia oli turkulainen opettaja Marja Salonen-Nikolajev, joka nosti heti koulun suomen kielen opetuksen korkealle tasolle. Koulu oli aina auki vieraille. Martti Ahtisaari ja Tarja Halonen kävivät vierailuilla koulussa ennen presidentinvaaleja vuosina 1994 ja 2000. Huomasimme, että kumpikin koulun korkea vieras valittiin Suomen presidentiksi. Näiden vierailujen jälkeen meillä oli tapana sanoa, että jos haluaa tulla Suomen presidentiksi, kannattaa käydä ensin Pietarin koulussa 204! Se tuo onnea!

Turun kaupungin ja pietarilaisen koulun yhteistyön paras saavutus oli Venäläis-suomalainen lyseo (1995–1999), joka osoitti, että kielitaito kehittyy parhaiten kulttuuripainotteisessa ympäristössä. Jokavuotiset seminaarit, venäläisten ja suomalaisten kollegojen työpajat ja tapaamiset, opettaja- ja oppilasvaihto ja laaja kulttuuritoiminta olivat suomen kielen opettajien parasta täydennyskoulutusta. (Laihiala-Kankainen, Milovidova & Rynkänen (2004): Dialogeja. Kieli, yksilö ja yhteisö. Jyväskylän yliopisto.)

Suomen kielessä kvantitatiiviset erot muuttuvat uudeksi laaduksi. Klassinen kysymys: Missä tapauksessa tuli tulee tuuleksi? Opi lukemaan, kirjoittamaan, kuulemaan ja puhumaan tarkkaavaisesti. Silloin voit ymmärtää, kuinka neilikat tuulen alla taipuvat iloiten...

Vuonna 2001 meidän laitoksellamme alkoi suomen kielen opetus. Traditionaalisen kielen opetuksen ohella alettiin käyttää uusia menetelmiä. Muistan kuinka CIMOn ja UKANin vierailevat lehtorit ja opetusharjoittelijat esittivät meille uudenaikaisia näkemyksiä Suomen kieleen ja kulttuuriin sekä niiden oppimiseen jopa draamapedagogiikan menetelmin. Vähitellen olen luopunut oppikirjasta kokonaan. Tietenkin voin käyttää silloin tällöin hyvän oppikirjan tekstejä tai kielioppia ja harjoituksia. Mutta olen ymmärtänyt, että kielen opetus ei onnistu siirtämällä tietoa opettajalta opiskelijalle. Oppiminen on tehokasta, jos opiskelija tekee itsenäistä työtä kielen parissa. Opettajan on vain järjestettävä työtavat. Olen muuttunut opettajasta oppimisen suunnittelijaksi.

Näin pääsimme verkkoon. Verkko yhdistää venäjän ja suomen kielen eri-ikäisiä oppilaita, opiskelijoita ja opettajia. Vuodesta 2002 olemme osallistuneet moniin opetuksen kehitys- ja tutkimushankkeisiin tiiviissä yhteistyössä suomalaisten kollegojen kanssa. Ensimmäisiä kokemuksia verkkomateriaalin laadinnasta on Setka-hankkeen *Arjen ilot* -ohjelma, joka tehtiin turkulaisten kollegojen kanssa vuosina 2002–2003. Tämä kokemus ja sitä seurannut ainutlaatuinen täydennyskoulutus, jota on pidetty sekä Turussa Top-keskuksessa että täällä Herzen-yliopistossa, avasivat meidän opiskelijoillemme aivan uusia mahdollisuuksia päästä sisälle suomalaiseen kulttuuriin. Virtuaalinen matkustaminen voi olla hyvin jännittävää. Konstruktivistinen lähestymistapa, tutkiva oppiminen ja kulttuurien välisen oppimisympäristön hyödyntäminen ovat nykyisen opetukseni tunnusmerkkejä.

Suomen kielen opetuksen kahdenkymmenen vuoden jakso on päättymässä. Ihan kuin nuoren ihmisen elämässä meillä vaikein oli murrosikä. Toivottavasti olemme päässeet sen ohi ja edessä on kypsän ja pätevän nuoren suomen kielen opettajan kukoistusvuodet.

Minun opiskelijani ovat nyt jatkamassa koulussa 204 suomen kielen opetusta! Mitä parempaa olisin voinut odottaa!

Karkkitalosta hammaslääkəriin – suomea Ruotsissa

Lähes jokainen ruotsalainen tuntee tai on ainakin tavannut suomalaisen, joko suomea puhuvan tai jonkun, jolla on suomalaiset sukujuuret. Moni ruotsalaisista osaakin muutamaman sanan suomea. Yleisimmin tunnettaneen sanonta ”ei saa peittää”, jota seuraavat ”kiitos”, ”yksi, kaksi, kolme” sekä ”moi mukulat” ja ”paljon lunta mutta ei taskulamppu”. Hetken mietiskelyn jälkeen löytyvät myös ”hyvää päivää” ja ”uutiset”. Sanonta ”ei saa peittää” on sinnikkäästi vuodesta toiseen ollut epävirallinen listaykkönen; kukapa ei olisi tavaillut lämpöpatterien varoitustekstejä ja painanut niitä vähitellen mieleensä. Joku vain eräässä Internetin ruotsinkielisessä keskusteluryhmässä harmittelee, ettei muista oikeaa kirjoitusasua, vaikka on jo vuosikaudet tuijotellut tekstiä. Suomenopettajan mieltä lämmittää, että oikeaa muotoa yritetään hakea samaisessa ryhmässä usean osallistujan avuin.

”Moi mukulat” ja ”uutiset” juontavat juurensa Ruotsin television suomenkielisistä lähetyksistä, vaikka nykyään ”karamelli” onkin syrjäyttämässä ”mukuloita”. ”Paljon lunta mutta ei taskulamppu” -lausahdus on niin laajalle levinnyt, että harva enää tietää kertoa sen alkuperän taannoisessa elokuvassa. ”Minä rakastan sinua”, ”makkara” ja ”mitä kuuluu” kuuluvat myös ruotsalaisten Suomi-tietouteen, kuten myös tuotemerkit Marimekko, Iittala ja Nokia – muumeja, Alvar Aaltoa tai Lordia unohtamatta. Jostain syystä myös ”hirvi” on jäänyt monen mieleen. Monikansallisten yhtiöiden markkinoidessa tuotteitaan kaikissa Pohjoismaissa voi suomalaisten sanojen varastosta edelleen löytyä yllättäviäkin esimerkkejä kuten ”iltapuuro” ja ”karkkitalo”.

Toisaalta suomea sujuvasti puhuvia kohtaa usein yllättäen lähiympäristössään: esimerkiksi myyjä voikin vastata suomeksi ymmärtäessään asiakkaan olevan suomenkielinen tai sairaanhoitaja tai lääkäri voi alkaa keskustella suomenkielisen potilaansa kanssa suomeksi. Jos on onnea, suomeksi pystyy asioimaan myös vaikkapa hammaslääkärillä, asianajajalla, hierojalla, autokorjaamossa ja kampaajalla.

Ruotsin televisiolla ja radiolla on suomenkieliset toimitukset, joiden ansiosta suomea kuulee myös ruotsalaisessa mediassa. Myös muilla virallisilla tahoilla on suomenkielistä toimintaa: Ruotsin Kielineuvostossa suomi on edustettuna yhtenä maan virallisista vähemmistökielistä ja esimerkiksi Ruotsin kirkko tarjoaa suomenkielistä toimintaa.

Uutiset Suomesta ylittävät aika ajoin Ruotsin median uutiskynnyksen, joten ruotsinkielisetkin saavat ajankohtaista tietoa Suomesta. Ruotsinkielisen median raportointi ei ole ainoa kanava, jonka kautta Suomesta saa uutisia ruotsiksi, sillä Ruotsin television suomenkielisen toimituksen tuottamat uutiset ja ohjelmat on tekstitetty ruotsiksi. Suomen kulttuuria on tarjolla Suomen Tukholman instituutissa, jonka päämääränä on tehdä sitä tunnetuksi ja edistää ruotsinsuomalaista kulttuuria sekä Suomen ja Ruotsin välistä kulttuurivaihtoa.

Suomen kielen ja kulttuurin opetukselle Ruotsissa luo pohjan se, että Suomi voi olla kiinnostava mutta suhteellisen tuntematon naapurimaa tai että se voi olla hyvinkin tuttu entinen kotimaa tai vanhempien syntymämaa. Toisaalta suomi on melko outo, vaikeaksikin mielletty kieli, josta osataan muutama sana, toisaalta suomeksi toimiminen työympäristössä tai järjestöelämässä tai suomen puhuminen kotona on jokapäiväistä. Suomen kielen ja kulttuurin opettaminen on tärkeää ja sitä tarvitaan Ruotsissa siis monesta syystä.

Aavan meren tällä puolen

Yksi suomen kielen tunnettuuden syistä on luonnollisesti Ruotsin suomenkielinen väestö. Suomen kieltä on käytetty Ruotsissa jo lähes tuhat vuotta, mutta sen käyttöalueet laajenivat 1960- ja 1970-lukujen suuren muuttoaallon seurauksena. Suomenkielisten julkisten palvelujen, opetuksen ja kulttuuritarjonnan kasvu lisäsivät myös suomen opetuksen tarvetta samalla, kun asenne Ruotsissa käytettävään suomeen muuttui sen käyttäjien keskuudessa aiempaa myönteisemmäksi (ks. esim. Lainio 1996: 293–295). Muuttoliike huipentui 60- ja 70-lukujen taitteessa ja pieneni 1980-luvulla samaan aikaan, kun monet muuttajat palasivat Suomeen. Viimeisten vuosikymmenten aikana Suomesta Ruotsiin muutto on ollut suhteellisen pientä ja maahanmuuttajilla on ollut esimerkiksi koulutuksellisesti toisenlainen tausta kuin aikaisemmin tulleilla. (Ks. esim. Korkiasaari & Tarkiainen 2000: 155–162.) Ruotsinsuomalaisia, joiksi lasketaan toisen maailmansodan jälkeen Suomesta Ruotsiin muuttaneet ja heidän jälkeläisensä, arvioidaan olevan nykyään noin 450 000. Suomea heistä taitaa arviolta 200 000–300 000 (Andersson & Kangassalo 2003: 64–65, de Geer 2004, SOU 2005: 217–227). Suomen opetuksen tärkeyttä lisää edelleen kielen vuonna 2000 saama virallisen vähemmistökielen asema.

Mutta yksi on varmaa kaikille – ketään suomi ei jätä kylmäksi.

Suomea on opetettu Tukholman yliopistossa vuodesta 1930 lähtien. Suomen kielellä oli oma laitos vuoden 2004 loppuun saakka, jonka jälkeen se on hallinnollisen muutoksen seurauksena ollut suomen kielen osastona Balttilaisten kielten, suomen ja saksan laitoksessa. Suomea voi lukea joko pää- tai sivuaineena yleiseurooppalaisen kaksiportaisen tutkintorakenteen mukaan. Osastolla voi suorittaa myös meänkielen peruskurssin. Nykyisin opiskelunsa aloittaa vuosittain satakunta opiskelijaa, joista suurin osa on syntynyt Ruotsissa. Muutama vuosi sitten tehdyn kartoituksen mukaan opiskelijoista 50 % oli syntynyt Suur-Tukholman alueella, 27 % muualla Ruotsissa, 20 % Suomessa ja 3 % muissa maissa.

Ruotsin peruskoulujen ja lukioiden suomen opetus on viime vuosina vähentynyt hälyttävästi samoin kuin kunnallisten suomenkielisten luokkien määrä. Ruotsin radion suomenkielisen toimituksen, Sisuradion, tekemän selvityksen mukaan kunnallisissa suomenkielissä luokissa on koko maassa yhteensä noin 200 oppilasta ja äidinkielenopetusta saa noin 4000 oppilasta (Sisuradio 2008). Ruotsin kaksikielisissä vapaakouluissa on tuhatkunta suomenkielistä oppilasta. Suomenopetuksen vähentyminen peruskouluissa ja lukioissa lisää yliopisto-opetuksen tarvetta: yliopisto-opinnot ovat usein paikallisten opintopiirien ohella ainoa portti suomen kieleen opiskelijan esivalmiuksiin katsomatta. Osastolla järjestetäänkin opetusta sekä suomea jo taitaville että suomea vieraana kielenä lukeville. Samalla kun suomalainen identiteetti on vahvistunut, on opiskelijoiden kielitaito muuttunut: suomea osaamattomien ryhmä on kasvanut, suomea äidinkielenään puhuvien pienentynyt.

Suomen opetusta kieltä jo osaaville tarvitaan jatko- ja täydennyskoulutussyistä. Monet ovat asuneet Ruotsissa kauan, jolloin yhteys Suomeen ja suomen kieleen on voinut olla satunnaista. Kielitaidon ja tietojen verestäminen onkin useimpien suomea äidinkielenään puhuvien ruotsinsuomalaisten opintojen päämääränä. Monet heistä tuntevat menettäneensä tuntuman nyky-Suomeen, suomen kieleen ja suomalaiseen kulttuuriin puhuttuaan pitkään pääasiassa ruotsia. Myös Ruotsissa suomea työelämässään käyttävät haluavat täydentää ja päivittää tietojaan ja taitojaan.

Suomen kulttuuri ja historia sekä nykypäivä liittyvät luonnollisesti kaikkeen suomen kielen opetukseen, mutta laitoksella järjestetään myös Suomen kulttuurin kursseja ruotsinkielisille. Vaikka Suomen ja Ruotsin välissä oleva meri ei olekaan rannaton ja pohjaton, ja vaikka yhteistä maarajaakin on, ei Suomi kuitenkaan aina ole ruotsalaisille kovin tuttu yhteisestä historiasta huolimatta. Toki Ruotsissa lähes jokainen osaa kertoa Suomesta jotain, mutta kuva voi olla jopa valitettava. Hiljattain tehdyn tutkimuksen mukaan Ruotsin koulujen oppikirjojen Suomi-kuva on kapea; jos suomalaiset oppikirjoissa ylipäätään mainitaan, he ovat, kärjistettynä, huonosti koulutettuja ja jopa väkivaltaisia, mutta hyviä urheilemaan (Ylikiekskilä 2006). Tietoa Suomesta tarvitaan, vaikkei opiskelijoidemme kuva maasta onneksi ole yhtä rajallinen kuin edellä esitetty. Suomi on lähellä, mutta kuitenkin niin kaukana.

Suomen opintoja suorittaneita tarvitaan sekä julkisella että yksityiselläkin sektorilla, ja opiskelijat sijoittuvat opintojensa jälkeen eri aloille. Pääaineenaan suomea lukevat voivat valmistua esimerkiksi tulkeiksi tai kääntäjiksi. Suomen kielen laitos on ollut mukana kehittämässä Ruotsin yliopistotasosta tulkki- ja kääntäjäkoulutusta, jota on järjestetty laitoksessa vuodesta 1973 lähtien. Nykyään sitä tehdään osastolla Tulkki- ja kääntäjänsituutin toimeksiannosta. Suomenkielisten tarve on monella alalla suuri. Esimerkiksi äidinkielen opettajien koulutusta kaavaillaan aloitettavaksi uudelleen muutaman vuoden kuluttua, sillä varsinaista suomenopettajien opettajankoulutusta Ruotsissa ei tällä hetkellä ole.

Suomen opettaminen Tukholman yliopistossa on edelleen tärkeää suomen kielen ja kirjallisuuden tutkimuksen kannalta. Osaston tutkijakoulutuksessa on sekä kieli- että kirjallisuustieteellinen suuntautumisvaihtoehto. Tutkimus keskittyy suomen kieleen ja kirjallisuuteen Suomessa ja Ruotsissa, mutta suomen kielen osasto on aktiivisesti mukana myös kansainvälisissä tieteellisissä ja pedagogisissa verkostoissa. Tulevat väitöskirjat käsittelevät mm. monikielisyyttä ja -äänisyyttä sekä koodinvaihtoa ruotsinsuomalaisessa nuorisomediassa ja kielellisten rakenteiden vaikutusta kognitioon. Viime vuosina valmistuneet väitöskirjat ovat käsitelleet mm. ruotsinsuomen kielenhuollon suositusten noudattamista ruotsinsuomalaisessa lehtikielessä ja ruotsin vaikutusta Suomen vanhojen lakitekstien käännöksissä. Opiskelijoille, jotka ovat kiinnostuneet ensimmäisen, toisen ja kolmannen polven ruotsinsuomalaisten kielestä, osasto tarjoaa otollisen harjoittelupaikan ja tutkimusaineiston keruupaikan.

Syitä ja seurauksia

Suomen opettaminen Tukholman yliopistossa on pedagogisesti haastavaa ja ennen kaikkea antoisaa opiskelijoiden erilaisten taustojen ja motiivien ansiosta. Opetukseen tuo oman sävynsä se, että pääosa opiskelijoista ei opiskele suomea suorittaakseen tutkinnon suomi pääaineena, vaan saavuttaakseen tarvitsemansa kielitaidon tai parantaakseen sitä. Toisaalta opiskelijoissa on aina niitä, jotka jo ensimmäiselle kurssille tullessaan tietävät haluavansa ryhtyä suomen kielen tai kirjallisuuden tutkijoiksi tai joilla on päämääränään suomen tutkinto ammatillisista syistä.

Saman opetusryhmän opiskelijoiden kielellinen tausta saattaa olla hyvinkin erilainen. Vasta-alkajien ryhmässä saattaa olla lapsena suomea puhuneita toisen polven suomalaisia, joilla on jo omat valmiutensa. Heidän Suomensa on kesälomia ja mummon mökkejä, sukulaistapaamisia ja laivalla reissaamista, ja heidän suomensa joko mieleen jääneitä sanoja tai vanhempien puhumaa murretta. Samassa ryhmässä voi opiskella ruotsinkielisiä, joilla ei ole muuta suhdetta Suomeen tai suomalaisiin kuin kaverit tai jotka ovat tulleet kurssille tyttö- tai poikaystävän kehotuksesta.

Suomea taitavien ryhmässä voi puolestaan olla ruotsinkielisen koulun käyneitä suomenkielisiä opiskelijoita, jotka puhuvat suomea vain kotona ja sukulaisten kanssa, tai Ruotsiin kymmeniä vuosia sitten tulleita jo työelämässä pitkään toimineita suomalaisia. Kurssilaisista osa on käynyt Ruotsissa suomenkielistä luokkaa, toiset ovat saaneet äidinkielen opetusta, jotkut suorittaneet koko peruskoulutuksensa Suomessa. Joukossa voi olla myös juuri Suomesta saapuneita vaihto-opiskelijoita. Ikähaitarikin on suuri: parhaimmillaan samalla kurssilla vanhimman ja nuorimman opiskelijan ikäero on ollut 65 vuotta. Tyypillistä opiskelijaamme on näin ollen vaikea kuvata.

Opintojaan aloittavien joukossa on aina niitä, jotka silkka kiinnostus Suomeen on saanut tulemaan kurssille. Suomesta kiinnostuneiden ryhmä on kasvamassa, ja syitä kiinnostukseen on yhtä paljon kuin opiskelijoita. Jotkut ovat kiinnostuneet Suomen historiasta, toiset nykypäivästä; suomalainen muotoilu on esimerkiksi saanut Ruotsissa paljon huomiota. Onpa muutama vasta-alkaja viime vuosina ilmoittanut motiivikseen halun muuttaa Suomeen, koska se vaikuttaa niin mielenkiintoiselta maalta. Matkailukohteenakin Suomi on nousussa. Kiinnostus on näkyvissä yleisemminkin: Suomi, suomalaiset sekä Suomen kieli ja kulttuuri ovat esillä Ruotsin mediassa yhä useammin esimerkiksi asiaohjelmissa vaikkapa erilaisten tutkimustulosten merkeissä tai huumoriohjelmien mausteena. Yhä useampi ruotsalainen julkisuuden henkilö tuo myös esille suomalaiset juurensa.

Suomen hyödyntäminen työssä ja opinnoissa on luonnollisesti päämääränä usealle opiskelijalle. Suomi on saanut yhä enemmän jalansijaa elinkeinoelämässä fuusioituneiden yritysten ja yritys yhteistyön tuloksena, jolloin suomea tarvitaan työelämässä. Ruotsi on edelleen Suomen suurimpia ulkomaisia investoijia, joten suomen kielen taitoa tarvitaan eri aloilla eri yhteyksissä. Suomalaiset ovat Ruotsissa suuri turistiryhmä, mikä edelleen kasvattaa suomea taitavien tarvetta. Suomenkielentaitoisten kysynnän lisääntymisen voi havaita muun muassa siten, että moni suomea osaava opiskelija tulee kurssilta hakemaan nimenomaan kirjallista todistusta taidostaan. Myös ruotsiksi työssään toimivat kokevat tarvitsevansa suomea, ellei muuten niin kahvipöydän ääressä; opiskelijoiden joukosta voisi mainita esimerkiksi kirjastonhoitajia, optikoita ja rakennusinsinöörejä. Myös eri alojen tutkijat opiskelevat suomea pystyäkseen lukemaan lähteitä alkuperäiskielellä.

Suomen rakenteen erilaisuutta ruotsiin verrattuna pidetään kiehtovana, ja suomen kiinnostavuus tai haastavuus saakin aina kurssille joukon opiskelijoita. Erityisesti lingvistit ja matemaatikot viehättyvät loogisena ja säännönmukaisena pitämästään rakenteesta. Erot suomen ja ruotsin välillä kiinnostavat – millainen on kieli, joka eroaa niin paljon omasta kielestä? Onko suomen säännöllisyys maineensa veroista?

Suurin osa opiskelijoistamme opiskelee suomea henkilökohtaisista syistä. Jotkut hakevat kurssilta identiteettiään tai lapsena kadottamaansa kieltä. Usein hartaana toivomuksena on pystyä kommunikoidaan vanhempien sukulaisten kanssa ilman tulkin välitystä. Jotkut

taas haluavat ymmärtää, mitä suomenkielinen äiti tai isä yhteiselle lapselle puhuu, toiset opiskelevat tulevien kaksikielisten lastenlastensa vuoksi. Suomenkielinen kumppani tuntuukin olevan napakka, mutta innostava motivoija.

Osa ruotsinsuomalaisista opiskelijoista on saanut peruskoulussa äidinkielen opetusta jonkun tunnin viikossa tai käynyt peruskoulun suomalaisessa luokassa. Tämän jälkeen suomen käyttäminen, varsinkin lukeminen ja kirjoittaminen, on jäänyt vähemmälle, minkä vuoksi suomen kirjoittamisen harjoittaminen on monelle opiskelun tavoite. Kirjoittaminen on opiskelijoiden mielestä usein hankalaa, koska siihen liittyy myös uuden, virallisemman kielimuodon omaksuminen. Monet haluavat nimenomaan hyödyntää taitojaan virallisemmissa tilanteissa työelämässä. Näille opiskelijoille Suomen kirjallisuuden lukeminen ja siihen tutustuminen on erityisen tärkeää sanavaraston karttumisen ja suomen rakenteen omaksumisen kannalta. Heidän kannustamisensa suomen lukemiseen, kuuntelemiseen ja käyttämiseen mahdollisimman monissa yhteyksissä on opetuksen perusajatuksia.

Rikas ja rakas, muttei köyhä eikä varas

Jokainen opiskelija tuo kurseille oman käsityksensä ja kuvansa Suomesta ja suomen kielestä. Luennoilla keskustellaan paljon kaksikielisyydestä, suomesta toisena ja vieraana kielenä. Suomi on opiskelijoille äidinkieli, toinen kieli, vieras kieli, kotikieli, isän kieli, kaverin kieli, anopin kieli, lingvistiksi kiinnostava kieli, kotimainen kieli, unohdettu kieli, kaivattu kieli, työkieli...

Kun suomea vieraana kielenä lukevilta opiskelijoilta kyselee kurssin alussa heidän ajatuksistaan suomen kielestä, riippumatta opiskelun aloittamisen syistä, saa usein vastaukseksi mm. sen, että suomessa on pitkiä sanoja, paljon päätteitä ja outo sanavarasto. Suomea pidetään myös kovana mutta kauniina kielenä. Näennäisesti pitkät sanat opitaan pilkkomaan, päätteet hallitsemaan ja kovuus selittyy loppuaspiraation puutteella, kauneutta ihastellaan monin paikoin. Ja kun suomen sanavarasto tuntuu joskus suurelta palalta, ruotsinkielisten tietä pehmentävät yhteisen historian myötä tulleet lukuisat ruotsalaiset lainasanat, joista opiskelijat erityisesti ilahtuvat. Pian heillä onkin oma, loppujen lopuksi hieman arveluttavakin keinonsa sanojen oppimiseen: lisää vain -i ruotsin sanan loppuun, niin saat suomalaisen sanan: posti, pankki, appelsiini, mandariini, viini, korkkiruuvi, skiftnyckeli...

Haastavaa ja ehkäpä kaikista haastavinta opettajalle on kuitenkin romuttaa syvään juurtunut ja laajalle levinnyt käsitys suomesta vaikeana kielenä. Kun suomesta tulee puhe yliopiston ulkopuolisissa yhteyksissä, voi olla melkein varma, että saa kuulla kommentin ”eikö suomi olekin vaikea kieli?” Myös edellä mainitussa oppikirjojen tutkimuksessa suomea pidettiin vaikeana kielenä (Ylikiekiä 2006). Ei siis ihme, että kurssien alussa

monella opiskelijallakin kummittelee päässään moinen ajatus. Kurssien päätyttyä käsitys on toivon mukaan toinen: suomi on kieli siinä missä muutkin, se on aivan tavallinen erilainen kieli. Se ei ole kielten *Matterhorn* eikä varsinkaan niin vaikea kuin opiskelija sen on luullut olevan.

Koska suomen rakenne eroaa ruotsin rakenteesta siinä määrin, että suomi tuntuu paikka paikoin monimutkaiselta kieleltä, on monelle opiskelijalle huojentavaa löytää tuttuja piirteitä tarkemmin tarkasteltuna paljonkin. Kielten samankaltaisuuksien löytäminen vieraan vastapainoksi on kannustavaa. Suomi menettääkin onneksi kurssien kuluessa aimo annoksen merkillisyyden hohtoaan. Suomen ja ruotsin kielen välillä on sama matka, ja suomen valossa ruotsikin saa uuden kiillon. Onhan ruotsissakin taivutuksensa, aikamuotonsa ja johdoksensa, numeruksensa sekä idiominsa.

Kaikki opiskelijat eivät myöskään aina ole vakuuttuneita siitä, etteikö suomen opiskeluun liittyviä kieliopillisiä termejä ja käsitteitä olisi keksitty opiskelijoiden piinaamiseksi, moni kun haluaa ”vain” oppia puhumaan suomea. Verbit, subjektit, johdokset ja sijamuodot aiheuttavat usein epämiellyttävää oloa, jonka voi tulkita jonkinasteiseksi kieliooppiallergiaksi. Monen innokkaan harmiksi oppiminen vie aikaa, kielen omaksuminen eritoten. Luennoilla ja harjoitustunneilla hahmotellaan perustaa, mutta kielitaidon saavuttaa parhaiten suomenkielisessä ympäristössä. Tukholmalaiset opiskelijat ovat kansainvälisesti siinä onnellisessa asemassa, että heillä on edes jonkinlainen mahdollisuus kuulla suomea silloin tällöin arkiympäristössään, vaikkei heillä olisikaan suomenkielisiä tuttavita tai sukulaisia. Opiskelijat voivat vaikkapa kävellä keskustan pääkadulla kuuntelemaan keskusteluja Suomen-laivan tultua tai osallistua erilaisiin suomenkielisiin tapahtumiin.

Eniten kielitaitoa edistää kuitenkin oleskelu Suomessa ja UKANin kesäkursseille on vuosittain useita lähtijöitä. Takaisin tultuaan opiskelijat ovat olleet erittäin tyytyväisiä ja positiivisia, kursseilla he ovat ylittäneet kielenoppimisen tiellään monta kynnystä. Kesäkurssit innostavat joitakin myös lähtemään Suomeen vaihto-opiskelijoiksi. Opintojensa päätteeksi moni toteaa, että suomi on monien mahdollisuuksien kieli, joka avaa monia ovia ja antaa enemmän kuin ottaa, vaikka opiskelu tuntuisikin välillä raskaalta.

Rakastan, en rakasta, rakastan..!

Olkoonpa opiskelijoidemme suomi tehty lapsuuden kesistä, seikkailuista, uusista sukulaisista tai lingvistikista haasteista ja liittyköönpä siihen juurien hakua tai haasteiden voittamista, kaikille on yhteistä innostus, positiivisuus ja opiskeluun panostettu energia, joka on ihailtavaa ja tarttuvaa. Suhteen suomeen onkin oltava vahva, koska monet opiskelijamme jaksavat tulla kursseille täyden työpäivän jälkeen, useiksi tunneiksi ja useana iltana viikossa, monet vuodesta toiseen.

Suomen opiskelu on monelle kuin passio: ensin tuli leimahtaa ja roihuaa, rakkaasta halutaan tietää kaikki ja kaikki on huumaaavan jännittävää. Kun on tutustuttu ja opittu tuntemaan, alkaa koetusten kausi – rakastanko vielä vaikka rakkaus koettelee? Rakkauden kohde opitaan tuntemaan paremmin, nähdään uusia sekä hyviä että hankalampia puolia.

Rakkauden ja vihan sanotaan kulkevan käsi kädessä. Moni opiskelija on kurssien varrella tuskastellut suomen kiemuroita, mutta jatkanut silti. Vaikka alkuhuuma pikku hiljaa laantuu, syntyy kiinteä vahva suhde, joka kestää koettelemukset ja syvenee syvenemistään. Joillekin suomi on haaveiden täyttymys, toisille lupaus uudesta. Joidenkin rakkaus on kytynyt pinnan alla pitkäänkin, toisille vanha suola janottaa. Mutta yksi on varmaa kaikille – ketään suomi ei jätä kylmäksi.

Viitteet

Andersson, Paula & Kangassalo, Raija (2003): Suomi ja meänkieli Ruotsissa. – Monena suomi maailmalla (toim. Jönsson-Korhola, Hannele). Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.

De Geer, Eric (2004): Den finska närvaron i Mälärregionen. En geografisk studie över de finstalande i Sverige. Rapporter från Finskt språk- och kulturcentrum, 2. Eskilstuna: Mälardalens högskola.

Lainio, Jarmo 1996: Finskans ställning i Sverige och dess betydelse för sverigefinnarna. – Finnarnas historia i Sverige 3 (toim. Lainio, Jarmo). 255-310. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Rätten till mitt språk – förstärkt minoritetsskydd. SOU 2005:40.

Sisuradio 2008. <http://www.sr.se/cgi-bin/sisuradio/nyheter/amnessida.asp?programID=185&Nyheter=1&grupp=4733&artikel=1593393>

Ylikiekkilä, Antti (2006). Tutkimustuloksia esittelevä seminaari Tukholman yliopistossa 15.3. 2007: Bilden av finnar, sverigefinnar och samer i den svenska skolans läroböcker.

Suomen kieli ja kulttuuri maailmalla –
miksi opetusta tarvitaan?

Suomen kieli ja kulttuuri Kanadassa

Suomen kielen ja kulttuurin opetuksen kannalta katsottuna ”maailma” on perin rajoitettu osa maapallon väestöstä ja maista. UKANin toiminta ulottuu tätä nykyä n.100 ulkomaiseen yliopistoon, mikä on kansainvälisesti katsottuna huikea määrä: Suomen kielen ja kulttuurin opetus on todella laajalla pohjalla. Kuitenkin Afrikka, Etelä- ja Keski-Amerikka, Australia ja suurimmaksi osaksi myös Aasia jäävät sen ulkopuolelle. UKANin toiminta on ja on ollut Eurooppa- ja Pohjois-Amerikka-voittoa. Vuoden 1995 jälkeen EU-jäsenyys nosti suomen kielen ja Suomen lopullisesti muiden Euroopan maiden joukkoon. Euroopan lisäksi toinen UKANin keskeisistä reviiereistä on Pohjois-Amerikka. Näissä pohdinnoissani viittaan ”maailma” -termillä Pohjois-Amerikan Yhdysvaltoihin ja Kanadaan.

Euroopan ja Pohjois-Amerikan vertailussa huomio kiinnittyy luonnollisesti taloudellisiin ja väestömäärien samanlaisuuksiin: molemmat maanosat kuuluvat kehittyneisiin eli ns. rikkaisiin maihin ja väkiluvut ovat 300 miljoonan kieppeillä. Suurin ero piilee kielellisessä todellisuudessa ja kulttuurin moninaisuusasteessa. UKANin toiminnan kannalta tärkeää on myös näiden maanosien maantieteellinen läheisyys ja etäisyys Suomesta katsottuna. On itsestään selvää, että historiallinen ja maantieteellinen läheisyys heijastuu UKANin ja Suomen muunkin kulttuurityön toteutuksessa.

Pohjois-Amerikan kielellinen todellisuus

Pohjois-Amerikassa englantia puhuu yli 300 miljoonaa ihmistä. Kaksikielisessä Kanadassa englantia puhuvia on n. 24 miljoonaa ja ranskaa puhuvia vajaat 10 miljoonaa, pääasiallisesti vain Quebecin provinssissa. Sellaisessa maantieteellisessä ympäristössä, jossa englantia on niin yksinomainen valtakieli kuin on, ei ole yllättävää huomata, että vieraita kieliä opetetaan ja opiskellaan kouluissa ja yliopistoissa suhteellisen vähän ja usein rajoitetulla menestyksellä. Englannivoittoisessa kulttuurissa kielitaitoa ei koeta

yhtä tärkeäksi välttämättömyydeksi kuin Euroopassa, erityisesti Euroopan pienissä maissa. Pohjoisamerikkalaisen ei ole perinteisesti tarvinnut katsoa oman maansa ulkopuolelle toimeentulonsa turvaamiseksi tai kulttuuritarpeidensa tyydyttämiseksi. Pohjois-Amerikka on monella tasolla varsin itseriittoinen maanos. Nykyinen globaalistuminen on tuonut tähän näkemykseen muutoksia, vaikkakin hyvin pieniä sellaisia.

Tämä ei ole ristiriidassa sen tosiasian kanssa, että sekä Yhdysvallat että Kanada ovat olleet ja edelleen ovat siirtolaismaita, joilla on Eurooppaan verrattuna hyvinkin lyhyt historia. Kaikki amerikkalaiset ja kanadalaiset alkuperäiskansoja lukuun ottamatta ovat siirtolaisia tai siirtolaisten jälkeläisiä. Suomalaisiakin muutti Yhdysvaltoihin tai Kanadaan huomattavia määriä. Vuosina 1880–1923 Yhdysvaltoihin muutti lähes 400 000 suomalaista. Vuonna 1923 Yhdysvallat sulki ovensa mm. suomalaisilta, jonka jälkeen ”amerikansiirtolaisuus” kohdistui Kanadaan, joka ei rajoittanut suomalaisten tuloa vaan pikemminkin värväsi heitä. Kanadaan siirtyi 1890–1970 yli 60 000 suomalaista. Siitä huolimatta, että 25–30 % siirtolaisista palasi Suomeen, Yhdysvaltojen väestönlaskennassa nykyään n. 675 000 amerikkalaista ja 105 000 kanadalaista ilmoittaa etniseksi taustakseen suomalaisuuden. Kanadansuomalaisista n. 15 % puhuu suomea äidinkielenä eli kotikielenä, joka yksikielisessä ympäristössä jää yksityiseksi, lähinnä perhe-elämän kieleksi. Kanada on nykyään maailman monikulttuurisin maa ja Toronto, jonka asukasluku on vajaat 3 miljoonaa, Kanadan monikulttuurisin kaupunki.

Suomen kieli ja kulttuuri oppiaineena

Tämän artikkelin tehtävänannon mukaan aiheena on ”Suomen kieli ja kulttuuri maailmalla”. Olen edellä rajannut maailmaksi Pohjois-Amerikan sekä viitannut suomen kielen tilasto-tietoihin Kanadassa. Tarkoituksena ei toki ole missään vaiheessa kuvata suomen kieltä ja kulttuuria sellaisena kuin se ilmentyy Yhdysvalloissa ja Kanadassa; se kuuluu siirtolaisuustutkimuksen tehtäviin.

Suomen kieli ja kulttuuri tässä kontekstissa viittaa oppiaineeseen: se on jotain mitä opetetaan, opiskellaan ja tutkitaan. Tällä oppiaineella on englanniksi kätevä nimi *Finnish Studies*. Hieman hankalampi termi on *Finnish Language and Literature*, joka liittyy Pohjois-Amerikan yliopistojen kielilaitosten perinteisiin nimiin. Ne kuvaavat yleensä laitosten edustamia oppiaineita, esim. *Department of Slavic Languages and Literatures* tai *Department of German Language and Literature*.

Suomen kieli ja kulttuuri eli *Finnish Studies* on koulutusohjelmana ja tutkimuskenttänä varsin monipuolinen. Se on myös velvoittava termi, etenkin yliopistoista puhuttaessa. Oppiaineita ylläpitävät ja kehittävät yliopistot sekä tieteelliset seurat ja yhdistykset. Yliopistojen tehtävänä on harjoittaa opetusta ja tutkimusta eli tuottaa ja levittää tietoa. Tieteelliset seurat järjestävät tieteellisiä konferensseja ja koulutuspäiviä. Tärkeä on alan

utkimusten julkaiseminen sarjoissa ja tieteellisissä aikakauslehdissä. Pohjois-Amerikassa on kolme alan tieteellistä yhdistystä: Yhdysvalloissa SASS (*Society for the Advancement of Scandinavian Studies*), Kanadassa AASSC (*Association for the Advancement of Scandinavian Studies in Canada*) sekä FUSAC (*Finno-Ugric Studies Association of Canada*). Kaksi viimeksi mainittua ovat pieniä alle 50 jäsenen seuroja. Kaikilla kolmella on kuitenkin oma julkaisusarjansa: *Scandinavian Studies* (SASS), *Scandinavian-Canadian Studies* (AASSC); FUSAC julkaisee konferenssijulkaisuja noin viiden vuoden välein.

Tässä kontekstissa minun perustamani ja toimittamani *Journal of Finnish Studies* (JoFS) maailman ainoana alan englanninkielisenä tieteellisenä aikakauslehtenä palvelee koko Pohjois-Amerikan tarpeita *Finnish Studies* -oppiaineen osalta, vaikkakaan ei ole olemassa mitään *Finnish Studies Association* tyyppistä tieteellistä seuraa. Toronton yliopiston *Finnish Studies* -ohjelman julkaisemaa lehteä on vuodesta 1997 alkaen ilmestynyt kaikkiaan 25 numeroa. Jotkin numerot ovat vierailijakollegoiden toimittamia, mainittakoon esimerkiksi Andrew Nestingen (Seattle), Pauliina Raento (Minneapolis) ja Beth A. Virtanen, (*Finlandia University*). Lehti siirtyy vuonna 2009 Finlandia Universityn alaisuuteen ja päätoimittajan tehtävää alkaa hoitaa Beth Virtanen apunaan Hanna Snellman.

JoFSissa ilmestyneistä artikkeleista huomattava määrä eli n. 30 on opiskelijoiden laatimia. Lehdessä on julkaistu esimerkiksi useita Seattlessa toimivan professori Andrew Nestingenin opiskeluaikanaan kirjoittamia artikkeleita ja arvosteluja.

Miksi minun yliopistossani opetetaan suomea?

Taustaa

Aloitin 34 vuotta kestäneen ulkomaanlehtoritaipaleeni vuonna 1975, jolloin UKAN lähetti minut Minnesotan yliopiston vierailevaksi apulaisprofessoriksi. Sillä matkalla olen tavallaan edelleenkin. Ennen vuotta 1975 Skandinaavisten kielten laitoksella oli kahden vuoden ajan toiminut suomen lehtorina Hannele Jönsson-Korhola, joka ilokseni preppasi minua Suomessa kokonaisen päivän ajan ennen lähtöäni. Suomen kielen ja kulttuurin opetus oli Minneapolisissa alkanut muutamaa vuotta aikaisemmin lingvistiikan laitoksen professorin Meri Lehtisen aloitteesta. Pohjois-Amerikan suomen yliopisto-opetus on lähes aina alkanut jonkun toisessa oppiaineessa toimivan professorin yksityisestä kiinnostuksesta ja aloitteesta. Näin oli esimerkiksi Kim Nilssonin kohdalla Wisconsinissa.

Kahden vierailuvuoteni jälkeen Minnesotan yliopisto innostui perustamaan vakinaisen *Finnish Studies* -professuurin, johon minut nimitettiin v. 1977 ja jossa toimin, kunnes erosin virasta aloittaakseni Toronton yliopistossa Suomen kielen ja kulttuurin ohjelman v. 1989. Minnesotassa *Finnish Studies* oli integroituneena Skandinaavisten kielten

laitokseen eli oppiaineen seuraava rengas oli skandinavistiikka, kuten on laita useimmissa USAn opetuspisteissä, esimerkiksi Seattlessa, Madisonissa, New Yorkissa, Berkeleyssä ja Provossa.

Toronton Suomen kielen ja kulttuurin ohjelman syntyvaiheet ovat kahdella tavalla epätavalliset. Kaikki sai alkunsa siitä, kun UKANin puheenjohtajaksi tuli professori Mikko Korhonen. Hän päätti tutustua henkilökohtaisesti Pohjois-Amerikan Suomen opetuspiesteisiin, jolloin hän kävi myös Minneapolisissa meidän laitoksellamme, muistaakseni v. 1986. Hän kertoi, että UKAN harkitsee Suomen kielen ja kulttuurin opetusta perustettavaksi johonkin Kanadan yliopistoon ja että hän kävisi tutkimassa tilannetta Kanadassa. Vierailujen ja neuvottelujen seurauksena professori Korhonen ja UKAN valitsivat Toronton yliopiston ymmärtääkseni kolmesta syystä: (1) Toronton yliopistossa oli hyvämaineiset kielilaitokset ja -ohjelmat; siellä opetettiin kymmeniä kieliä, mukaan lukien viroa ja unkaria. (2) Toronton yliopisto oli opiskelijamäärältään Kanadan suurimpia (yli 50 000 päätoimista opiskelijaa) ja tasoltaan Kanadan parhaita, ehkä paras. (3) Monikulttuurisessa Torontossa ja Ontariossa on laaja kanadansuomalaisten yhteisö: suomalaisia siirtolaisia ja siirtolaisen jälkeläisiä noin 15 000. Yhteisötukea (*community support*) pidetään Kanadassa arvokkaana kriteerinä. Toinen vaihtoehto oli Thunder Bay, jossa on suomalaisia saman verran kuin Torontossa. Sikäläinen yliopisto *Lakehead University*, jossa Maisa Martin, silloiselta nimeltään Marja-Liisa Pölkki, toimi Suomen lehtorina 1970-luvulla, oli kuitenkin liian pieni (n. 4000 opiskelijaa). Harvinaista oli siis, että ohjelma syntyi ylhäältä alas eli opetuspoliittisen päätöksenteon tuloksena eikä jonkun paikallisen opettajan ympärille.

Toinen epätavallisuus on siinä, että akateemiseksi kodiksemme tuli Slaavilaisten kielten laitos. Perusteeksi katsottiin se tosiasia, että laitoksessa oli myös unkarin oppituoli ja viron kielen opetusta. Koska koko Kanadassa on vain yksi Skandinaavisten kielten professori Chris Hale, joka toimii Albertan yliopiston *Modern Languages* -laitoksella, ilman omaa laitosta, ei ollut skandinaavista vaihtoehtoa Suomen kielen ohjelman sijoittamiselle. Slaavilaisten kielten laitos on tarjonnut ymmärtäväisen, hyvän kodin *Finnish Studies* -ohjelmalle. Laitokssessamme on hyvä olla.

Toronton yliopiston Finnish Studies -ohjelman raison d'être

Sytä opettaa suomen kieltä ja kulttuuria Toronton yliopistossa on runsaasti. Perustamisvaiheessa v. 1989, jolloin myös itse tulin taloon, arveltiin, että jos päästään 30–35 opiskelijan lukumäärään, niin ohjelmamme on menestys. Kursseillamme on ollut vuosittain 60–70 opiskelijaa. Tämä on siis tärkeä syy siihen, että yliopistossani opetetaan suomen kieltä ja kulttuuria: me vastaamme todelliseen kysyntään. Tämä kysyntä jakautuu yleensä niin, että noin 30 % opiskelijoista on suomalaistaustaisia. Noin 70 % on muita, ”tavallisia kanadalaisia” tai joskus amerikkalaisia, jotka tulevat Toronton yliopistoon, jotta voisivat opiskella suomen kieltä ja kulttuuria. *Finnish Studies* ei täten suinkaan ole etninen opetusohjelma, vaan akateeminen oppiaine siinä missä muutkin. Toisaalta kanadan-

suomalaiset ovat myös tärkeä kohderyhmä; heilläkin tulee olla oikeus opiskella ja tutkia omaa kulttuuritaustaansa yliopistotasolla.

Pohjoisamerikkalaisen opintojärjestelmän rakenteen johdosta *Finnish Studies* -ohjelma on yliopistolle tärkeä, koska se on todellinen oppiaine ja opetusohjelma. Kielikurssit ovat pää- ja sivuaineopiskelijoille keskeisiä ja niin ovat myös niin sanotut kulttuurikurssit, jotka ovat verrannollisia muiden kieli- ja kulttuurilaitosten kulttuurikurssien kanssa. *Finnish Studies* -opetusta on integroitu laajasti tiedekunnan kurssivaatimuksiin ja kurssitarjontaan: ohjelman omien opiskelijoiden lisäksi elokuva-alan opiskelijat ottavat *Finnish Cinema* - ja *Scandinavian Cinema* -kurssejamme; antropologian, kansanrunouden, epiikan sekä maailmankirjallisuuden opiskelijat tulevat Kalevala-kurssillemme. Useat *Finnish Studies* -ohjelman kirjallisuuskursseista sisältyvät modernin kirjallisuuden ja maailmankirjallisuuden kurssivaatimuksiin. Jopa vain silloin tällöin opetettava kanadansuomalaisen siirtolaisuuden kurssimme on hyväksytty *Canadian Studies* -oppiaineen vaatimuksiin.

Kanadan ainoana yliopistollisena *Finnish Studies* -ohjelmana tehtävämme saa maanlaajuisen, kansallisen ulottuvuuden. Kanadan kokoisessa ja kaltaisessa maassa on oltava tarjolla mahdollisuus opiskella ja tutkia Suomen kieltä ja kulttuuria. Kanadassa tarvitaan Suomen tuntemusta.

Koska Ontarion provinssissa on suomalaistaustaisia kansalaisia lähes 60 000, on kohtuullista edellyttää, että heille tarjoutuu mahdollisuus opiskella suomen kieltä ja/tai suomalaista kulttuuria eri ilmenemismuodoissaan. Pohjois-Amerikan yliopisto-opetus on edelleen laajalti yleissivistävää eikä siis ammattiin johtavaa. Koska näin on, *Finnish Studies* -ohjelman täytyy olla tarjolla, vaikkei sitä voida kuin poikkeustapauksissa soveltaa suoraan työelämään. Haluan muistuttaa, että Minnesotan yliopiston nykyinen *Finnish Studies* -opettaja, tohtori Daniel Karvonen, aloitti 1980-luvulla oman uransa Minnesotan yliopiston suomen kielen ja kulttuurin opiskelijana.

Opetuksen vaikuttavuus

Tuntuu oudolta yrittää itse arvioida oman opetuksensa vaikuttavuutta. Mutta Pohjois-Amerikassa oppii nostamaan omaa häntäänsä, vaikka se suomalaiselle onkin usein vaikeata. Kun seuraa opiskelijoitaan monen vuoden ajan eri kursseilla, niin huomaa, kuinka opinnot ovat tuoneet heidän elämäänsä todella uutta sisältöä ja uusia näkökulmia. Suomen kielen ja kulttuurin opiskeleminen näyttää vaikuttavan syvällisesti niihin, joilla on suomalainen sukutausta. He raportoivat mielellään oivalluksiaan. Kun he lukevat suomalaisen kirjallisuuden klassikkoja, he saattavat sanoa: ”Nyt minä ymmärrän miksi isoisä oli sellainen kuin oli” tai ”Noin juuri tehtiin meillä lapsuudessani” tai ”Olen paljon suomalaisempi kuin luulin”. Olen vakuuttunut siitä, että se mitä opiskelijat oppivat kurssillamme suomalaisesta kulttuurista, on joskus ratkaisevaa heidän identiteetin etsinnässään. Se auttaa heitä ymmärtämään paremmin itseään ja vanhempiansa kulttuuria.

On aivan selvää, että työskentely esimerkiksi Kalevalan parissa on tehnyt syvän vaikutuksen joihinkin opiskelijoihin, jopa niin, että kokemus vaikuttaa uran tai pääaineen valintoihin – Kanadassahan opiskelijat valitsevat pääaineensa yleensä vasta toisen tai joskus kolmannen opintovuoden aikana. Suomalainen elokuva avaa monen silmät Suomen suuntaan. Samoin kuin Ingmar Bergmanin nerous on vuosien varrella herättänyt kiinnostusta Ruotsiin ja Skandinaviaan, ovat Aki Kaurismäen nerokkaat elokuvat innoittaneet opiskelijoita tutkimaan Suomen kulttuuria ja kieltä, vaikka heidän pääaineenaan olisikin elokuvataide eikä *Finnish Studies*.

Kielenopetus on keskeisen tärkeä osa ohjelmaamme. Suomen kieli ja sen muoto-ominaisuudet aiheuttavat erityisiä haasteita juuri englanninkielisille opiskelijoille. Useat heistä ovat täysin englanninkielisiä, jolloin morfologia ja miksei lauseoppikin muodostavat varsin korkean kynnyksen. On selvää, että motivaatio ja lähtökohdat ovat erilaiset kuin Euroopassa, koska Pohjois-Amerikka on kaukana Suomesta, valtamerten takana, koska englannin kielellä pärjää ja on aina pärjännyt missä tahansa ja koska televisiosta kuulee lähes yksin omaan englantia. Kuitenkin opiskelijat oppivat. Silloin kun motivaatiota riittää, seuraa menestys.

Opetus avaa joskus myös opettajan silmät. Jokaisella meistä on hauskoja esimerkkejä kielikukkasista. Sain joitakin vuosia sitten opiskelijan kirjoituksesta mielenkiintoisen oivalluksen. Kuudelle tai seitsemälle Toronton yliopiston *Finnish Studies* -opiskelijalle jaetaan vuosittain 500–1000 dollarin stipendit edellisen lukuvuoden suoritusten perusteella. Rahat stipendeihin kerätään suomalaisyhteisöltä, yhdistyksiltä, yrityksiltä tai yksilöiltä. Eräänä syksynä, lauantaisten stipendienjakotilaisuuden jälkeisenä maanantaina, annoin toisen vuoden opiskelijoille vapaan kirjoitustehtävän: ”Kirjoittakaa 8–10 lausetta suomeksi siitä, mitä viime viikonlopun aikana on tapahtunut”. Joukossa oli kaksikin stipendinsaajaa. Seuraavan tunnin lopussa keräsin kirjoitukset ja menin toimistoon korjaamaan niitä. Muistan vieläkin hieman ällistyneen reaktion, kun luin nuoren naispuolisen stipendinvoittajan esseen. Hän kirjoitti lyhyin lausein, kuinka hän oli saanut stipendin, kuinka illallistilaisuudessa oli ollut paljon ihmisiä, että ruoka oli ollut oikein hyvää ja että tilaisuus oli ollut hauska. Lopuksi hän kirjoitti: ”Kiitos, professori Vähämäki, ihanasta yöstä!” Lauseessa oli jotain outoa, vaikka se oli kieliopillisesti korrekti. Olin toki myös tietoinen siitä, että englannin kielessä sanotaan *last night*, kun tarkoitetaan *eilen illalla* ja että *evening* ja *night* ovat osaksi päällekkäisiä. En vain ollut koskaan tullut huomanneeksi, kuinka tärkeä tuo distinktio voi olla. Voinko esimerkiksi jakaa lingvistisen huomioni suomea osaavan vaimoni kanssa vai onko väärinkäsityksen mahdollisuus liian suuri?

Näin Suomen kielen ja kulttuurin laita voi olla ”maailmalla”.

Suomea Kölnissä

Sattumalta ja sisulla

Suomen kieltä on opetettu Kölnin yliopistossa jo viisikymmentäluvun alkupuolelta asti, mutta kesti melkein viisikymmentä vuotta, ennen kuin opiskelijat saattoivat valita maisterintutkinnon pää- tai sivuaineeksi fennistiikan.

Suomen kielen opetus alkoi Kölnissä oikeastaan sattumalta, sillä toisen maailmansodan jälkimainingit heittelivät vannoutuneen suomen kielen ja kulttuurin ystävän tohtori Fritz Keesen Greifswaldista läntiseen Saksaan Kölnin alueelle. Vuonna 1951 hän perusti yksityisen *Finnland-Institutin* ja solmi yhteydet Kölnin yliopistoon, missä aloitti suomen kielen opetuksen syksyllä 1952 aluksi sivutoimisena lehtorina.

Jos Fritz Keesen asettumista Kölniin voi pitää sattumana, niin hänen toimintaansa suomen kielen ja kulttuurin hyväksi ei missään tapauksessa voi kuvata sattumanvaraiseksi, vaan sitä leimaavat määrätietoisuus ja peräänantamattomuus, jotka erehdyttävästi muistuttavat suomalaista sisua. Lisäksi hänellä oli ilmeinen kyky tartuttaa innostuksensa. Hän solmi suhteet Suomen viralliseen edustustoon, joka tuolloin sijaitsi Kölnissä, ja sai instituutin toimintaan mukaan niin yliopiston kanslerin kuin Kölnin ylipormestarinkin. Ei ihme, että instituutin toiminta laajeni ripeästi. Sen yhteyteen perustettiin kirjasto, jonka kokoelmat karttuivat lähinnä kai lahjoitusten myötä. Vuonna 1961 sai alkunsa instituutin oma julkaisusarja, jossa vuoteen 1987 mennessä oli ilmestynyt viisitoista nidettä, kirjoittajina mm. Veikko Anttila, Björn Collinder, Anne Fried, Hans Fromm, Ulrich Groenke, Kai Laitinen, Eino Suolahti ja Ilmari Talve. Instituutin oma stipendirahasto perustettiin 1963, ja ensimmäiset stipendit jaettiin vuonna 1965. Kaksi vuotta myöhemmin Köln sai kunnian olla Suomen opetusministeriön järjestämän Keski- ja Itä-Euroopan ulkomaanlehtorien aluekokouksen pitopaikka.

Kesällä 1967 nähtiin tarkoituksenmukaiseksi lakkauttaa *Finnland-Institut*, sillä Kölnin yliopistoon oli perustettu pohjoismaisen filologian laitos, ja tiedekunta oli valmis integroimaan instituutin tieteellisen toiminnan osaksi uutta laitosta. Näin syntyi pohjoismaisen filologian laitoksen ohien suomen osasto, jonka viralliseksi nimeksi tuli melko kömpelö *Finnische Abteilung des Instituts für Nordische Philologie der Universität zu Köln*. Instituutin muuta toimintaa vaalimaan perustettiin Kölnin saksalais-suomalainen yhdistys.

Pohjoismaisen filologian professoriksi oli valittu Ulrich Groenke, joka oli siinä mielessä aivan poikkeuksellinen saksalainen skandinavisti, että hän osasi erinomaisesti suomea ja oli omassa tutkimuksessaan käsitellyt myös fennistisiä aiheita. Heti virassa aloitettuaan hän rupesi pommittamaan yliopiston kansleria ja rehtoria kirjeillä, joissa vankoin perustein vaati suomen opetukselle lisää voimavaroja. Välittömänä toiveena hän esitti assistenttuurin perustamista, mutta pitkän aikavälin tavoitteena oli muodostaa fennistiikasta tai fennougriistiikasta oma oppiaine. Ajatus fennistiikan tai fennougriistiikan professuurin perustamisesta kylvettiin siis jo tuolloin kuusikymmentäluvun lopulla, mutta professuurin perustamista saatiin odottaa vielä kolmekymmentä vuotta. Suomen kielen opetus oli pääosin lehtorin harteilla, joskin Ulrich Groenke sisällytti opetusohjelmaansa säännöllisesti myös jonkin suomen kieltä tai kulttuuria käsittelevän luennon tai seminaarin. Fritz Keesen jäätyä eläkkeelle 1974 lehtoraatti täytettiin uudelleen, ja niin suomen kielen ja kulttuurin perusopetuskin oli turvattu taas moneksi vuodeksi eteenpäin.

Fennougriistiikkaa vai fennistiikkaa?

Kun Ulrich Groenken eläkkeelle jääminen kahdeksankymmentäluvun lopulla alkoi hämmöttää, kävi kysymys fennistiikan tai fennougriistiikan professuurin perustamisesta aivan uudella tavalla ajankohtaiseksi. Alkoi kymmenen vuotta kestänyt prosessi, joka rupesi jossain vaiheessa saamaan jännitysnäytelmän piirteitä. Laitoksemme arkistossa on yksi mapillinen kirjeitä ja pöytäkirjoja, joiden perusteella tämän jännitysnäytelmän juonen voi hahmotella. Päärooleissa olivat Kölnissä yleisen kielitieteen professori Hans-Jürgen Sasse ja pohjoismaisen filologian professorit Ulrich Groenke ja hänen seuraajansa Gert Kreutzer, joka kirjoitti – saksalaista sanontaa ja häntä itseään lainatakseni – sormensa verille suomen kielen puolesta. Moninaisissa milloin enemmän ja milloin vähemmän merkittävässä sivurooleissa vilisi koko joukko muuta väkeä: yliopiston rehtori ja tiedekunnan dekaani, ainejärjestön edustajat, Nordrhein-Westfalenin osavaltion korkeakouluasioista vastaava ministeri virkamiehineen, Suomen Saksan suurlähetystö aina suurlähettilästä myöten, Düsseldorfin kunniapääkonsuli, saksalaisen tiedesäätiön *Stifterverband für deutsche Wissenschaften* edustajat, Kölnin kaupungin ylipormestari ja moni muu. Suomen puolella asiaa oli ryhtynyt ajamaan UKAN, jonka pääsihteeri Anna-Maija Raanamo ja puheenjohtajat Mikko Korhosesta Pauli Saukkoseen kävivät sitkeitä neuvotteluja niin Kölnin yliopiston kuin Suomen opetusministeriönkin kanssa. Neuvotteluja

käytiin sekä Saksassa että Suomessa myös säätiöiden ja teollisuusyritysten kanssa, sillä oli päätetty perustaa lahjoitusprofessuuri ja sille oli etsittävä rahoittajat.

Melko pian oli saatu sovituksi malli, jonka mukaan Suomen opetusministeriö rahoittaisi professuurista kolmanneksen, *Stifterverband* neljänneksen ja loppu katettaisiin suomalaisten säätiöiden ja yritysten tuella. Yleisen kielitieteen laitos oli luopunut professuurin hyväksi yhdestä lehtoraatistaan, ja Nordrhein-Westfalen oli luvannut ottaa kuuden vuoden jälkeen professuurin omakseen. Kuvio vaikutti toimivalta, ja *Kölner Stadtanzeiger* otsikoi toukokuussa 1991 lahjoitusprofessuurista kertovan uutisensa: ”*Die Finnen helfen der Kölner Uni*”.

Tapahtumien kulku alkoi kuitenkin pian muistuttaa kertomusta onnettomasta harakasta, jonka nokka ja pyrstö vuoron perään tarttuivat tervaän. Kun yksi taho oli saatu hankkeen taakse, toinen jo sanoutui irti, ja kun irtisanoutunut saatiin taas mukaan, olikin ensimmäinen jo epäroivällä kannalla. Kovin takaisku oli opetusministeriön kesällä 1993 tekemä päätös jäädyttää hanke omalta osaltaan Suomea tuolloin koetelleen laman vuoksi. Kölnissä oltiin jo melkein valmiita luovuttamaan, sillä ilman opetusministeriön tukea tuntui toivottomalta enää yrittääkään. Helmikuussa 1994 asia sai kuitenkin yllättävän käänteän, kun Kölniin tihkui tieto siitä, että opetusministeriö olisi sittenkin valmis tietyin edellytyksin rahoittamaan professuurista alun perin kaavaillun kolmanneksen. UKANin edustajat olivat varmasti tehneet rankasti töitä sen eteen, että päätös muuttui, mutta myös professori Heikki Ylikangasta on kiittäminen asioiden saamasta käänteestä.

Kölnissä uutinen otettiin ilolla vastaan ja hanke syöstiin mitä pikimmin yliopiston ja ministeriön hallintokoneiston syövereihin, missä se sitten pyöri vielä kolme vuotta, ennen kuin fennougristiikan lahjoitusprofessuuri voitiin laittaa julkisesti haettavaksi. Toimialan määrittelystä käytiin kiivaita keskusteluja, sillä yleisen kielitieteen laitos halusi fennougristista profiloitumista, suomalaiset rahoittajat ja laitos sitä vastoin fennististä. Lopulta päädyttiin sellaiseen hybridiseen kompromissiin, että hakuilmoituksessa etsittiin fennougristiikan professoria, jonka äidinkielenä on suomi ja tutkimus- ja opetus- alana suomen kieli (mahdollisesti myös muut itämerensuomalaiset kielet), suomalainen kirjallisuus ja Suomen maantuntemus. Virka julistettiin auki keväällä 1997 ja se täytettiin kaksi vuotta myöhemmin.

Edellä kerrotusta voi oppia ainakin kaksi asiaa: Ensinnäkään ei kannata ryhtyä perustamaan lahjoitusprofessuuria, ellei ole valmis tekemään äärettömän paljon työtä, kirjoittamaan sormensa verille – Gert Kreutzeria lainatakseni – erilaisia muistioita, kirjeitä ja anomuksia ja kaiken keskellä sietämään sitä epävarmuutta, että kaikki voi olla aivan turhaa. Toisaalta, jos on leikkiin ryhtynyt, ei kannata luovuttaa, vaikka kaikki tosiasiat puhuisivat sen puolesta. Kölnin prosessissa oli etua siitä, että hankkeen takana oli alusta

asti monia eri tahoja, sillä yhden väsähtäessä ja ollessa valmis luovuttamaan joku toinen vielä jaksoi toivoa ja toimia.

Suomesta Saksaan

Olin keväällä 1997 Saksassa, ja Kölnin professuurin hakuilmoitus osui silmiini aivan sattumalta selatessani saksalaista korkeakoululehteä. Olin tuolloin ja myös kaksi vuotta myöhemmin ottaessani viran vastaan onnellisen tietämätön kaikesta professuurin perustamiseen ja täyttämiseen liittyvistä koukeroista, niin että saatoin aloittaa työt ilman näitä ylimääräisiä paineita. Haastetta oli muutenkin aivan tarpeeksi, olihan perustettava vieraaseen yliopistoon ja vieraaseen korkeakoulukulttuuriin kokonaan uusi oppiaine, jonka menestyksestä ei ollut mitään takeita. Jos olisin vielä tiennyt, kuinka paljon professuurin eteen oli tehty töitä ja kuinka suuria odotuksia sille oli asetettu, en olisi varmasti uskaltanut ottaa koko haastetta vastaan, vaan olisin jäänyt omaan turvalliseen virkaani Suomeen.

Asetuttuani laitokselle, joka sijaitsi seitsemänkymmentäluvun betoniarkkitehtuurin kulkataudella valmistuneessa *Philosophikum*-rakennuksessa, tuntui kuin olisin siirtynyt ajassa ainakin kymmenen vuotta taaksepäin: tietokoneista ei ollut juuri tietoa, kopiokoneet lonksuttivat tuskatuttavan hitaaseen tahtiin, opetustiloissa pöllysi liitupöly ja piirtoheittimet vetelivät viimeisiään. Sihteerin toivelistalla ei suinkaan ollut ensimmäisenä toimiva tietokone vaan faksi. Minusta toive tuntui uuden vuosituhatosen kynnyksellä täysin käsittämättömältä, mutta opin pian, miten tärkeästä laitteesta oli kyse. Lähes jokainen puhelu, jonka kävin yliopiston sisällä, oli sitten kyse kirjahyllyjen pystyttämisestä, patterin ilmaamisesta tai kopiokoneen korjaamisesta päättyi lauseeseen: asia on tällä aivan selvä, mutta lähettäkää varmuuden vuoksi vielä faksi. Ja niitähän sitten läheteltiin. Jos kyseessä oli joku vähänkin tärkeämpi hallinnollinen tai akateeminen asia, piti kirjoittaa kirje, siis oikea kunnon kirje eikä mitään muutaman rivin mittaista nuivan asiallista kysymystä tai tiedotusta. Välillä tuntui siltä, että kulutamme suuren osan aikaamme kukin omissa huoneissamme toinen toisillemme toistaan lennokkaampia kirjeitä muotoilemassa. Saksalaiseen yliopistokulttuuriin kasvaneet saksankieliset kollegani tuntuivat kuitenkin suoltavan näitä kirjeitä ilman sen suurempia ponnistuksia, kun taas minulta niiden laatiminen vei tietysti aivan kohtuuttomasti aikaa. Onneksi laitokselta löytyi aina joku, joka alttiisti korjaili, paranteli ja usein myös vähän pidenteli sepustuksiani.

Lahjoitusprofessuurille oli myönnetty sen kuusivuotiskaudeksi varsin runsas toimintamääräraha, niin että saimme hankituksi tietokoneet, tulostimet ja hienon faksilaitteen sekä uusituksi työhuoneiden ja toimiston vanhan kalustuksen. Sitten oli kirjaston vuoro. Suomen osaston kirjasto käsitti noin 9 000 nidettä, mutta kokoelma oli varsin epätasainen. Joukossa oli joitakin mielenkiintoisia löytöjä, harvinaisuuksiakin, mutta toisaalta taas monet perusteokset puuttuivat kokonaan. Kielitiedettä, kirjallisuudentutkimusta ja

fennougristiikkaa käsittelevä kirjallisuus oli pääosin täysin vanhentunutta, maantutemuksen ja historian kokoelmat sen sijaan ajantasaisemmat. Kaunokirjallisuuden osalta ainoastaan Laila Hietamiehen kirjojen kokoelma vaikutti jokseenkin systemaattiselta. Osaston määrärahat olivat olleet vuosikymmenien ajan erittäin niukat, joten kirjaston tila ei oikeastaan yllättänyt. Nyt oli mahdollisuus kartuttaa kokoelmia sitä mukaan kun aika ja tilat antoivat myöten. Palkkasimme myös määräajaksi kirjastonhoitajan tarkistamaan kirjaston luokitukset ja viemään kokoelmat vihdoinkin yliopiston pääkirjaston tietokantaan.

Yliopiston hallintokulttuuriin totuttelu vei aikansa – ja paljon aikaa. Alkuvuosina etenkin lahjoitusprofessorin varojen hallinnointi osoittautui yllättävän mutkikkaaksi. Kaikki lahjoitusvarat ohjautuivat saksalaisen tiedesäätiön tilille, ja minun tehtäväkseni jäi anoa siirrettäväksi yliopiston tilille neljännesvuosittain se summa, joka tarvittiin palkanmaksuuni. Yliopiston tililtä summa sitten siirrettiin Düsseldorfin, missä osavaltion kaikkien virkamiesten palkka-asiat hoidettiin ja mistä minäkin palkkani sain. Jossain vaiheessa huomasin, että anomani rahat lojuivat koskemattomina yliopiston tilillä, vaikka palkkani juoksi. Yliopistolla luvattiin selvittää asia (vaikka syy oli tietysti Düsseldorfin päässä), ja jätin anomukset sikseen, kunnes muutaman vuoden kuluttua sain uhkaavan kirjeen, jossa minua kehoitettiin välittömiin toimiin, sillä tilini oli yli sata tuhatta euroa miinuksella. Tiedesäätiön joustavuuden takia asia saatiin lopulta nopeasti hoidetuksi enkä joutunut velkavankeuteen. Olen ikionnellinen siitä, että olen nykyisin ihan tavallinen palkkaprofessori, jonka ei tarvitse hallinnoida omia palkkarahojaan. Erityisesti raha-asioden hoidossa yliopiston hallintokoneisto vaikutti minusta aina jotenkin kaoottiselta, mutta se varmaankin johtui siitä, että stereotyyppiseen käsitykseeni saksalaisista kuului järjestelmällisyys ja (pikku)tarkkuus. Sain kyllä tällekin käsitykselle vahvistusta, kun eräs kirjalaskuni palautettiin moitteiden kera takaisin. Laskusta oli löytynyt nimittäin epäilyttävä 0,10 euron summa, ja vaikka virkailija ei voinutkaan tietää, mitä ”muovikassi” tarkoittaa, hän kuitenkin voitonriemuisesti totesi, että hän kyllä tietää, ettei mikään kirja voi maksaa noin vähän, ainakaan Suomessa, joten korvausta ei tule. Maksoin summan kuuliaisesti omasta pussistani. Kenen pussista maksettiin lopulta ne viisitoistatuhatta euroa, jotka palkanlaskenta hävitti virheellisen tilisiirron takia lahjoitusprofessorin tililtä, ei sen sijaan sinnikkäistä yrityksistäni huolimatta koskaan selvinnyt. Näitä kahta tapausta verratessa etsimättäkin tuli mieleen raamatullisia vertaus hyttysten siivilöimisestä ja kamelin nielemisestä.

Fennistiikka pää- ja sivuaineena

Fennistiikan oppiainetta ei vielä ollut olemassa, kun syksyllä 1999 aloitin opetuksen. Luennolla ja seminaareissa istui kuitenkin jo kourallinen innostuneita opiskelijoita. Siksi oli kiire laatia fennistiikalle opetussuunnitelma, sillä ilman sitä ei tietenkään voinut lähteä anomaan uuden oppiaineen perustamista.

Tavasin tarkoin Göttingenin, Hampurin ja Münchenin fennougrististen laitosten opetussuunnitelmia ja jos mahdollista vieläkin tarkemmin Greifswaldin fennististä. Niistä oli tietysti paljon apua, mutta kopioitavaksi niistä ei ollut, sillä Saksassa kukin osavaltio päättää itsenäisesti koulutuspolitiikasta ja määräykset ovat varsin erilaisia. Nordrhein-Westfalenissa esimerkiksi maisterintutkinnon kaksivuotisten perusopintojen enimmäislaajuus oli tuolloin 24 ”lukukausiviikkotuntia”, toisin sanoen kaksitoista kaksituntista kurssia, kun koillisessa Greifswaldissa perusopintoihin voitiin käyttää puolitoistakermainen määrä opetusta. Meillä ei ollut muuta mahdollisuutta kuin tinkiä pakollisen kielitaito-opetuksen määrästä saadaksemme perusopintoihin mahdutetuksi vaadittavan määrän luentoja ja seminaareja ja toivoa, että opiskelijat tekisivät mahdollisimman paljon itsenäistä työtä kielitaitonsa kartuttamiseksi. Pää- ja sivuaineopiskelijoiden opinnot eriytettiin vasta syventävissä opinnoissa, ja koska halusimme alusta alkaen tehdä tiivistä pohjoismaista yhteistyötä, pääaineen syventäviin opintoihin tuli pakolliseksi ruotsin kieltä ja suomenruotsalaista kirjallisuutta. Keväällä 2000 suunnitelma oli mielestämme niin valmis, että uskalsimme lähettää sen – luonnollisesti pitkän ja perusteellisen saatekirjeen kera – ministeriöön ja anoa oppiaineen *Fennistik* perustamista Kölnin yliopistoon. Ministeriön myönteinen vastaus tuli yllättävän nopeasti, mutta jouduimme odottamaan vielä vuoden, ennen kuin opetus pääsi kunnolla käyntiin.

Opiskelijamäärä vakiintui melko pian vähän yli sadan paikkeille, eikä sitä sanottavammin heilauttanut edes vuonna 2006 pakolliseksi tullut viidensadan euron lukukausimaksu. Vuoden 2008 loppuun mennessä fennistiikassa oli suorittanut perusopintojen jälkeisen välikokeen noin 80 opiskelijaa, sivuaineen maisterintutkintoja oli suoritettu viisitoista ja pääaineen viisi. Luvut eivät ehkä vaikuta kovin suurilta, mutta jos niitä verrataan muiden vastaavien oppiaineiden lukuihin, voidaan todeta, että ainakin määrällisesti Kölnin fennistiikka näytti lähteneen hyvin käyntiin.

Laadullisia seikkoja onkin sitten vaikeampi arvioida. Pienten oppiaineiden yhtenä laadullisena pullonkaulana on suppea opetustarjonta, sillä opiskelijoiden tulisi saada mahdollisimman kattavat tiedot oppiaineestaan ja heillä tulisi olla mahdollisuus valita jokin erikoistumisala. Jotta fennistiikan opinnot olisivat laajalla ja vankalla tieteellisellä pohjalla, tarvittaisiin oppiaineeseen välttämättä sekä fennistisen kielentutkimuksen että suomalaisen kirjallisuuden tieteellistä asiantuntemusta ja näiden lisäksi tietysti mielellään myös fennougristiikan, kulttuurintutkimuksen ja historian osaamista, kielididaktiikasta puhumattakaan. Jos oppiaineessa on kuitenkin vain professori ja lehtori ja molemmat sattuvat vielä olemaan kielitieteellisesti suuntautuneita, opetustarjonnan suunnittelu, opetuksen valmistelu ja laadunvarmistus aiheuttavat jatkuvasti paljon päänsävyä ja valtavasti työtä. Jos perusopintojen opetuksessa voikin vielä pakon edessä uskaltautua oman tutkimusalueen ulkopuolelle, syventävien opintojen opetuksessa sellainen tuntuisi vastuuttomalta, ja siksi puuttuva asiantuntemus on etsittävä muualta.

Kölnissä olemme joutuneet etsimään ulkopuolista apua erityisesti kirjallisuuden opetukseen, sillä opiskelijat ovat erittäin kiinnostuneita Suomen kirjallisuudesta ja toivovat enemmän kirjallisuuden kursseja. Osin olemme voineet turvautua laitoksemme skandinavistien apuun, ja viime vuosina lukukausimaksut, ollaan niistä periaatteessa mitä mieltä tahansa, ovat tuoneet laitoksille rahaa ylimääräisen opetuksen järjestämiseen. Aivan ensiarvoisen tärkeä meille on ollut kuitenkin alusta asti CIMOn Suomen kielen ja kulttuurin opetusvierailuohjelma, jonka puitteissa olemme voineet kutsua laitokselle suomalaisia kirjallisuudentutkijoita.

Kaikesta avusta ja tuesta huolimatta olen joutunut venyttämään oman kompetenssini rajoja niin, etten tässä edes kehtaa kertoa, mistä kaikesta olen luennoinut tai vetänyt seminaarin näiden kymmenen vuoden aikana. Olen tosin aina pyrkinyt kontrolloimaan diletanttiuteni mahdollisimman hyvin, mikä usein on merkinnyt sitä, että yhden puolitointatuntisen luennon valmistamiseen on kulunut joskus kolmekin kokonaista pitkää työpäivää. Kun samaa luentoa ei voi pitää kuin keskimäärin joka neljäs vuosi ja opetusvelvollisuus kaikkineen on yhdeksän tuntia viikossa, on selvää, että opetuksen valmistelu vie kohtuuttomasti aikaa. (Kirjoittaessani lahjoitusprofessuurikauden loppuraporttia las-kin, että olin kuuden vuoden aikana valmistanut kolmisenkymmentä erilaista luentoa, seminaaria tai harjoitusta).

Mikä ihmeen fennistiikka?

Vaikka fennistiikka onnistui vakiinnuttamaan paikkansa Kölnin yliopiston pienten aineiden joukossa melko pian, on selvää, että sen asema ei yliopistossa ole eikä tule olemaan mitenkään erityisen merkittävä. Ensinnäkin filosofisesta tiedekunnasta löytyy kieli-, kirjallisuus- ja kulttuuripainotteisia oppiaineita vähän joka lähtöön, sillä pakol-listen germanistiikan, anglistiikan ja romanistiikan lisäksi ainakin skandinavistiikkaa, slavistiikkaa, nederlandistiikkaa, afrikanistiikkaa, arabistiikkaa, tamilistiikkaa, japano-logiaa, sinologiaa ja malaiologiaa. Toisaalta kun filosofisessa tiedekunnassa on pitkälti toistasataa professoria ja nykyisinkin vielä melkein 15 000 opiskelijaa lukukausimaksu-jen karsittua neljänneksen kirjoilla olleista, on yhden professorin ohjastama satapäinen fennistiikan opiskelijoiden joukko häviävän pieni.

Näkyvyyttä on tavoiteltava muilla keinoin, muun muassa olemalla mukana tiedekun-nan erilaisissa toimielimissä, osallistumalla tiedekunnan oppimis- ja tutkimuskeskusten toimintaan ja tarjoamalla fennistiikan opintoja muiden oppiaineiden opiskelijoille. Siksi fennistiikka on ollut edustettuna esimerkiksi pienten aineiden asemaa selvitelleen työ-ryhmän toiminnassa, monikielisyyden oppimis- ja tutkimuskeskuksen *studia generalia*-luennoilla ja eurooppalaisen oikeuslingvistiikan oppiaineen suunnittelussa ja toteutuk-sessa. Myös erilaiset tapahtumat ja tieteelliset symposiumit, kuten esimerkiksi suomen kielen opetuksen viisikymmenvuotisjuhlat, suomen kielen päivä tai symposiumi vuoden

1809 tiimoilta tuovat nekin pienen oppiaineen aina joksikin aikaa näkyviin. Negatiivista näkyvyyttä yritämme tietysti parhaamme mukaan välttää ja olemme onnistuneetkin siinä melko hyvin, sillä erilaisissa tilastoissa ja erilaisilla mittareilla mitattuna oppiaine pärjää yleensä keskitasoa paremmin.

Olemme alusta asti liittoutuneet tiiviisti yhteen skandinavistiikan kanssa saavuttaaksemme laitoksena mahdollisimman paljon painoarvoa. Se ei tosin ole aivan helppoa saksan kielen ja historian kaltaisten suurlaitosten puristuksessa; niissä molemmissa on pitkälti toistakymmentä professoriakin. Tiiviin pohjoismaisen yhteistyön haittana on se, että usein omassa tiedekunnassammekin näyttää vallitsevan sellainen käsitys, että fennistiikka on ainakin melkein samaa kuin skandinavistiikka, joten oikeastaan riittää, kun puhumme vain skandinavistiikasta. Tätä kirjoittaessani sähköpostiin tuli viimeinen versio tiedekunnan strategiapaperista, jossa fennistiikka edelleenkin puuttui oppiaineiden joukosta, vaikka tein asiasta kirjallisen huomautuksen jo edelliseen versioon. Laitoksemme uudesta nimestä *Institut für Skandinavistik/Fennistik* tahtoo usein loppuosa unohtua yliopiston sisäisessä postissa. Onneksi laitoksemme nykyinen johtaja, skandinavistiikan professorina vuodesta 2005 toiminut Stephan Michael Schröder pitää fennistiikan puolta vähintään yhtä valppaasti kuin me fennistit.

Kölnin tiedotusvälineissä fennistiikka saa aina silloin tällöin jonkin verran palstatilaa lähinnä eksoottisuutensa vuoksi. Vähän aikaa sitten silmiini osui *Kölner Stadtanzeigerista* kysymys ”Was ist denn ’Fennistik?’” ja sen jokseenkin oikea vastaus ”*finnische Philologie*”. Kysymys liittyi uutiseen, jossa kerrottiin filofisen tiedekunnan monitieteiselle kollegiolle myönnetystä kahdentoista miljoonan euron ulkopuolisesta rahoituksesta ja sen merkityksestä pienille oppiaineille, joista siis esimerkiksi nostettiin pieni ja vähän eksoottinen fennistiikka.

Jos olisin vielä tiennyt, kuinka paljon professuurin eteen oli tehty töitä ja kuinka suuria odotuksia sille oli asetettu, en olisi varmasti uskaltanut ottaa koko haastetta vastaan, vaan olisin jäänyt omaan turvalliseen virkaani Suomeen.

Fennistiikan tulevaisuus

Talvilukukaudella 2007–2008 Kölnin yliopiston filosofisessa tiedekunnassa otettiin käyttöön yhteiseurooppalaisen tutkintojärjestelmän mukaiset kaksiportaiset tutkinnot, joista oli riideltä ja joita oli muokattu vuosikausia. Pienille oppiaineille uuteen tutkintojärjestelmään siirtyminen merkitsi ylipääsemättömiä ongelmia, sillä pakollisen lukuvuosittain tarjottavan opetuksen määrä nousi niin paljon, ettei niillä ollut mitään mahdollisuuksia tarjota sekä alempaan että ylempään korkeakoulututkintoon tähtääviä opintoja. Ratkaisimme fennistiikassa ja skandinavistiikassa ongelman niin, että päädyimme yhteisiin kandidaatin opintoihin voidaksemme tarjota molemmissa oppiaineissa myös maisteriopinnot. Uusi kandidaatin tutkintomme on nimeltään *BA Skan-*

dinavistik/Fennistik, ja se sisältää yhteisten metodiopintojen lisäksi skandinavistiikan ja fennistiikan suuntautumisvaihtoehdot. Olemme ehtineet saada jo osavaltion pienten aineiden evaluaatiossa kiitosta innovatiivisuudestamme, mutta vasta aika näyttää, miten opiskelijat ottavat uudennoksen vastaan. Tällä hetkellä etenkin fennistisesti suuntautuneet opiskelijat tuntuisivat kaipaavan enemmän ”omaa” opetusta, ja joudumme varmasti vielä moneen kertaan parantelemaan ohjelmaa.

Niiden kymmenen vuoden aikana, jotka olen ollut Kölnissä, yliopisto on muuttunut valtavasti. Enkä tarkoita pelkästään sitä, että yliopistosta tuli vuoden 2004 alusta keräteitolla savuton tila tai että vanhat faksilaitteet pölyttyvät pöydillä kun asiat hoituvat puhelimitse ja sähköpostitse tai että opintosuorituksia on vihdoinkin alettu viedä sähköisiin rekistereihin tai että opiskelijat eivät enää palauta kotitehtäviä mustekynällä ruutupaperille kirjoitettuina. Tarkoitan sitä, että tulosvastuu on tullut jäädäkseen, että ulkopuolisen rahoituksen merkitys on kasvanut entisestään, että tutkintoja akkreditoidaan ja oppiaineita evaluoidaan ja kaikkea mahdollista mitataan ja muutetaan ja kehitetään. Monen mielestä yliopistolta on tässä pyörityksessä riistetty sen perimmäinen olemus, ja on selvää, että nykyisessä lähes kvartaalitalouden tahdissa vaihtuvien visioiden ja strategioiden sekamelskassa ei ole liiemmin sijaa perinteisen humboldtilaisen sivistysyliopiston aatteelle. En pidä uudennoksia kuitenkaan pelkästään kielteisinä niin kuin monet täällä Saksassa, vaan näen niiden päinvastoin tarjoavan myös uusia mahdollisuuksia kehittää korkeakouluja ja yksittäisiä oppiaineita. Siksi olen luottavainen myös fennistiikan tulevaisuuden suhteen niin omassa yliopistossani kuin muuallakin.

Eva Havu

Pariisi III – Sorbonne Nouvelle -yliopisto / Ranska

Pariisi III Suomen kielen ja kulttuurin tuntemusta edistämässä

Taustaa

Ennen kuin pääsen varsinaiseen aiheeseen, teen lyhyen historiallisen katsauksen, sillä muuten kukaan ulkopuolinen ei ymmärtäisi Pariisin suomen opetuksen nykytilannetta. Suomea on opetettu Pariisissa INALCOssa (*Institut national des langues et civilisations orientales*) vuodesta 1931, ja sittemmin yhteistyössä yliopiston *Paris III – Sorbonne Nouvelle* kielitieteen laitoksen kanssa (*ILPGA: Institut de linguistique et phonétique appliquées*). Yhteistyökaudella opetus ei ollut selvästi jakautunut INALCON ja Sorbonne Nouvellen välillä, joten INALCON suomen kielen opiskelijat saattoivat suorittaa Sorbonne Nouvellen kielitieteen kursseja ja päinvastoin, ja Sorbonne Nouvellen palkkaama vieraileva professori opetti molemmissa yliopistoissa. Vasta kun korkeakoulujen tiet erosivat syksyllä 2002 INALCON suomen opetuksen siirtyessä Asnièresiin, kummankin korkeakoulun suomen tarjonnan ero korostui: Sorbonne Nouvellen suomesta kiinnostuneille opiskelijoille oli kielitieteen laitoksella tarjolla suomen alkeiskurssi sekä kandidaatin ja maisterin tutkintoon valinnaisina liittyvät suomalaisen kielitieteen kurssit. Lisäksi ranskaa vieraana kielenä opiskelevat, jotka joutuivat pohtimaan täysin vieraan kielen oppimiseen ja opettamiseen liittyviä ongelmia, saivat valita ei-indoeurooppalaiseksi havaintokielekseen suomen.

Suomi ja unkari ovat ainoat kielet, joiden alkeita opetettiin ja opetetaan Sorbonne Nouvellen kielitieteen laitoksella, mikä on nyttemmin eläkkeelle jäänen professori, fenno-ugristi ja lingvisti Jean Perrot'n ansiota. Tämä on kuitenkin välillä aiheuttanut ongelmia, sillä muita kieliä on aina opetettu kielten laitoksella, ja myös suomen ja unkarin opetuksen siirtämistä sinne on pidetty suotavana. Kielten laitoksella

Hyvän kielitieteellisen pohjansa ja Eurooppa-opintojensa (politiikka, historia, kirjallisuus) sekä harvinaisen kielivalinnan ansiosta suomen valinneet opiskelijat sijoittuivat mitä erilaisimpiin ammatteihin EU:n alueella.

ei kuitenkaan tarjota alkeiskursseja eikä laitoksen vaihto ole ollut mahdollinen, vaikka kielitieteen laitos ei ole aina suhtautunut ymmärtäväisesti näiden kielten poikkeukselliseen asemaan. Unkari on kuitenkin ollut hieman paremmassa asemassa kuin suomi, sillä enemmän unkarista kuin suomesta kiinnostunut Jean Perrot oli aikoinaan perustanut unkarin keskuksen, CIEHin (*Centre interuniversitaire d'études hongroises*) yhteistyössä Unkarin kanssa, ja saanut Unkarilta varoja sekä opetukseen että kirjaston perustamiseen.

Kun olin lukuvuonna 2003–2004 vierailevana professorina Sorbonne Nouvelles-sä, vastasin siellä järjestettävistä suomen kursseista sekä muutamasta opetustunnista INALCON puolella. Kyseisenä vuonna luotiin kuitenkin Sorbonne Nouvelles perusta nykyiselle tilanteelle, sillä myös Ranskan yliopistojen oli muutettava opetuksensa Bolognan mallin mukaiseksi, ja uudistus tarjosi entistä paremman mahdollisuuden uusille sivuainekokonaisuuksille.

Uudistus

Vuonna 2003–2004 ILPGAn johtajana oli Patrick Renaud, joka päätti luoda suomen ja unkarin sivuainekokonaisuuden. Tuolloin laadimme yhdessä unkarin vierailevan professorin Judit Maarin kanssa uusiin tutkintovaatimuksiin soveltuvan suomen ja unkarin opetussuunnitelman. Koska emme halunneet emmekä taloudellisesti edes voineet kilpailla suomalais-ugrilaisten kielten opetusta tarjoavan INALCON kanssa, halusimme keskittyä pelkkään nykykielen tarjontaan ja liittää sen sopivaan opintokokonaisuuteen. Päädyimme ratkaisuun, jossa suomi ja unkari ovat Eurooppa-suuntautumisvaihtoehtoon valinneiden kielitieteilijöiden valinnaisaineita. Tämän suuntautumisvaihtoehtoon tarjoutuksena on kouluttaa suomea taitavia Eurooppa-asiantuntijoita esimerkiksi EU-virkoihin. Rehellisesti sanoen en tuolloin juurikaan uskonut suunnitelman toteutumiseen, etenkin kun Sorbonne Nouvelle lopetti syksyllä 2004 suomen vierailevan professorin viran.

Kun opetusministeriö syksyllä 2006 hyväksyi ILPGAn uudistuneen opetusohjelman, kävi ilmi, että hahmottelemamme suomen ja unkarin sivuainekokonaisuudet voisivat käynnistyä. Patrick Renaud, joka oli nyt CIEHin johtaja, otti minuun yhteyttä tarjoten kolmen kuukauden opetusvierailua, mutta oman Helsingin virkani vuoksi pääsin vain kolmeksi viikoksi pitämään maisteritason seminaaria. Tämän lisäksi CIEH palkkasi suomesta väitöskirjaansa tekevän Marc-Antoine Mahieun tuntiopettajaksi, ja hän käynnisti tuolloin sivuainekokonaisuuden ensimmäisen vuoden kurssit. Patrick Renaud ei kuitenkaan luopunut aikeestaan kutsua vierailevaa professoria käynnistämään uutta suomen opetusta ja hän sai Sorbonne Nouvelles perustamaan vierailevan professorin viran. Kun hän keväällä 2007 työnsi eteeni hakupaperit ja kahden vuoden työsopimustarjouksen perustellen kutsumistani mm. aikaisemmalla kokemuksella ja hyvällä ranskan taidolla, joka olisi tulevissa neuvottelutilanteissa oleellinen, suostuin. Patrick Renaudin ansiosta

eläkkeelle jääneen unkarin lehtorin virka muutettiin suomi-painotteiseksi kielitieteen lehtoraatiksi, jonka haltijaksi tuli syksyllä 2007 väitellyt Marc-Antoine Mahieu. Lisäksi saimme CIMOlta avustusta tuntiopettajan, Johanna Kuninkaan, palkkaamiseen.

Syksyllä 2007 käynnistyi suomen sivuainekokonaisuuden toinen opetusvuosi ja nyt meillä on jo kolme suomen vuosikurssia. Olemme lisäksi hakeneet suomen suuntautumisvaihtoehtoa maisteritasolle, mutta opetusministeriö ei ole vielä vahvistanut syksyksi 2009 kaavailtuja muutoksia.

Miksi suomea opetetaan Pariisi III – Sorbonne Nouvellessä?

Palaan nyt varsinaiseen aiheeseen: yksi kysymyksistä oli, miksi suomea opetetaan yliopistossamme. Voin tietysti mainita historialliset syyt (Jean Perrot’n ja hänen oppi-isänsä Aurélien Sauvageot’n perinnön), mutta ne eivät riitä, koska suomen opetus oli välillä lakkautettu ja uusi, nyt hyvin tutkimuspainotteinen professorin virka avautui syksyllä 2007 CIEH:n rahoituksella. Voisi myös ajatella, että uuteen Eurooppa-suuntautumisvaihtoehtoon haluttiin EU-kieliä, mutta sekään ei riitä, koska suomi ja unkari ovat ainoat kielitieteen laitoksen tarjoamat alkeisopetuksen mahdollistavat kielivaihtoehdot. Kolmas syy voisi olla Patrick Renaudin henkilökohtainen kiinnostus suomea ja unkaria kohtaa, mutta sekään ei selitä kaikkea, sillä hän on sosiolingvisti, joka ei itse osaa yhtään suomalais-ugrilaista kieltä.

Uskon, että selitys on edellä mainittujen seikkojen yhdistelmä: Patrick Renaud ei ILPGAn johtajana halunnut luopua suomen ja unkarin tarjonnasta, aluksi ehkä historiallisistakin syistä. Suomalais-ugrilaisen yhteyden korostamisen asemesta hän innostui uudesta EU-ulottuvuudesta ja katsoi, että ILPGA voisi tarjota jotain uutta, joka vastaisi uudenlaisia tarpeita. Hyvän kielitieteellisen pohjansa ja Eurooppa-opintojensa (politiikka, historia, kirjallisuus) sekä harvinaisen kielivalinnan ansiosta suomen valinneet opiskelijat sijoittuisivat mitä erilaisimpiin ammatteihin EU:n alueella. Suomi tarjoaisi myös erinomaisen pohjan vaikkapa kielitypologiasta kiinnostuneille jatko-opiskelijoille.

Nykyisenä CIEH:n johtajana Patrick Renaud liittää suomen entistä laajempaan kontekstiin: hän haluaa kehittää poikkitieteellistä tutkimusta ja pyrkii siihen, että CIEH:sta tulisi laajempi tutkimuskeskus, joka koordinoisi mm. Euroopan kieliin, historiaan ja kirjallisuuteen liittyvää tutkimusta. CIEH:n projekti *Centre-Periphery* on erinomainen esimerkki tämän suunnitelman toimivuudesta. Tuleva tutkimuskeskus saisi kuitenkin uuden nimen, ja CIEH (*Centre interuniversitaire d’études hongroises*) ja kaavailtu CIEFi (*Centre interuniversitaire d’études finlandaises*) olisivat sen alaisia.

Suomen opetuksen vaikuttavuus

Vanhassa järjestelmässä, jossa Sorbonne Nouvelle toimi vielä yhdessä INALCON kanssa, oli helppo puhua vaikuttavuudesta: kaikki suomen kielen asiantuntijat – esimerkiksi professori Jean-Luc Moreau, lehtorit Antoine Chalvin ja Eva Toulouze, kielenkääntäjä Anne Colin du Terrail, suurlähettiläs Pascal Hanse – valmistuivat yhteisiltä kurseiltamme. Yhteistyön päättymisen ja opetuskatkon jälkeisestä vaikuttavuudesta on vielä vaikea puhua, koska uusi suomen sivuainekokonaisuus toimii vasta kolmatta vuotta. Olemme kuitenkin jo näinä kahtena vuonna lisänneet huomattavasti opiskelijamääräämme ja saaneet yhä enemmän kiinnostuneita tiedusteluja muilta laitoksilta, joiden opiskelijat haluaisivat osallistua vaikkapa elokuvataiteen tai kirjallisuuden kurssiellemme.

Olemme pyrkineet opetuksen ohella järjestämään aktiivisesti tilaisuuksia, jotka lisäisivät suomen kielen ja kulttuurin tuntemusta. Vuonna 2008 järjestimme Suomen Pariisin Instituutin kanssa kaksi kollokviota, toisen suomen kielestä, toisen Suomen kielistä; lisäksi järjestimme suomalais-ugrilaisten kielten tutkijoiden tapaamisen ja jatko-opiskelijoiden seminaarin. Pystyimme yliopiston rahoituksella kutsumaan näihin tilaisuuksiin suomalaisia ja unkarilaisia asiantuntijoita, ja loimme näin kontakteja suomalaisiin suomen tutkijoihin sekä pohjan suomalais-ugrilaisten kielten opiskelijoiden ja tutkijoiden yhteiselle verkostolle.

Tietoisuus olemassaolostamme on jo alkanut levitä, sillä laitokseemme on yhä useammin otettu yhteyttä, kun on haluttu lisätietoja suomen kielestä ja kulttuurista. Minulta on säännöllisesti pyydetty tarkennuksia esimerkiksi Suomen koululaitoksesta, kielipo-

litiikasta ja vähemmistökielistä, ja olen näiden puolentoista vuoden aikana toiminut jo neljässä väitöskirjalautakunnassa. Sorbonne Nouvelleen *Lattice*-tutkijakoulussa osallistun kontrastiiviseen tutkimusprojektiin ja olen yhteydessä suomesta kiinnostuneisiin jatko-opiskelijoihin. Vaikka täysin uuden suomen kokonaisuuden käynnistäminen vaatii paljon aikaa ja asiaan paneutumista (ja Ranskassa myös suhteita), se on siis ollut erittäin palkitsevaa.

Toistaiseksi suurin osa tapaamistani henkilöistä, joille olen kertonut suomen opetuksesta Sorbonne Nouvellessa, ei kuitenkaan käsitä tapahtunutta suurta muutosta. Heidän mielissään INALCO ja Sorbonne Nouvelle ovat edelleenkin

sama asia. Toiset taas kuvittelevat, että kyse on kielikoulu-opetuksesta ("Tyttöystäväni on suomalainen: menenpä lukemaan suomea, kun tunnit ovat näppärästi täällä keskustassa"). On siis nähtävä vielä paljon vaivaa, jotta Sorbonne Nouvelleen tarjoama kielitieteelliselle pohjalle perustuva suomen opetus tulisi laajemman yleisön tietoon niin, että

Tietoisuus olemassaolostamme on jo alkanut levitä, sillä laitokseemme on yhä useammin otettu yhteyttä, kun on haluttu lisätietoja suomen kielestä ja kulttuurista.

ILPGAan pyritäisiin juuri suomen takia. Nyt tilanne on yleensä vielä päinvastainen: kielitieteen laitoksen opiskelija tajuaa vasta syksyn informaatiotilaisuudessa, että suomi voisi olla kiinnostava sivuaine! Paras palkinto kaikista ponnisteluista on ollut toisen vuoden opiskelijani Julie Sauvage-Vincentin kirjoittama aine (tässä julkaisussa): olin itsekin hämmästynyt siitä, että suomen sattumalta sivuaineekseen valinnut nuori, joka ei ole koskaan käynyt Suomessa, pääsee hieman yli vuodessa tällaiseen tulokseen! Uskon, että vaivannäkömme saa laajemminkin palkkansa ja että Sorbonne Nouvelles pyrkimykset kantavat hedelmää!

Kestävätkö siivet?

Näkökulmia Suomen kielen ja kulttuurin opiskelemiseen eri maissa

Opiskelijat maailmalla – miksi
opiskelen suomea?

Minä ja Suomi

Uskoin, että
Suomessa oppisin
nopeasti kommunikoi-
maan suomeksi, mikä
oli vakava erehdys.

Muistan sen hetken, kun rakastuin Suomeen, niin kuin se olisi tapahtunut vain pari minuuttia sitten. Muistan ensimmäisen matkani Suomeen, hetken kun jäin laivasta pois Turussa ja näin Suomen ensimmäistä kertaa. Muistan illan, kun muutin Helsinkiin ja ek-syin mennessäni metroasemalta uuteen kotiini. Muistan ensimmäisen oppimani suomen sanan ja ensimmäisen suomen tunnin. Ja tiedän, että joka päivä haluan oppia jotakin uutta, että joka päivä minulla on mahdollisuus opiskella ja kehittyä. En osaa sanoa miksi, mutta suomen kieli, kulttuuri ja Suomi itse on osa minun elämäni. Yksi sen tärkeim-mistä osista.

Alkeet

Kaikki alkoi eräänä heinäkuisena yönä, kun olin 13 vuotta vanha. Olin yksin isoisäni luona, pienessä kylässä Itä-Puolassa, ja olin jo hyvin kyllästynyt. Siellä ei ollut mitään teke-mistä. Ulkona oli hyvin pimeää ja synkkää. Pöllöt ja koirat melusivat ja mielikuvitukseni kuiski minulle hirveitä ajatuksia. Minun oli vaikea saada unen päästä kiinni enkä osannut nukahtaa ilman kirjaa tai televisiota. En uskonut, että paikassa, jossa televisiossa on vain yksi kanava, olisi mahdollista nähdä mitään mielenkiintoista niin myöhään yöllä, mutta mitä vaihtoehtoja minulla oli? Tuo yö ja mitä minä näin, muutti elämäni. Muutoksen syy oli suomalais-saksalainen elokuva *Junalinnut*. Kun näin Lapin maisemaa, tiesin jo kaiken. Rakastuin maahan heti paikalla. Myös elokuvan tarina herätti uteliaisuuteni: henkilöt, miten he käyttäytyivät, mitä he ajattelivat, millaisia he olivat. Yhtäkkiä ymmärsin, että haluaisin tutustua tähän kulttuuriin ja ihmisiin ja että minun täytyi mennä Suomeen, ehkä Lappiin. En ollut nähnyt kauniimpaa paikkaa. Kysymys oli vain: miten?

Vuodet kuluivat ja melkein unohdin Suomen. Mutta ehkä on olemassa kohtalo, jota ei voi paeta. Kaudella 2000–2001 puolalainen mäkihyppääjä Adam Malysz alkoi voittaa ja minä kiinnostuin lajista. Katsellessani mäkihyppyä televisiosta kuulin suomen kiel-tä ensimmäisen kerran. Näin myös taas suomalaista maisemaa ja ihastuin siihen. Tulin riippuvaiseksi.

Talvella en voinut viettää viikonloppua katsomatta mäkihyppyjä. Tiesin kaiken kaikista suomalaisista mäkihyppääjistä. Haaveilin matkustamisesta Suomeen, varsinkin Kuopioon, koska siellä oli minun lempihyppymäkeni ja lempikilpailuni, ja Lappiin, minun haaveitteni Lappiin, Inarinjärven rannalle. Hyvin usein mietin, miten ihmeellistä on Suomessa. Miltä siellä näyttää, mitä tuntisin siellä. Mutta olin hyvin ujo, en uskonut itseeni ollenkaan. Kun kerroin perheelleni tai ystävilleni haluavani mennä Suomeen, kaikki nauroivat tai sanoivat, että tietysti tulevaisuudessa, kun tulen aikuiseksi, tämä unelma katoaa. En uskaltanut ajatella, että jonain päivänä haave toteutuisi. Mutta oli ihmisiä, jotka antoivat minulle toivoa ja rohkeutta.

Minulla oli tavallinen elämä, jossa ei tapahtunut mitään mielenkiintoista. Kävin lukiota, tapasin ystäviä, valmistauduin ylioppilaskokeisiin. Ollessani lukion viimeisellä luokalla minun oli pakko ajatella tulevaisuutta. Miksi haluaisin tulla? Mitä haluaisin tehdä? Minulla oli kymmeniätuhansia ideoita, mutta ne olivat vain haaveita, ei mitään realistista. Joka vuosi maaliskussa tai huhtikuussa Varsovassa järjestetään yliopistomessut, joilla yliopistot eri puolilta maailmaa esittelevät tarjontaansa. Menin sinne etsimään itseäni ja vastausta siihen, mitä minun pitäisi tehdä elämässäni. Halusin opiskella ulkomailla, joten keskustelin paljon ihmisten kanssa saksalaisista, englantilaisista tai australialaisista yliopistoista. Mutta nähdessäni Poznańin yliopiston standin, juoksin kysymään, miten sinne pääsee opiskelemaan suomalaista filologiaa. Minulla ei ollut enää epäilyksiä. Vielä en ollut käynyt Suomessa, mutta tiesin jo, että tämä on paikka minulle.

Kaikki olisi ollut muuten hyvin, mutta sinä vuonna ei ollut mahdollisutta aloittaa suomalaista filologiaa Poznańissa, vain ruotsia ja tanskaa. Maailmani romahti. En halunnut enää mennä Englantiin enkä Saksaan. Suurin unelmani kuoli. En voinut odottaa. Minun täytyi mennä yliopistoon heti ylioppilaskokeen kirjoittamisen jälkeen, muussa ei olisi ollut järkeä. Päätin jo, että haluan opiskella suomea ja että haluan asua Suomessa. Masennuin enkä jaksanut enää etsiä opiskelupaikkaa; unelmoin vain palaamisesta kotiin. Yhtäkkiä tunsin, kuinka ystäväni, jonka kanssa olin messuille tullut, tarttui käteni huutaen: löysin jotakin sinulle! Alussa en tiennyt, mitä tapahtui, kun näin CIMOn standin, jossa luki *Yliopistot Suomessa*. Kaikki menisi hyvin. Oli vain yksi pieni ongelma. Opiskellakseni Suomessa tarvitsin suomen kieltä...

Rupesin opiskelemaan suomea jo seuraavana päivänä. Löysin materiaalia netistä ja aloitin. Minulla ei ollut paljon aikaa, koska minun täytyi valmistautua ylioppilaskokeeseen, mutta vietin koko vapaa-aikani suomen kielen kanssa. Vaikka opiskelin helpoimpia asioita – lukuja, päivien nimiä, kuukausia – opiskelu ei ollut kovin helppoa. Samaan aikaan opiskelin myös saksaa ja englantia, jotka kirjoitin; erityisesti saksaa luin monta tuntia. Minulla oli yksityinen saksan opettaja, jonka kanssa opiskelin kieltä 1½ tuntia viikottain. Keskustelin hänen kanssaan paljon, hyvin usein myös opiskelusta, tulevaisuudesta tai haaveista. Aina kun puhuin Suomesta, hän rohkaisi minua. Olen kiitollinen hänelle, hän keksi keinon, jolla pääsisin Suomeen ensimmäisen kerran.

Työleiri! Paikka, jossa ei vain työskennellä, vaan myös asutaan, syödään ja pidetään hauskaa eri puolilta maailmaa tulevien ihmisten kanssa. Tapa, jolla voi oppia monia asioita: elämään itsenäisesti, työskentelemään ryhmässä, tekemään jotakin toisille ihmisille ja usein sellaisille ihmisille, jotka tarvitsevat apua. Mutta myös mahdollisuus matkustaa, tutustua uusiin ihmisiin ja harjoitella kielitaitoa. Minulle se oli myös mahdollisuus mennä Suomeen. Päivä jona sain tietää pääseväni työleirille Suomeen, oli kauneimpia elämässäni. Sinä päivänä unelmani toteutuivat. Olin jo lukenut pari suomalaista kirjaa ja nähnyt satoja valokuvia Suomesta. Olin hyvin utelias näkemään, onko tämä unelmieni maa yhtä kaunis todellisuudessa kuin päässäni, kirjoissa ja kuvissa. Nyt voisin tarkistaa sen itse.

Ensimmäinen matkani Suomeen

Olin jo hyvin kärsimätön. Suoritin ylioppilaskokeen ja pääsykokeet Varsovan yliopistoon psykologiaa opiskelemaan, menin sisareni ja ystäväni kanssa Bornholmiin, Tanskaan, mutta mikään näistä asioista ei ollut tärkeä. Odotin vain Suomea. Olin suunnitellut tätä matkaa siitä päivästä lähtien, jona vein myönteisen vastaukseni *One World Association* -järjestöön, joka lähetti minut Suomeen. Lentoliput olivat liian kalliita, joten minun täytyi löytää toinen tapa matkustaa. Suunnitelmani oli hyvin tarkka, vaikka vähän monimutkainen. Kolme vaihtoa menomatalla ja kolme vaihtoa paluumatalla. Matka kuuden maan kautta. Koko ajan yritin oppia jotakin uutta suomen kielestä ja olin niin naiivi, että uskoin ymmärtäväni jotakin, kun saavun paikalle. Kun olimme Bornholmissa, meillä oli pienenä ongelmana se, että kukaan meistä ei puhunut tanskaa ja meidän täytyi kommunikoida englanniksi tai saksaksi, mikä oli joskus vaikeaa. En ollut oppinut yhtään tanskaa, vaikka se muistutti niin paljon saksaa ja näytti helpolta. Uskoin, että Suomessa oppisin nopeasti kommunikoidaan suomeksi, mikä oli vakava enehdys.

Opiskelen suomea ymmärtääkseni kaikkia suomalaisia, jopa murteita puhuvia, mutta erikoisesti ymmärtääkseni savoa.

Lentokoneella Varsovasta Tukholmaan, tai tarkemmin sanottuna melkein Tukholmaan, koska lentokenttä oli yli 120 kilometrin päässä sieltä. Olin 18, ensimmäisellä matkalla ulkomaille ihan yksinäni. Ehkä tämä tilanne voi kertoa jotakin minun rakkaudestani Suomeen. Pidin paljon matkustamisesta, mutta olin vähän ujo enkä halunnut matkustella yksin. Kun lähdin pois lentokoneesta Ruotsissa raahaten laukkuja, joka oli melkein yhtä painava kuin minä itse, ymmärsin mitä olen tehnyt. Totuus oli, että en tiennyt Suomesta mitään, en puhunut suomea juuri yhtään enkä edes tiennyt, mihin olin menossa. Johonkin pieneen kylään Jyväskylän lähellä. Kuka Puolassa osaisi sanoa, missä maassa on Jyväskylä? Suomi ihastutti minua. Minusta tuntui, että tarvitsin suomen opiskelua kuten tarvitsen happea, että se antaisi minulle onnea.

En pettynyt. Keski-Suomessa oli loistavaa, suomalainen luonto ihastutti. Olin nähnyt jo paljon kauniita paikkoja, mutta siellä minusta tuntui rauhalliselta ja vapaalta; tunsin, että se on minun paikkani maailmassa. Päivisin työskentelimme, mutta iltapäivisin ja iltaisin

uimme ja kävelimme niityillä. Olin varma, että minun täytyisi tulla asumaan pitemmäksi aikaa Suomeen. Kanssani leirillä oli kaksi suomalaista. He olivat leirinjohtajia ja koko ajan he keskusteleivat toistensa kanssa suomeksi. Mitä kauemmin kuuntelin suomea sitä enemmän pidin siitä. Koulussa, jossa nukuimme, Tikkalassa, oli pari julistetta, joissa luki hedelmien, vihannesten ja eläimien nimiä. Opiskelin niitä ahkerasti ja joka päivä harjoittelin suomalaisen ystäväni kanssa. Toivoin voivani opiskella enemmän suomea, mutta en tiennyt, onko se mahdollista Varsovassa. Työleirillä jokainen osallistuja vietti viikonlopun suomalaisen perheen luona. Sillä tavalla tutustuin Pulkkiisiin, joiden luona vietän pari päivää joka kesä. He olivat myös seuraava syy, miksi halusin oppia puhumaan sujuvasti suomea. Tässä perheessä on kuusi ihmistä: vanhemmat ja neljä lasta, mutta vain yksi heistä puhuu englantia. Kun halusin keskustella heidän kanssaan, Suvin, vanhimman tyttären, täytyi tulkita. Pidän tästä perheestä paljon ja heidän kotinsa tuntui toiselta kodiltani. Joskus jopa sanon Pulkkisiksi suomalaisiksi äidiksi ja isäkseni. Haluaisin keskustella heidän kanssaan itse, ilman tulkkia. Se oli hyvä motiivi, kun aloin opiskella. He sanovat aina, että olen hyvin hassu. Alussa en edes osannut ääntää oikein heidän koiransa nimeä. Joka vuosi osaan enemmän ja yritän keskustella yhä rohkeammin toisen perheeni kanssa.

Palasin ensimmäiseltä matkaltani Suomesta rakastuneena maahan entistä enemmän ja olin yhä kiinnostuneempi suomalaisista ja Suomen kulttuurista. Olin ollut ensimmäisen kerran saunassa ja tullut siitä riippuvaiseksi. Ajattelin, että en osaa enää elää ilman saunaa, suomalaisia järviä ja luontoa. Olin ollut suomalaisessa kirkossa, tyypillisellä suomalaisella tanssilavalla, asuin suomalaisen perheen luona. Ne kaikki olivat niin erilaisia kuin tavallinen elämäni. Ne kaikki kertoivat minulle, että tämä on minun oikea tieni. Kun löysin suomen kielen kurssin Varsovan yliopistossa, en ollut uskoa onneeni. Voisin ruveta opiskelemaan muutakin kuin hedelmien nimet.

Aika Helsingissä

Koko lukuvuosi, jonka opiskelin suomea, oli loistava. Opiskelin psykologiaa pääaineena, mutta minun lempituntejani olivat suomen tunnit maanantaisin ja torstaisin. Vapaa-aikana yritin opiskella suomea kotona. Kuuntelin suomalaista radiota, opettelini sanastoja, luin suomalaisia kirjoja, katselin suomalaisia elokuvia. Joka päivä olin yhä kiinnostuneempi. Opiskelin ahkerasti, koska halusin palata Suomeen. Halusin myös päästä suomalaiseen yliopistoon, mutta en koskaan yrittänyt hakea sellaiseen. Yhden vuoden opiskelun jälkeen minusta tuntui, että osasin jo niin paljon, että selviäisin kielellä. Päätin mennä ystävän luokse Helsinkiin etsimään kesätyötä Suomesta, harjoittelemaan suomea ja tutustumaan pääkaupungin elämään ja kulttuuriin. Kurssikirjassa ja suomalaisessa kirjallisuudessa kirjoitettiin niin paljon Helsingistä. Halusin nähdä kaiken itse. Aina kun näin jotakin, josta olin jo lukenut tai jota olin nähnyt elokuvissa, olin hyvin innoissani. Suomalainen kulttuuri oli tosi mielenkiintoinen. Helsingissä voisin kokea ja kokeilla kaikkea itse.

Helsinkiin päästyäni olin hyvin hermostunut. Aluksi minulla oli ongelmia. En osannut ladata matkakorttia. Kun pääsin metroasemalle, siellä ei ollut ketään, vaikka kämppäkaverini olisi pitänyt olla minua vastassa. Puhelin ei toiminut, akku oli tyhjä. Minulla oli vain osoite, mutta ei karttaa, joten en voinut löytää asuntoa. Kysyin työntekijöiltä baarissa ja bensa-asemalla, mutta kukaan ei osannut minua opastaa. Vietin yli 1½ tuntia etsien asuntoani. Olin jo hyvin väsynyt ja vihainen, koska laukkuni painoi. Oli kuitenkin kiva, että kysyin apua suomeksi, lopulta se ei siis ollutkaan niin huono kokemus.

Asuin Vuosaarella. Se ei ollut paras kaupunginosa, mutta meidän asuntomme oli tilava ja sieltä näkyi merta. En löytänyt työtä, joten minulla oli paljon aikaa katsella Helsinkiä ja tutustua suomalaiseen kulttuuriin. Kävin ystävän kanssa kirjastoissa, joista lainasin lastenkirjoja ja äänikirjoja, joilta voisin harjoitella kuullunymmärtämistä. Katsoin suomalaista televisiota, mutta oli vaikea löytää ohjelmia suomeksi. Joka päivä kävelin Helsingissä. Mitä kauemmin olin pääkaupungissa ja mitä enemmän näin, sitä kovemmin rakastuin. Ihastuin myös yhä enemmän kulttuuriin: taiteeseen, elokuvaan, musiikkiin. Olisin voinut istua Senaatintorilla, puistoissa tai rautiovaunuissa monta tuntia katselemassa. Joskus mietin kulttuurieroja, mutta tavallisesti vain istuskelin. Ymmärsin yhä enemmän sekä kieltä, kulttuuria että ihmisten käyttäytymistä. Perheeni ja ystäväni Puolassa olivat varmoja, että jos eläisin kauemmin Suomessa ja tutustuisin siihen paremmin, lakkaisin pitämästä siitä. Mutta kävi päinvastoin. Joka päivä huomasin jotakin uutta. Ennen tätä vuotta olin ajatellut, että kaikki Suomessa on täydellistä. Nyt tajusin, että siellä oli samanlaista kuin muualla – on hyviä asioita ja huonoja asioita. Sinä hetkenä tulin tietoiseksi ja lakkasin ihannoimasta Suomea. Mutta en lakannut rakastamasta sitä.

Olen aina pitänyt kielten opiskelemisesta; psykologian opinnoissakin minua kiinnosti psykolingvistiikka ja ajattelin kirjoittaa siitä graduni. Ohjaajani oli hyvin onnellinen, koska kukaan Puolassa ei ollut yhdistänyt fennougriistiikkaa ja psykolingvistiikkaa. Ikävä kyllä kun aloin opiskella suomea, laiminlöin psykologiaa. Jos olisin jatkanut psykologian opiskelua, olisin varmaankin halunnut tehdä tutkielman psykolingvistiikasta, esimerkiksi kirjoittaa eroista puolan ja suomalais-ugrilaiden kielten välillä. Erityisesti siitä, miten slaavilaisten kielten puhujat opiskelevat suomalais-ugrilaisia kieliä, varsinkin suomea: mikä on heille vaikeaa, mikä on erilaista ja miten kieli vaikuttaa ajatteluun. Asuminen Helsingissä auttoi minua huomaamaan nämä erot käyttäytymisessä ja ajattelussa.

Aika Kuopiossa

Suomi on maaginen. Aina kun uskon olevani Suomen kauneimmassa osassa, löydän jotakin vielä kauniimpaa. Kun olin Suomessa ensimmäistä kertaa luulin, että ei voi olla parempaa paikkaa kuin Keski-Suomi. Savossa muutin mieleni. Suljen silmät ja näen taas Savon ja Kuopion kuin olisin siellä nyt. Jos voisin asua missä tahansa, rakentaisin hirsitalon ja saunan pienelle saarelle Savoan. En osaa kuvailla, miten CIMOn kurssi Kuopiossa muutti elämäni ja suhdettani Suomeen. Kuopiolainen ystäväni ihmettelee jatkuvasti,

miten suuresta kaupungista tuleva tyttö voi viihtyä Kuopiossa ja ihastua siihen niin paljon. Minusta vastaus on helppo. Savossa kaikki on hyvin rauhallista, ihmisillä ei ole kiirettä ja elämän tahti on hidas. Se on yksi parhaista asioista Suomessa. Voin rentoutua ja levätä. Ehkä suomalaiset eivät ole niin avoimia kuin eteläeurooppalaiset, mutta he ottavat huomioon toiset. Savossa on vielä yksi asia, joka on minusta hyvin ihmeellinen: maailman isoin savusauna. Kurssilla järjestettiin retki sinne. Päivä oli kylmä ja sateinen, mutta savusaunan jälkeen uiminen sateessa oli unohtumaton elämys.

Hyvin suuri ongelma Suomeen tuleville opiskelijoille on, että tavallisesti he osaavat kirjakieltä, joskus puhekieltä, mutta hyvin harvoin murteita. Suomen kielessä on niin paljon murteita, että ulkomaalaisille suomen ymmärtäminen voi olla vaikeaa. Vaikka savon murre kuuluu vaikeimpiin, pidän siitä paljon ja minusta se kuulostaa hyvältä, jopa paremmalta kuin suomen kirja- tai puhekieli. Istuessani rannalla Kuopiossa kuulin miten lentopalloa pelaavat pojat laskivat pisteitä. Yksi heistä huusi 'kolome'. Aluksi se oli pieni shokki minulle, mutta sitten ajattelin, että suomi on kaunein kieli, mitä olin kuullut. Opiskelen suomea ymmärtääkseni kaikkia suomalaisia, jopa murteita puhuvia, mutta erikoisesti ymmärtääkseni savoa.

Jokaisen kurssille osallistujan täytyy kirjoittaa essee suomalaisesta kulttuurista. Meillä annettiin aiheita, mutta minusta mikään niistä ei ollut kovin mielenkiintoinen, joten pyysin omaa aihetta teatterista. Rakastan teatteria, mutta en tiennyt paljon mitään suomalaisesta teatterista. Päätimme espanjalaisen ystäväni kanssa pitää esityksen siitä aiheesta, mutta meillä oli ongelmia. Kyselimme aiheesta ihmisiltä kaduilla ja kaikki halusivat auttaa meitä, mutta juuri kukaan ei osannut sanoa mikään teatterista, näytelmäkirjallisuudesta tai oopperasta. Meidän täytyi etsiä tietoja Internetistä ja kirjastosta. Se oli hyvin mielenkiintoinen kokemus ja huomasin, että suomalaisessa kulttuurissa kiinnostavinta on sen avoimuus ja omaperäisyys. Suomalaiset eivät pelkää uusia kokemuksia, eivätkä kokeilemista. Luulen, että tämä näkyy kaikessa suomalaisessa kulttuurissa, mutta minä huomasin sen tutkimalla teatteria ja oopperaa. Haluaisin tutkia myös suomalaisen kulttuurin muita osia, koska se antaa minulle innoitusta ja uusia näköaloja.

Oleskeluni Kuopiossa vahvisti rakkauttani, koska viihdyin siellä ja olin siellä hyvin onnellinen. Vietin aikaa hauskojen ihmisten kanssa, opin hyvin paljon kielestä ja kulttuurista katselemalla elokuvia, osallistumalla luennoille, viettämällä aikaa kaupungissa. Löysin lepoa ja rauhaa, jota en pysty löytämään ollessani Puolassa. Jokaisella kurssilaisella oli oma syynsä opiskella suomea. Osa oli pakko opiskella sitä, mutta enemmistö rakasti tätä kieltä ja kulttuuria yhtä paljon kuin minä. Joku harrasti sarjakuvaa, joku urheilua, joku vain ajatteli, että sen kielen sointi on maailman kaunein. Jokaisella meistä oli oma mielikuvamme Suomesta, varsinkin ihmisillä, jotka olivat maassa ensimmäistä kertaa. Kun me tutustuimme toisiimme, ymmärsin, että en ole yksin maailmassa, etten ole outo eikä ole tärkeää, mitä teen. Tärkeää on vain, että rakastan sitä, mitä teen. Miksi opiskelen suomen kieltä ja kulttuuria? Koska rakastan suomea ja olen ylpeä, kun olen ymmärtänyt siitä jotakin. Rakastan revontulia ja eroja suomen eri maakuntien välillä.

Hyvin usein mietin tulevaisuutta. Kun olin nuorempi, suurin unelmani oli työskennellä teatterissa ohjaajana. Kun kirjoitin ylioppilaskokeen, pääsin opiskelemaan psykologiaa ja halusin jatkaa uraani yliopistossa ja suorittaa lopulta tohtorintutkinnon psykolingvistiikasta. Harkitsin myös työskentelemistä psykoterapeuttina. Peruskoulussa kirjoitin paljon runoja ja tarinoita ja jopa voitin kotimaisen kirjallisuuskilpailun nuorille. Minusta tuntui, että olisi hauska olla kirjailija. Kun lopetin psykologian opinnot ja aloin opiskella suomea, kaikki sanoivat, että tein suuren virheen, sillä en voisi saada toimeentuloani suomen kielestä. Ehkä he olivat oikeassa, mutta nyt teen sitä, mitä rakastan ja olen onnellinen. Tiedän, että minun ehkä täytyy tulevaisuudessa vaihtaa alaa, koska suomen kieli ei yksinään voi varmistaa ammattia. Mutta jos voin oppia puhumaan suomea sujuvasti ja ymmärtää niin vaikeaa kieltä, voin oppia ja tehdä mitä tahansa.

Toivon, että minun ei tarvitsisi vaihtaa ammattia ja voisin työskennellä suomen opettajana tai kääntäjänä, mutta tiedän, että Puolassa asuen se saattaa olla vaikeaa. Meidän maassamme ei tunneta kovin suurta kiinnostusta Suomeen, suomalaisen kirjallisuuteen tai suomalaisiin elokuviin. Ei myöskään ole juurikaan tarvetta tulkkaukseen, koska melkein kaikki suomalaiset puhuvat hyvin englantia. Haluaisin kokeilla suomen opettamista ainakin pari kuukautta. Vapaa-aikana opetan englantia ja unelmoin, että jonakin päivänä voin opettaa suomea. Tietysti äidinkieltään suomalaisen on helpompi puhua omaa kieltään, mutta ulkomaalainen tietää paremmin mikä on vaikeaa ja miten löytää ratkaisun oppimisen ongelmiin. Olen opiskellut jo yhdeksää kieltä, joista viidellä voin kommunikoida ilman suurempia ongelmia. Tiedän hyvin, kuinka vaikeaa kielten opiskeleminen on.

Aloittaessani suomen opiskelun unelmoin asumisesta Suomessa. Toivon, että tulevaisuudessa haaveeni voi toteutua. Olen asunut Helsingissä ja tunnen sen yhtä hyvin kuin Varsovan. Aikaisemmin olin varma, että haluan asua juuri pääkaupungissa ja viettää aikaa meren rannalla, mutta ollessani Kuopiossa muutin mieltäni. Nyt toivon, että voisin asua vaikka pari kuukautta Savossa. Ehkä voin löytää työtä Suomesta ja yrittää elää eri tavalla kuin tavalliset puolalaiset, vaikka vain hetken. Voisin myös opiskella enemmän puolan kielen teoriaa ja opettaa puolaa Suomessa. Tämä on vasta minun toinen opiskeluvuoteni. Minulla on vielä kolme ja puoli vuotta opintoja jäljellä, ja kukapa tietää, mitä tapahtuu kolmen vuoden kuluttua. Ehkä valmistun myös psykologiasta ja löydän työtä psykologina maasta, jossa ihmisillä on niin paljon psyykkisiä ongelmia? Ehkä suoritan tohtorintutkinnon psykolingvistiikasta Suomessa tai Puolassa? Ehkä menen naimisiin ja minusta tulee kotiäiti? Tulevaisuus näyttää...

Itse asiassa en vielä tiedä tarkalleen, mitä haluaisin tehdä tulevaisuudessa, ei vain suomen kielellä, vaan yleensä. Kysymys, miksi opiskelen Suomen kieltä ja kulttuuria, on ollut yksi vaikeimmista elämässäni, vaikka minun on täytynyt vastata siihen jo niin monta kertaa. Voin kertoa seikkailuistani Suomessa, ystäväistäni ja ajatuksistani, mutta en voin selittää asiaa selkeästi. Minulle kysymys on rakkaudesta ja rakkautta on aina mahdotonta selittää, mutta toivon, että se seuraa minua aina ja antaa minulle yhtä paljon onnea ja energiaa kuin nyt.

Nikolas Sellheim
Humboldt-yliopisto, Berliini / Saksa

Berliinistä pohjolaan – Suomen kautta arktiseen

Johdanto

Ajo ei kestänyt kovinkaan kauaa. Suuri linja-auto lipui vain noin puolitoista tuntia Lapin hiljaisen talvimaiseman läpi Rovaniemeltä rajalle Pelloon, josta jatkaisin toisella bussilla Ruotsin puolelle. Minä olin ainoa matkustaja bussissa, jossa oli tilaa noin 40 hengelle. Vanhahko kuljettaja ja minä tunsimme jo toisemme, koska ajoin usein tällä reitillä kohti länttä. Meillä kahdella oli silti ongelmia yrityksissä kommunikoida toistemme kanssa, koska kuljettaja ei osannut sen enempää englantia kuin ruotsiakaan (tämä selvisi, kun kysyin asiasta suomeksi). Niinpä minun täytyi turvautua omiin suomen kielen taitoihini. Olin opiskellut suomea kaksi vuotta Berliinissä osana skandinavistiikan opintojani. Osasinkin saada asiani ymmärretyksi – pystyin kertomaan, mitä aion tehdä naapurimaassa Ruotsissa, miksi olin tullut lukuvuodeksi Rovaniemelle ja miksi ylipäänsä kykenin keskustelemaan suomeksi.

Vaikka kaikki suomenkieliset puheyritykseni olivat täynnä virheitä, kuljettajaan näytti tekevän vaikutuksen se, että hän sai jutella Lapissa saksalaisen kanssa, joka aidosti yritti selittää ajatuksiaan maan omalla kielellä. ”Tämä on kyllä harvinaista”, kuljettaja totesi. ”Saksalainen, joka osaa suomea? Ei ole ennen tullut vastaan. Tavallisesti turistit odottavat, että minä puhuisin englantia tai saksaa tai vähintään ruotsia, eivätkä useimmat edes kysy asiaa. Mutta jos joku haluaa viettää Rovaniemellä kokonaisen vuoden eikä vain vaivaista viikkoa, hän ei ole enää mikään turisti. On tosi upeaa, ettet edes yritä puhua minulle englantia tai saksaa tai ruotsia.” Kaiken tämän kuljettaja sanoi tietysti omalla peräpohjolan murteellaan, jota minun oli vaikea ymmärtää, koska olin yliopiston kuulunymmärtämisen harjoituksissa tutustunut pikemmin kirjakieleen. Kun olin moneen kertaan pyytänyt kuljettajaa toistamaan kaiken vielä kerran ja hitaasti, ymmärsin lopulta mitä hän halusi sanoa. Sinä olet saksalaisena tullut Euroopan pohjoisimpaan kolkkaan, vietät vuoden täällä Suomessa, et Ruotsissa tai Norjassa, joissa kielen oppiminen kävisi

paljon helpommin. Ei, sinä olet Suomen pohjoisosassa, jossa tosin puhutaan ja ymmärretään englantia, saksaa ja ruotsia. Mutta monet iäkkäämmät ihmiset ovat vastahakoisia käyttämään näitä kieliä, eivätkä kaikki edes osaa muuta kuin omaa äidinkieltään. Sitä paitsi me puhumme täällä omaa murrettamme, jossa on paljon erikoisuuksia, joita et ehkä tunne vaikka osaisit yleispuhekieltä. Siksi meidän puhettamme saattaa joskus olla vaikea ymmärtää.

Miten ylipäänsä päädyin viettämään vuoden Rovaniemellä? Miten kieltä ja kulttuuria voi oppia paikan päällä? Seuraavilla sivuilla yritän ottaa kantaa stereotypioihin ja ennakkoluuluihin sekä kuvata omia kokemuksiani suomen opiskelijana ja vaikutelmiani Suomen kulttuurista ja kielestä.

Suomi – Euroopan unionissa, mutta silti kaukana? Todellako?

Suomi? Niin, se maa joka sijaitsee Skandinavian pohjoisosassa ja on silkkaa metsää. Siellä ei juuri asu ihmisiä, kourallinen vain, mutta poroja siellä on sitäkin enemmän. Ja ihmiset eivät paljoa puhu, mutta jos puhuvat, käyttävät kovin outoa kieltä, joka taitaa olla sukua venäjälle. Nokia on suomalainen ja formuloissakin suomalaiset ovat huipulla, Mika Häkkinen esimerkiksi. Urheilussa, etenkin talviurheilussa, suomalaiset pärjäävät oikein hyvin. Mikä on tosin hieman outoa, kun tietää, että suomalaiset istuvat koko ajan saunassa ja potevat alkoholiongelmia...

Nämä ovat Saksassa vallitsevia ennakkoluuloja. Elokuvat ja televisio-ohjelmat sekä suomalaisten itse välittämä tai muiden antama Suomi-kuva Internetissä ja matkailualalla esittelevät Suomen usein yksinäisenä ja kaukaisena maana Euroopan äärirajoilla, maana, jolle leimallista on omalaatuinen kulttuuri ja kieli. Sellaiset menestysyhtyeet kuin Eläkeläiset, HIM tai Nightwish vahvistavat mielikuvaa humppakulttuurista, jota ei tarvitse ottaa aivan vakavasti, ja kuvitelma suomalaisten melankolisuudesta on jo melkein kitschiä. Suomessa on ilmiöitä, jotka ovat niin absurdeja, ettei niitä voisi koskaan toteuttaa Saksassa – saksalainen voi vain pudistaa päätään epäuskoisena: kännykänheittokilpailu? Saunamestaruus? Tosin saksalaiset unohtavat tällöin oma kulttuurinsa oudot hedelmät kuten Münchenin *Oktoberfest*-juhlan tai curry-makkaran syöntikilpailut.

Suomea koskevat stereotypiat ovat yhtä lailla suomalaisten kuin muiden hellimiä. On kuitenkin syytä muistaa, että stereotypioilla ei juuri ole tekemistä todellisuuden kanssa.

Jos perehtyy vakavammin Suomen kulttuuriin ja historiaan, huomaa maan erityistilanteen kylmän sodan aikaisten geopolitiittisten olosuhteiden puristuksessa: kahden poliittisen blokin välissä Suomi onnistui olemaan sitoutumatta kokonaan kumpaankaan, vaan se seurasi omaa keskitietään. Unohtaa ei sovi myöskään Suomen ja Saksan välisiä intensiivisiä kulttuurisuhteita tai maiden välisiä poliittisia ja taloudellisia siteitä. Helsingin-

gissä toimii saksalainen Goethe-instituutti, Berliinissä taas Suomi-instituutti, ja lukuisat muutkin taide- ja tiedeyhteisöt edistävät näiden kahden maan keskinäistä kulttuurivaihtoa.

Naiivit stereotyyptiat ja osin yksinkertaistettu kuva suomalaisista ja heidän kulttuuristaan ei vastaa todellisuutta eikä huomioi Saksan ja Suomen tiivistä yhteyttä. Mutta on ihmeellistä, että ennakkoluulot kaikesta huolimatta säilyvät. Varsinkin Lappi-kuva (avara ja tyhjä luonto, talvi, revontulet, saamelaiset ja poronhoito) vastaa tietysti tavallaan tosiasioita, mutta huomio kiinnittyy siihen, miten Lapin ihmiset määritetään ”toisenlaisiksi” (vrt. Edward Saidin orientalismi). Tämä oletettu toisenlaisuus on kuitenkin syy siihen, miksi lukuisat saksalaiset lomailevat Lapissa kokeakseen juuri näiden mielikuvien muuttumisen todeksi. Vaikka Suomi on EU-maa, varsinkin sen pohjoisosa on saksalaisten silmissä eksoottinen matkakohde.

Halu oppia ymmärtämään kieltä, etenkin paikallista murretta, oli vahvempi kuin pelko itsetunnon kolahduksista.

Suomi Berliinin Pohjois-Eurooppa-instituutissa

Aloitin opiskeluni vuonna 2005 Berliinin Humboldt-yliopiston Pohjois-Eurooppa-instituutissa osittain siksi, että sekä Suomi että Pohjois-Eurooppa kiehtoivat minua juuri niihin liittyvien toisenlaisuuden mielikuvien ja stereotyypioiden vuoksi. Tässä instituutissa voi opiskella skandinaavisten kielten lisäksi myös islantia ja suomea opintojen osa-alueena. Minä tiesin jo ennen opiskelun alkamista, että haluan valita nimenomaan suomen kielen ja Suomen kulttuuria käsittelevät kurssit opintojeni yhdeksi painopisteeksi. Halusin päästä selville, minkälainen on tämä maa, josta Saksassa tiedetään niin vähän. Halusin myös päästä selville siitä, mikä merkitys Suomella on Euroopassa tai kansainvälisissä yhteyksissä. Opiskelun aloittaessani en kuitenkaan vielä aavistanut, että tulisin viettämään kokonaisen vuoden Suomen napapiirillä.

Jos haluaa ymmärtää suomalaista kulttuuria ja elämäntapaa, täytyy oppia kieltä niin paljon, että voi perehtyä suomenkielisiin tiedotusvälineisiin ja kirjallisuuteen eikä tarvitse tyytyä stereotyyppioita viljeleviin englannin- tai saksankielisiin Internet-lähteisiin. Pohjois-Eurooppa-instituutissa tutustutaan jo kielikursseilla kolmeen tärkeään aspektiin: kieleen, kulttuuriin ja kansojen väliin kontakteihin. Kielikursseilla ei paukuteta pelkästään sanoja ja kielioppia, vaan suomea opitaan mm. suomalaisten tiedotusvälineiden avulla; näin opiskelijat tutustuvat myös Suomen kulttuuriin. Kuvitelmat ja ennakoasenteet katoavat, kun syntyperäinen suomalainen opettaja tutustuttaa ryhmän autenttiseen suomalaiseen kulttuuriin.

Autenttisuuteen kuuluu myös suomen puhekieleen tutustuminen. Opintoja aloittaessaan tuskin kukaan tajuaa, miten suuria erot kirja- ja puhekielen välillä ovat. Mutta

jos opiskelija haluaa pystyä kommunikoimaan Suomessa, hänen on tutustuttava myös puhekielen perusteisiin. Tietenkään kaikkiin murteisiin ja muihin variantteihin ei voi perehtyä, mutta jos tietää puhekielen ominaispiirteistä keskeiset asiat, saa kyllä valmiudet aktiiviseen kommunikaatioon.

Kielikurssien lisäksi laitoksella on Suomen kulttuuriin ja politiikkaan liittyviä kursseja. Niillä saatetaan esitellä suomalaisia elokuvia tai käsitellä vaikkapa suomalais-ugrilaisten ja skandinaavisten kielten kontakteihin, Suomen ulkopoliittikkaan tai Itämeren alueen yhteistyöhön liittyviä aiheita. Pohjois-Eurooppa-instituutin opetuksessa perehdytään myös Suomen ja Saksan erityissuhteisiin.

Suomea koskevan opetuksen monipuolisuus mahdollistaa opiskelijoille sekä kulttuuriin, historiaan että kieleen perehtymisen. Maa, joka tuntuu olevan äärireunalla, muuttuu periferisestä paikasta opintojen keskiössä olevaksi. Vieraus katoaa, sen tilalle astuu tieto kulttuurista ja kielestä. Pohjois-Eurooppa-instituutti antaa hyvän pohjan niille, joita Suomi kiinnostaa akateemisessa tai kulttuurisessa kontekstissa. Mutta nekin opiskelijat, jotka käyvät pelkillä kielikursseilla (esimerkiksi muiden aineiden opiskelijat), pääsevät jo niiden puitteissa tutustumaan autenttiseen kulttuuriin.

Rovaniemi ja Pohjois-Suomi

Pohjois-Suomi kuuluu Euroopan arktiseen tai tarkemmin sanottuna subarktiseen alueeseen. Suomi on Arktisen neuvoston jäsen; tämä neuvosto perustettiin vuonna 1996 ja perustamisen pohjana oli ns. Rovaniemen julistus. Se taas laadittiin Lapin yliopiston vuonna 1989 perustetussa Arktisessa keskuksessa. Keskus on yksi tärkeimpiä suomalaisia instituutioita sirkumpolaarisen ja arktisen alueen luonnontieteellisessä, sosiaalitieteellisessä ja oikeustieteellisessä tutkimuksessa. Arktinen keskus tekee yhteistyötä Arktisen yliopiston kanssa, joka on noin sadan napapiirin alueella toimivan sivistyslaitoksen globaali yläjärjestö. Lapin yliopisto ja Arktinen yliopisto järjestävät yhdessä puoli vuotta tai vuoden kestävästä englanninkielisen opintokokonaisuuden *Arctic Studies*, joka tarjoaa maailman eri puolilta tuleville opiskelijoille mahdollisuuden syventää sirkumpolaarisia alueita koskevaa tietouttaan.

Kielikursseilla ei paukuteta pelkästään sanoja ja kielioppia, vaan suomea opitaan mm. suomalaisten tiedotusvälineiden avulla; näin opiskelijat tutustuivat myös Suomen kulttuuriin.

Kun kuulin tästä ohjelmasta, tiesin heti, että haluan keskeyttää skandinavistiikan opintoni vuodeksi ja suorittaa Rovaniemellä tämän opintokokonaisuuden. Minulle selvisi

pian, että olin ryhtymässä johonkin hyvin erityiseen, koska Lapin elämää leimaavat äärimmäiset vuodenaajat ja Rovaniemi on suhteellisen kaukana kaikkialta. Matkustin siis

suurin odotuksin ensimmäistä kertaa elämässäni Suomeen, jossa ajoin junalla Helsingistä Rovaniemelle lähes koko maan halki.

Huomasin heti perille saavuttuani, etteivät saksalaisen median välittämät ennakkoodotukseni vastanneet todellisuutta: minut otettiin yliopistossa lämpimästi vastaan ja ystäväystyyn nopeasti sekä suomalaisten että ulkomaisten opiskelijoiden kanssa. Suomen taidoistani oli heti hyötyä. Poroja näin, kuten olin kuvitellutkin, mutta Rovaniemen elämää ei suinkaan leimannut yksinäisyys tai luonnon hiljaisuus, sillä pienestä koostaan huolimatta Rovaniemi on aivan yhtä vilkas kuin mikä tahansa pikkukaupunki Saksassa. Mutta se on niitä kansainvälisempi, koska Arktisessa keskuksessa työskentelee tutkijoita ja yliopistossa opiskelee vaihto-opiskelijoita monesta eri maasta. Lisäksi Rovaniemi on Lapin ainoa isohko kaupunki, minkä vuoksi siellä on toisenlainen infrastruktuuri kuin pikkukaupungeissa.

Saksassa uskotaan, että pohjoissuomalaiset joisivat erityisen paljon, mutta se ei pidä paikkaansa. Tietysti Rovaniemelläkin voi esiintyä väkivaltaa ja juopottelua kuten kaikissa kaupungeissa, mutta sellaista ei ole paljon eikä se ole mitenkään leimallista pohjoissuomalaiselle elämäntavalle. Mutta leimallista on sen sijaan luonnon läheisyys – on aivan tavallista tavata ystäviä laavulla ja viettää ilta siellä makkaranpaiston merkeissä. Pakkasesta ei piittaa kukaan. Yksi ja toinen innostuu jopa uimaan avannossa. Onkohan tämä sellaista eksotiikkaa, joka pitäisi kokea tai jota pitäisi tarkkailla? Onko tämä se elämäntapa, joka on niin ”toisenlainen”, että se on erikseen mainittava? Uskon, että kysymys ei tarvitse vastausta, sillä jokainen voi sopeutua elämäntapaan nopeasti ja tuntea olonsa kotoiseksi jo muutaman päivän jälkeen. Odotettua toisenlaisuutta ei enää olekaan, vaan ympäristö, ihmiset ja kulttuuri muuttuvat osaksi omaa arkea.

Riittääkö vuosi Suomessa kielen oppimiseen?

Saksalaiselle suomenoppijalle on olennaisen tärkeää painaa jokainen uusi sana heti mieleensä. Sanojen merkityksiä ei voi arvata kuten ruotsin tai englannin kohdalla usein voi. Ennen Rovaniemelle tuloani olin opiskellut suomea kaksi vuotta, mutta perillä totesin kielitaitoni niin suppeaksi, että oli vaikea kommunikoida suomeksi tai edes ymmärtää puhuttua kieltä. Oli aika turhauttavaa ja noloakin huomata, ettei kykene edes kahden vuoden opiskelun jälkeen puhumaan kieltä kunnolla, vaikka tiesin, että murteiden ja puhekielen ymmärtäminen vaatii intensiivistä harjoittelua. Saattoi sattua, että minun suomeani kyllä ymmärrettiin, mutta itse en käsittänyt muiden vastauksia. On liiankin helppoa turvautua englantiin, jos haluaa selvittää asiat kunnolla. Mutta suomenoppijalle se ei riitä: kielen osaa teorian tasolla ja puhumisen esteenä ovat lähinnä omat pelot ja ajatus virheistä, jotka ehkä tekevät kuulijalle ymmärtämisen mahdottomaksi.

On motivoiva haaste puhua kieltä, jolla on vain viisi miljoonaa äidinkielenpuhujaa, ja motivoivaa on myös Suomen osuus arktisessa yhteistyössä. Aluksi tein vaatimattomia pikku puheyrityksiä, mutta sitten puhuin yhä itsevarmemmin, ymmärsinpä keskustelukumppanien puhetta tai en. Halu oppia ymmärtämään kieltä, etenkin paikallista murretta, oli vahvempi kuin pelko itsetunnon kolahduksista. Kun tiesin, että hädän tullen voin turvautua englantiin, uskalsin yrittää ensin suomeksi, puhutella kaupan kassaa tai tilata kahvin suomeksi, soittaa taksin, kirjoittaa suomalaisille tutuille teksti- ja sähköpostiviestejä – kaikkein rohkeimmalta tuntui mennä suomenkielisille kursseille ja osallistua niihin aktiivisesti. Jos haluaa edistyä suomen taidoissa, täytyy todellakin tehdä työtä sen eteen. Monien kielten, esimerkiksi ruotsin oppiminen on saksalaiselle helpoa, koska kielet ovat sukulaisia ja sitä oppii ihan vain kuuntelemalla. Mutta suomen kohdalla täytyy paneutua kieliopin saloihin, koko sanastoon ja vielä murteisiinkin. Se, että viettää vuoden suomenkielisessä ympäristössä, ei vielä riitä yksinään varmistamaan oppimistuloksia. Lisäksi suomalaisten kohteliaisuus estää usein suomenkielisen keskustelun, koska suomalaiset vaihtavat kielen automaattisesti englantiin heti, kun huomaavat puhekumppaninsa vierasmaalaiseksi.

Olin siis saksalainen opiskelija, joka opiskeli englanninkielisessä ohjelmassa kansainvälisessä yhteisössä, ja opinnot vaativat runsaasti aikaa, mikä seikka ei suinkaan edistänyt suomen omaksumista – valitettavasti. Opin vuoden aikana ymmärtämään suomea paljon paremmin ja puhun sitä nyt aiempaa varmemmin, mutta en kuitenkaan oppinut niin paljon kuin olin etukäteen toivonut. Jos välitöntä menestystä ei tule, muut saattavat arvioida oppijan melko lahjattomaksi tai laiskaksi, vaikkei kyse ole siitä. Mutta ne jotka tuntevat suomen kielen, tietävät kyllä, että se on hyvin omanlaisensa ja aika vaikea oppia. Minä aion jatkaa ponnistelujani: pian lähdän taas muutamaksi kuukaudeksi Suomeen, ja aion hyödyntää ajan tarkkaan oppiakseni lisää haastavaa ja jännittävää suomen kieltä.

Tulevaisuuden perspektiivit

Vain harvat saksalaiset osaavat suomea. Ne, jotka osaavat, eivät aina voi soveltaa kielitaitoaan työelämässä. Mutta Saksan ja Suomen välillä on myös tiivistä yhteistyötä. Tähän yhteistyöhön ja Suomen toimintaan Arktisessa neuvostossa tarvitaan monikielistä väkeä, jotta kommunikaatio sujuisi optimaalisesti. Vaikka esimerkiksi Arktisen neuvoston työkieli on englanti, muiden siinä käytettyjen kielten ymmärtäminen nostaa luottamustasoa ja korostaa kansainvälisen työn tasa-arvoisuutta. Myös arktiseen kenttätutkimukseen tarvitaan maan tai alueen kielten tuntemusta. Kielitaitoa tarvitaan sekä kommunikaatioon asukkaiden kanssa että kansainvälisten dokumenttien analyysiin ilman, että aina täytyisi turvautua käännöksiin. Ilmastomuutoksen myötä arktisten alueiden alkuperäiskansojen elämäntapa muuttuu voimakkaasti, näin myös Suomessa. Suomen kieli on tutkijalle väline saada monipuolista ja suodattamatonta tietoa eri suunnilta

ja perehtyä sellaiseen tietouteen, joka on saatavissa vain suomeksi. Kommunikaatio-ongelmiltakin välttyään niissä tilanteissa, joissa toinen osapuoli ei hallitse vieraita kieliä. Tulkin käyttäminen kuormittaisi ilmapiiiriä ikävästi ja mahdollisesti vaikuttaisi myös keskustelukumppanin puheiden sisältöön, jos tilanteessa ei ole sitä luottamuspohjaa, jonka yhteisen kielen käyttö antaa. Suomen osaaminen on tärkeää myös, kun haluaa perehtyä tutkimuskohdetta koskeviin suomalaisiin aineistoihin ja teksteihin. Vaikka kaksikielisessä Suomessa onkin usein mahdollista saada tietoa myös ruotsin kielellä, Pohjois-Suomessa suomen taito on hyvin tärkeää, koska vaikkapa alueen sanomalehti Lapin Kansa ilmestyy vain suomeksi. Mikäli Lappia koskevia asioita lainkaan esitellään Suomen ruotsinkielisessä mediassa, kirjoittajat eivät yleensä ole paikallisia ihmisiä.

Sosiaalitieteellisessä kenttätutkimuksessa keskeiset legislatiiviset tekstit on myös syytä tuntea alkukielisinä, koska ne heijastavat kansallista lainsäädäntöä ja niitä siteerataan alkukielellä mediassa tai tuomioistuimissa. Esimerkiksi jos tutkitaan saamelaiden poronostajien oikeuksia Suomessa ja tutkija tuntee vain englantilaisen käsitteen *Reindeer Husbandry Act* eikä suomalaista sanaa poronhoitolaki, ei ole helppoa löytää nopeasti tietoa aiheesta – tietoa on suomeksi saatavilla monin verroin enemmän kuin ruotsiksi tai englanniksi. Monien kansallisesti tärkeiden aiheiden diskurssi on ylipäänsä olemassa vain suomeksi. Arktis-sosiaalitieteellisellä alalla ei juuri toimi saksalaisia, mutta pienten kielten kuten suomen taidot voivat parantaa henkilökohtaisia mahdollisuuksia monin tavoin. Voi esimerkiksi erikoistua aiheisiin, joihin muut saksalaiset eivät voi perehtyä kielitaidon puuttuessa. Suomen oppiminen on hauskaa jo sinällään, mutta sillä on myös ammatillista merkitystä – ja tämäkin auttaa ennakkoluulojen ja stereotyyppien murtaamista ja edistää kansainvälistä ymmärrystä.

Lopuksi

Onko Suomen kulttuuri ”toisenlaista”, kuten media ja matkailuala mielellään esittävät? Minun vastaukseni on kielteinen. Toki suomen kieli on aivan erilainen kuin saksa, mutta kun on oppinut kielen, löytää monenlaisia uusia mahdollisuuksia. Suomen puhuminen antaa pohjan luottamukselle ja suomentaitoinen saksalainen voi omalta osaltaan edistää kansojen välistä ymmärrystä. Hyvä esimerkki on mainitsemani vanha bussinkuljettaja, jonka kyydissä olin usein ainoana matkustajana. Koko ikänsä Pohjois-Suomessa asunut mies ja suomea solkkaava nuori berliiniläinen tilapäisasukas ajavat yhdessä Lapin talvessa jutellen ja nauraen. Kuljettajaa ihastutti minun motivaationi oppia suomea ja opiskella vuosi Lapissa, minua viehätti se lämpö ja avoimuus, jota sain osakseni ja joka oli aivan muuta kuin ennakkokäsitysteni perusteella odotin. Jos jaksaa nähdä vaivaa erilaisen kielen kanssa, molemminpuolinen ihmettely muuttuu nopeasti toista kunnioittavaksi kommunikaatioksi, joka ylittää kaikki kielelliset ja kulttuuriset erot. Eksoottisesta tulee kodikasta, kun osaa nähdä siellä elävät ihmiset.

Suomea Pariisissa

Minä valitsin Suomen kielen ja kulttuurin opiskelemisen sattumalta lukuvuoden alkaessa. Minulle ehdotettiin paljon aineita – mm. unkarin, italian tai saksan kieltä ja kulttuuria. Ne eivät tuntuneet hauskoilta tai omaperäisiltä. Ehkä unkarin kieli ja kulttuuri ovat mielenkiintoisia, mutta Unkari ei maana kiinnosta minua ja minusta unkarin kieli kuulostaa epämiellyttävältä. Sitten minä keksin, että voisin opiskella suomea... Suomi? Miksi ei? Minä olen aina ollut kiinnostunut Pohjoismaista, koska ne näyttävät hyvin erilaisilta kuin oma maani. Päätin valita Suomen kielen ja kulttuurin. Olen utelias opiskelemaan uutta kieltä ja löytämään uuden kulttuurin.

Minä pidän aika paljon ajatuksesta, että hyvin harvat ihmiset puhuvat suomea Ranskassa. Siksi ihmiset tulevat uteliaiksi, kun sanon heille, että minä opiskelen suomea. Koska sana ”suomi” ranskaksi on sanan ”kiinalainen” näköinen – *Finnois* [finwa] ja *Chinois* [ʃinwa] – ihmiset uskovat, että minä opiskelen kiinan kieltä. Tämä tilanne on hyvin hauska, koska he sanovat aina: ”Ahaa! Kiinan kieli on nykyään hyvin tärkeä!” Entä Suomen kieli, eikö se ole tärkeä? ”Onko Suomessa jotain tärkeää? Lukuunottamatta Nokiaa?” Ihmiset eivät aina ymmärrä, miksi opiskelen suomea. Vaikka minä kerron heille, että suomi on mielenkiintoinen ja erilainen kieli, he eivät ymmärrä minua. ”Mutta se ei ole hyödyllistä! Mitä hyötyä siitä on sinulle?” he sanovat. Minä vihaan sen kuulemista! Minä tulen sairaaksi, kun minä kuulen sen... Opiskeleminen on tärkeätä! Vähät siitä, että ihmiset eivät ymmärrä, miksi minä teen, mitä teen. Mutta minä vihaan sellaisten ihmisten näkemistä, jotka mustaavat sen, mitä he eivät ymmärrä.

Opiskelen suomea, koska se on mielenkiintoinen ja hauska kieli. Minä haluan opiskelun olevan hauskaa ja tahdon keksiä uusia asioita. Englanti tai saksa ovat asiallisia kieliä, espanja kaunista ja italia kivaa, mutta ne ovat liian tavallisia. Suomi on omaperäinen kieli.

Minä en tiedä vielä, mitä teen opeillani tulevaisuudessa, koska en ole varma siitä, jatkan-ko tätä opiskelua. En usko, että suomen taitoni auttaa minua etsimään työtä. Ehkä minä olen väärässä, toivon niin. Valitettavasti minusta tuntuu, että Ranska ei ole vapaamielinen maa. Ihmiset eivät edes yritä kiinnostua siitä, mitä eivät osaa. Mutta minä luulen, että ihmiset ovat samanlaisia kaikissa maissa. Itse asiassa jos minä lakkaan opiskelemasta suomea, teen sen, koska minulla ei ole valinnan varaa. Tahdon mielelläni uskoa, että voin käyttää suomea työssäni. Mutta minä haluan opiskella automaattista kielen käsittelyä enkä ole varma, voinko yhdistää kaksi erikoisalaa. Aion jatkaa suomen opiskelua niin kauan kuin voin. Suomi on yllättävä kieli, se on antiteesi sille, mitä me kuulemme Ranskassa.

Englanti tai saksa ovat asiallisia kieliä, espanja kaunista ja italia kivaa, mutta ne ovat liian tavallisia. Suomi on omaperäinen kieli.

Kannattiko? Mitä siitä sitten seurasi?

Punarinta Hupun kannattavuudesta

Kun suostuin kirjoittamaan tähän kirjaan tekstin omista suomen kieleen liittyvistä kokemuksistani, en tiennyt, että puheenvuoroni otsikossa lukee ”Kannattiko?”. Jos olisin tiennyt, olisin kieltäytynyt. Nyt tämä otsikko häiritsee minua suunnattomasti. Istun ruudun edessä enkä halua millään kirjoittaa aiheesta mitään. Harvoin olen kokenut samanlaista motivaation puutetta.

Miksi ihmeessä? Miksi en ota rennosti ja näppäile kourallista tavanomaisia kliseitä koneeseen (”suomen kieli avasi minulle tien ihanaan kulttuuriin ja Suomen kulttuuri-elämän runsaiden pöytien ääreen”)? Miksi en tee teitä onnelliseksi ylistämällä onnellista elämääni Suomen ja suomen kirkkaiden tähtien alla (”suomen kieli on joka päivä uusi seikkailu, Suomen arkipäivä maahanmuuttajalle loppumaton, kiehtova haaste”)? Varmaan sen takia, että kyseessä on oma elämäni. Minulla on vain yksi ja siitäkin suuri osa takana. Näen jo takaseinän, kuten Kari Hotakainen jossakin kirjoittaa. Enkä oikein pidä siitä, että suomalaisuuden menestystarinan merkeissä kysytte, miten tämä minun elämäni sujuu. Sellaista ei kysytä aikuiselta ihmiseltä. Haluatteko kuulla, millainen tunnelma suomalais-saksalaisessa perheessäni on? Haluatteko tietää, viihdynkö yhä suomalaisen vaimoni kanssa? Mitä se teille oikein kuuluu?

Kannattavuuden outo kategoria

Tosiasiata on, että ajattelen ensiksi vaimoani ja perhettäni, kun minulta kysytään, mikä on minun suomen kielen tilanteeni (sitähän kysyy luvun alaotsikko: ”Minä ja suomen kieli nyt”). Ehkä olisin jopa valmis kertomaan yksityiselämästäni yhtä ja toista, varsinkin kun vaimoni on ihana ja lapset kehittyvät loistavasti. Mutta tämä ei onnistu sen ”Kannattiko”-kysymyksen yhteydessä. Kannattavuuden kategoriaa ei voi soveltaa rakauteen. Eikä ylipäätään ontologisiin kysymyksiin. Ei ihmisen eksistentiaaliseen tilaan eikä hänen biograafiseen kehitykseensä. En halua tarkistaa omia valintojani talouselä-

män mittakaavan kautta. En voi kysyä itseltäni, kannattiko elää. Se olisi absurdia. Voin korkeintaan sanoa Pentti Holapan sanoin: On tyhmää kuolla. Mutta en ole edes siitä aivan varma.

Eräs saksalainen toimittaja kysyi kerran Imre Kertésziltä, onko Nobel-kirjailian elämässä jotakin, jonka hän haluaisi jälkeensä vaihtaa toiseksi. Siihen Kertész sanoi: ei ole. Vastauksen koko merkityksen tajuaa vasta, kun tietää, että Kertész joutui 12-vuotiaana Auschwitziin. Hän tarkoitti, että kaikki hänen kokemuksensa muodostivat sen henkilön, joka hän on ja jollaisena hän saa tai joutuu elämään. Retrospektiivinen spekulointi tuo mieleen ihmisen, joka ruuvaa oikean jalkansa irti, katselee sitä hetken ja miettii: onko hyvä, että tämä on aikoinaan tähän kasvanut ja tarvitsenko sitä enää?

Kannatinko minä?

No niin. Olette nyt pettyneitä ja pidätte minua tosikkona. Olette varmaan oikeassa. Mutta kun olen jo saanut teidät huonolle tuulelle, voin jatkaa ärhäkkänä.

Palaan kysymykseen ”Kannattiko?” ja käänän sen ympäri. En siis mieti, olivatko suomen kielen opinnot kannattavia minulle vaan *teille*. Siis Suomelle. Sehän on helpompi kysymys, johon on tiettyyn pisteeseen asti mahdollista vastata jopa kannattavuuden näkökulmasta. Mietitään siis, olenko minä, Stefan Moster, syntynyt 16. elokuuta 1964 Mainzissa, vuodesta 2002 Suomessa asunut Saksan kansalainen ja suomalaisen kirjallisuuden kääntäjä, osoittautunut Suomelle kannattavaksi sijoituskohteeksi.

Opiskelin vuosina 1986–92 suomea Münchenin yliopistossa, en pääaineena, vaan sivuaineena fennougristiikan yhteydessä. Minulla oli vain kaksi oppituntia suomea viikossa, lisäksi kävin vapaaehtoisesti harjoituskursseilla, joten voin sanoa, että käytin silloisen suomen kielen lehtorini Ilmari Hovilan taitoja neljä tuntia viikossa. Tosin vain seitsemän kuukauden ajan vuodesta, kun lukukaudet Saksassa ovat mitä ovat. Tämä tekee yhteensä vähän yli sata tuntia vuodessa, sanotaan vaikka 120. Kuuden vuoden aikana kävin siis 720:llä suomen kielen oppitunnilla.

Tämä ei maksanut Suomen valtiolle paljon mitään, koska lehtorin palkan maksoi Baijerin osavaltio, joka pyörittää Münchenin yliopistoa. Rehellisuuden nimessä täytyy tosin laskea, että lehtorin koulutukseen ja ehkä matkakustannuksiin meni Suomen tahoilta jonkin verran rahaa, mutta kun laskee myös, että en suinkaan ollut lehtorin ainoa oppilas, nämä kulut ovat minua kohden varsin pienet.

No niin. Olette nyt pettyneitä ja pidätte minua tosikkona. Olette varmaan oikeassa. Mutta kun olen jo saanut teidät huonolle tuulelle, voin jatkaa ärhäkkänä.

Vuosina 1989 ja 1990 kävin lisäksi UKANin järjestämällä kuukauden mittaisilla kesäkursseilla Lappeenrannassa ja Helsingissä. En muista, kuka maksoi silloin matkani, mutta muistan kyllä että tulin kansipaikkalaisena Finjetillä. Se taas viittaa vahvasti siihen, että maksoin matkat itse. En ole kuitenkaan asiasta täysin varmaa, joten olen valmis ottamaan matkakulut mukaan laskuun, johon kuuluvat lisäksi koulutustilojen vuokrat, opetusmateriaali ja ennen kaikkea erittäin pätevien opettajien palkkiot. Kaikki kulut pitää tietysti jakaa 30:llä, koska meitä kurssilaisia oli niin paljon. Mitä sellainen kurssi mahtaa maksaa? 30 000 euroa? Lasketaan vaikka 60 000. Se tekisi minun osuudekseni kaksi kertaa 2000 eli 4000 euroa.

Opiskelun aikana ja sen jälkeen sain pari kertaa apurahan, jonka avulla tulin Suomeen opiskelemaan. Mutta en taaskaan muista, kuka apurahat maksoi, saksalainen vai suomalainen taho. Sanotaan vaikka suomalainen ja otetaan kokonaissummaksi sellainen aivan liian iso summa kuin 10 000 euroa. Silloin meillä on 4000 plus 10 000 plus varmuuden vuoksi vielä 1000 – yhteensä 15 000 euroa. Sen verran olette satsanneet minuun (tai itse asiassa takuulla vähemmän, mutta annetaan olla...). Kysymys kuuluu, olenko minä tämän sijoituksen arvoinen.

Katsotaan.

Tulin vuonna 2002 Suomeen ja olen siitä lähtien asunut täällä pysyvästi ja tehnyt jatkuvasti työtä. Perustin alussa toiminimen ja muutaman vuoden jälkeen avoimen yhtiön. Olen koko ajan maksanut kaikki verot Suomeen. En paljasta, kuinka paljon (voitte itse tutkia asiaa veroviraston nettisivuilta tai vaikka maahanmuuttoviraston luotettavista lähteistä), mutta voin vakuuttaa, että summa on monta kertaa isompi kuin Suomen yllä laskettu sijoitus minuun. Toisin sanoen: olen kuuden vuoden aikana tuottanut puhdasta rahaa teille. Siis kahisevaa. Ihan oikeasti! Eikä siinä vielä kaikki. Koska suurin osa toimeksiantajistani on saksalaisia (ennen kaikkea kustantajia), olen imenyt Saksasta palkkiorahaa, syöttänyt osan rahasta Suomen talouselämään (elämällä ja kuluttamalla, ottamalla asuntolainaa ja turvaamalla perheeni vakuutuksilla) ja antanut loput verottajalle.

Suomessa monet luulevat tietävänsä, että maahanmuuttajilla olisi erityisen vahva taipumus rosvouteen. Mutta ainakin minun tapauksessani teidän täytyy tunnustaa, että käytän rikollista potentiaaliani ainoastaan teidän hyväksenne. Otan isosta Saksasta ja annan pienelle Suomelle. Olen Robin Hood! Tai Kotuksen puhtausvaatimusten mukaan: *Punarinta Huppu*.

Aineelliset ja henkiset arvot

Tähän mennessä olen maininnut vain tuottamani aineelliset arvot. Tarkoitukseni ei ole kerskailla, mutta jos haluatte kattavan kuvan kannattavuudestani, minun täytyy mainita

myös henkiset tai sanotaan vaikka kulttuuriset arvot, joiden puolesta olen tehnyt työtä. Varsinkin kun tiedän, että Suomi-kuva ulkomailla on teille melkein yhtä tärkeä asia kuin verorahat. Teidän ulkoministerinne on jopa perustanut työryhmän, jonka missiona on tehdä Suomesta brändi (Kotuksen puhtausvaatimusten mukaan: *polttomerkki*).

Sanani putoavatkin varmasti hedelmälliseen maahan, kun kerron, että olen nähnyt – kiitos suomen kielen taitoni – runsaasti vaivaa välittääkseni suomalaista kulttuuria ulkomaille, ennen kaikkea tietysti Saksaan. Olen opettanut yli kymmenen vuotta suomalaista kirjallisuutta Münchenin yliopistossa ja muualla, olen toimittanut suomalaiseen kirjallisuuteen liittyviä julkaisuja, olen kirjoittanut esseitä ja artikkeleita eri julkaisuihin Saksassa, Suomessa ja muualla, olen esitellyt suomalaisia kirjailijoita Saksassa, olen kouluttanut nuoria Suomen kirjallisuuden kääntäjiä ja olen ennen kaikkea tehnyt itse käännöksiä. Tarkistin juuri: käännösbibliografiani käsittää 14 liuskaa (ja sisältää mm. yli 50 kirjaa).

Korostan vielä kerran, että tämä ei ole brassailua. Ei olisi aihettakaan. Mutta kehtaan ainakin sanoa, että kyllä, Punarinta Hupun kannattavuus on kohdallaan. Olen ollut kannattava si-
joituskohde. Eli vastaus luvun otsikkoon kuuluu: joo, kannatti.

Muuta hyvää

Paradoksaalista tässä on se, että kaikki nämä teille kannattavat työt eivät ole olleet kannattavia minulle – eivät ainakaan klassisessa kauppatieteellisessä mielessä. Palkkiot ovat aivan liian pieniä, pääoman kertyminen liian hidasta (tai itse asiassa tuskin edes mahdollista) jne.

Aina kun puhun jonkun firman johtajan tai melko tavallisen työntekijän kanssa, olen huomaavinani heidän ilmeistään tietyn määrän sääliä, jota terästää ripaus halveksuntaa. Näiden onnistuneiden ihmisten suhtautumistapa on aivan oikea. Kääntäjähän on klassinen luusereiden ammatti. Kääntäjäksi ryhdytään, kun on epäonnistuttu muualla. Mutta tästä pitäisi kirjoittaa toinen juttu, joten ei mennä siinä sen syvemmälle. Varsinkin kun itselläni ei ole valittamista. Saanhan minä niin paljon muuta hyvää. Saan tunnustusta, välillä hyvinkin erikoisella tavalla, niin kuin viime kesänä, jolloin anoppini näytti minua varten säilyttäneensä Iltalehden aukeaman.

Lehdessä kerrottiin entisen pääministerin Paavo Lipposen uusimmasta kirjasta *Järki voittaa – Suomalainen identiteetti globalisaation aikakaudella*. Kirjassa kaiken kokenut poliitikko ja valtiomies listaa omasta näkökulmastaan Suomen johtavat älyköt. Ja uskokaa tai älkää – minä olen mukana. En tiedä millä perusteella, mutta todennäköisesti muutaman suomeksi

Mutta ainakin minun tapauksessani teidän täytyy tunnustaa, että käytän rikollista potentiaalia ainoastaan teidän hyväksenne.

pidetyn puheenvuoron, annetun haastattelun ja kirjoitetun esseen vuoksi. Henkilökohtaiset suhteet eivät ole voineet ratkaista, koska en ole koskaan edes kätellyt Lipposta (tosin meille on yhteistä se, että tuemme suomalaisen nuorison sivistystä lähettämällä lapsemme Helsingin Saksalaiseen kouluun).

Siihen asti en tiennyt sanoneeni tai kirjoittaneeni mitään erityisen loistavaa suomen kielellä. Kärsin lähinnä siitä, etten pysty ilmaisemaan ajatuksiani suomeksi yhtä vivahteikkaasti (tai voimakkaasti) kuin saksaksi. Ilmeisesti olen kuitenkin onnistunut käyttämään kieltä silloin tällöin sen verran sekä omaksi että jopa yhteisön eduksi, että se oli tehnyt vaikutuksen (ainakin yhteen suureen demariin).

Älkää pelätkö – en ylpeile tällä, vaan olen tietoinen siitä tosiasiasta, että pienellä tunkilla hentokin kukko voi vaikuttaa komealta. Niin komealta, että otus saattaa saada aivan väärän kuvan itsestään.

Oikean, realistisen kuvan antavat (vaimon ja lasten lisäksi) maahanmuuttajan arkeen liittyvät karut tosiasiat. Esimerkiksi kokeiden tulokset.

Tänään on 14.1.2009. Täsmälleen kymmenen päivän kuluttua osallistun yleiseen kielitutkintoon. Se on välttämätön, jos haluaa anoa Suomen kansalaisuutta. Uskallan nimittäin hakea Saksan lisäksi Suomen kansalaisuutta, koska kaksoiskansalaisuus heijastaa parhaiten elämäntilannettani. (Sitä paitsi täytyyhän Suomen johtaviin älykköihin kuuluvalla henkilöllä olla oikeus osallistua eduskunta- ja presidentinvaaleihin, vai mitä?)

Saa nähdä, sainko UKANin lehtorilta ja kesäkurssin opettajilta tarpeeksi hyvän koulutuksen, jotta onnistun kokeessa. Jos en onnistu, minun täytyy jatkaa elämääni Suomessa yksinkertaisena nöyränä saksalaisena. Käy sekin päinsä, mutta se kismittäisi. Haluaisin kokeilla, miltä tuntuu laulaa saksalaisella korostuksella ”Olen suomalainen”. Uskon, että se on kokemus, joka kannattaa.

Haluaisin kokeilla, miltä tuntuu laulaa saksalaisella korostuksella ”Olen suomalainen”.

Viola Parente-Čapková
Turun yliopisto / Suomi

Mietteitä kielestä, kirjallisuudesta, oppimisesta ja opettamisesta

On kulunut 12 vuotta siitä, kun kirjoitin Opetusministeriön julkaisuun *Kielisillan rakentajat. Katsaus ulkomaanlehtori- ja kielikurssitoimintaan ja toiminnan arviointi* (Edita 1997). Jo silloin oli vastaukseni kysymykseen ”Kannattiko?” ehdoton ”Kyllä” ja se on pysynyt samana. Tätä kirjoittaessani jouduin kuitenkin miettimään, miten vähän ja samalla miten paljon on sen jälkeen muuttunut. Viime kirjoitusta laatiessani asuimme Suomessa tapaamani italialaisen mieheni kanssa Prahassa, missä opetin Suomen kirjallisuutta yliopistossa ja missä molemmat toimimme kääntäjinä ja minä myös tulkkina. Tällä hetkellä asumme Turussa, Suomessa syntyneen nelivuotiaan tyttäremme kanssa, joka puhuu kotona tšekkiä ja italiaa ja sekä ulkona että päiväkodissa suomea. Mieheni toimii edelleenkin kääntäjänä, itse työskentelen Turun yliopiston Taiteiden tutkimuksen laitokseen kuuluvan kotimaisen kirjallisuuden oppiaineen assistenttina ja Prahassa Kaarlen yliopiston suomen oppiaineen dosenttina. Suomen kieli ei liity enää ”pelkästään” työhöni/harrastukseeni ja ystävyyssuhteisiini, vaan myös jokapäiväiseen käytännön elämään. Tyttäreni ansiosta minulle avautui myös uusi suomenkielinen maailma: lapsen syntymävaiheisiin, vauva-, taapero- ja leikki-ikään liittyvä sanasto kestovaipoista lastenloruihin ja -lauluihin. Suhde suomen kieleen on siis varmaan muuttunut vielä henkilökohtaisemmaksi ja läheisemmäksi.

Jos mielessäni palaan vuoteen 1997, muistan, että jo silloin olin päättänyt, että haluan omistautua Suomen kirjallisuudelle, sen tutkimiselle ja kääntämiselle. Siitä huolimatta tein jatkuvasti tulkkaustöitä ja kävin yhä korkeamman tasoisia tulkkauskursseja. Vaikka Suomen kirjallisuuden opettajan virka vakinaistui Prahassa Kaarlen yliopistossa vuonna 1994, suomen oppiaineen asema oli siellä koko ajan uhattuna ja palkka niin pieni, että oli järkevää ylläpitää tulkin valmiuksia. Mutta kiinnostus tulkkaamiseen ja itse kieleen ei johtunut pelkästään käytännön tarpeista. Vaikka kontekstualisoivaan kirjallisuudentutkimukseen suuntautuvana tutkijana halusin tutustua Suomen kulttuuriin mitä monipuolisemmin ja opettajana pyrin tutustuttamaan siihen myös opiskelijoitani, va-

kaumus, että kieli ja kirjallisuus kuuluvat yhteen, oli aina hyvin vahva. Vaikka Suomeen tuloni eli vuoden 2001 jälkeen en ole enää toiminut tulkkina, on tulkkaamisesta jäänyt erittäin kiinnostavia muistoja ja kokemuksia, ja olen kiitollinen, että olen saanut tämän tyyppistä harjoittelua. Tulkkaaminen merkitsi yhtä mahdollisuutta oppia kielestä koko ajan uutta, eri tavalla kuin sitä oppii kääntämisen, tutkimisen tai teoreettisten tekstien lukemisen avulla.

Jatkuva aktiivinen kiinnostukseni kieleen on epäilemättä ennen kaikkea mainion Prahán suomen kielen opettajani Hilkka Lindroos-Čermáková:n ansiota. Hän opetti suomea Kaarlen yliopistossa yli 30 vuotta. Hilkalle olen ikuisesti kiitollinen mm. siitä, että opin aikoinaan kunnolla suomen kieliopin ja innostuin siitä. Vaikka olen siis aina ollut pääasiallisesti ”kirjallisuusihminen”, kuulun samalla niihin, jotka opetellessaan jotain kieltä eivät kysy pelkästään ”miten”, vaan myös ”miksi” – ja siihen antaa vastauksen (jos antaa) pelkästään systemaattinen ja historiallinen kielioppi. Vuosien varrella tulin samaan tulokseen, joka Hilkalla oli lähtökohtana: suomea voi oppia puhumaan sujuvasti myöhemmin, varsinkin Suomessa ollessaan, mutta kielioppia tuskin voi, joten siihen kannattaa satsata opiskelun aikana. Hilkalta opin lisäksi intohimon suomen kieltä kohta, partitiivin ihanuudesta ja kurjuudesta johdosten tarjoaman rikkauden iloon.

Jaoin innostuksen kieleen ja varsinkin suomen kieleen alusta lähtien mieheni Antonio Parenten kanssa. Antonio opiskeli Napolin yliopistossa, missä kieli oli keskeisemmällä sijalla kuin kirjallisuus. Rakkaus lyriikkaan toi Antonion kuitenkin kirjallisuuden pariin ja lyriikan kääntämiseen, johon hän on nykyään erikoistunut ja jota olen itsekin harrastanut ja harrastan. Lyriikan kääntämisessä on koko ajan kiinni kielen materiaalisuudessa ja jos on saanut lingvistisen ja filologisen koulutuksen, miettii tekstiä hyvin mielellään myös siltä kannalta. Itselläni oli taipumus sellaiseen jo ennestään: vaikka lapsuuskodissani omaksuin pikemminkin ideahistoriallisen ja kontekstualisoivan suhtautumisen kirjallisuuteen, pääsin myös sangen tiiviiseen kosketukseen prahalaisen strukturalismin sekä tšekkiläisen versologisen tutkimuksen perinnön kanssa. Runollisen lukukokemuksen tarjoama nautinto oli siis minulle erottamaton tarkasta kielellisestä analyysistä. *Lehdet lehtiä* – miten nerokasta partitiivin käyttöä. Ja Otto Mannisen tai Jouni Inkalan runojen syntaktiset kuviot – mikä haaste lukijalle ja tulkitsijalle, saati sitten kääntäjälle!

Voin sanoa, että myös nykyperspektiivistä katsottuna moderni filologia isoine lingvistiikka-annoksineen kandidaatti- ja maisteritasolla oli paras mahdollinen opiskelulinja, vaikka jatko-opiskeluni aikana olen sitä joskus epäillyt. Olen tarvinnut nykyisessä toimeksani hyvin paljon muutakin kuin mihin minut koulutti filologian opiskelu: olen suuresti hyötynyt mm. aikaisemmista vertailevan kirjallisuustieteen, filosofian ja naistutkimuksen opinnoistani. Samalla tulin kuitenkin tietoiseksi siitä, mikä onni minulla oli, että sain ennen Suomeen tuloani niin perusteellisen kielellisen valmennuksen. Hilkan tunneilla analysoitiin Agricolan tekstejä, opiskeltiin vanhaa suomea ja Suomen murteita.

Se helpotti päätöstä siirtyä Suomeen tutkimaan suomalaista kirjallisuutta ja opettamaan sitä myös suomalaisille opiskelijoille.

Kieli kirjallisuuden opetuksessa

Vuodesta 2001 lähtien olen siis opettanut kirjallisuutta pääasiallisesti suomeksi suomenkielisille opiskelijoille, mutta olen myös jatkanut ei-suomalaisten opiskelijoiden opettamista. On erittäin hienoa, että CIMO/UKAN järjestää ulkomaisissa yliopistoissa Suomen kirjallisuuden opetusvierailuja, joiden opettajina toimivat Suomen kirjallisuuden asiantuntijat ja tutkijat. Mielestäni suomalaista kulttuuria ja yhteiskuntaa ei voi ymmärtää ilman pätevää kirjallisuuden opetusta, kun ajattelee, miten tärkeä rooli Suomen kirjallisuudella on ollut suomalaisen identiteetin rakentamisessa. Suomen kirjallisuuden historia on erittäin kiinnostava nationalismin tutkijoille sekä aiheesta kiinnostuneille koko maailmassa ja sillä tavalla hyvin ajankohtainen. Kirjallisuuspainotteisten opetusvierailujen yhteydessä voidaan korostaa kielen ja kirjallisuuden symbioosin kansallidentiteetin kehityksessä ja näin mahdollistuu myös opiskelijoiden johdattaminen kirjallisuustieteellisiin ajattelutapoihin. Kirjallisuuden opetus jää vajavaiseksi ilman kirjallisuusteorian ja -metodologian osuutta. Vaikka Suomen kirjallisuuden opiskelijoille ei kaikkialla olisikaan mahdollista järjestää kirjallisuusteorian ja -metodologian opetusta erikseen, Suomen kirjallisuuden opettaja voi välittää sen tietämystä kirjallisuushistoriallisten tai temaattisten luentovierailujen yhteydessä.

Itse yritin ei-suomalaisia opiskelijoita opettaessani toteuttaa edellä mainittuja tehtäviä mahdollisimman johdonmukaisesti. Viime vuosina olen opettanut ulkomaalaisia opiskelijoita pääasiallisesti Suomen kirjallisuuden englanninkielisillä kursseilla Suomessa sekä CIMOn vierailevana opettajana Firenzen yliopistossa ja Prahan Kaarlen yliopistossa. Viimeksi mainituissa opetuspisteissä olen löytänyt myös lisäkeinon, jolla kielen, kirjallisuuden ja kulttuurin opetuksen voisi yhdistää samaan pakettiin samalla tieteellisen tason säilyttäen: kyseessä on kirjallisuuden opettamisen yhdistäminen kääntämisharjoituksiin. Kirjallisuudenopettaja-, tutkija- ja kääntäjäidentiteettini ovat päässeet näin hyvin tiiviiseen symbioosiin. Olen tietenkin tehnyt yhteistyötä paikallisten kielenopettajien kanssa, ja Italiassa opetus on lisäksi tapahtunut tiiviissä yhteistyössä kääntäjämieheni kanssa. Kyseessä on siis ollut kääntäminen suomesta jollekin muulle kielelle¹.

1. Olen tietenkin tietoinen siitä, että vaikka valtaosa suomen opiskelijoista eri opetuspisteissä on ei-suomenkielisiä, on myös paljon syntyperäisiä suomen kielen puhujia, jotka opiskelevat suomea ulkomaisissa yliopistoissa (itse olen sellaisia opiskelijoita opettanut mm. Firenzen yliopistossa). Mikäli heillä ei ole niin vahva toisen kielen tuntemus, että he uskaltaisivat yrittää kääntää kyseiselle kielelle, he voivat osallistua käännösprojekteihin eri tavalla. Tässä keski-tyn kuitenkin ei-suomenkielisten opiskelijoiden opettamiseen, johon valtaosa kokemuksistani perustuu.

Hyvä kirjallinen käännös edellyttää pätevää tulkintaa – jokainen käännöshän on tulkin-ta. Lähiluvulla ja tarkalla (kirjallisuudentutkimuksellisella) tekstianalyysillä voi päästä tietenkin hyvin syvälle tekstiin, mutta tuntuu siltä, että kääntämisessä siihen pääsee vielä askelta syvämmälle. Kääntäminen pakottaa pohtimaan monia asioita yhtä aikaa ja erit-täin perinpohjaisesti. Joutuu miettimään tekstin kielellistä asua, esteettisiä ominaisuuksia, mutta myös erityyppisiä konteksteja. Kääntämisen yhteydessä voi myös korostaa erittäin konkreettisesti ja monipuolisesti kielen materialisuutta, teoksen esteettistä kie-lellistä kokonaisuutta ja toisaalta ”muodon” ja ”sisällön” erottamattomuutta sekä tekstin erityyppisiä suhteita ”todellisuuteen”. Ja myös aikaisemmin mainittu kirjallisuusteorian ja metodologian välittäminen onnistuu hyvin kirjallisten tekstien kääntämisharjoitusten avulla.

Käännökset voivat jäädä ”raakatasolle” ja palvella lähinnä kirjallisuuden ja kielen ope-tusta, mutta niitä voi myös työstää, hioa ja kehittää julkaisukelpoiselle tasolle. Prahassa julkaistiin 1990- ja 2000-luvun taitteessa kaksi sellaista opiskelijoiden kääntämää teks-tivalikoimaa nimeltään *Pohjoismaiden kirjallisuuksien vuosikirja* – mukana olivat myös muiden pohjoismaisten kielten ja kirjallisuuksien opiskelijat ja opettajat, jälkimäiset toimittajina. Kielen ja kirjallisuuden opettajien yhteistyö sujui oikein hyvin ja opiskeli-joille avautui hyvin moni tekstin tasoista. Vastaavia projekteja on tehty myös muualla.

Aika moni suomen opiskelija, ainakin kokemuksen mukaan, haluaa kääntäjäksi. Suo-men oppiaineet maailmalla ovat olleet, jos ei ainoita, niin varmaan tärkeimpiä paikkoja, missä Suomen kirjallisuuden kääntäjiä voi kasvattaa. Kääntäjä on tietenkin vain yksi ammasteista, joita suomen oppiaineista valmistuneet opiskelijat voivat harjoittaa (ja harva pystyy elättämään itseään pelkällä kirjallisuuden kääntämisellä), mutta voi sanoa, että kääntäjän valmiudet ovat suomea opiskeleville aina hyödyksi. Edellä mainittujen käännöskokoelmien tyyppisiä julkaisuja voi halutessaan käyttää ”käyntikorttina”, kun hakee käännöstöitä.

Junamatkan kuvaus tylsänä outoutena ja oivaltavana strategiana

On ollut ihastuttavaa seurata, miten jotkut tekstit, jotka ensi lukemalla tuntuivat opis-kelijoista vierailta tai jopa käsittämättömiltä ja tylsiltä sekä kielellisesti että kirjallisuuden näkökulmasta vähitellen avautuivat ja rupesivat puhuttelemaan heitä monipuolisen analyysin ja varsinkin käännösharjoitusten avulla. Yhtenä konkreettisena esimerkkinä voisivat olla suomenkielisten sodanjälkeisten modernististen kirjailijoiden tekstit. Olen kuullut muutamalta ei-suomalaiselta opettavalta henkilöltä, että ilman kirjallisen kon-tekstin tuntemista opiskelijat usein vierastavat näitä tekstejä ja esimerkkinä on toiminut muutaman kerran Antti Hyryn *Junamatkan kuvaus* -novelli. ”Niin tylsää tekstiä ei jaks-a edes lukea loppuun” -tyyppiset opiskelijoiden reaktiot eivät ole olleet harvinaisia. Oli tietenkin poikkeuksia (niitä olivat varsinkin eri maiden kirjallisuutta paljon lukeneet tai

jopa kirjallisuustiedettä opiskelleet opiskelijat), mutta yleensä teksti ei sopinut keski- ja länsieurooppalaisten opiskelijoiden odotushorisonttiin, jonka puitteissa novellista odotetaan usein ennen kaikkea juonellisuutta, dramaattisia ja yllättäviä käänteitä tai psykologisoivaa kerrontaa. Suomalaisen sodanjälkeisten modernistien novellit eivät juuri houkuttelleet kääntämiseen, vaikka usein todettiin, että ne tuntuvat aika ”helpoilta” kun niiden kieli on usein ”aika yksinkertaista”.

Oli jännittävää katsoa, miten opiskelijoiden suhtautuminen muuttui, kun ruvettiin analysoimaan tekstiä ja valaisemaan sen erityyppisiä konteksteja. Kun käytiin läpi sodanjälkeisen suomenkielisen modernismin syntytausta ja historiallinen konteksti, pohdittiin, miten se omalla tavallaan reagoi sotatapahtumiin ja sodanjälkeiseen yhteiskunnalliseen tilanteeseen. Mielenkiintoa herätti myös se, miten ns. modernistien, varsinkin juuri Hyryn proosan, lakonisuus ja minimalismi voidaan kytkeä toisaalta tekijän omaan taustaan, toisaalta ajan vallitseviin filosofisiin ja esteettisiin debatteihin sekä Suomessa että ulkomailla. Kun tehtiin kielellinen analyysi ja mietittiin yhdessä myös sitä, miten Hyryn tyyli liittyy suomenkielisen kirjallisuuden ja novellilajin perinteeseen, tuntui siltä, että tämä kirjoitustapa ei enää herättänyt vastustusta eikä tuntunut opiskelijoista tylsältä, vaan hyvin erikoiselta, kiinnostavalta ja jopa vaikuttavalta strategialta, josta syntyi paljon keskustelua.

Yhtä paljon keskustelua syntyi sitten siitä, miten Hyryn kaltaista tyyliä voisi kääntää kielelle, jossa tällainen tapa kirjoittaa on harvinainen tai melkein olematon. Hyryn kielen ”yksinkertaisuudesta” ja ”helppoudesta” ei enää oltu varmoja. Syntyi kiivaita debatteja siitä, mikä olisi adekvaatti käännös: miten paljon kääntäjän pitäisi ”rikastuttaa” ja ”kaunistaa” tekstiä, jottei tekisi alkuperäiselle teokselle karhunpalvelusta karkottamalla tylsältä vaikuttavalla yksinkertaisuudella lukijaa pois. Tai miten pitkälle pitäisi toisaalta juuri tässä tapauksessa yrittää välittää lukijalle vierasta poetiikkaa, käyttäen ”oudontamisen” ja ”vieraannuttamisen” strategiaa. Toisin sanoen päästiin kirjallisuuden kääntämisen ikuisiin kysymyksiin, joiden avulla oli mahdollista pohtia myös kirjallisuutta ja kieltä koskevia peruskysymyksiä ja palauttaa ne teoreettiselle tasolle.

Kiitoksia kaikille, erikoiskiitos Hilkalle!

Kun toimin Prahassa ”täyspäiväisesti”, en ehkä osannut arvostaa sitä, miten korkean-tasoista kielen opetusta saimme siellä Hilkalta. Pääsin näkemään tilanteen uusin silmin viime vuonna, jolloin olin kaksi viikkoa Prahassa CIMOn vierailevana Suomen kirjallisuuden opettajana. Se oli kaikin puolin erittäin positiivinen kokemus. Luennot ja seminaarit pidettiin aika isossa multimediasalissa, ja niihin osallistui paljon opiskelijoita, joilla oli jo lähtökohtanaan erittäin hyvät kielelliset valmiudet ja erittäin hyvä tuntemus Suomen kirjallisuudesta ja kulttuurista. Keskustelin kirjallisuutta käsitteleviä graduja kirjoittavien tai suunnittelevien opiskelijoiden kanssa ja olin ihastunut siitä, miten

asiantuntevia heidän dispositionsa olivat. Kurssini seminaari-istunnoille opiskelijat valmistivat oikein hyviä esitelmiä luettavista teksteistä, joiden yhteydessä käytiin innostavia keskusteluja. Oli itsestäänselvyys, että opiskelijat lukivat ja analysoivat valitsemani tekstejä alkukielellä eikä heillä tuntunut olevan vaikeuksia. Jopa toisen vuosikurssin opiskelijat yrittivät olla kaikessa mukana.

Erittäin ilahduttavaa oli, että luennoilleni osallistuivat myös suomen kielen ja Suomen kirjallisuuden opettajat (Hilkan lisäksi Lenka Fárová ja Jan Dlask), joille kuuluu kiitos opiskelijoiden korkeatasoisesta osaamisesta ja kiinnostuksesta. Perinteen mukaisesti prahalaiset opettajat ovat erikoistuneita kieleen tai kirjallisuuteen, mutta samalla he ovat kiinnostuneet molemmista, eikä kielen ja kirjallisuuden välillä ole mitään muuria. Joillekin luennoille tulivat myös Suomen kirjallisuuden ansioituneet tšekkiläiset kääntäjät. Oli hienoa jakaa innostustani Suomen kirjallisuuteen pätevien kollegojen sekä motivoituneiden opiskelijoiden kanssa tšekkiläisellä maaperällä.

Siitä, mitä olen erilaisissa yhteisöissä oppinut, olen kiitollinen hyvin monelle ihmiselle, omista vanhemmistani ja muista läheisistä ihmisistä tutkimukseni ohjaajiin ja nykykollegoihini – heitä voin tuskin koskaan kiittää riittävästi esikuvina toimimisesta sekä inspiroivasta ja mainiosta työilmapiiristä. Myös suomen kielen osaamisestani olen velkaa monelle eri henkilölle. Tässä haluaisin kuitenkin vielä kerran osoittaa kiitollisuuttani Hilkka Lindroos-Čermákovéle ja samalla kiittää kaikkia suomen kielen lehtoreita ja opettajia, jotka, kuten Hilkka, toimivat tai ovat toimineet usein vaikeissa olosuhteissa, mutta ovat silti tehneet korkeatasoista työtä ja kasvattaneet monta sukupolvea innokkaita suomen opiskelijoita ja taitajia. Suurkiitos heille kaikille. Ja UKANille kiitoksia toiminnastaan sekä kaikkea hyvää 40-vuotisjuhlan johdosta!

Lähiluvulla ja tarkalla (kirjallisuudentutkimuksellisella) tekstianalyysillä voi päästä tieteenkin hyvin syvälle tekstiin, mutta tuntuu siltä, että kääntämisessä siihen pääsee vielä askelta syvämmälle.

Lenka Fárová
Kaarlen yliopisto, Praha / Tšekki

Elämäni suomen kanssa

Kurssilaisille näytettiin Kau-
rismäen elokuva Tulitikkuteh-
taan tyttö. Se oli hyvä valinta.
Koko filmin aikana ei sanota
kuin kymmenen lausetta.
Kaikkien itsetunto koheni.

Ja kirjoittakaa jotain hauskaa, kuului tehtävänanto. Vaikea tehtävä monelle ammattikirjailijallekin, kuinka minä siitä selviän, mietin, pohdin ja tuumin monta päivää tai pikemmin viikkoa. Mielessäni humisi kaikenlaisia hauskoja, usein suomen kirjallisuuteen viittaavia otsikoita – kuten *Elämä lyhyt, suomi pitkä* (se on muuten toden totta, mutta koskee varmaan jokaisen vieraan kielen opiskelua). Mutta en koskaan päässyt otsikkoa pitemmälle. Mistähän aloittaisi?

Kun kysytään, kannattiko opiskella suomea, niin kahdenkymmenen vuoden jälkeen on vaikea vastata muuta kuin KYLLÄ. Ei oikein voi kuvitella, että joku kohtalon siskoista tai veljistä vastaisi muulla tavalla. Vaikeampi onkin sitten vastata kysymykseen ”miksi”? No, siksi. Siksi, että tämän kauhean kauniin kielen välityksellä olen saanut tilaisuuden tutustua vaikuttaviin taideteoksiin, viehättäviin paikkoihin ja varsinkin ihaniin ihmisiin.

Opiskelun tai työn ansiosta olen käynyt eri puolilla Suomea ja päässyt paikkoihin, jonne ei muuten varmaan olisi ollut asiaa. Olen viettänyt joulun Karstulassa ja uudenvuoden-aaton Suomenlinnassa, olen tulkannut metsureille Punkaharjulla, kalastajille Kesälahdella ja ministereille Loviisan ydinvoimalaitoksella, olen lasketellut kaamosaikaan Levillä ja purjehtinut kesällä Turun saaristossa, olen opiskellut pienessä oopperajuhlien Savonlinnassa, keskikokoisessa Aallon Jyväskylässä sekä monikulttuurisessa Helsingissä. Olen utelias luonne, minkä takia aina yritin maistaa ja kokeilla kaikkea ja varsinkin tutustua paikallisiin ihmisiin.

Sanotaan, että suomalaisiin on vaikea tutustua ja ystävien saaminen Suomesta on vielä vaikeampaa. Väitän vastaan! Ystävystyminen vie kyllä aikansa, mutta kun se sitten onnistuu ja ystävyys syntyy, niin se on mitä kestäväntä laatua. Ei se muutu vuosien kuluessa, se vain on. Kiitos teille kaikille jatkuvasta kannustuksesta ja loputtomasta kärsivällisyydestä. Minulla on aina ollut hyvin hankalia kysymyksiä, eikö niin?

Voisin ehkä näillä pohdinnoilla jatkaa vielä pitkään, mutta elämän (suomen seurassa) voi kertoa paljon lyhyemmin. Mallin olen lainannut Petri Tammisen esikoisteoksesta. Monet

teistä varmaan tuntevat sen, sillä ytimekkyydessään se soveltuu hyvin myös suomi vieraana kielenä -opetukseen.

Lenka

Lapsena Lenka piirsi aika hyvin ja luki ainakin neljä kirjaa viikossa, enemmän kirjastosta ei saanut lainata. Hän halusi kirjojen kuvittajaksi. ”Kivoja kuvia”, sanoi opettaja, ”Hae kuvaamataitolukioon.” Siellä Lenka huomasi, ettei kuulu luokan lahjakkaimpiin, ja ryhtyi ahkerasti opiskelemaan englannin kieltä. Jollei oteta lukuun kansainvälisiä jääkiekko-otteluita, hän kuuli Suomesta ensimmäistä kertaa taidehistorian tunnilla. Puhuttiin Alvar Aallon rakennuksista. Ne olivat hohtavan valkoisia.

Kun Lenka haki yliopistoon, englannin kielen seuraksi oli tarjolla korea, japani, venäjä tai suomi. Selvä valinta! Olkoon se sitten suomi, sehän kuuluu sentään Eurooppaan, ainakin maantieteellisesti! Pääsykokeisiin piti lukea myös suomalaista kaunokirjallisuutta. Jo kirjailijoiden nimet kuulostivat hauskoilta – Joenpelto, Järventaus, Haarla, Linna, Linnankoski, Waltari... Lenka suoritti pääsykokeet ja koko leipuri- ja puuseppäsvuon yllätykseksi pääsi yliopistoon. Luokassa häntä odotti seitsemäntoista opiskelijakaveria, maailman paras opettaja Hilka Lindroos-Čermáková ja se käsittämätön maailman ”vaikein” kieli. Taskuihin kertyi paperilappuja, joissa luki pitkiä ja outoja sanoja: PUHELINKOPPI, YMMÄRTÄÄ, MIELENKIINTOINEN. Sanoja oli mahdotonta muistaa. Nämä sanat taipuivat. Muutamassa kuukaudessa (tai pikemmin vuodessa) niistä alkoi muodostua lauseitakin.

Kahden vuoden opiskelun jälkeen Lenka pääsi ensimmäistä kertaa Suomeen. Hän matkusti junalla ja laivalla. Matka kesti lähes kolme päivää. Lappeenrannassa pidettiin kansainvälinen suomen kielen kurssi. Siellä puhuttiin suomea lentopalloa pelatessakin. Kurssin suosituin sana oli TIETYSTI. Kurssilaisille näytettiin Kaurismäen elokuva *Tulitikkutehtaan tyttö*. Se oli hyvä valinta. Koko filmin aikana ei sanota kuin kymmenen lausetta. Kaikkien itsetunto koheni. Lenka kävi K-kaupassa. Hän puhui siellä suomea. Hän sai, mitä halusi. Se oli hienoa. Englanti jäi toiseksi.

Seuraavana kesänä Lenka lähti somerolaiseen maalaistaloon au-pairiksi. Maatila oli Pitkäjärven rannalla. Se oli joki. Pellolla oli herneitä. Niitä poimittiin ja myytiin torilla. Muut torikauppiat ihmettelivät, kuinka Lenka voi puhua suomea olematta itse ainakin unkarilainen. Perheessä oli kaksi lasta. Perjantaisin heille annettiin karkkirahaa. Lenka sai maistaa salmiakkia. Hän sylki sen salaa roskikseen. Lapset lainasivat hänelle vanhoja Aku Ankkojaan. Iltaisin hän luki niitä. Roope-setä puhui aina rahasta. Jotkut naapurit luulivat Lenkan olevan kotoisin myös Rahasta.

Sitten Lenka päätti kirjoittaa diplomityön suomalais-tšekkiläisistä kirjallisuussuhteista. Hän pääsi kahdeksi kuukaudeksi Tampereen yliopistoon tutkimaan aineistoja. Opiskelijakaverit sinuttelivat professorejaan. Se ei Lenkalta sujunut. Oli syksy. Lokakuun alussa satoi ensilumen. Sitä tuli kolmekymmentä senttiä. Lenka meni ostamaan uuden talvitakin ja saappaat. Kaikki väittivät, että lumi sulaa pian pois. Ei se sinä talvena enää sulanut.

Prahan opiskelijaryhmästä jäi jäljelle enää seitsemän rohkeata naista. Lenka valmistui suomen ja englannin kielen maisteriksi. Hän lähti Yhdysvaltoihin hakemaan lisää elämäkokemusta ja kokeilemaan amerikkalaista unelmaa. Hän sai työtä vain siivousfirmasta. Firman nimi oli *We Clean Everything*. Sen johtaja ei tajunnut, että on olemassa muitakin maita kuin USA, muista kielistä puhumattakaan.

Taskuihin kertyi paperilappuja, joissa luki pitkiä ja outoja sanoja: PUHE-LINKOPPI, YMMÄRTÄÄ, MIELENKIINTOINEN. Sanoja oli mahdotonta muistaa.

Lenka palasi Eurooppaan valmiina lukemaan lisää. Prahasta hän haki jatko-opiskelupaikkaa. Hän sai vuoden stipendin Savonlinnaan. Hän alkoi tutkia verbien valenssia. Tutkijaseminaarin iltaohjelmaan kuului saunomista. Avantoon hän ei uskaltanut, hankeen kerran. Pääsiäisenä hänelle tarjottiin mämmiä. Siihen hän ei suostunut koskemaankaan. Laitoksella hän tutustui mukavaan opiskelijaporukkaan. Kahvitauoilla he selittivät Lenkalle, kuinka juoksee päätön kana, miltä maistuu anjovispiirakka tai miksi suomalaiset juovat itsensä niin määrätietoisesti humalaan.

Kului vuosia. Väitöskirja valmistui. Lenka sai kotikaupungin yliopistosta suomen kielen assistentin paikan. Hänestä tuli Hilkan työkaveri. Ruvettiin sinuttelemaan. Lenka alkoi kirjoittaa taululle pitkiä ja outoja sanoja. Hän selittää, miten niitä taivutetaan ja miten niistä muodostuu lauseita. Opiskelijat valittavat, että niitä on mahdotonta muistaa.

Joskus Lenka myös kääntää tai tulkkaa. Suomesta, tietysti. Kirjailijoiden nimet kuulostavat jo hyvin läheisiltä – Saarikoski, Sinisalo, Seppälä, Tamminen... Silloin tällöin hän näkee uniakin suomeksi. Jääkiekossa hän kuitenkin aina kannattaa omaa joukkuettaan. Hän ei ole oppinut koskaan juomaan suomalaista kahvia, vaikka sitä tyrkytetään hänelle sitkeästi. Itsepintaisesti hän edelleen syö oikeaa voita ja ostaa täysmaitoa, olivat suomalaiset kevyttuotteineen vaikka mitä mieltä. Suomessa hän yrittää käydä ainakin kerran vuodessa. Muuten tulisi vieroitusoireita. Tuliaisiksi kotiin hän ostaa ruisleipää, graavi-
lohta ja Turun sinappia. Hän ei ole katunut valintaansa vielä kertaakaan.

Prahassa 9.1.2009

Kuuntelen vieraita – vihreä synteesiä

Pieni kivi, pieni kantaja

Mistä minä tulen, missä minä olen ja mihin minä olen matkalla? Olisin halunnut löytää vastauksen, mutta se on aina saavuttamattomissa. Se on vain etsittävässä, lähestyttävissä ja punottavissa, koska kaikki on illuusiota ajasta, tilasta ja paikasta. Ihminen on aikaan ja tilaan heitetty, ja näkee niiden hetkellisiä heijastuskuvia. Kaikki on suhteellista ja totuus subjektiivista. Jokainen näkee omin silmin, kuulee ja tanssii omin rytmein ja painotuksin. Ilmaisukeinoja ja lähestymistapoja on yhtä paljon kuin sielujamme. Jotkut saattavat ilmaista sisäisiä havaintojaan maalaamalla, jotkut laulamalla, jotkut tanssimalla ja jotkut kirjoittamalla. Minun mieleni kääntyy aina sanoihin. Ne ovat tuoneet parhaiten esiin nähtäväkseni sen, jonka minä koen olevan välttämätöntä.

Japanilainen psykiatri Tokuji Shimoyama (s. 1919) sanoo, että me olemme jaettujen unien pieniä kantajia, jotka uinuvat ilmiöiden virrassa. Kannamme maailmaa, joka muodostuu monien tapahtumien ja kohtaamisten kautta. Se voi tapahtua kaukana minusta. Se on ihmeellisen monisuuntaista. En tunne olevani yksin, kun käännän suomalaisia kirjoja japaniksi tai kirjoitan kehkeytyviä ajatuksiani teksteihin; jälkisanoihin, luentopaperiin ja sähköavaruuteen. Tunnen vieläkin syvemmin pääseväni osalliseksi kosemiseen virtaan, kun saan palautteita ja vastakaikua kirjoittamastani. Vaikka sanani ovat pieniä kiviä, ne eivät katoa mitättömiin eivätkä jäljettömiin. Ne nostavat väreitä pintaan joillekuille, tietämättäni ja näkemättäni.

Maailma on aina matkalla, rakentuu monesta, vaihtelee ja liikkuu pysähtymättä monien tapahtumien mukaan. Me tunnistamme itsemme monien kautta. Minä alan oppia tuntemaan potentiaalisia maailmoja ja tutustumaan itseeni muita kääntämällä ja eritoten kuuntelemalla.

”Minä olen me” (Leena Krohn)

Vieras kieli on saanut minut ajattelemaan vielä sitäkin, kuinka olen olemassa. Ajattelen asiaa Japani-systeemillä ja lähestyn asiaa itämaisain perspektiivein. Japani on saanut sopimaan laozilaisen ja zhuangzilaisen taolaisuuden sekä buddhalaisuuden kautta aikojen. Jumalien ja buddhan synkreettinen yhdistelmä näkyy japanilaisissa ideologioissa, ajatusrakennelmissa, uskonnollisissa rituaaleissa ja festivaaleissa. Taolainen katsoo maailmankaikkeuden lähtevän kaaoksesta, nimeämättömästä tiestä, jonka ehdoilla kaikki olevaiset toimivat. Koko olemassaolo on eräänlainen avoin epävakaa systeemi, etenevä prosessi tai holoninen verkosto, joka pyrkii sopusointuun ja tasapainotilaan vuorovaikutuksessa ympäristön kanssa.

Laozin kerrotaan tehneen muodonmuutoksia ja ottaneen valeasuja, jotta hän ymmärtäisi ja ohjaisi toisia. Hän himmensi valonsa tuhkalla ja lähestyi muita. Zenissä taas sanotaan, että totuus on subjektiivista ja siksi mitään asenteita ei ole pantu paremmuusjärjestykseen. Mielestäni maailma on predikatiivista prosessia. Se rakentuu monesta tulkinnasta, joita pääsemme lähestymään minuudettomuudella.

Olen ymmärtänyt, että kääntäminen on olemisen tapani. Kuuntelen vieraita -asenteeni on paljonkin sidoksissa Japanin ilmastoon, missä olen kasvanut. Ajattelen, että miljöölä on merkittävä vaikutus ajatuksen struktuurille. Vuodenaikamme ovat häikäisevän vaihtuvia, mutta niissä virtaa jakamattomana jatkeena syvää kosteutta. Kosteudesta syntyy varjo, jonka läpi me näemme valoa. Tai koskemme valoa paperisen liukuoven läpi. Tavoittelemme keskeneräisestä jäljestä kehkeytyvää kuvaa, kuten teeastian säröstä hetkellistä kauneutta tai pelkistetyn maisemapuutarhan kivistä vuorta ja hiekasta vettä. Me näemme asioita epäsuoremmin; välien, tilojen ja vivahteiden kasaantumisten kautta.

Vieras kieli pukeutuu vieraaseen funktioon ja kieli on ajatusten ilmentymä. Pyrin tavoittamaan sitä ajatusta ja syvyyttä etäännyttämällä itseni subjektista. Kun luen ja käänän, temponi ja skaalani muuttuvat. Silmistäni tulee kaukoputki tai mikroskooppi. Kuvittelen olevani Hamletin pähkinänkuoressa. Maailmankaikkeus on tässä minussa, ja kaikki mitat palaavat tyhjiyteen. Tunnen lähestyvän sitä, joka on ollut kaukana minusta.

Suomen kielessä lause ei toteudu ilman, että sanat muuttuvat. Sanat ovat valmiita luopumaan nominatiiveistaan ja muuntuvaisia kuunnellakseen muita. Näen ihmeekseni suomen kielen käyttäytymismuodoissa analogiaa omaan olemisen tapaani. Se on kuin itseorganisoituvaa avaruutta. Yksikään sana ei jää yksin, se on aina suhteessa ja yhteydessä muihin, vuorovaikutuksessa muiden kanssa. Resonanssi on kokonaisvaltainen ja yhteisöllinen. Se soi jokaisessa jäsenessä ja etenee holistisesti kohti merkitystä. Kaikki tietävät olevansa alttiita muille informaatioille ja olevansa valmiita integroitumaan uuteen muotoon. Koko lause soi vielä sinfonisesti harmoniassa; monikkojen lehtevyydessä,

loppusointujen fortissimossa, sanojen morfologisessa ilmeikkyydessä – ja painotus aina ensimmäisessä tavussa, sanassa ja lauseessa.

Suomen kielessä jokainen sana vastaa foneettisesti äännettä. Se, että sanat syntyvät suoraan äänestä kuin välttämättömyydestä, muistuttaa japanilaisen musiikin vanhinta muotoa, *shomyota*. Se on eräänlainen ”hengityssinfonia” (Seigo Matsuoka) ja meditaatiota. Japanilaisen esoteerisen buddhalaisuuden lahkon Shingon koulukunnan perustaja munkki Kukai (774–835) ajattelee, että maailmankaikkeus on musiikkia, joka resonoi maassa, vedessä, tulella, tuulella ja taivaassa. Myötävärähtely ulottuu puihin, lehtiin ja vuoriin sekä muuttuu ääneksi ja lävistää kehon sanoiksi. Totuutta täytyy kuunnella, koska se tulee äänestä.

Kokonaisuus on enemmän kuin osiensa summa. Se ei ole pelkkää kokoontumista, vaan laajenevaa toimintaa ja harmonista sinfoniaa, kuten norjalaisen taidemaalarin Edvard Munchin (1863–1944) kuvasarja, friisi. Hänen *Huutonsa*, *Vampyyrinsa*, *Madonnansa* tai *Melankoliansa* eivät ole yksittäisteoksia, vaan kuuluvat laajempaan *Elämän friisiin* ja soittavat rakkautta, pelkoa, kuolemaa ja melankoliaa; elämää.

Alkuperä ja variaatiot

Suomen kieli pystyy taipumaan sijoissaan. Se voi muuttua tarvittaessa miksi tahansa nimiksi, silti se aina tietää alkuperänsä; mistä se on tullut ja mihin palaa. Koko lause toteutuu polyfonisesti ja yhteensopivasti sanojen variaatioineen.

Jokainen etsii ilmaisukeinoja, jotta hän voisi esittää oman tulkintansa maailmasta. Espanjalainen taidemaalari Pablo Picasso (1881–1973) kokeili herkeämättä muotoja ja tyylejä sinisestä kaudesta vaaleanpunaisen, kubismin, klassismin kautta surrealismiin. Hän etsiskeli ilmaisun autonomiaa kollaaseissa, veistoksissa tai assemblaaseissa. Hän pyrki hakemaan uusia sommitelmia ja muotokieliä elämänsä loppuun asti, jotta hän tavoittaisi sen, joka aina jää selittämättä ja joka johtaa hänet eteenpäin.

Japanilainen taidemaalari ja -graafikko Masuo Ikeda (1934–1997) kykeni ylittämään ja haastamaan rajojaan läpi elämänsä. Hän esitti vaihtelevaa todellisuutta kuvanveistäjänä, keraamikkona, kirjailijana ja elokuvaohjaajana symbolismin, pop-taiteen, kollaasien tai abstraktin ekspressionismin kautta. Hän päätyi buddhalaiseen tiehen; prajnan tyhjyyden viisauteen ja intuitiiviseen oivallukseen.

Molemmat taiteilijat ovat saavuttaneet eräänlaisen koherenssin dynaamisten variaatioidensa kautta. He tekivät metamorfooseja tarpeistaan ja keskustelivat ympäröivien teki-
jöiden kanssa, silti ylläpitäen uskonsa omanaan missä tyyleissä tahansa, missä muodoissa tahansa.

Kaikilla on jotakin parempaa ja enemmän kuin Picassolla tai Matisella (Yozo Hama-guchi) tai Ikedalla, jos me emme ole välinpitämättömiä muita tuntemattomia kohtaan. Näin ihmeellisen unen. Olin ikkunattomassa pienessä huoneessa, mutta jostakin syystä tiesin, että kohta tulee vieraita. Jostakin ilmestyi kämmenenkokoinen pieni ruutu. Ava-sin sen ja siitä alkoi virrata valo. Huone täyttyi ylitsevuotavasta valosta ja minä odotin vieraan tulevan piakkoin. On paljon asioita, jotka jäävät tietämättä, kertomatta ja näkemättä. Haluan olla koko ajan tietoinen siitä, että minä en tiedä mitään. Luon kuoria joka kohtaamisessa ja vuoropuhelussa, jotta minusta tulisi yhä vihreämpi.

Minä olen kuin heiluri, joka liikkuu väliin ripeämmin, väliin hitaammin pituutensa ja painovoiman takia. Heiluri heiluu ja muuttuu ilmiöiden virrassa, mutta hiljenee kohti muuttumatonta ja pysyvää. Se ei tarkoita asioiden kuolemista, vaan sitä, että minä voin kertoa erilaisia tarinoita lähestyen kauimpana olevaa välttämätöntä.

Jaettu ja jumalia

Tunnistan yhtäläisyyttä monissa suomalaisen ja japanilaisen olemisen tavoissa. Miksi japanilaisia viehättää Tove Janssonin *Muumien* epämääräinen oleminen ja suomalaisia japanilaisen animaatioelokuvaohjaaja Hayao Miyazakin hahmoina tunnettujen *Totoroi-den* henkien inkarnaatio? Vaikka Suomi kuuluu maantieteellisesti Eurooppaan, näyttäisi se kuuluvan ontologisesti samaan vyöhykkeeseen kuin Japani. Japanilaiset uskovat jumalien olevan kaikissa asioissa; sadepisaroiissa, myrskyssä tai puiden huminassa. Suomalaiset näkevät kaikkialla tonttujen tai haltioiden käsialaa; saunassa, metsässä tai järvessä.

Maailmansyntymyytteissämme *Kalevalassa* ja *Kojikissa* (712) maailmankaikkeus alkaa muodottomasta massasta. Kalevalassa maailma syntyi sotkan munasta, jonka sisällä uhkuu salaperäistä ja potentiaalista energiaa, Kojikissa maa ja taivas jakautuvat kaaoksessa.

Kalevalaa voi verrata myös Japanin vanhimpaan runoantologiaan *Manyoshuun*, jonka tuhansia tankarunoja on koottu 600- ja 700-luvuilla. Sekä Lönnrot että *Manyoshun* toimittaja Otomo no Yakamochi (n. 718–785) editoivat runoja yhteensopivaksi kokonaisuudeksi, missä eepokset eroavat esimerkiksi *Iliaasta* ja *Odyseiasta*. Ne koostuvat useammalta laulajalta ja runoilijalta kerätystä materiaalista. *Manyoshun* laulajat ovat taustoiltaan kirjavia, keisarista alhaiseen, jopa tuntemattomaan, mutta he esiintyvät siinä sulassa sovussa rinnakkain. Lopullinen kuva ei johdu suvusta tai säädystä, vaan sanat vain predikatiivisesti punoutuivat toisiinsa ja verkostoituvat holonisesti. Ei kukaan ole valta-asemassa eikä omista toista. *Manyoshua* seuraavan runoantologian *Kokinshun* (905) on toteuttanut keisari,

Näen ihmeekseni
suomen kielen
käyttäytymismuodoissa
analogiaa omaan
olemisen tapaan.

joka uskoi sanojen voivan vaikuttaa. *Kalevalassakin* sankarit suorittivat tekonsa sanojen maagisella voimalla.

Kohti vihreyttä

”Yksi haluaa kahta muuta, kaksi avaavat uutta yhtä”, sanoo japanilainen filosofi Baien Miura (1723–1789), jonka ontologisen pohdinnan tapaan tunnen olevani kehittyvä, avautuva ja jotakin aina luomassa. Tietoni ei ole lopullista. Se pyrkii hakemaan uutta tietoa, uutta vihreää. Minua ohjaa se, mikä löytyy vieraisa tai tulee jäämään arvoitukseksi. Elämäni on valon ja veden fotosynteesiä ja evoluutiota. Minä tulen olemaan vuorovaikutuksessa ja ”vivahdusta” (Goethe). Se on vihreää synteesiä, dynaamista orgaanista toimintaa ja kokonaisvaltaista prosessia.

Pidän suomen kielestä, sen sisäisestä dynamiikasta. Mieleni kääntyy varsinkin heikkoon asteeseen, joka syleilee lujaa tahtoa. Se lähtee hauraasta käsin ja laajenee vahvaan. Informaatio saapuu aina ensin hauraaseen kärkeen, kuten taiteilija on joskus historiansa edellä. Neuronin välittää sähköisen tiedon haaroille, lehtisuoni veden ja ravinnon koko puuhun.

Japanilainen taidegraafikko Yozo Hamaguchi (1909–2000) on kehittänyt värimezzotinta-menetelmän. Hänen grafiikkansa aihepiirin keskiössä on pieniä, rakastettavia, tavallisia esineitä; perhosia, saksanpähkinöitä, artisokkia, kirsikoita, vesimeloneja, sitruunoita ja lankakeriä. Maan ja taivaan pienet huokuvat ja uinuvat pimeydessä. Ne alkavat sametinmustasta ja ovat läsnä, jotta voisimme nähdä valon. Ilman pieniä ei tiedetä, että valo on olemassa. Pienet välittävät suurta ja kirkasta.

Pöydälläni on päivänsinen muhkuraisia mustia siemeniä. Olen näkevinäni niissä timanteissa elämän kuvioita; spiraalimaisia nuppuja, herttamaisia lehteviä, kietoutuvia kärhiä ja aukenevia teriöitä. Ne soittavat vihreyttä.

Kirjallisuutta

Krohn, Leena (2006): Mehiläispaviljonki. Kertomus parvesta.

Hamaguchi, Yozo (2002): *Pari to watashi*. (Pariisi ja minä)

Matsuoka, Seigo (2005): *Kukai no yume*. (Munkki Kukain unelma)

von Goethe, Johann Wolfgang (2001): *Shikisairon*. (Värioppi)

Kirjan kirjoittajat

BUCHHOLZ, EVA

Opinnnot: FK 1980 (Helsingin yliopisto)

Työura: Suomen kielen ja kulttuurin lehtori, Vapaa yliopisto 1980–94 ja Humboldt-yliopisto 1994–, Berliini; Saksan ulkoministeriön sivutoiminen suomen opettaja 2000–04

Muuta: julkaissut saksankielisen suomen kielen kieliopin 2004

FÁROVÁ, LENKA

Opinnnot: englannin ja suomen filologia; M.A. 1993 (Kaarlen yliopisto, Praha); tohtori 2003 (Kaarlen yliopisto, Praha)

Työura: suomen kielen assistentti, Kaarlen yliopisto 2000–

Muuta: erityisalaja tšekkiläis-suomalaiset kulttuurisuhteet, S2, korpuslingvistiikka, leksikografia; tulkki ja kääntäjä (mm. Suomen historia ja suomalaista kaunokirjallisuutta)

FLINT, AILI

Opinnnot: fennistiikka ja uralistiikka, kielitiede; M.A. 1966 (Columbia-yliopisto), tohtori 1979; lääketieteen kandidaatti 1956 (Helsingin yliopisto)

Työura: opettanut suomen kieltä ja kulttuuria Columbia-yliopistossa vuodesta 1967 kielitieteen ja germanistiikan laitoksilla osa-aikaisena ja kokopäiväisenä sekä vanhempain lehtorina; jäi eläkkeelle v. 2008

Muuta: julkaisut: mm. artikkeleja semantiikan ja kulttuurikokemusten nivomisesta suomen opetukseen; käännöksiä yli 30 suomalaisen kirjailijan tuotannosta yhdessä Austin Flintin kanssa

HAHMO, SIRKKA-LIISA

Opinnnot: FK 1968 (Tampereen yliopisto), tohtori 1994 (Groningenin yliopisto)

Työura: tutkija-opettaja Groningenin yliopiston fennougriistiikan laitoksessa Alankomaissa 1970–2000; fennistiikan professori Greifswaldin yliopistossa Saksassa 2000–08; jäi eläkkeelle 2008

Muuta: erityisalana historiallinen morfologia, etymologia ja lainasanatutkimus; väitöskirjan lisäksi julkaissut aiheista lukuisia artikkeleita alan julkaisuissa; itämeren-suomen vanhojen germaanisten lainasanojen sanakirjaa valmistelevan työryhmän jäsen

HAVU, EVA

Opinnnot: mm. germaanista, italialaista ja ranskalaista filologiaa (Helsingin yliopisto); tohtori 1996; opetukseen sovellettu kielitiede (Pariisi V ja Pariisi VIII)

Työura: suomen kielen ja kulttuurin vieraileva professori Pariisi III - Sorbonne Nouvelle

-yliopistossa 2003–04 ja 2007–09; lisäksi vierailevan luennoitsijan ja tuntiopettajan töitä; ranskalaisen filologian dosentti Helsingin yliopistossa

Muuta: erityisalana ranskan kielen syntaksi, josta julkaissut väitöskirjan ohella runsaasti artikkeleita alan julkaisuissa; lisäksi sosiolingvistiikka ja kontrastiivinen kielitiede, joista julkaissut monia artikkeleita

JÄRVENTAUSTA, MARJA

Opinnot: mm. suomen kieli; tohtori 1991 (Jyväskylän yliopisto)

Työura: suomen kielen professorina Kölnin yliopistossa Saksassa v. 1999–

Muuta: erityisalana suomen ja saksan vertaileva tutkimus sekä leksikografia

JÄÄSALMI-KRÜGER, PAULA

Opinnot: mm. fennougristiikka ja uralistiikka (Hampurin yliopisto, Saksa); tohtori 1990

Työura: Suomen kielen ja kulttuurin lehtorina Hampurin yliopiston fennougristiikan ja uralistiikan laitoksella 1992–

Muuta: lukuisia tutkimusmatkoja Luoteis-Siperiaan; obinugriilaisten kulttuuria ja hant-tin kieltä koskevia artikkeleita alan julkaisuissa

KOIVISTO, RISTO

Opinnot: mm. Venäjän kieli ja kirjallisuus, suomi; FM 1980 (Jyväskylän yliopisto)

Työura: venäjän, ruotsin ja suomen opettajana eri oppilaitoksissa; Suomen kielen ja kulttuurin lehtorina Petroskoissa 1983–85, Sofiassa 1991–94 ja Moskovassa 1997–2002 sekä Pekingissä 2005–

Muuta: toiminut tulkkina; käännöstöitä ja artikkeleja eri julkaisuissa; valtionhallinnon suomen kielen tutkintasuoritusten vastaanottaja 2004–

LATOMAA, SIRKKU

Opinnot: FM (Tampereen yliopisto)

Työura: Suomen kielen ja kulttuurin lehtorina Washingtonin yliopistossa Seattlessa (Yhdysvallat) 1996–98 ja Moskovan valtionyliopistossa 2003–04 (Venäjä); Tampereen yliopiston lähettämänä vierailevana lehtorina Nanjingissa 2007–08 (Kiina)

Muuta: erityisaloina S2-tutkimuksessa monikielisyys, kielivähemmistöt, kielikoulutuspolitiikka, joista useita julkaisuja kotimaisissa ja ulkomaisissa teoksissa ja lehdissä, sekä suomi toisena ja vieraana kielenä -opetuksessa ääntäminen; oppikirja yhdessä Eila Hämäläisen kanssa

LINDROOS-ČERMÁKOVÁ, HILKKA

Opinnot: mm. tšekin sekä espanjan kieli ja kirjallisuus; M.A. (Kaarlen yliopisto, Praha); tohtori 1971; suomen kielen opinnot 1975 (Helsingin yliopisto), CSc 1993

Työura: Suomen kielen ja kulttuurin lehtorina 1970–75, suomen kielen osaston

päällikkönä 1975–2000 ja fennougristiikan osaston päällikkönä vuodesta 2000 alkaen; jäi eläkkeelle 2008

Muuta: useita julkaisuja ja oppikirjoja, mm. ensimmäinen tšekinkielinen suomen kielioppi ja suomi-tšekki-suomi -sanakirja.

LUOMA, PIRKKO

Opinnot: FM 1978 (Helsingin yliopisto)

Työura: Suomen kielen ja kulttuurin vt. lehtorina Janus Pannonius -yliopistossa Pécsissä (Unkari) 1999, Suomen kielen ja kulttuurin lehtorina yliopistoissa Poznańissa (Puola) 2002–06 ja Zagrebissa (Kroatia) 2007–09; Suomen kielen ja kulttuurin kesäkurssien opettajana Kuopiossa kesinä 1997–2000 ja kurssin johtajana/opettajana kesinä 2001–04 ja 2006–08

MILOVIDOVA, OLGA

Opinnot: mm. suomen kieli ja venäjä vieraana kielenä; FM 1982 (Leningradin valtiollinen yliopisto); FL 2002 (Jyväskylän yliopisto); tohtori 2008 (Herzenin pedagoginen yliopisto)

Työura: pietarilaisen suomen kielen opetukseen erikoistuneen koulun numero 124 apulaisrehtori 1989–2001; Herzenin pedagogisen yliopiston Kulttuurienvälisen kommunikaation laitoksen vanhempi lehtori ja dosentti 2001–; Pietarin valtiollisen yliopiston kielitieteellisen tiedekunnan vieraiden kielten laitoksen Verkkopedagogiikkakeskuksen johtaja 2006– ja filologian täydennyskoulutuslaitoksen dosentti 2009–

Muuta: erilaisia yhteistyö- ja kehittämishankkeita, lukuisia tieteellisiä artikkeleja kielien opetuksen alalta, oppimateriaaleja tietokoneavusteiseen ja verkko-opetukseen, Pietarin Turun ystävät -yhdistyksen puheenjohtaja

MOSTER, STEFAN

Opinnot: yleinen kirjallisuustiede, skandinavistiikka, filosofia ja fennougristiikka Münchenin ja Helsingin yliopistoissa

Työura: kääntäjä; Suomen kirjallisuuden opettajana Münchenin yliopistossa 1993–2001, vetänyt CIMOn ja Suomen kirjallisuuden tiedotuskeskuksen FILIn seminaareja nuorille kirjallisuuden kääntäjille

Muuta: kääntänyt mm. suomalaista kaunokirjallisuutta (yli 50 teosta), julkaissut useita artikkeleja suomalaisesta kirjallisuudesta; Suomen valtion kääntäjäpalkinto 2001

NISSINEN, MARIANNE

Opinnot: mm. kotimainen kirjallisuus, venäjän kieli ja kirjallisuus, suomen kieli; FM 2006

Työura: maahanmuuttajien ja pakolaisten suomen opettajana 1991–2002 Kajaanissa ja Vuolijoella; opettajana Oulun yliopiston Kajaanin opettajankoulutusyksikössä 2002–06; Suomen kielen ja kulttuurin lehtorina Petroskoissa 2007–

OJANIEMI, SIRKKA

Opinnot: mm. slaavilainen filologia, suomen kieli, yleinen kirjallisuustiede; FK 1984 (Tampereen yliopisto)

Työura: Suomen kielen ja kulttuurin lehtorina Leningradin yliopistossa (Neuvostoliitto) 1985–87, Poznańin yliopistossa 1987–92 ja 1995–99 (Puola), Pietarin pedagogisessa Herzen-yliopistossa 1992–93 (Venäjä), Vilnan yliopistossa 2001–03 (Liettua) ja Varsovan yliopistossa 2004–09 (Puola); opettanut myös Suomen kielen ja kulttuurin kesäkursseilla Lappeenrannassa, Helsingissä ja Kuopiossa

PARENTE-ČAPKOVÁ, VIOLA

Opinnot: moderni filologia (suomi ja englanti) Kaarlen yliopisto, Praha; tohtori; jatko-opintoja myös Lontoon, Helsingin, Turun ja Utrechtin yliopistoissa

Työura: opettanut Suomen kieltä ja kirjallisuutta Kaarlen yliopistossa, englanninkielisiä suomen kirjallisuuden kursseja Helsingin yliopistossa, Suomen kirjallisuutta Firenzen ja Bratislavan yliopistossa CIMOn/UKANin vierailevana opettajana sekä kotimaista kirjallisuutta Turun yliopistossa, jossa työskentelee edelleen assistenttina; dosentti Kaarlen yliopistossa

Muuta: julkaisuja ja artikkeleja Suomen kirjallisuudesta sekä 1800- ja 1900-luvun vaihteen eurooppalaisesta kirjallisuudesta, kirjallisuushistoriasta ja kirjallisuusteoriasta; toimittanut artikkelikokoelmia; kääntänyt tšekiksi mm. suomalaista kaunokirjallisuutta ja tekstittänyt elokuvia

PESONEN, SARI

Opinnot: suomen kieli, lingvistiikka ja pedagogiikka; FK 1996 (Tukholman yliopisto)

Työura: opettanut suomea äidinkielenä sekä toisena ja vieraana kielenä Tukholman yliopiston balttilaisten kielten, suomen ja saksan laitoksella 1995–; Suomen kielen osaston opintorehtori ja opettaja

Muuta: julkaissut suomi vieraana kielenä -oppikirjan ja artikkeleja alan julkaisuissa

SUENOBU, HIROKO

Opinnot: suomen kieli ja kirjallisuus; FM 1997 (Tokain yliopisto); suomen kielen ja kirjallisuuden opintoja Turun yliopistossa (1995–96) ja Tampereen yliopistossa (1997–2000)

Työura: kääntäjä; opettanut suomea Tokyu Seminar BE Culture Schoolissa 2001–

Muuta: kääntää suomalaista kaunokirjallisuutta japaniksi (parikymmentä teosta); Suomen valtion kääntäjäpalkinto 2001; perustanut ja toimittaa japaninkielistä verkkosivustoa, jossa esitellään suomalaista kirjallisuutta ja suomalaisia kirjailijoita

SUOMINEN, LASSE

Opinnot: mm. suomen kieli; FK 1990 (Tampereen yliopisto)

Työura: Suomen kielen ja kulttuurin lehtorina Latvian yliopistossa Riiassa 1991–93

ja 2003–08, Pietarin valtionyliopistossa 1997–2002 ja Columbia-yliopistossa New Yorkissa 2008–

TIKKANEN, LAURA

Opinnot: mm. suomen kieli; FM 2004 (Oulun yliopisto); jatko-opiskelija 2005–; opintoja myös Moskovan Kansojen välisen ystävyyden yliopistossa sekä Helsingin yliopistossa

Työura: erilaisia kulttuuriprojekteja ja maahanmuuttajaopetusta; Suomen kielen ja kulttuurin opettajana Pomorin valtionyliopistossa Arkangelissa 2006–09

VIINIKKA-KALLINEN, ANITTA

Opinnot: kotimainen kirjallisuus, pohjoismainen filologia, suomen kieli, sosiologia, kasvatustiede; FK 1989 (Oulun yliopisto); Suomen kirjallisuuden stipendiaatti Tromssan yliopistossa 1991–95

Työura: Suomen kirjallisuuden lehtori Finnmarkin korkeakoulussa 1989–91, Suomen kirjallisuuden lehtori Tromssan yliopistossa 1995–98; Suomen kirjallisuuden apulaisprofessori Tromssan yliopistossa 1998–

Muuta: erityisaloja vähemmistökirjallisuus (erityisesti kveeni- ja meänkielinen kirjallisuus), identiteetin representaatiot vähemmistökirjallisuudessa, kulttuurien kohtaamisen mekanismit; toinen päätoimittajista kveenitutkimusjulkaisussa

VÄHÄMÄKI, BÖRJE

Opinnot: FM 1969, FM 1971, FL 1975 ja FT 1984 (Åbo Akademi)

Työura: Suomen kielen ja kulttuurin professorina Minnesotan yliopistossa 1975–89 ja Toronton yliopistossa 1989–2009

Muuta: julkaisuja, mm. suomen kielen oppikirja, ja lukuisia artikkeleita suomen kirjallisuudesta; käännöksiä; aloitti 2008 englanninkielisen Kalevalan äänikirjojen sarjan; perustanut 1997 englanninkielisen tieteellisen julkaisusarjan *Journal of Finnish Studies*, jota on toimittanut alusta lähtien

Lisäksi Suomen kielen ja kulttuurin opiskelijat

ANTONIUK, MALGORZATA; Varsovan yliopisto / Puola

SAUVAGE-VINCENT, JULIE; Pariisi III – Sorbonne Nouvelle -yliopisto / Ranska

SELLHEIM, NIKOLAS; Humboldt-yliopisto, Berliini / Saksa

UKAN

Kansainvälisen liikkuvuuden ja yhteistyön keskus CIMO

PL 343 (Hakaniemenranta 6)

00531 Helsinki

Puh. 0207 868 500

www.cimo.fi

Vuonna 2009 tulee kuluneeksi 40 vuotta siitä, kun Ulkomaisten yliopistojen Suomen kielen ja kulttuurin opintojen neuvottelukunta UKAN perustettiin edistämään maailmalla tapahtuvaa suomen opiskelua. UKANin toimintaympäristö on vireä ja aktiivinen, sillä Suomesta ollaan nyt kiinnostuneempia kuin koskaan: Suomen kieltä ja kulttuuria opiskellaan noin kolmesakymmenessä yliopistossa yli sadassa maassa eri puolilla maailmaa. Millaista työtä opetuspisteissä on vuosien varrella tehty? Onko yhä uudestaan maailmalle lähtevän ulkomaanlehtorin perimmäisessä olemuksessa jotakin erityistä? Asettaako toisenlaisen opetuskulttuurin omaksuminen opettajalle ylipääsemättömiä haasteita? Miksi opiskelijat ylipäättään haluavat opiskella suomea ja mihin opinnot sitten johtavat? Tässä kirjassa näkökulmia elävään Suomen kieleen ja kulttuuriin tarjoavat UKANin ulkomaisissa yliopistoissa työskentelevät professorit, lehtorit, opettajat ja heidän opiskelijansa.

40